תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · נימוקי יוסף

נימוקי יוסף על יבמות

רבנו יוסף חביבא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נימוקי יוסף על יבמות

רבנו יוסף חביבא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נימוקי-יוסף-על-יבמות/

הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 5
דף א: 7
דף ב. 8
דף ב: 10
דף ג. 12
דף ג: 14
דף ד. 16
דף ד: 19
דף ה. 22
דף ה: 24
דף ו. 27
דף ו: 29
דף ז. 32
דף ז: 35
דף ח. 38
דף ח: 40
דף ט. 43
דף ט: 44
דף י. 46
דף י: 47
דף יא. 50
דף יא: 52
דף יב. 54
דף יב: 56
דף יג. 59
דף יג: 61
דף יד. 62
דף יד: 65
דף טו. 67
דף טו: 69
דף טז. 71
דף טז: 73
דף יז. 75
דף יז: 77
דף יח. 80
דף יח: 81
דף יט. 83
דף יט: 86
דף כ. 88
דף כ: 90
דף כא. 92
דף כא: 94
דף כב. 96
דף כב: 98
דף כג. 100
דף כג: 102
דף כד. 106
דף כד: 109
דף כה. 111
דף כה: 113
דף כו. 118
דף כו: 120
דף כז. 123
דף כז: 125
דף כח. 129
דף כח: 132
דף כט. 135
דף כט: 138
דף ל. 139
דף ל: 141
דף לא. 143
דף לא: 145

דף לב. 149
דף לב: 152
דף לג. 155
דף לג: 159
דף לד. 160
דף לד: 162
דף לה. 165
דף לה: 167
דף לו. 168
דף לו: 170
דף לז. 171
דף לז: 173
דף לח. 176
דף לח: 177
דף לט. 180
דף לט: 181
דף מ. 183
דף מ: 185
דף מא. 186
דף מא: 188
דף מב. 190
דף מב: 192
דף מג. 194
דף מג: 196
דף מד. 198
דף מד: 200
דף מה. 203
דף מה: 205
דף מו. 208
דף מו: 210
דף מז. 212

דף א.

פרק ראשון

חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן. כדקתני שאם היתה נשואה לאחיו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים שתיהן פטורות וטעמא יליף בגמרא:

וצרות צרותיהן. לקמן במתניתין מפ':

חמותו. שאם מת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים:

וכן אם חמותו ואם חמיו. שכולן אסורות לו מטעם הפסוק דכתיב (ויקרא י"ח:י"ז) ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה ויש בכלל זה חמותו [ואם חמותו ואם חמיו] שכולן אסורות לו משום ערוה כדמפרש באלו הן הנשרפין (דף עה.) ובתו ובת בתו ובת בנו דהכא בבתו מאנוסתו מיירי דאילו בתו מאשתו היינו בת אשתו דכיון דכתיב אשה ובתה ל"ש הימנו ול"ש מאיש אחר אבל בתו מאנוסתו לא ילפינן מהכא דאשה ע"י קדושין משמע דאישות הוא ומקרא אחרינא נפקא כדמפרש בגמ':

אחותו מאמו. שנשאת לאחיו מאביו ומת בלא בנים וכן אחות אמו שנשאת לאחיו מאביו שאין יבום אלא לאחין מן האב דכתיב כי ישבו אחים יחדיו וילפינן אחוה מבני יעקב בפ' שני (דף יז:) מה להלן מן האב אע"פ שאין מן האם ה"נ ל"ש:

ואשת אחיו מאמו. שמת ונשאה אחיו מאביו שהיתה נכרית אצלו ומת בלא בנים ונפלה לפני זה ליבום אסורה לו לפי שהיתה אשת אחיו מאמו תחלה ואסורה לו עולמית דכתיב ערות אשת אחיך ודרשינן ליה בפרק הבא על יבמתו (דף נה.) אחיך בין מן האב בין מן האם:

ואשת אחיו שלא היה בעולמו. כגון ראובן שמת בלא בנים ונולד לו אח אחר מיתה ושמו לוי ועמד שמעון ויבם את אשתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים ונפלו שתיהן לפני לוי שתיהן פטורות לפי שאשת ראובן שנשאת לשמעון אסורה ללוי וענוש כרת עליה לפי שאשת אח בכרת כשאר עריות שבפרשה וכתיב בכולהו כי כל אשר וגו' ובמקום מצות יבום כשמת בלא בנים שרייה רחמנא ואשת אחיו שלא היה בעולמו שמת קודם לידתו לא שריא ליה דכתיב כי ישבו אחים יחדיו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם והלכך כשמת ראובן נאסרה על לוי איסור עולם כאשת אח שיש לו בנים ואפי' עכשיו שנפלה מכח נשואי שמעון שהיה בעולמו אסורה לו בשביל ראובן וכשם שהיא אסורה לו כך צרתה אשת שמעון האחרת אסורה לו דילפי' לקמן על כל העריות העומדות עליו בכרת שנפלו לפניו ליבום עם צרותיהן ששתיהן פטורות ואם נשאן חייב כרת שמאחר שפטרן הכתוב עומדת עליו באיסור אשת אח שיש לו בנים וכתבו המפרשים ז"ל דהא דפירש

רש"י ז"ל בנולד ואח"כ ייבם לא נקטא בדווקא אלא דבעינן לפרושי לדברי הכל ומיהו אליבא דהלכתא קי"ל כרבנן לקמן פ' כיצד (דף יט.) דאסירה עליה בין שנולד ואח"כ ייבם בין ייבם ואח"כ נולד:

וכלתו. שמת בנו ונשאת לאחיו וכלתו אסורה לו לעולם ואפי' אחר מיתת בנו:

וכולן שמתו. אם מתה בתו קודם לאחיו:

או מיאנו. והיכי משכחת מיאון בבתו והרי אביה קיים ואין מיאון אלא ביתומה משכחת לה כגון שהשיאה אביה ונתגרשה כשהיא קטנה ושוב אין לאביה רשות בה והלכה ונשאת לאחי אביה בעודה קטנה יוצאה במיאון ובפ' ב"ש (דף קט.) קרי לה יתומה בחיי האב ואם מאנה באחי אביה או נתגרשה מאחי אביה:

או נמצאו איילוניות. שמקחו מקח טעות ולא הויא אשת אחיו וכשמת אחיו הרי היא כמו שאינה ומתייבמת צרתה ומפרש בתוספתא האי נמצאו בין בחיי הבעל בין לאחר מיתתו ורב אסי פירש בגמרא [דף יב.] דווקא נמצאו דהיינו שלא הכיר בה ומשום מקח טעות אבל רבא פירשה [דף יב:] בין שהכיר בה בעלה בין שלא הכיר בה ואפי' הכיר בה צרתה מותרת משום דכיון דלא חזיא ליבום כלל הרי היא כצרת ערוה שלא במקום מצוה [פי' כצרת ערוה באיש אחר שאינו אחיו דלא שייכא מצות יבום]:

והכי איתא בירושלמי איילונית כמי שאינה בעולם והא דקתני שנמצאו תני שהיו והלכתא כרבא וכתב ר"ת ז"ל דלרבא דלאו טעמיה משום מקח טעות אפשר דאיילונית שלא הכיר בה גיטא מדרבנן בעיא ואתיא שפיר מתניתין דכתובות (דף ק:) דהממאנת והשניה והאיילונית אין להם כתובה דמשמע כתובה הוא דלית לה הא גיטא בעיא כדדייק התם (דף עג.) ואתיא שפיר נמי הא דאמרי' (במכילתין דף סא:) קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין קטן שמא ימצא סריס קטנה שמא תמצא איילונית ונמצאו פוגעין בערוה ואם איתא דלא בעיא גיטא כלל תתיבם קטנה ממה נפשך דאפילו תמצא איילונית אנוסת אחיו בעלמא היא ושריא ליה אבל אי בעיא גיטא מדרבנן אמרינן פוגעין בערוה מדרבנן והרשב"א ז"ל תמה על פרש"י ז"ל שפי' נמצאת איילונית שמקחו מקח טעות הוא ולא הויא אשת אחיו ולפי זה מתני' בשלא הכיר בה וכרב אסי ואנן כרבא קי"ל דפירשה אפילו הכיר בה וכדאפסיק הלכתא בהדיא בגמרא:

גמ' מנא הני מילי. דערוה וצרתה וצרת צרתה פטורות לעולם:

עליה מה ת"ל. ליכתוב לגלות ערותה בחייה ומשמע נמי שבחיי אשתו נאסרת עליו אחותה ולאחר מיתה מותרת:

שומע אני אפילו נפלה לפניו ליבום אחת מן העריות. תתייבם:

לצרור. צרות הרבה מדלא כתיב לצרר:
זדונה כרת. בפ' עריות כתיב בתר כולהו ונכרתו הנפשות העושות וכל שזדונו כרת שגגתו חטאת כדיליף בפירקין [דף ט.]:
ט"ו נשים ותו ליכא עריות בכרת חוץ משש עריות של משנתינו שאין בהם צד יבום לעולם:
(**שנשואות לאחרים**) **יכול שאני מרבה וכו'**. שנשואות לאחרים שיהו צרותיהן אסורות להנשא לזה וה"ה דהוה מצי למימר יכול שאני מרבה ט"ו נשים אלו שלא במקום מצוה אלא דמשום דתנא דמתניתין תנא התירא שלא במקום מצוה בשש עריות נקט הכי ולהכי קתני בסוף דבריו שאין צרה אלא מאח לתת טעם לאלו השש כדי שנלמוד מהם לט"ו שלא במקום מצוה דאי לא למה לי למתני שאין צרה אלא מאח כיון דהא ברירא להו להתירא אלא ודאי כדאמרן וכן פי' ר"י ז"ל שאין צרה אלא מאח. דהואיל ופטרה הכתוב מזיקתו הרי היא עליו כאשת אח שיש לה בנים שהיא בכרת דכתיב ערות אשת אחיך אבל בעלמא [דלא רמי] איסור אשת אח עלה שריא ליה:

דף א:

עונש מנין. אם יבם ערוה או צרתה וא"ת היכן שנינו שיש עליהם עונש דקתני מנין וי"ל דתנא קים ליה במילתא ואורחא הוא בהכי:
תניא מאי ולקחה. דכתיב ולקחה לו לאשה ומדלא כתיב ולקח משמע דשתים נפלו לו מאחיו וכששתים ראויות לו אז יקח אחת מהן דבית אחד הוא בונה ואין בונה שני בתים אבל אם אחת מהן ערוה עליו שתיהן פטורות וצרות צרותיהן נמי מהכא נפקי דמשנפלה לו צרת ערוה מאחיו הראשון ודחתה הערוה ממנו נאסרה עליו עולמית משום אשת אח וכשנתיבמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפני זה לא קרינן ביה בזו שנאסרה עליו ולקחה הלכך תרוייהו אסירן וכן לעולם:
ונודעה החטאת כו'. בפר העלם דבר של צבור כתיב:
ונאמר להלן עליה. לגלות ערותה עליה שהוא מופנה לדרשה מה להלן באיסור כרת מיירי אף כאן כשהורו ב"ד לצבור להתיר איסור כרת מביאין פר:
האי סברא דרבי. דאין מביאין פר אם הורו בדבר שיש בו לאו או עשה אלא דוקא אם טעו בדבר שזדונו כרת:
תורה אחת. לענין קרבן כתיב בפרשת עבודת כוכבים:
תורה. כל התורה במשמע:
הוקשה כל התורה. לענין קרבן:

לעבודת כוכבים מה ע"כ על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. כדכתיב התם והנפש אשר תעשה ביד רמה אלמא כל הפרשה בדבר שזדונו כרת משתעי. אמר המחבר כל זה ללא צורך כתבתי אלא שרבינו אלפס האריך בו לפרש בהלכה זו לענין חלוק קרבנות כמו שכתוב בהלכותיו:

דף ב.

אמו. אנוסת אביו שנשאה אחיו מאביו אחרי כן ומת בלא בנים ונפלה לפני בנה ליבום פלוגתא דרבי יהודה ורבנן כדאמרן לעיל [דף ד.] רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ולרבי יהודה לא משכחת אם נופלת לפני בנה ליבום אלא לרבנן ובאנוסה ולהכי לא תני ליה דבפלוגתא לא קא מיירי:

פסקה לוי במתניתיה. הגיהה והוסיפה לאמו אנוסת אביו במשנתו:

היתה אמו נשואת אביו וכו' ונשאת לאחיו מאביו. לא תפסי בה קדושין שהרי אשת אב בכרת ואמרינן לקמן [דף נג. ודף צד:] אין קדושין תופסין בחייבי כריתות לדברי הכל הלכך כשמת רשע זה לא נפלה זו ליבום לפני בנה דלאו אשת המת הואי ואינה פוטר' צרתה:

היתה אמו אנוסת אביו ונשאת לאחיו מאביו. קדושין תופסין בה ואפילו לרבי יהודה דקדושין תופסין בחייבי לאוין וכשמת נמצאת צרת ערוה ופטורה:

בעי רבי יוחנן המחזיר גרושתו. ולו אשה אחרת ומת בלא בנים:

צרתה מהו. להתייבם דאילו היא פשיטא דלא דהשתא במותר לה דהיינו בעלה נאסרה באסור לה דהיינו יבם לא כ"ש אלא בצרה מיבעיא לן מי אלים ק"ו למידחי צרה או לא כדאיתא בגמרא:

היא וצרתה ס"ד. חליצה לתרוייהו ל"ל:

או היא או צרתה חולצת. אלמא שאסורה להתיבם:

תריץ הכי היא חולצת וכו'. ואסיקנא כי האי תירוצא דאמרינן כי אתא רבין א"ר יוחנן אחת צרת ממאנת. ביבם:

ואחת צרת איילונית ואחת צרת מחזיר גרושתו כולן מותרות ודוקא צרותיהן אבל אינהו גופייהו בדליכא בהדייהו צרות כל חדא מינייהו אית לה דינא באנפי נפשה. ממאנת ביבם דלית לה צרה אף ע"ג דלגבי יבם דמיאנה בו לאו בת חליצה ויבום היא לגבי אחיו של יבם שריא וחולצת או מתייבמת דאמר שמואל מיאנה בזה מותרת בזה ואילונית לא חולצת ולא מתייבמת דאמר קרא והיה הבכור אשר תלד פרט לאילונית שאינה יולדת

ומחזיר גרושתו לאחר שנשאת ומת חולצת ולא מתייבמת . פירוש צרת ממאנת כגון שאחיו היה נשוי ב' נשים קטנה וגדולה ומת ומאנה הקטנה ביבם:

צרת איילונית שאחיו היה נשוי שתי נשים ואחת היתה אילונית ומת:

אמר רבא צרת אילונית מותרת. ופרש"י ז"ל בשם הרב בעל הלכות ז"ל דטעמא משום דכיון דלא חזיא ליבום כלל הרי היא כצרת ערוה שלא במקום מצוה וה"נ איתא בירושל' (הלכך הויא לה אשת אחיו שלא במקום מצוה ונשארה באיסורה) :

ואפי' הכיר בה. דלא תימא כיון דהכיר בה כשנשאה אין כאן מקח טעות והיא אשתו גמורה וצרתה צרת אילונית דפטרה רחמנא ותהיה אסורה קמ"ל דמותרת דכי אסר רחמנא לצרת ערוה דוקא במקום מצוה ואילונית דבלאו ערוה לא רמיא קמיה הויא צרתה צרת ערוה שלא במקום מצוה ושריא:

והא דקתני וכו' שנמצאו. דמשמע דבשלא הכיר דוקא מיירי משום דהוי מקח טעות ואין זו צרת ערוה:

תני שהיו. כלומר דאע"ג דהכיר בה צרתה מותרת כדאמרינן ואף על גב דבגמרא אמרינן לעיל [דף יב.] דיקא נמי דקתני שנמצאו ואסיקנא שמע מינה יש לנו כיוצא בו הרבה דמסקי בהו שמע מינה ואפ"ה לא קיימא פרק (הזהב) [המוכר את הספינה דף פד.] גבי שחמתית ונמצאת לבנה פרק יש נוחלין (דף קלא.) בבעי' דבבריא האיך פ"ק דחולין (דף טז.) גבי תלוש ולבסוף חברו. הרשב"א ז"ל:

אמר רב יהודה צרת סוטה אסורה. הרי שהיה נשוי שתי נשים וזנתה האחת תחתיו (אמר המחבר ברצון מיירי באשת ישראל אבל באשת כהן היכא דנאנסה צ"ע אי אמרינן ואם מת חולצת ע"כ) ויש עדים ומת בלא בנים היא וצרתה פטורות אף מן החליצה:

מ"ט טומאה כתיב בה. דכתיב ונסתרה והיא נטמאה כעריות דכתיב בהו אל תטמאו בכל אלה ובדין הוא דהוה ליה לאשמועי' סוטה עצמה דמפטרה כערוה אלא דנקט צרה לאשמועינן חדא דאית בה תרתי ואסורה דקאמר לאו דוקא דאפי' מן החליצה נמי פטורה כן כתב הרשב"א ז"ל דכל הסוגיא מוכח דרב כערוה ממש עביד לה לפטור צרתה מן החליצה ומן היבום ולא אמרינן כיון דבעי' גט מבעל בעיא נמי חליצה מיבם כסברתיה דרב יוסף פ"ק דסוטה (דף ה:) (כתב המחבר זה דעת הרי"ף ז"ל אבל הראב"ד ז"ל כתב דחולצת וסמך על הא דרב יוסף הרשב"א ז"ל) אלא סברת רב דנהי דבעיא גט מבעל היינו משום דאין קדושין נפקעין בלאו הכי דקרא דוכתב לה ספר וכו' גבי כי מצא בה ערות דבר כתיב מיהו לענין פטור חליצה רבה בה הכתוב טומאה וכתיב לאיש אחר ודריש ליה לאחר ולא ליבם ולכל מילי לפטור לה לגמרי מיבם משמע לי' ובא לאיש אחר וגלה

דטומאה דכתיב בה היינו כעריות ממש לפטור מחליצה ויבום ולא דמיא למחזיר גרושתו דאע"ג דכתיב בה טומאה בעיא חליצה וטומאה לא אסיר לה אלא ליבום דהכא דכתיב לאיש אחר ממעט טפי כיון דכתיב בה נמי טומאה דאילו מאיש אחר לחודיה לא פטרה לה מיבם משום דאמרינן דיבם נמי לגבי אח כאחר דמי כדאמרינן פרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פא.) אלא דכל חד גלי אחבריה ולמפטריה לגמרי קא אתא הרשב"א ז"ל [כתב המחבר זה דעת הרי"ף ז"ל אבל הראב"ד ז"ל כתב דחולצת וסמך על הא דרב יוסף]:

דף ב:

נכנסה עמו. המקנא לאשתו ואמר לה אל תסתרי עם פלוני אסורה לבעלה וכו' דחיישינן שמא זינתה שרגלים לדבר ואם כהנת היא אסורה לאכול בתרומה כדמפרש במס' סוטה (דף כח.) ונטמאה ונטמאה שלש פעמים א' לבעל וא' לבועל ואחד לתרומה:

ולא מתיבמת. בפ"ק דסוטה (דף ה:) מפרש טעמא:

סוטה ספק. שמת קודם שהספיק להשקותה:

תניא [**כו'**] **מן הנשואין**. שנשאת לאחר וגרשה או מת :

אשר הוטמאה. משמע ליה דהיינו נבעלה:

אחת זו וכו'. דכתיב והיתה לאיש אחר דהיינו הויה דקידושין וכתיב לא יוכל בעלה וגו':

וקי"ל כרבנן דאמרי בין מן האירוסין בין מן הנשואין אסורה ואם החזירה וילדה ממנו הולד כשר דדרשינן תועבה היא היא תועבה ואין בניה תועבין וה"מ ישראל אבל כהן הולד חלל ואפילו לא נתארסה וגרושה שזינתה מותרת לחזור לבעלה מ"ט הויה ואישות כתיב בה . הויה דכתיב והיתה לאיש אחר דהיינו קדושין אישות דכתיב או כי ימות האיש האחרון וגו' לא יוכל בעלה הראשון וגו' משמע דבכה"ג קאי לא יוכל אבל מזנה לא:

משמשות במוך. פירש רש"י ז"ל מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו והקשו עליו ז"ל דאם כן כי אמרינן דקודם הזמן הזה משמשת כדרכה אסורה לשמש במוך קאמר ואמאי כיון דאינו מתעברת כל עיקר ואין כאן משום השחתת זרע לפיכך פירש חייבות לשמש במוך משום סכנה דידה או דולד:

סנדל. ולד שאין לו צורת פנים וקי"ל במסכת נדה (דף כה:) אין סנדל שאין עמו ולד משל לאדם שסטר את חבירו והחזיר צורתו לאחוריו דכשהיא מעוברת וחוזרת ומתעברת דוחק האחד את חבירו ופוחת צורתו ומצאתי כתוב דכי אמרי' (שם דף כז.) אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת היינו שיהיו שניהם בני קיימא אבל שיהא האחד סנדל

אפשר. שמא תגמול את בנה. אם תתעבר תהא צריכה לגמול את בנה מלהניק כמו ויגמל לשון הבדלה:

ואי זו היא קטנה. הראויה להתעבר ולמות:

מבת אחת עשרה שנה וכו'. פחות מבת י"א שנה ודאי לא תתעבר ויותר על י"ב אם תתעבר ודאי לא תמות הלכך משמשות כדרכן והולכות:

מדקאמר שמא וכו'. ולא תנא שמא תתעבר ותמות דלהוי משמע שאם תתעבר תמות ודאי:

מצינו חמותו ממאנת. כגון שילדה בקטנותה בתוך זמן האמור למעלה בשנת י"ב שנתעברה ולא מתה וקידש אדם את בתה ונמצאת זאת חמותו קטנה וראויה למאן עד שנת י"ב ויום אחד:

א"ר ספרא לעולם קטנה יולדת ודקא קשיא לך אמאי לא ממאנת בנים הרי הם כסימנין. פירש רבינו אלפסי ז"ל הרי הם כסימני גדלות דכיון שילדה איגלאי מילתא דגדולה היא ומהרה להביא גדלותה וכאילו הגיעה לכלל שנותיה היא והוצרך לפרש כן שאם אתה אומר הרי הן כסימנין דהשתא א"כ קטנה הויא דהא קי"ל (נדה דף מו.) תוך הפרק כלפני הפרק והדרינן לקושיין דמצינו חמותו ממאנת אבל השתא דחשבינן לה גדולה אינה יכולה למאן:

אפילו לרבי יהודה דאמר. במסכת נדה (דף נב:) אף משהביאה שתי שערות ממאנת [היא] עד שירבה השחור שיהו שם שערות הרבה וכתבו התוספות דלרב ספרא דאמר בנים הרי הם כסימנין משעת עיבור קאמר ובהכי לא תקשי הא דהכא דאמרי' שמא תמות להההיא דאלו נערות (דף לט.) דמקשה ומי מעברה דסבר דודאי תמות דהתם קאמר דאילו קטנה היתה בשעת עבורה ודאי מתה והכא אמרינן דכשנתעברה ואחר כך ילדה מיהרה להביא גדלותה וגדולה היא משעת עיבורה ומיהו אכתי יש לחלק בין מאן דאמר עדיפי מסימנין למ"ד הרי הן כסימנין אע"ג דלדידיה נמי משמע דעדיפי כיון דמשעת עיבורה חשבינן לה כגדולה מ"מ נוכל לומר דלמ"ד עדיפי אם מיאנה בין עיבור ללידה אין מיאונה מיאון ולמ"ד הרי הן כסימנין אם מיאנה בין עיבור ללידה מיאונה מיאון:

אין בנים בלא סימנין. דכל שילדה וודאי הביאה סימני גדלות קודם חברותיה וא"ת אם כן שיש ממהרת להביא סימני גדלות קטנה שהביאה סימנין תוך הזמן היאך ממאנת ונדריה נמי היאך נבדקין ניחוש שמא אף זו מיהרה ואילו נשאת ונתעברה ילדה ויש לומר דמיעוטא דמיעוטא נינהו שממהרות להביא גדלותן תוך הזמן הזה ולא חיישינן הרמב"ן ז"ל:

ונבדוק. אמאי סמכינן אלידה כיון שאפשר לן לבדוק [לאחר לידה ואם לא היה לה סימנים מצינו חמות ממאנת]:
הניחא למ"ד וכו'. בפרק יוצא דופן (דף מו.) פלוגתא היא:
משום צער לידה. כתבו בתוספות דצער לידה לאו דוקא אלא צער עיבור קאמר ולפיכך אי אפשר למבדק כלל ולא מצינו חמותו ממאנת דאם לא כן בעודה מעוברת הוה אפשר למבדקה ולקדש וזהו לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב דבהוכר עוברה מקודשת ואם לא היו לה סימנין מצינו חמותו ממאנת:

דף ג.

מתני' לאחיו השני. שהרי שתיהן מותרות לו ומיבם לאיזו שירצה ויבם צרת בת אחיו והיה לו אשה אחרת ומת:
כשם שצרת בתו אסורה עליו משעת נפילה ראשונה כשנפלה לפניו עם בתו כך צרת צרתה וכן לעולם אם יש לו אחין הרבה וכדילפינן מקרא דלצרור דמשמע צרות הרבה:
צרתה מותרת. אע"פ שהיתה מקצת זמן צרה לערוה כיון שבשעת מיתת אחיו כשנפלה ליבום לא היתה צרת ערוה מותרת דמיתה מפלת ליבום ולא נשואין הראשונים:
וכל שיכלה למאן. כגון שהערוה קטנה:
ולא מיאנה. בבעל ומת:
צרתה חולצת. שאין קדושיה קדושי תורה לפטור צרתה הלכך **צרתה חולצת**. אבל אינה מתייבמת. דכיון דרבנן תקינו לה קדושין הרי היא כאשת אחיו וצרתה אסורה ואסיקנא בגמרא דל"ש גרש ולבסוף כנס ול"ש כנס ולבסוף גרש צרותיהן מותרות. ופירושו דהא דאמרינן במתני' נתגרשו צרותיהן מותרות ל"ש גרש הערוה ולבסוף לאחר הגרושין כנס הצרה דמעולם לא היתה צרת ערוה כלל ול"ש כנס הנכרית תחלה קודם שגירש הערוה דהשתא הות צרת ערוה אפ"ה כיון דגרשה ולא היתה אשתו בשעת מיתתו צרתה מותרת:
גמ' ותמאן הערוה השתא. ותאמר אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי לבעלי המת ותעקור קדושין הראשונים ותתייבם צרתה:
דאמר ר' אושעיא לקמן בפ' ב"ש (דף קז.) ב"ה אומרים בבעל וביבם למאמרו הוא דממאנת שאם עשה היבם מאמר ביבמתו הקטנה ומיאנה בו מפקיע מיאון למאמר וחוזרת לזיקה לבדה וחולצת ואע"ג דגדולה שעשה בה מאמר ולא רצה לכנוס קיימא לן בפרק ר"ג (דף נ.) צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו הכא מיאון עקר למאמר ולא בעיא גט:

ואינה ממאנת לזיקתו. לעקור נישואין ראשונים ולצאת בלא חליצה והכא נמי גבי ערוה לא עקר מיאון דהשתא לנשואין קמאי למשרי צרתה:

(**צרתה**) **צרת ערוה שאני**. רבנן גזור שלא תמאן ליבומי צרתה דלא ליזלזל בצרת ערוה דילמא אתי למישרייה:

מיאנה בבעל כלתו נכרית שמיאנה בבעלה מותרת לחמיה דעקרתיה לנשואין והויא כמפותת בנו ומותרת לו אבל מת בנו בעלה הראשון ומיאנה בזיקת היבם אף על גב דנשואין קמאי עקרה אסורה לאביו אלמא משעת נפילה נראית ככלתו. משעה שנפלה להתייבם ונפלה ליבם מחמת נשואין הראשון נראין אותן נשואין גמורין למיהוי אשת המת וכלתו של זה. והכא נמי בצרת הבת משעת נפילה שנזקקת הבת ליבם והוצרכה למאן מחמת קדושי הראשון נראין נשואין גמורים למיהוי אשת המת וצרתה צרת הבת ואי שרית ליה אתי למישרי צרת הבת דעלמא:

תוספתא בחיי הבעל. שמתה בחייה בעל אע"ג דקצת זמן היתה צרת ערוה כיון דבשעת מיתת הבעל אינה צרת בתו מותרת אבל אחר מיתת הבעל. אם מתה בתו אחר מיתת בעלה צרתה אסורה כיון דבשעת מיתת בעלה היתה צרת ערוה ואפילו היו לו אחין שהיתה בתו ראויה להתייבם להם או צרתה דאכתי היא זקוקה ליבום אפ"ה לא יוכל ליבם צרת בתו לעולם:

מאנו בחיי הבעל. כגון שהיתה הערוה קטנה שיכולה למאן:

אחר מיתת הבעל. שלא מיאנה בבעלה אלא ביבם:

או שהיו נשואות לאחרים. שהיו לאחיו קדושי טעות בה שקדשה אחר תחילה:

בין בחיי הבעל. כדאמרינן לעיל דצרת איילונית מותרת ואפילו הכיר בה כדפסק רבא לעיל:

מתני' שש עריות חמורות מאלו. אמרינן בגמרא מכדי הכא כרת והכא כרת הכא ממזר והכא ממזר אם כן מאי חמורות. הלא ט"ו עריות דאסרי צרותיהן שוות הן עם שש עריות אלו. ופריק מפני שאין יכולות לינשא לאחין נקראו חמורות דכל אלו אסורות לכל האחין מפני שקורבתן מצד אביו. ואמו אע"פ שאינה אם שאר אחין אסורה להם מ"מ משום אשת אב ואשת אחיו מאביו כשיש לה בנים בשעת מיתת אחיו אסורה לעולם להם וכיון שכן שאסורות לינשא לאחין צרותיהן מותרות דאין צרה אסורה אלא מאח משום דקאי עליה איסור אשת אח שלא במקום מצוה שהיא בכרת דהא ילפינן מקרא דלצרור שצרותיהן פטורות:

מתני' ב"ש מתירין את הצרות. של עריות לאחין להתייבם ולית להו דרשא דלצרור כדמפרש טעמא בגמרא מקרא דכיון דצרה שלא במקום מצוה שריא כ"ש במקום מצוה:
חלצו הצרות ב"ש פוסלין. דכיון דזקוקה ליבום חליצה גמורה היא ופסולה לכהונה:
וב"ה מכשירין. דכיון דסברי ב"ה דאינה זקוקה לא הויא חליצה וכאילו חלץ לה אינש דעלמא דמי:
ובית הלל פוסלין. לכהונה ולתרומה אם היא בת כהן דכיון שהיא ערוה ובכרת עשאה זונה:
ואע"פ דצרות שנתייבמו לב"ש בניהם ממזרים לדעת ב"ה לא נמנעו. שאם היו בני צרת ערוה מודיעין אותם ופורשין והכי איתא בגמרא [דף יד.] בהדיא:

דף ג:

גמ' קרי כאן לא תתגודדו. דנראין כנוהגין שתי תורות כשקורין עיירות בי"ד ומוקפין חומה בט"ו:
אבל שני ב"ד וכו'. כגון ב"ש וב"ה וכ"ש וכו' וכגון עירות ומוקפין שרי:
ת"ר עריות שאמרו. כגון ט"ו נשים:
סריס חמה. מפרש לקמן בפרק הערל (דף פ.) שיצא לקוי ממעי אמו ויש בו סימני סריס כדלקמן ואינו ראוי לזרע וכן אנדרוגינוס לאו בר אולודי הוא וכתיב לא ימחה שמו מישראל פרט לאלו ששמם מחוי ועבד וגר כקטן שנולד דמו ואין להם קורבת אחוה:
חרשת ושוטה מתיבמת דתקינו להו רבנן נשואין ולא חולצות דאין להן דעת לקרות ולחלוץ וכתב הרמב"ם ואם רוצה היבם לגרש את החרשת בגט אחר שיבעל אותה הרי זה מגרש:
איסור מצוה. מפרש לקמן בפ"ב [דף כ.] שניות מדברי סופרים:
איסור קדושה. חייבי לאוין:
חולצות. דכיון דלאו בני כרת נינהו לא מפטרי בלא חליצה ואין מתיבמות. כיון שיש בהם לאו כדמפרש טעמא לקמן [דף כ:]:
עקרה וזקנה. מתייבמת דהא כמה עקרות וזקנות מצינו שנפקדו וראויין להקים שם משא"כ באיילונית:
וגר ועבד משוחרר לא מיבמין. ומ"מ אם נשא אשת אחיו או גר או עבד אינו חייב משום אשת אח אפי' היו לו בנים לאחיו ממנה כיון שהיתה הורתן ולידתן שלא בקדושה אבל היכא דהוו תאומים והיתה לידתן בקדושה חייבין משום אחותו ואשת אח ומשום דדמו לאחין מן האם ולא מן האב לכך אין מיבמין:

החרש והשוטה מיבמין. אשת אחיהם הפקח:
ולא חולצין. דלא אלימא חליצתן להפקיע קדושי פקח:
והספקות. כגון שקדש אחיו וכו':
אינו מייבם דכל אחת שמא אינה יבמתו ונמצא שהיא אחות זקוקתו:
או שנתערב. כדמפרש לקמן פרק נושאין על האנוסה (דף צט.) כגון שילדו לאה ואשת ראובן בנה שני זכרים במחבואה ולא נודע איזה בן ראובן ומת אחד מהם ואחר כך מת ראובן צריך זה הספק לחלוץ לאשתו שמא בן ראובן מת וזהו אחיו של ראובן ולא מיבם שמא אמו היא:
או כגון שלא שהתה וכו'. וילדה והוא ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון ויש לו אחין מן הראשון ומן הב' אותו הוולד אינו יכול ליבם אשת אחיו מן הראשון שמא הוא בן השני ובני הראשון הם אחיו מן האם ולא אשת אחיו מהשני מהאי טעמא גופה וחולץ מספק:
פצוע דכא וכו' לא מייבמין. דחייבי לאוין נינהו ומ"מ כיון שהיתה להם שעת הכושר רמיא קמייהו לחליצה והאי זקן מיירי שתשש כחו וכשל שהוא דומיא דסריס דלאו בר ביאה והקמת שם הוא:
ואם בעלו קנו. ומגרשין בגט בלא חליצה:
סליקו להו חמש עשרה נשים
פרק שני
כיצד אשת אחיו וכו'. כיצד פוטרת צרתה:
ונולד להם אח. נמצאת זקוקה ליבם ועליו אסורה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ואח"כ יבם השני. ולו אשה אחרת ומת הראשונה. זו אשת הראשון שנפלה לפניו כבר פעם אחת יוצאה ונפטרת מזה משום אשת אחיו שלא היה וכו' עשה בה זה שמת מאמר. ולא הספיק לכנסה עד שמת:
שניה חולצת. ולא מפטרה משום צרת ערוה דלאו צרתה ממש היא ולא מתייבמת. דמאמר קונה מקצת והויא צרת ערוה במקצת:
נולד להם אח ומת. המיבם:
מיבם לאיזו שירצה. ופטורה חברתה ולאו אעשה בה מאמר קאי אלא אירשא דקתני הראשונה יוצאה וכו' וקאמר ר' שמעון כיון שכשנולד כבר נתיבמה ולא היתה על זה בזיקת נשואי אחיו הראשון מעולם מותרת לו ומיהו לענין הלכתא כסתמא דמתני' קי"ל דרבים נינהו ובין נולד ואחר כך ייבם ובין ייבם ואחר כך נולד אסורה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו:

גמ' היכא כתיבא. לאיסורא:
המיוחדין בנחלה. הראויין לירש זה את זה ושחולקים נחלה אחת פרט לאחין מן האם:
יש זיקה. זיקת יבום אלימא למהוי ככנוסה ואוסרת אמה על היבם משום חמותו דאפי' לאחר מיתה איכא איסורא דאורייתא וכדאמרינן בגמרא הכא ומיהו ראוי שתדע שאם קדשה לאמה של יבמתו ואפילו בחייה קדושין תופסין לו בה דלא אלימא זיקה לאפקועי שלא יהו קדושין תופסין בקרובותיה והכי מוכח מהא דרבי יהודה ב"ב דאע"ג דסבר יש זיקה ואסור באחותה עד שיעשה אחיו הגדול מעשה קדושין שקדש לאחותה קדושין [הוו] והוא אסור ביבמתו משום אחות אשתו והמעשה תלוי באחיו:
שומרת יבם. ממתנת ליבום יבמה:
שקדש אחיו. של יבם את אחותה אחר שנפלה זו לפניהם:
אומרים לו למארס המתן מלכנוס לפי שאחות זקוקתך היא:
עד שיעשה מעשה. עד שייבם אחיך את היבמה ותפקע זיקתה ממך אלמא זיקה אסרה לאחותה והקשו ז"ל אחר שקדש הוה לן למימר שנפקעה זיקתה ואפי' לא יעשה אחיו מעשה ויש תירצו דכיון דקי"ל יש זיקה הרי היא כמקודשת אצלו הלכך אינו דין שתוציא מקודשת למקודשת אבל לפי זה אם נשאה דין הוא דעדיף טפי מן המקודשת ותוציא הזקוקה אבל אינו מחוור זה בעיני המפרשים האחרונים דאי נשואין מפקעי קדושין נמי הוו מפקעי דקדושין מדאורייתא וזיקה מדרבנן והיינו דאמרינן המתן עד שיעשה מעשה וכו' ולא אמרינן ליה שיכנוס אלא עיקר הדבר תלוי במעשה אחיו משום דבמעשה זה הוא מתיר אחותה לאחיו בלי ספק דהשתא לא הויא אחות זקוקתו וכן פירשו הם זכרונם לברכה הא דפרק ארבעה אחין (דף כט:) דאמרינן ואי סלקא דעתך מאמר לב"ש קונה קנין גמור זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה. פירוש בשתי אחיות הנופלות לפני שני אחין דקתני חולצות ולא מתייבמות וכו' כלומר דכיון שקנה לזאת נפקעה זיקתה לחברתה להתירה לשני וכן כשקנה חבירו פקעה זיקתה מעליו ובדין הוא דכל שקנה א' מהם חברו יכול ליכנס וליבם לחברתה אלא שגזרו שמא ייבם לכתחלה וקא פגע באחות זקוקתו:

דף ד.

ה"מ מחיים. כל זמן שיבמתו קיימת כהא דרבי יהודה בן בתירא אבל מתה היבמה הוה אמינא פקעה זיקה ומותר באמה:
קמ"ל דזיקה בכדי וכו'. כשלא יעשו ביבמה שום מעשה או חליצה או יבום:

גרסי' בגמרא תניא העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה רבי אומר קנה וחכ"א לא קנה מ"ט דרבי גמר מביאה דיבמה מה ביאה דיבמה בעל כרחה אף קדושין דיבמה בע"כ ורבנן גמרי מקדושין דעלמא מה קדושין דעלמא מדעתה אף קדושין דיבמה מדעתה דקדושין מקדושין אית לן למילף:

פירוש מאמר. קדושי יבמה מדרבנן נינהו ומיקרו מאמר:

בעל כרחה. דאמרי' בפרק קמא [דף ח:] ויבמה בעל כרחה דאם בא עליה אפילו באונס קנאה:

קידושין דעלמא. והלכה והיתה לאיש אחר מדעתה משמע:

קדושין מקדושין וכו'. והלכתא הכי כרבנן:

מתני' כלל אמרו ביבמה. לא חולצת ולא מתיבמת. צרתה וכ"ש היא לפי שאף הצרה ערוה היא ויש בה כרת וכדאיתא בפרק קמא (דף ג:):

איסור מצוה ואיסור קדושה וכו'. דוקא היא אבל צרתה מתיבמת שאין צרה פטורה אלא מערוה וכדנפקא לן בפ"ק [שם] מאחות אשה דכתיב בה לצרור וכן איתא בירושלמי להדיא:

אחותה שהיא וכו'. אחותה של ערוה:

כשהיא יבמתה. כגון נפלו שתי אחיות מב' אחין והאחת אסורה לו משום ערוה כגון שהיא חמותו או כלתו:

או חולצת או מתיבמת. אותה אחות הערוה דהשתא לא פגע באחות זקוקתו משום דערוה לאו זקוקתו היא:

שניות לעריות. דגזרו סופרים עליהם:

לשון מצוה וקדושה מפרש בגמרא:

אלמנה לכ"ג. שמת אחיו ההדיוט ונפלה אלמנתו לפניו:

גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. שעבר אחיו המת ונשא גרושה או חלוצה וכשמת צריכה חליצה שהרי תפסו לו קדושין בה דקדושין תופסין בחייבי לאוין אבל יבומי לא שהרי אסורה לו לזה שהוא כהן ואפטורי בלא כלום לא דלא אלים לאו למפטרי' דילפי' מאחות אשה בפ"ק [דף ג:] ואמרינן בגמרא [דף כ.] כלל דמתני' לאתויי מאי אמר רפרם למעוטי צרת אילונית אתא וכללא דמתני' סימנא הוא בעלמא ולא בא לרבות כלום אלא למעט דלא חשבינן צרת ערוה לצרת איילונית לפי שאיסור אילונית לאו איסור ערוה היא שנאסור צרתה כמותה אלא דלא חזיא ליבום מחמת אשת אח ואנן כי אסרינן צרתה שתהא כערוה היינו כשאסורה איסור ערוה דומיא דאחות אשה דילפינן מינה איסור

צרה דכתיב בה לצרור ודלא כרב אסי דאמר צרת איילונית אסורה ומיהו פסק הלכתא בפרק קמא (סי' ב) דצרת סוטה אסורה כרב דטומאה כתיב בה כעריות:

גמ' אחותה דאיסור מצוה. כגון שנפלו לפני לוי שתי אחיות ליבום שהיו נשי שני אחיו והאחת היא ללוי שניה כגון שהיתה אם אם אמה של אשתו ומשום שאסורה לו לא הויא אחותה אחות זקוקתו ושרי' ליה והא כיון דמדאורייתא רמיא קמיה דשניה מותרת היא מדאורייתא הוו ליה שתי אחיות זקוקות לו ואי נסיב חדא פגע באחות זקוקתו ותנא דמתני' ודאי ס"ל יש זיקה ואסור לבטל מצות יבמין מדלא התיר בשתי אחיות דבעלמא שאין אחת מהן אסורה לו אלמא ס"ל יש זיקה וא"כ היכי תנן בזו מתייבמת:

אלא אחותה דאיסור ערוה וכדפרשינא במתני' דכיון שאסורה לו מן התורה לא זקוקה ליה כלל ואחותה הויא זקוקתו לבדה ומותרת לו כיבמה דעלמא דאיכא עליה מצות ייבום:

מצוה לשמוע וכו'. דכתיב לא תסור מן המצוה וגו':

לא שנא. נפלה לפניו מן הנשואין. דהויא תרתי לגריעותא חדא דאלמנה היא ואיכא לאו דאלמנה לא יקח ועוד דבעולה היא ואיכא איסור עשה לגביה דכתיב אשה בבתוליה יקח ולא בעולה ולאו הבא מכלל עשה עשה:

ולא שנא נפלה לפניו מן האירוסין. ועודה בתולה וליכא אלא לאו דאלמנה:

ואין עשה. דיבמה יבא עליה. גזירה וכו'. נהי דביאה ראשונה מצי למדחי הלאו משום דמקיים עשה ביאה שנייה דלא מצי למדחי דהא לא מקיים העשה שהרי אם רצה מגרשה בגט מיד אסור וגזרינן ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה:

תנו רבנן מה הן שניות אם אמו. אמו כתיבא וגזור רבנן על אם אמו שיתרחק מאמו וגזור נמי באם אביו משום אם אמו ואף על גב דגזירה לגזירה היא הא אמרינן טעמא לקמן [דף כא:] משום דתרוייהו אמא רבתא קרו להו וכולה חדא גזרה היא:

ואשת אבי אביו משום אשת אביו הכתובה דכתיב אשת אביך ואשת אבי אביו שניה וגזרינן אשת אבי אמו אטו אשת אבי אביו דתרווייהו בי אבא רבא קרי להו והלכך חדא נינהו:

ואשת אחי האב מן האם. אשת אחי האב מן האב ערוה היא ואשת אחי האב מן האם שניה דלא כתיב אל אשתו לא תקרב דודתך היא אלא ערות אחי אביך ואמרינן לקמן בהבא על יבמתו [דף נד:] דבאחי אביו מן האב כתיב:

ואשת אחי האם גזרו מן האב או מן האם:

וכלת בנו. גזירה משום כלתו:

וכלת בתו. מפרש טעמא לקמן [דף כא:] גזירה משום כלת בנו:
חורגו. בן אשתו:
ואסור בבת חורגו. ובסמוך פריך דאורייתא היא את בת בנה ואמאי תני ליה בהדי שניות:
אשת חמיו כו'. כדאמרן ומותר אדם באשת חמיו:
הא פסיקא ליה. בת חורגו לעולם אסורה לו:
הא לא פסיקא ליה. בת אשת חמיו האסורה לו משום אחות אשה הואיל ולאחר מיתת אשתו מותרת לו לא פסיקא ליה למתנא. ובירושלמי אמרו משמא דרבי חנינא דאשת חמיו אסורה משום מראית העין וכן פוסק רבינו תם ז"ל ובהלכות גדולות. ובתוספות כתבו כי מעשה היה באחד שקדש אשת חמיו ועשה סעודה וצוה רבינו תם ז"ל לגרשה והפסיד את הסעודה והרמב"ן ז"ל ורבים מרבותינו ז"ל התירו מכיון דבגמ' דילן לא אידכרו הני כללי ותדע דבירושלמי אסרו מפני מראית העין חורגין הגדלין בבית אחת ואתא עובדא קמיה דרבי חנינא ואמר יסבון באתרא דלא חכמין לון ובגמרא דילן במס' סוטה פליג עלה בהדיא דהתם אמרינן בשילהי פ' משוח מלחמה (דף מג:) חורגה הגדלה בין האחין אסורה משום מראית העין ואמרינן לא היא דקלא אית לה הרי בגמרא דילן אסרו מעיקרא כרבי חנינא ומחו לה אמוחא וה"ה ודאי דפליגי על ר' חנינא באשת חמיו דאסר בירושלמי מדלא אדכרוה הכא ובחורגין דשייך למגזר טפי הוצרכו לומר דלא חיישינן דאילו באשת חמיו פשיטא הוא דליכא למיחש מפני מראית העין כן עיקר וכן המנהג בכל ספרד. עד כאן לשון הריטב"א ז"ל:

דף ד:

אמר רב ארבעה נשים שניות יש להן הפסק. שלמעלה מהן ולמטה מהן מותרות אבל האחרות כגון אם אמו אין לה הפסק שלמעלה הימנה עד סוף כל הדורות היוא נמי שניות הואיל אמו מן התורה וכן אשת אבי [אבי אביו ואם אם] אביו הואיל ואשת אב הוי דאורייתא למעלה מהן אסור כגון אשת אבי [אבי] אביו ואם [אם] אביו:
ונקט רב בידי'. נקט רב בידיה לפרושי תלת מהנך ד' אבל רביעית לא הוה ידע מאי היא אבל גמרא הוה גמיר דארבעה נינהו:
אשת אחי האב מן האם ואשת אחי האם מן האב אסורות. אבל אשת אחי אבי אביו מן האם ואשת אחי אם אמו מותרות וטעמא משום דלא שייכא בהו ערוה דאורייתא אבל אם אמו דשייכא בדורותיה ערוה דאורייתא כגון אמו :

וכן אשת אבי אביו שבדורותיה אשת אביו דמחלפא באשת אביו דאוריית' ואם אביו נמי אף על גב דלא שייכא בדידה ערוה דאורייתא אין לה הפסק ואסורה אף אם אבי אביו דמחלפא באם אם אמו וכלת בתו. דחשבינן לה לעיל בשניות וקאמר רב דיש לה הפסק הואיל ולא שייכא ביה איסור כלתו דאורייתא הלכך כלת בת בתו שריא אבל כלת בנו אין לה הפסק:

אשת אבי אמו ושרינן אשת אבי אבי אמו הואיל ולא שייך בדורות הללו איסורא אשת אב דאוריי':

[**דף כא**:] **אמימר אכשר באשת אחי אבי האב ואחות אבי אביו**. פירוש משום דנתרתק' קורבה וכתב הריטב"א ז"ל והלכתא כוותיה וכן פסק ר"ח ז"ל וכן דעת רב אלפסי ז"ל שלא כתבו לאסור:

שלישי שבבנו. בת בן בנו דהא בת בנו ערוה:

ושבבתו. בת בת בתו שהרי בת בתו ערוה דכתיב ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ואפילו מן האונסין מיירי דהכי מוקמינן לה לקמן [סוף דף כב:] הילכך שלישי שבאלו שנייה:

ושבבן אשתו וכו'. וכן בת בן בנה של אשתו או בת בן בתה דהא כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה הלכך גזרינן בהו דור ג' למטה מהן:

ד' שבחמיו. דור ד' שבחמיו דהיינו אם אם חמיו והיא דור ד' לאשתו ואשתו בכלל:

ושבחמותו. אם אם חמותו:

שניה. דאם חמיו ואם חמותו ערוה שהם בכלל אשה ובת בנה אשה ובת בתה הלכך אם אם חמיו שניה:

שניות דרבי חייא יש להן הפסק. דנימא דוקא נקט ג' אבל רביעי למטה מהן לא מיתסר וכן רביעי שבחמיו ושבחמותו אבל חמישי לא מיתסר:

ולא איפשיטא. דקא דחי תלמודא כל אותן שמעתתא דבעי למפשטה מינייהו וכיון דלא איפשיטא ה"ל ספקא דרבנן ולקולא ויש שכתבו לחומרא וכן כ' הרמ"ה ז"ל ורבינו אלפסי ז"ל לא פירש מידי אלא שכ' דלא איפשיטא להדיא וי"א דלחומרא נתכוון והרמב"ם ז"ל כתב בהדיא לקולא שכתב כל שניות דרבי חייא יש להן הפסק וכתבו המפרשים ז"ל וז"ל נראה מפרש"י ז"ל דאפילו מג' שבבנו ושבבתו מיבעי ליה לרב אשי ואין נכון דא"כ ליפשוט ליה לאיסורא שהרי אפילו בכלת בנו גזורו עד סוף כל הדורות כדאי' לעיל וכ"ש דורות של בנו ובתו ממש ועוד דהא למעלה אם אמו אין לה הפסק וכן אבי אביה לדידה

וה"ה למטה בבנים וכן אמרינן בירושל' אברהם אסור בכל נשי ישראל שרה אסורה בכל אנשי ישראל לכך פירש ז"ל דאג' וד' שבאשתו מיבעיא לי' עכ"ל:

ירושלמי פי' הירושל' פשוט הוא:

מחזיר גרושתו משנשאת חולצת. דבני חייבי לאוין תפסי בהו קדושין הלכך לא מיפטרא בלא חליצה אבל לא מתיבמת כיון דהות קיימא עליה דאח באיסור ה"נ קיימא באיסור עליה דיבם ולא דמי ליש אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן :

צרתה מתיבמת. דצרת מחזיר גרושתו מותרת להתיבם ואפילו בא על אחותה ועל אמה כדילפי' לקמן [דף צה.] ושכב איש אותה שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחרת אוסרתה:

פסלה מן הכהונה. דהא זונה מקריא ואע"ג דנבעלה באונס (יבמות דף נו:) דכתיב והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת ויש לך אחרת שאע"פ שנתפשה אסורה היא ואי זו זו אשת כהן:

עבר ונשאה וכו'. דהא אין קידושין תופסין בחייבי כריתות:

והולד כשר. ומותר אפי' בישראל דלא הוי כממזר ספק:

אין לה כתובה. משום קנסא:

או חולצת או מתיבמת דלאו צרת ערוה מקריא כלל:

וגרים וכו'. כגון אחותו מן האם ואפי' מן האב אע"ג דקי"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אסור בהן כדי שלא יאמרו וכו' אבל בשניות מותרין שהרי לא נהגו כן בעודם עובדי כוכבים ולא אתי לידי חלול השם:

אמר רב נחמן אחין מן האם וכו' לא יעידו. דקורבת אם בגרים קורבה היא דהא ודאי אמו היא ומיהו אם העידו עדותן עדות דכקטן שנולד דמי:

מעידין לכתחלה. דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים דכתיב וזרמת סוסים זרמתם הלכך קורבת אב אינה קורבה:

ומ"ש. עדות מעריות דקי"ל בפ' נושאין (דף צח.) גר שהיה נשוי אחותו מן האם יוציא:

לכל מסורה. הכל נושאין נשים הלכך אי שרית לקיומה אתי למשרי נמי ערוה בישראל דכ"ע לא ידעי דטעמא דגר משום דכקטן שנולד דמי:

לב"ד מסור'. וא"נ מכשרת עדות אחין גרים לא אתי לאכשורי אחין ישראל דב"ד ידעי דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואפילו במה שנוהגין שלא להעיד בעודן עובדי כוכבים הואיל ושורת הדין דבעודן עובדי כוכבים כשרין להעיד דבר תורה כדאמרינן בסנהדרין [דף נז:] בן נח נהרג מפי קרוב וכ"ש בממונו:

מתני' מי שיש לו אח מ"מ. בגמרא מפרש:

זוקק את אשת אחיו. האח הממזר זוקק דומיא דסיפא דפוטר את אשת אחיו וכ"ש אם המת הוא ממזר. ומיהו ממזר הזוקק חייבי לאוין הוא דממזר אסור בבת ישראל וחולצת ולא מתיבמת:

ואחיו הוא לכל דבר. מפרש בגמ':

שפחה ועובדת כוכבים. ולדה בתרה אזיל כדיליף בגמ' וש"מ דדוקא אחיו שיש לו מן השפחה ומן העובדת כוכבים דלא חשיב אח כלל דולדה כמוה הא אחיו מומר זוקק לאשתו לחליצה ויבום וזוקקין לו דאע"פ שחטא ישראל הוא דקידושיו קדושין דאי משום דפלח לעבודת כוכבים הא ולד עובדת כוכבים נמי פלח לעבודת כוכבים ואי לאו דלאו אחיו הוא היה זוקק ליבום וכן כתבו מקצת הגאונים ז"ל וכתב הריטב"א ז"ל חזינן לרב יהודאי גאון שכתב אי כדנסבא בעל הוה יבם מומר לעבודת כוכבים לא בעיא חליצה מיניה ואם הי' בעל' מומר לעבודת כוכבים וישבה תחתיו באונס ומת במומרתו בלא בנים אינה זקוקה ליבום דהא לאו אחיו הוא ואינה זקוקה לחליצה עכ"ל הגאון וראוי להחמיר:

על מכתו או על קללתו. אם הכה או קלל לאביו חייב מיתה:

גמ' כתב הריא"ף ז"ל ושמעי' מינה דחייבי לאוין מדאורייתא בני יבום נינהו כדקי"ל [מימר' דר"ל דף כ:] דכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה אלא מ"ט אמור רבנן חייבי לאוין חולצין ולא מיבמין דהא חליצה במקום יבום לא מקרי יכול לקיים שניהם דמצות יבום גדולה דהא כתיב ואם לא יחפוץ וגו' גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה והיינו דקתני גבי פצוע דכא וכרות שפכה ואם בעלו קנו ואסור לקיימן בביאה שניה משום לא יבא פצוע דכא דבשלמא ביאה ראשונה אתי עשה דיבמה יבא עליה וידחה הלאו אבל בביאה שניה יכול לגרשה בגט מיד שכבר קיים המצוה:

דף ה.

ליורשו. דכי היכי דלענין יבום בן הוא ואפי' פסול כדכתיב ובן אין לו ומצי למכתב אן בלא יו"ד כדדרשינן בקידושין אן כסף וכמו מאן יבמי אלא כתבו ביו"ד למדרש עיין עליו דאם יש [לו] בן בעולם פטורה וכן הדין אח אפי' פסול:

וליטמא לו. דאע"ג דכהן אינו מטמא לאשתו פסולה היינו משום דהתם שארו אמר רחמנא וכיון דפסולה היא לאפוקי קיימא ולאו אשתו היא אבל אחין יצאו מאב אחד הלכך אם כהן הוא ולו אח ממזר מטמא לו:

חוץ ממי שיש לו מן השפחה וכו' האשה וילדיה. שהולדות הולכין אחריה וכמי שאינם בנים לזכר כלל אלא דינם כדינה:

כי יסיר. מדלא כתיב כי תסיר ש"מ אבתך לא תתן לבנו קאי וה"ק כי יסיר בעל בתך את בנך שתלד היא מאחרי אלמא בנך הבא מן העובד כוכבים שילדה לו בתך קרוי בנך והא דלא חיישינן לשמא יסיר האשה משום שדרך הבעל להניחה לעבוד לכל מי שתרצה:

ואין בנך וכו'. דולדה כמוה ואם אותו הולד עובד עבודת כוכבים אין אנו חוששין לו דלאו בר ישראל הוא כלל ומשום הכי לא אמר קרא כי תסיר את בנך:

וחייב על מכתו וכו'. ואמאי חייב הא אביו לאו עושה מעשה עמך שהרי בא על הערוה והוליד ממזר:

בשעשה תשובה. ונהי נמי דעונו גלוי כל זמן שהממזר קיים מיהו מתשובה ואילך בכלל עושה מעשה עמך וכתב רבינו אלפסי ז"ל וז"ל והני מילי לענין חיובא אבל לענין איסורא אפילו לא עשה תשובה אסור לבן להכות לאביו ולקללו דגרסי' פ' אלו הן הנחנקין אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי ר' ישמעאל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו לא לקללו ולא להכותו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו ע"כ:

וכתב ז"ל עלה דהא דתנן חוץ ממי שיש לו מן השפחה קא אמרי רבוותא ז"ל ה"מ שפחה דאחרים דומיא דעובד כוכבים דלית ליה קנין בגווה אבל שפחה דידיה לא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואיתמר משמיה דרב נטרונאי גאון ז"ל הכי הא דתנן וכל מי שאין לה עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמוה ואי זו זו ולד שפחה ועובדת כוכבים ה"מ שפחה דאחרים דומיא דעובדת כוכבים דלית ליה קנין בגוה אבל אם בא על שפחה דידיה וילדה ממנו בת אע"ג דלא נקיטא גט חרות בתו היא דהא אמרו רבנן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם בא עליה חייב עליה משום בתו ואם בא עליה בנו חייב עליה משום אחותו וחזינן לגאון אחר דמספקא ליה מלתא ומתוך דבריו נקטינן בהא מילתא לחומרא גבי איסורא דהיכא דאית ליה אתתא ומת ולית ליה זרעא אלא ההיא דאוליד מן השפחה נקטינן לחומרא וחולצת ההיא איתתא ולא מתיבמת ולענין ממונא נקטינן לקולא ולא ירית לה אבל איהו גופיה לא מזבני ליה יורשין ואי בעי למנסב בת ישראל מצרכינן ליה גט שחרור ואי קדיש מקמי גט שחרור מצרכינן לה גט מיניה ואי בעי למנסב שפחה לא שבקינן ליה:

מתני' מי שקדש אחת משתי אחיות נותן גט לזו ולזו. דכל חדא וחדא איכא למימר זו אחות אשה:

חולץ לשתיהן. דלא ידע אי זו היא יבמתו ומחלץ לחדא ויבומי לחדא לא דאחות חלוצתו אסורה לו מדרבנן בחייה ויבומי ברישא נמי לא דדילמא לא זו היא יבמתו וקא פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו:

היו לו שנים אחד חולץ. תחלה לאחת:

והשני אם רצה ליבם לשניה מיבם. דאם זו יבמתו שפיר ואם אחותה היא לא פגע באחות זקוקתו דחליצה אפקעתא לזיקתא ולא גזרו אטו מיבם ואח"כ חולץ כיון דאפי' הוה הכי לא מיפסל כדקתני השתא קדמו וכנסו וכו'. קודם שנמלכו בב"ד:

אין מוציאין מידם. דכל חד וחד אומר אנא שפיר נסבי ואי נמי הוי איפכא הראשון ליבום כנס אחות זקוקתו ההיא שעתא הוא דהואי אסירא ומשבא אחיו ויבם השני' שהיא יבמתו פקע זיקתה מאידך למפרע. ושמעי' מדלא קתני ברישא גבי מת ולו אח אחד וכו' חלץ לאחת מהן וכנס לחברתה לא יוציא כדקתני הכא אין מוציאין משמע אפילו בדיעבד יוציא משום דלמא כנס אחות חלוצתו ואע"ג דספקא דרבנן היא דדילמא כדין יבם אפילו הכי קנסו רבנן בדיעבד דגזרו באחות זקוקה אטו אחות אשה דאורייתא שהיא בכרת וגזרו באחות חלוצה אטו אחות גרושה דאורייתא שהיא בכרת לפיכך אלמוה לגזירתם להוציא אפי' על הספק ואפי' בדיעבד כל היכא דאיכא ספקא שהיא באיסור תחתיו:

גמ' קדושין שאין מסורין וכו'. שאין סופן לביאה דקס"ד דמתני' בשלא הכירו ובשעת קדושין לא הוה ידע הי מינייהו כגון דאמר אחת מכם מקודשת לי ועשו שתיהן שליח לקבל קידושין אלו אין סופן לביאה דכל חדא קיימא עליה בספק אחות אשה ומדקתני נותן גט לזו וגט לזו אלמא דחדא מיהא מקודשת ומשום ספק דלא ידע הי מינייהו בעי למיתב גטא לתרוייהו אלמא קידושין הן ופלוגתא דאביי ורבא היא בקידושין (דף נא.):

בשהוכרו וכו'. בשעת קדושין ויודע היה את מי מקדש הלכך מסורין לביאה הוו וחלו קדושין וכתב הרי"ף ז"ל האי קושיא ופירוקא אליבא דרבא הוא דסבר קדושין שאין מסורין לביאה לא הוו קדושין ולית הלכתא כוותיה דקי"ל כאביי ביע"ל קג"ם והא חדא מינייהו הלכך בין הוכרו בשעת קדושין ולבסוף נתערבו בין שלא הוכרו כלל נותן גט לזו וגט לזו כפשטה דמתני' ע"כ:

פי' והדד יבומי ממה נפשך כדפירשנו במתני':

דקא פגע. דילמא פגע:

דף ה:

מתני' שנים שקדשו שתי אחיות שנים והם נכריים:

זה חולץ לשתיהן. דכל חד מינייהו אסור ליבומי דדלמא באחות זקוקתו פגע:
היחיד חולץ כדפרשי' לעיל שא"א לו ליבם לו קודם חליצת שניה משום אחות זקוקה ולא לאחר חליצה משום אחות חלוצה לפיכך הואיל ואסור ליבם יחלוץ תחלה לשתיהן כדי להוציא אותה שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק:
והשנים אחד חולץ. לאפקועי זיקה מאחיו אם זו יבמתו ותשתרי אחותה לשני ממה נפשך אם יבמתו היא שפיר ואם אחותה היא פקע זיקת היבמה מינה בחליצת אחיו:
חלוצתו של זה. ממה נפשך אם זו יבמתו שפיר נסיב שהרי אחיו לא חלץ לה אלא לאחותה שלא היתה יבמתו ואינה כלום ואי לאו יבמתו היא שפיר נסיב נכרית היא דאי משום אחות זקוקה ליכא שהרי חלץ אחיו לאחותה שהיא יבמתו ופקע זיקה ואי משום יבמה לשוק הרי חלצה זו מן אחי בעלה:
קדמו שניהם ב' אחין וחלצו. לשתיהן משום דלא ידעי אי זו יבמתו:
לא ייבמו השנים. אחי האחד זה את זו וזה את זו דקמא דנסיב איכא למימר זו היא אחות זקוקתו אלא אחד חולץ תחלה לאחת ואחד מיבם לשניה ממה נפשך אם יבמתו היא שפיר ואי לאו באחות זקוקתו לא פגע שהרי חלץ אחיו ליבמתו ויבמה לשוק נמי לא הויא שהרי היא חלוצה מאחי בעלה:
קדמו וכנסו אם קדמו אלו שנים אחרונים וכנסו אחר חליצת שנים האחרים ולא באו לימלך לבית דין אין מוציאין מידם כדפרישית שהרי אין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה בנשואי ראשונה ואיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא ושפיר נסיב ובתרא נמי שפיר נסיב נכרית וא"נ הוה איפכא וקמא פגע באחות זקוקה כיון שבא שני ויבם פקע זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו ואיסורא דעבד עבד:
מצוה בגדול ליבם. לשון הריטב"א ז"ל אומר היה מורי הרמב"ן שזהו כשהגדול הגון לה אבל אם אינו הגון ואחד מן האחרים הגון מצוה באחרים יותר ממנו ומיהו אם רצה הגדול לחלוץ חולץ למאן דאמר [דף לט:] מצות חליצה קודמת למצות יבום וכל שיש לגדול אשה אחרת בזמן הזה אין המצוה בו דקטטה ומריבה איכא בבית וכיבם שאינו הגון דמי לגבי אידך ע"כ:
גמ' דקא פגע. אי מיבם ברישא דילמא פגע באחות זקוקתו כדפירשנו במתני':
הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. זו הוא גירסת רבינו אלפס ז"ל ורוב הספרים ולהך גרסא הקושי' מדקתני שאין מתיבמות שתיהן וקס"ד ששורת הדין שזה חולץ וזה מיבם דהא בחליצה דקמייתא פקעה זיקה דאידך אלא דגזרינן חולץ ואחר כך מיבם אטו מיבם ואחר כך חולץ ולהכי פרכינן דמאי שנא במתני' דשרינן זה חולץ וזה מייבם ולא גזרינן

אטו מייבם תחלה ופריק התם ודאי דתרוייהו יבמות נינהו אבל הכא דליכא אלא חדא יבמה ודאי כי מייבם והדר חליץ דילמא לא עביד אסורא כלל לא גזרו חליצה דבתחלה אטו חליצה דבסוף אבל רש"י ז"ל גריס ואם קדמו וכנסו יוציאו ולא פרכינן מדקתני חולצות ולא מתיבמות אלא מ"ש דהתם עשו חיזוק לתקנתא אפילו בדיעבד והכא לא ונראה שטעם דבריו ז"ל משום דהא אסקה רבי יוחנן בדוכתא דהתם לאו משום גזירה אלא משום דקסבר ההוא תנא שכל יבמה שנאסרה בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה קודם שתחלוץ עשאוה חכמים כאשת אח שיש לה בנים דשוב אין לה היתר ואפי' חלצו לחברתה דפקע זיקתה לא תחזור להתירה. ופריק דהתם אי למאן דאמר יש זיקה הא נאסרה משום אחות זקוקה אי למאן דאמר אסור לבטל מצות יבמין ואי מייבם האי חדא דילמא מיית אחיו קודם שיבם ותצא מזה משום אחות אשה ונמצאת מצות יבמין בטלה על ידינו מיבום ומחליצה שהרי נאסרה משום כך ושוב אין לה היתר ואפילו בדיעבד נמי עומדין באיסורן מדרבנן כדאמרן אבל הכא הא דאסרינן משום ספק אחות זקוקה לאו אשת אח היא וכל דפקע זיקתה ע"י חליצת אחותה או יבום שלה הותרה לגמרי אפילו לכתחלה ואינו ראוי לגזור על ספקה בדיעבד כלל כיון דקא פקעה זיקתה ומספקא לא מפקינן לה דאימא כל חד וחד דידיה איתרמיא ליה ונמצאת מצות יבום מקויימת:

ואפילו שניהם כהנים. דחד מינייהו ודאי חלוצה נסיב דהא ארוסת הנכרי חלוצה היא מאחד משני אחין כדקתני קדמו שנים וחלצו:

מצוה בגדול. הכי דריש ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור כלומר המייבם יהיה הבכור. אשר תלד. ואותה יבמה תהא ראויה לילד פרט לאיילונית:

יקום. היבם על שם אחיו לנחול אותו ולא יחלק אחיו עמו כלל:

אתה אומר לנחלה. והאי יקום ביבם משתעי. בגמרא [דף כד:] אמרינן הכא אלא בכור למאי הלכתא לגריעותא מה בכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק אף יבם אינו נוטל בראוי כבמוחזק. כלומר כיון דבכור לאו דוקא אלא גדול לכתוב גדול ופריק דנקיט בכור לגריעותא לומר דמה בכור אינו נוטל חלק בכור בנחלה הראויה לבוא להם לאחר מיתת אביהם אלא במה שמוחזק ביד אביהם במותו דכתיב (דברים כא) בכל אשר ימצאל ואף יבם הנוטל פי שנים בנכסי אביו חלקו וחלק אחיו המת אינו נוטל בראוי כבמוחזק:

כתב הריטב"א ז"ל עיקר הדין דכשמת בחיי אביו אין לו ליבם כלום בנכסי האב מחמת המת כלל ובנכסי האח המת הוא שנוטל ובלבד בנכסים שהיו מוחזקים לו אבל לא בראוי לו אם מת בחיי אביו או בחיי אבי אביו יד כל האחין שוין בו וכן פירשו כל המפרשים ז"ל ועיקר:

או אינו אלא בבן שיולד לו משתעי שקורין בשם המת:
פרט לסריס. כלומר לסריס חמה ששמו מחוי על אח כזה לא הקפידה תורה להקים שם כיון שבא ממעי אמו לקוי טוב ממנו הנפל אבל אם נסתרס על ידי אדם חסה עליו תורה על שנמחק שמו על ידי מקרה רע:
אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ואע"ג דדרשינן ליה לדרשא מידי פשוטו מיהא לא נפיק לגמרי גזירה שוה. דשם אחיו לנחלה על שם אחיהם יקראו בנחלתם אפיקתיה לגמרי. שאין צריך לקרות בנו בשם אחיו המת והכי גמירא לה מרביה:
מתני' הנטען. החשוד כלומר שטוענין עליו דברי לעז מזו השפחה או העובדת כוכבים ונשתחררה השפחה או העובדת כוכבים נתגיירה שהן ראויות לבא בקהל:
לא ישאנה. משום לעז שלא יאמרו אגלאי מילתא למפרע שאמת היה הקול הראשון וכתיב (משלי ד':כ"ד) הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך:
ואם כנס לא יוציא. דברננה לא מפקי אשה מתותי בעלה דכתיב (שם ג) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולאו דוקא רננה אלא אפילו בא על השפחה ועל העובדת כוכבים בודאי ובתוספתא [פרק ד' דיבמות] קתני לה הכי בהדיא וטעמא דלא יוציא דכיון שנתגיירו וקבלו עליהן חזקה הוא דאגב אונסייהו גמרו וקבלו דגמרא גמיר לה דאחד האיש שנתגייר לשם אשה ואחד האשה שנתגיירו לשם איש גרים גמורים הם וכיון דגיורת מיהא הויא ומותרת היא לו ל"ש יש לה בנים ממנו או אין לה בנים לא יוציא וכן כתב הרמב"ן ז"ל:

דף ו.

הנטען מאשת איש. אמרינן בגמרא כגון שיש עדי ביאה ממש ולפיכך מוציאין ב"ד אותה מתחת ידו דהא אסורה ליה מדאורייתא כדדרשינן בסוטה (דף כח.) מונטמאה ונטמאה שני פעמים אחת לבעל ואחת לבועל דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל אבל בלא עדי ביאה לא מפקינן לה משום קלא דלא פסיק ולא משום דבר מכוער:
גמ' במה דברים אמורים. דאם כנס הנטען יוציא:
בשאין לה בנים. מבעלה הראשון אבל יש לה בנים מן הראשון לא תצא דכי מפקינן לה קא מחזקינן לקלא קמא ועבדינן להו ממזרים כך פרש"י ז"ל אבל רבינו אלפס ז"ל פירש בשאין לה בנים מן הנטען אלמא דחיישינן ללעז הבנים שיש לה עתה מן הנטען ואם באו עידי טומאה אפי' וכו'. מלשון הברייתא הוא ולפיכך הקשו ז"ל פשיטא דאיסורא דאורייתא לא שרינן משום חשש לעז בנים ותרצו דאע"ג דעדים אלו אינם יודעים אם

היה באונם או ברצון אשמעינן דתצא ולא אמרינן אולי אנוסה היתה וספיקא לקולא משום בנים דאוקי אתתא בחזקת כשרה קמ"ל דאדרבה סתם מזנה בחזקת רצון היא והכי מוכח בהדיא פרק קמא דכתובות (דף ט.) גבי הא דאמר רבי אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו ואמרינן משום דפתח פתוח כעדים דמי וכל היכא דאיכא עדי בעילה קרי להו עדי טומאה משום דהכי הוי דין ביאתו מסתמא. והשתא הדרינן לקושיין דמשמע מהברייתא דמתני' דאם כנס יוציא לא מיירי בעדי טומאה וקשיא לרב דאוקמא דוקא בעדי טומאה אבל אי ליכא עדי טומאה אלא שהוציאה הבעל משום שלבו נוקפו וכנסה הנטען אין מוציאין אותה מידו:

הא מני. רב תירץ דהך ברייתא ר' תנא לה דסבר דמשום עדי דבר מכוער תצא:

רוכל. מוכר לנשים בשמים להתקשט בהן:

יוצא מן הבית ומצא זה את אשתו שהיתה חוגרת עצמה בסינר:

מכוער הדבר. שלא התירתו מעליה אלא לזנות:

סינר. כעין מכנסים שהיו חוגרות הנשים לצניעות:

רוק למעלה מן הכילה. ארוכל יוצא קאי ומצא בעל רוק בגג הכילה שעל מטתו מכוער הדבר שאין דרך לרוק למעלה אלא השוכב ופניו למעלה הלכך זנתה זו ורקקה בשעת תשמיש:

מנעלין הפוכין. הופכין פיהן למטה כדי שלא יכירם הרואה ופירש בגמרא דלא הוו שם המנעלים השתא אלא שהיה ניכר מקום הפיכתן בעפר של תחת המטה:

והלכתא כוותיה דרב. דלא מפקינן מנטען אלא בדאיכא עדי טומאה ממש כדמשמע לישנא דמתניתין דתני הוציאוה דמשמע ב"ד וב"ד כי מפקי בעדי דבר ברור מפקי ולא קתני הוציאה דהוה משמע בעל דאילו בעל מצי לאפוקה משום קלא כדאיתא בסמוך:

והלכתא כוותיה דרבי. דמפיק לה בעדי דבר מכוער:

קשיא הלכתא אהלכתא ל"ק בקלא דלא פסיק ועדי דבר מכוער דאיכא תרתי לגריעותא מפקינן מנטען כרבי ודוקא כשאין לה בנים כדקתני בברייתא דאוקימנא כוותיה אבל כי ליכא תרתי אלא חדא ואפי' עדי דבר מכוער כיון דפסיק קלא עבדינן כרב דלא לאפוקה אפי' מנטען כשכנסה דאילו מבעל אפי' בתרתי לגריעותא לא מפקי' מיניה דלא מפקי ב"ד מן הבעל בעל כרחו כשאין לבו נוקפו אלא בעדי ביאה כשמואל דאמר שמואל במנאפים עד שיראו כדרך המנאפים ובכלאים עד (שיראו) שיכניס כמכחול בשפופרת אלא דבמנאפים לא בעינן עד שיראו שהכניס:

אמר המחבר מצאתי כתוב במנאפים שוכבים זה על גב זה ואפילו שלא כדרכה ואפילו הערה בה חייב מיתה ונאסרה על בעלה ע"כ. דלענין קלא עדיף בעל דהוה ליה קלא דלבתר נשואין ואילו נטען הוה ליה קלא דמקמי נשואין ואיכא למיחש ליה כדאיתא שלהי מסכת גטין והתם נמי מוכח דב"ד לא מפקי [מבעל] אלא בדבר ברור ממש בעדות כרבי יוחנן בן נורי דאמר (גיטין דף פט.) נאמר כאן ערות דבר ונאמר להלן על פי שנים עדים יקום דבר ועוד דהא אשתו זנתה בעד אחד קיי"ל דשרי לה עליה אא"כ מהימן ליה ולבו נוקפו כדאיתא בקדושין (דף סז.) ולא עדיפי עדי דבר מכוער מעד אחד בזנות ממש שנאמן באיסורין דעלמא ועוד דלא אסרינן אשה לבעלה אלא על ידי קנוי וסתירה אף קנא לה בפני עדים ונסתרה בפני עדים ושהתה כדי ביאה היכא שמחל על קנויו קודם סתירה ואין לך דבר מכוער גדול מזה וכן דעת רי"ף והגאונים והרמב"ם ור"ת ז"ל והכא בהכי פליגי רב ורבי דרב סבר דאפי' מנטען אין מוציאין אלא בעדי טומאה ורבי סבר דמחמרינן בנטען אף על פי שכנס ואפי' בעידי דבר מכוער גרידא מדחזינן דהחמיר בבעל דאמר תצא ומיהו אפי' רבי כי אמר תצא מן הבעל לאו בעל כרחו קאמר דב"ד לא מפקי אלא בדבר ברור כדאמרן אלא לומר שאם רצה להוציאה הבעל מפני שלבו נוקפו תצא ממנו בעל כרחה [שלא בכתובה] וכעוברת על דת משה ויהודית שהיא יוצאה בלא כתובה אם רצה הבעל להוציאה וכתב הריטב"א ז"ל ולא עוד אלא דההיא צריכה התראה להפסידה כתובתה וזו שיש בה דבר מכוער הוה התראה והכין אמרו בירושלמי (פרק ז דכתובות סוף הלכה ו) עלה דהא דרוכל וכולן אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת רב אדא בר אהבה בשם רבי מעשה בא לפניו ומה בכך בעיא קומין אפילו רואין אותו נותן פיו על פיה אתא עובדא קומי ר' יוסי ואמר תפוק בלא פדן פירוש בלא כתובה לומר שאם רצה הבעל להוציאה בלא כתובה רשאי וכל הנהו עובדי דשלהי נדרים (דף צא:) כעובדא דתחלי ועובדא דגברא דעאלי לביתא וכי אתא מרי ביתא ערק דאמרינן התם דאסירא ליה כולהו בשרצה לגרש ובבא לצאת ידי שמים אבל כשטוען ואומר ששתו מותרת לו ומכחיש הדבר אין אוסרין אותה עליו אלא בעידי טומאה ממש כדאמרן וכן העלו בתוס' והרמב"ם ז"ל והרא"ה ז"ל והריטב"א ז"ל:

דף ו:

קלא דלא פסיק. שלא אמרו בינתים שהקול היה שקר:

וקלא דלא פסיק עד כמה. צריך לימשך הקול:

דומיא מתא חשודי העיר. דומי דלא ידעי ודאי אלא אמרי בדדמי:

קלא דפסיק. שיצא קול אחר לומר שקר הוא הלעז וכתב הריטב"א ז"ל נראין הדברים דכי פסיק ביני ביני אם שתק קול ההפסק וחזר הקול הראשון ונמשך יומא ופלגא לא פסיק חשיב לאוסרה עליו וכל היכא דאיכא בעיר אויבים בין לנטען בין לנטענת אפילו נמשך הקול יומא ופלגא ויותר בלא שום הפסק לאו קלא הוא ושריא ואפשר דאפי' לכתחלה לא חיישינן לה לאסרה על הנטען עד כאן ואם הוציא אותה בעלה בדבר מכוער והלכה ונשאת לאחר ואפסקיה ההוא אחר לקלא ולבתר הכי גרשה לא תנשא להההוא נטען לכתחילה ואם נשאת (וכנסה) לא תצא ל' רבינו אלפס ז"ל:

שלח ליה רבה כו' משום שם רע. שיצא עליה:

לא יחזיר. כדמפרש טעמא פרק השולח [דף מו.] שמא תנשא לאחר ויצא קול על הלעז הראשון ששקר היה ויתחרט המגרש ויאמר אילו הייתי יודע שכן היה אפי' היו נותנין לי ק' (ה') מנה לא הייתי מגרשה ונמצא מבטל גטו למפרע ועוקרו ובניה מן השני ממזרים וכן הטעם למגרש משום נדר דשמא תלך זו אצל חכם לאחר שנשאת לאחר ויתיר לה נדרה ויאמר המגרש אילו הייתי יודע כן וכו' לפיכך אומרים לו מתחלה הוי יודע שהמוציא אשתו משום נדר שנדרה לא יחזיר ואם היא חביבה עליך בא ובקש היתר לנדרה ואם מגרש לה מהשתא ודאי שנואה עליו ותו לא מצי עקר גטה בדברי שקר:

חזר וכנס החזירה מהו שנכוף אותו שיוציא ואסיקנא דלא דמי בעל לנטען דטעמא דאסור נטען הוא משום דכשכנסה אז מחזיק הקול שיאמרו אמת היה הדבר אבל בבעל ליתיה להההוא טעמא דאדרבה כשהחזיר אכחשיה לקלא קמא דאמרינן קים ליה במלתא דליתא שאין אדם רוקק בכוס ואח"כ שיתהו וכן הלכתא דבעל שהחזיר לא יוציא אחר שכנס כל היכא דליכא עדי טומאה ופירשו בירושלמי [דפרק זה הלכה י"א לגירסת הרמב"ן ע"ש] דכל היכא דאמרינן כנס לא יוציא היינו בשכנס ממש אבל לא בשקדש בלבד ומינה דכי אמרינן כנס יוציא היינו אף על פי שהכניס לחופה והיכא דהחזירה בעל וחזר וגרשה אמרו בירושלמי שמותר להחזירה שאם לא כן אתה מוציא לעז על בניה פירוש שיוציא לעז על בניה שהיו לה אחר שהחזירה ושמעינן מיניה דכי ליכא בנים לא יחזיר וכן כתב הריטב"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל:

מתני' המביא גט ממדינת הים. צריך לומר השליח בפני נכתב ובפני נחתם לשמה וטעמא מפרש בגיטין (דף ב:) מפני שאין בני מדינת הים בקיאין לשמה הלכך צריך שיעיד השליח שהסופר היה בקי בהלכות גיטין:

לא ישא את אשתו. הואיל ועל דבורו סמכינן יש לחשדו אם ישאנה שמא עיניו נתן בה והעיד שקר וכן מת וכו' לא ישא הואיל ועל עדותו היא נשאת איכא לזות שפתים שמא

עיניו נתן בה אבל לאחר תנשא דאשה נשאת בעד אחד משום תקנת עגונות כדאיתא במכילתין:

לא תנשא וכו'. אפילו לאחר לפי שאין ראוי להעיד שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד:

הרגנוהו. כלומר שהיה עם הורגיו ולא סייע בהדייהו כלל כדאיתא בגמרא:

תנשא אשתו. לאחר:

גמ' דעליה קא סמכינן דאי לאו משום עדותו שאמר בפני נכתב ובפ"נ כתב הגט לא מעלה ולא מוריד הלכך לא ישא את אשתו וא"ת ומ"ש מאותן נשים שאין נאמנות לומר מת בעלה ואפ"ה נאמנות להביא את גיטה ממדינת הים אע"ג דעלייהו קא סמכינן משום דאיכא כתבא י"ל דהתם כיון דמשום איבה בלחוד הוא דחיישינן לא מעיילא נפשה לשקורי כיון דאפשר דאתא בעלה ומכחיש לה חיישא ומרתתא אבל הכא דחיישינן שמא יצרו תקפו משקר ודאי כיון דעליה סמכינן אבל מא"י לא צריך לומר בפני נכתב וכו' ומיהו אי אמר בפני נכתב ובפני נחתם כבמדינת הים מהני דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה וכדאמרינן התם (דף ו:) בדוכתא לא צריכת ואי עבדת אהנית:

ולא אמרינן רשע הוא כיון שאמר הרגתיו ואפילו לרבא דאמר (סנהדרין דף כז.) רשע דחמס בעינן בהא מודה דהא קרייה רחמנא לרוצח רשע כדכתיב (במדבר לה) אשר הוא רשע ואם כן הא קרינן ביה אל תשת ידך עם רשע:

אדם קרוב וכו'. רבא אמר דאפי' (סנהדרין דף ט:) אמר פלוני רבעני לרצוני הוא ואחר מצטרפין להרגו לרובע דכיון שזה מתכוין לעדות נאמן הוא על חבירו ואינו נאמן אצל עצמו ממה שאמר לרצוני לפי שאדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות בין לטובה בין לרעה הלכך אינו רשע בעדות עצמו:

ואין אדם משים. [אין] עדותו עדות אצל עצמו ליעשות רשע והא דקי"ל הודאת פיו כמאה עדים ה"מ לממונא אבל לקנסא ולעונש מלקות וליפסל לא ופלגינן דבורא ומהימן במה שאומר פלוני רבעו אבל אינו נאמן במה שאומר לרצונו וא"ת ומאי שנא מהא דאמרינן בפרק האשה שנתארמלה (דף יח:) דעדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנים והשטר כשר לפי שאין אדם משים עצמו רשע הוה לן למימר נפלוג דבורייהו ונימא שהם נאמנים במה שאומרים אנוסים היינו ואינם נאמנים במה שאומרים מחמת ממון ונימא דאנוסים היו מחמת נפשות וי"ל דשאני הכא דכשאומר הרגתי וכן כשאומר פלוני רבעו לרצונו שתי עדיות שאפשר לזה בלא זה וכיון שכן פלגינן דבוריה ואע"פ שהעיד הכל בעדות אחת מהמנינן ליה שמת אותו פלוני אבל אין

מאמינין אותו שהרגו הוא וכן אתה אומר כשאומר פלוני רבעו לרצונו אבל כשאומרים אנוסים היינו מחמת ממון הכל עדות אחד דמחמת ממון פירוש הוא דאנוסים היינו דאילו אנוסים היינו פירוש בעי אי מחמת ממון או מחמת נפשות וכיון שכן לא פלגינן עדות אחד לב' להיות גורעין ומוסיפין ודורשין ואם תאמר והא קיימא לן (מכות דף ה:) עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה י"ל דהכא מה שהעיד על עצמו שנרבע לרצונו או שהרג אינו עדות אלא הודאה ולא נתבטל כלום למה שנקרא עדות דהיינו מה שהעיד על חבירו וכדאמר התם (דף ו.) גבי נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה גם כן רובע יציל נרבע יציל ופרקינן במקיימי דבר הכתוב מדבר כלומר בעדים והני אינם עדים ואם תאמר וכי נרבע ממש לרצונו בעדים למה פסול לעדות אליבא דרבא דהא אמר רבא התם (סנהדרין דף כז.) דאינו נפסל אלא בדבר של חמס שהוא רע לשמים ורע לבריות יש לומר דכל עבירה שנעשה מפני הנאת גופו הרי הוא כרשע דחמס כדאמרינן (שם) דמודה רבא במומר אוכל נבילות לתאבון שהוא פסול דכפין ואכיל כפין ואסהיד הכא נמי לא שנא דאסהיד מפני תאותו ואם תאמר דהא אמרינן התם (בסנהדרין דף כו:) דחשוד על העריות כשר לעדות ומשמע התם דרבא סבר לה הכי כרב נחמן יש לומר דהתם חשוד בעלמא ששמועתו רעה להתייחד עם העריות ועריות דבר מכוער והא דאמרי' התם עני מרי ארבעין אכתפיה וכשר היינו מפני שמלקין על לא טובה השמועה כדאיתא במסכת קדושין (דף פא.) אבל בא על הערוה ממש לדברי הכל פסול לעדות כיון דעביד לתיאבון וכדאמרן התם ודיקא נמי דקתני התם החשוד על העריות ולא קאמר הבא על הערוה כל זה משיטת רבינו יצחק הידוע בעל התוס' והסכימו המפרשים ז"ל כן:

דף ז.

גזלן דאורייתא פסול לעדות אשה. ומיהו מסיח לפי תומו כשר הוא ואפילו היה פסול בעבירה של תורה וכן כתב ריי"ף ז"ל פרק האשה רבה ודין הוא דלא גרע מעובד כוכבים מסיח לפי תומו ויש לדקדק בענין שיחתו שלא יהא מכוון להעיד כלל שאילו אמר אמרו לאשתו של פלוני שאני ראיתי שמת בעלה לאו מסיח לפי תומו הוא דהא מתכוון להעיד ולהתיר הוא וכן מוכח בגמרא בסוגיא זו דמקשה וכי תימא שאני עדות אשה דאקילו בה רבנן והא אמר רב [מנשה] גזלן דדברי תורה פסול לעדות אשה והקשו ז"ל דלמא במסיח לפי תומו ותירצו דמיירי במתני' דלעיל המביא גט שבא לומר בפני נכתב כו' שהוא דרך עדות וכן הקשו מהא דמעשה בלסטים אחד וכו' והשיאו חכמים את אשתו לרבי יהודה

דאמר הרגתיו לא תנשא וכו' והקשו ז"ל מאי קושיא דילמא מסיח לפי תומו הוה ותירצו דכיון דאמר אמרו לאשת פלוני מתכוון להעיד הוא:

גזלן דדבריהם. כגון מפריחי יונים ומשחק בקוביא דתנן כל עדות וכו':

מתני' בנדר. שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה ובאתה לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטתה:

לא ישאנה. משום חשד:

שהוא ב"ד. כלומר מיאון או חליצה לא עשה חכם זה ביחידי דקיימא לן חליצה ומיאונין בשלשה ותלתא לא חשידי:

ומוקמינן בגמרא מתניתין דקתני לא ישאנה ביחיד מומחה דקיימא לן הפרת נדרים ביחיד מומחה כלומר דגמיר וסביר ונקיט רשותא מבי נשיאה וכיון דיחיד הוא אתי לידי חשדא לפיכך לא ישאנה אבל בי דינא דבי תלתא לא חשידי כדתנן מפני שהוא ב"ד וכתב רי"ף ז"ל ולאו דוקא ב"ד אלא אפילו תרי נמי לא חשידי דתנן עדים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה לא חששו חכמים לדבר זה אלא רצה אחד מן העדים לקנות אותה שדה או לישא אותה אשה הרשות בידו ולא חיישינן לחשדא והאי דקתני במתני' מפני שהוא ב"ד קמ"ל דמיאון בשלשה לאפוקי ממ"ד מיאון בשנים ולית הלכתא הכי דקיימא לן מיאון [בשנים] כדאיפסיקא הלכתא בפרק אין ממאנין והא דלא חשדינן עדים כשהאחד לוקח השדה או את האשה כדמפרש בירושלמי שאין שנים מצויין לחטוא בשביל אחד וכולן מותרות לבניהם ולאחיהם שאין אדם מצוי לחטוא מפני בנו או מפני אחיו:

איבעיא להו כנס. פרש"י ז"ל אחכם ואמביא גט קאי ואע"ג דלא דמי לעז דשפחה ללעז דמביא גט דאף כי יהיה לעז הנטען מן השפחה אמת השתא כיון שנשתחררה בהיתר קיימא גביה אבל המביא גט אם הלעז אמת אשת איש היא אנן לא מדמינן להא מילתא אלא לומר דלא דמיא לנטען מאשת איש דהתם איכא קלא דלא פסיק או עדי דבר מכוער ורגלים לדבר לחוש אבל המביא גט ומעיד שמת בעלה אין כאן שום הוכחה ושום קול שיאמר כן כדי שישאנה אלא חשש שבלב ורינון לבד שהעם מרננין ומפקפקין לפיכך לא מפקינן לה ברננה דעלמא דומיא דנטען מן השפחה:

[**מתני'**] **וכולן**. החכם והמביא גט והמעיד באשה להשיאה דתנן בהם לא יכנוס:

שהיו להם נשים בשעת מעשה ומתו לאחר זמן מותרות לינשא לו. דהשתא ליכא חשד שהרי בשעה שהעיד בה העד או שאסרה החכם היתה אשתו קיימת ולא לישא את זו נתכוון ומיהו אם היתה חולנית כשהעיד חיישינן וכן משמע בירושלמי:

[**גמ'**] **נתגרשו לא**. דעל ידי שנתן עיניו בזו שהתיר גירש את אשתו:

קטטה. הא דקתני אפילו נתגרשו כגון דהוי להו קטטה מקמי הכי דעדיין לא נתן דעתו על זאת:

דארגיל הוא. נתגרשו לא שהוא התחיל להקניט את אשתו. אבל היא הקנטתו דארגילה היא אפי' נתגרשה:

קא סלקא דעתך מיתה אמיתה. הא דקתני וכולן שנישאו לאחרים ונתאלמנו קאי נמי אארישא דקתני מת הרגתיו לא ישא את אשתו וקתני דאם נשאת לאחר על פיו ומת השני הזה מותרת לינשא לעד שהעיד זה ואף ע"ג דמתו שני בעליה תנשא לשלישי ולא אמרי' הוחזקה זו שכל הנושאה מת וגרושין או נתגרשו דקתני קאי אגירושין דלעיל דהמביא גט ואשמעינן דאי נשאת לאחר באותו הגט וגרשה השני הזה מותרת להנשא למביא את גטה הראשון:

בתרי זימני הויא חזקה. לקמן בהבא על יבמתו (דף סד:) נשאת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי ומתני' דלא כרבי דאי כרבי נהי דחשד ליכא מיהו לכל העולם אסורה דהוחזקה להתאלמן או להתגרש [ומתרץ] מיתה דקתני הכא שנשאו לאחרים ומתו מותרות לאו אכולהו דלעיל קאי אלא אגרושה המביא גט ואחכם וגירושין דהכא אמת הרגתיו ומש"ה כשנתגרשה משני זה מותרת לשלישי דעדיין לא הוחזקה בחדא ריעותא תרי זימני:

וכ"ש לאביהם. דמותרת ולא חיישינן שמא יזנה מתיר זה עמה:

דבזיז. בוש מאביו הוא וירא ואימתו מוטלת עליו:

אסור באמה. דאף ע"ג דמשום זנות לא מתסרן עליה קרובותיה כדאיתא לקמן בפרק (אין) נושאין על האנוסה (דף צז.) מ"מ לאחר שנשא קרובותיה קיימא נטענת עליו באיסור כרת או איסור מיתה מפני נשואי קרובתה ומפני כן חששו שמא יזנה עם הנטענת שלו על ידי שהיא רגילה בביתו ולא אסרוה עליו אלא בחיי נטענת בלחוד מטעמא דאמרן ודעת הרמב"ם ז"ל דלאו דוקא אמה בתה אחותה אלא ה"ה כל תולדותיהן אמה ואם אמה ואם אביה ובת בנה ובת בתה ותניא בתוספתא דבכל אלו אם כנס לא יוציא כיון שאין כאן חשש איסור שבגופן אלא חשש נטענת שתזנה עמו בסבתה ומ"מ קשיא הכא אמאי מותרות לבניהם ליחוש שמא עצת זמה היא ביניהם לישא את בנו של זה ויהא זה רגיל עמה:

נשי דלא אסרי. שאין האשה נאסרת על בעלה מפני שתזנה עמו קרובתה הילכך לא קפדה אשתו ושתקה וחיישינן:

אבל גברי דאסרי שכיבתן אהדדי. דאשה המזנה אסורה לבעלה קפיד בעל ודחיל האי מיניה:
הדרן עלך כיצד אשת אחיו:

דף ז:

פרק שלישי
ארבעה אחין:
ולא מתיבמות. מפרש טעמא בגמרא משום זיקה. כלומר חמורה זיקה לשוויה לאחות זקוקתו כאחות אשתו והי מינייהו דהוה מיבם הוה פגע באחות זקוקתו:
יוציאו. ולא מיבעיא ראשון דמיבם דקפגע באחות זקוקתו אלא אפילו שני דמיבם אחר שכנס ראשון דפקעה זיקתה יוציא משום דכל יבמה שנאסרה שעה אחת על היבם קיימא עליה באשת אח שיש לה בנים וכבר היתה אסורה עליו קודם שכנס אחיו הילכך השתא נמי נאסרה עליו ולפיכך יוציא ונקט ד' אחים ולא שלשה לרבותא דאף על גב דתרי אחי נינהו ולא אילימא זיקתה דקמא דמיבם מצינן למימר הא הוא דרמיא עליה ואחותה על אחיו אפילו הכי אסירי וכל שכן כי נפלו שתיהן לפני אחד דתרוייהו עליה רמיין וזיקתו חמורה וכי נסיב הוה פגע באחות זקוקתו דאמרינן יוציא למאן דאמר יש זיקה:
גמ' לפני ב' יבמין. כלומר לפני ב' אחי בעליהם שהם יבמיהם:
אמצעית. כלומר שלישית ולאו דווקא נקט:
צריכה חליצה משניהם. משום דאלימא זיקת יבמין למרמיה אתרוייהו והך חליצה על כרחך חליצה פסולה היא כלומר גרועה שאם רצה ליבם אינו יכול דאחות חלוצתו היא הילכך לאו חליצה מעלייתא היא וצריכה לחזור על דלא מפקעא זיקה דתרוייהו בחליצה דחד ומיהו הראשונות דסגיא לכל חדא בחליצה דחד מיירי כגון דנפלו זו אחר זו נמצא דכשמת ראובן ונפלה אשתו לפני אחיו היה יכול ישששכר אחיו ליבמה וכן נמי יכול לחלצה דחליצה מעלייתא היא ואח"כ כשמת שמעון בעל השניה נמי יכול יהודה ליבמה דלאו אחות זקוקתו היא שכבר חלץ ישששכר לאחותה הילכך כשחולץ לה יהודה חליצה כשרה ומעלייתא היא אבל השלישית אשת לוי היא שאינה יכולה להתייבם לא לישששכר ולא ליהודה משום דלכל א' הויא אחות חלוצתו ורב אמר למילתיה אליבא דמ"ד יש זיקה הילכך חליצת ישששכר לא מפקעא זיקת יהודה כיון דחליצה גרועה היא לפיכך צריכה השלישית לחזור על כל האחין שיחלצו אותה אבל אם נפלו כולן בבת

אחת אפילו הראשונות נמי זה חולץ לכולן וזה חולץ לכולן דכיון דחליצתן פסולה היא משום דכל אחת הויא לכל חד וחד אחות זקוקתו צריכה לחזור על כל האחין:

ושמואל אמר אחד חולץ לכולן. ולא קפיד בחליצה גרועה:

והא אמר שמואל וכו'. דשמעינן ליה דחליצה מעולה בעינן כל היכא דאפשר ולא עבדינן חליצה דגריעה מינה:

חלץ לאחיות. שתי אחיות שנפלו לפניו משני אחיו וכל אחת צרתה עמה וחלץ לאחיות לא נפטרו צרותיהן הואיל ואי בעי ליבומי לא מצי אלא יחלוץ לצרות ויפטרו אחיות ואע"ג דצרות נמי אי הוה בעי לא מיבם מיהו קל איסורן משל אחיות כדמפרש לקמן והוא הדין נמי ליבמין שבא אחד מהם לחלוץ ועביד שליחותא דאחוה שאם חליצתו פסולה לא עבד שליחותא לחבריה דאפשר לה בחליצה דעדיפא מינה:

למפטר צרה. כי התם דלא עבדא יבמה שליחותא דחברתה בחליצה פסולה כל היכא דאפשר לה בחליצה מעולה וכדקאמרי' (א"ה) [איהו] לא נפטרו צרות:

אבל נפשה. למיפטר נפשה משני יבמין מפטרא בחליצה הגרועה של אחד מהם ועביד בה יבם שליחותא לחבריה אף על גב דאפשר לחבריה למעבד חליצה מעולה לגמרי הילכך אחד חולץ לשלשתן היכא דליכא צרות בהדייהו והכא הלכתא כשמואל ואע"ג דבעלמא הלכתא כרב באיסורי שאני הכא דלרב אליבא דנפשיה כשרה דאיהו סבר אין זיקה ולא אמר למילתיה [אלא] אליבא דשמואל דסבר יש זיקה וכיון דלשמואל גופיה שרי ניחא:

לבעלת הגט. ב' יבמות מאח אחד ונתן יבם גט לאחת מהן שוב אין חליצתה הוגנת כ"כ דקלישה זיקתה ואם חלץ לה לא נפטרה צרה:

חלץ לבעלת מאמר. עשה מאמר בא' מנשי אחיו המת ואח"כ חלץ לה לא נפטרה צרה שחליצה זו אינה פוטרת לגמרי שעדיין צריכה גט למאמרו כדתנן בפרק רבן גמליאל (דף נ.) עשה מאמר וחלץ צריכה הימנו גט דאע"ג דיהיב לה גט אחר חליצה לה הוא דמהני אבל צרתה לא נפטרה וצריכה חליצה אבל חלץ לצרה נפטרה בעלת מאמר מחליצה ואינה צריכה אלא גט למאמרו:

משום דהויא לה אחות אשה. ואסורות להתייבם וכיון דאי בעי ליבומי לא מצי גרעה חליצתה וזו חלץ לצרות נמי מהאי טעמא דהויא לה צרות אחות אשה בזיקה וחליצה פסולה היא דהשתא ס"ד דאיסור אחיות וצרותיהן איסור שוה הוא שהרי שוות באיסור כרת דאשה אל אחותה לא תקח לצרור:

לא אלימא וכו'. נהי דבאיסור אחיות צרות כמותן כדאמרן מלצרור מיהו באיסור זיקה דרבנן אין איסור צרת אחות זקוקה כאחות זקוקה עצמה דלא אלמוה רבנן לזיקה לשוייה לצרה כערוה ממש ולא גזרו חכמים בצרה איסור זיקה אלא לאפקועי דין יבום אבל כח חליצה שבקוה כדינא שתהא חליצה מעולה כדינא דאורייתא וכשגזרו בה על מנת כן גזרו בה [הם אמרו] והם אמרו הילכך חלצה לצרה נפטרה בעלת מאמר והכי קיימא מסקנא דשמעתין דכל היכא דאיכא חליצה מעולה לא מיפטרה צרה בחליצה גרועה ומיהו נפשה פטרה כלישנא דשמואל דלעיל ואם שתיהן גרועות בשוה אפילו לצרתה פטרה כדאמרינן גבי בעלת גט ובעלת מאמר דכל היכא דכי הדדי נינהו פטרה לחברתה שחליצת שתיהן גרועה וחליצה פסולה אינה צריכה לחזור על כל האחין אלא אחד חולץ לכולן כשמואל לעיל ופירוש בעלת גט ובעלת מאמר הוא כגון ראובן שמת ולו שתי נשים ועשה שמעון מאמר בזו ונתן גט לזו ושוב אסור ליבם דקם ליה בלא יבנה כיון שהתחיל לגרש ומ"מ חליצה בעו ובגמרא בעינן איזו מהן הגונה לחלוץ ולפטור צרתה ומביא ראיה מהא דלקמן דמודה רבן גמליאל שיש גט אחר מאמר ומאמר אחר גט נהי דאמר אין גט אחר גט מודה הוא שיש גט אחר מאמר כגון שתי יבמות מאח אחד ועשה מאמר בזו ואח"כ נתן גט לזו מהני גט לפסול את הראשונה עליו משום לא יבנה ולהאסר בקרובות השניה כראשונה ולא אמרינן מאמר ככנוסה ואדחיא שניה מיניה ולא מהני בה גיטא ומאמר אחר גט אם נתן גט לראשונה ואח"כ עשה מאמר בצרתה לא אמרינן גט קמא במקום חליצה קאי ותו לא קני מאמר יבמין בצרה אלא ודאי מהני וצריכה גט למאמרו ואסור גם בקרובותיה וכיון דחזינן דגט חייל אחר מאמר לגרוע כח המאמר ומאמר חייל אחר גט כי הדדי שויינהו רבנן הילכך חליצותיהן שוות לגריעותא וכל אחת פוטרת חברתה:

אמר רב הונא שתי אחיות. שהיו נשואים לשני אחין ונפלו לייבום לפני יבם אחד האחת נפלה ראשונה אלא שקודם שנפטרה הראשונה נפלה השניה ואסרה כל אחת לחברתה בזיקה נמצא שהשניה נאסרה משעת נפילתה משום אחות אשה בזיקה אבל הראשונה לא נאסרה בעת נפילתה עד שנפלה חברתה:

לראשונה. שנפלה ראשון:

הותרה. לשוק וקא משמע לן דדוקא היא לבדה אבל אם היתה לה צרה לא נפטרה צרה בחליצתה של זו דחליצתה של צרה מעולה ולא מפטרא בחליצה גרועה וכדשמואל דלעיל דמימרא דרב דהכא אליבא דמ"ד יש זיקה היא:

לשניה. חלץ לשניה:

הותרה. לשוק וה"ה אם חלץ לשניה ואח"כ לראשונה:
מתה ראשונה בלא חליצה מותר ליבם את השניה ואע"פ שבשעת נפילתה אחות זקוקת ראשונה היתה ואין אני קורא בה יבמה יבא עליה כי מתה קמייתא ופקע זיקתה שריא הך:
ואין צריך לומר. מטעמא דמפרש ואזיל שהראשונה לא נאסרה בשעת נפילה אלא שהשניה אסרה וכשמתה השנייה חזרה והותרה תחזור להיתרה הראשון ורבי יוחנן פליג במתה ראשונה משום דבשעת נפילת השניה אין אני קורא בה יבמה יבא עליה ורב נמי לא פליג הכא אלא משום זיקה שהיא דרבנן אבל אחות אשה שהיא דאורייתא מתני' היא [דף לב.] שני אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת וקי"ל כרבי יוחנן :

דף ח.

מתני' איסור ערוה. כגון חמותו ואם חמותו מותר באחותה דלאו אחות זקוקתו היא כלל דכיון דערוה היא לא רמיא קמיה וצרת ערוה נמי לא הויא דהא מתרי בתי קא אתיין:
והשני אסור בשתיהן. משום אחות זקוקה הילכך אפי' לאחר שיבם אחיו אותה שאינה חמותו דהשתא פקעה זיקה מאידך לא יכול ליבומי אידך האחרת החמות לפי שכיון שעמדה לפניו שעה אחת באיסור הרי היא לו כאשת אח שיש לה בנים ומיהו חליץ לה:
איסור מצוה. [שנייה: איסור קדושה]. כלומר איסור גרושה לכהן יש לה לאח האחד מדאורייתא רמיא קמיה וכיון שכן אחות זקוקה היא כל חדא מינייהו ולא מתייבמות מדרבנן וחולצות מדאורייתא משני האחין:
אסורה על זה וכו'. כגון רחל ולאה שתי אחיות שנפלו לפני לוי ויהודה רחל חמותו של לוי ולאה חמותו של יהודה רחל אסורה ללוי ומותרת ליהודה דלאו אחות זקוקה היא דחמותו לא זקוקה ליה:
וזו היא וכו'. שהיא יבמתה כלומר שנשואות לשני אחין וזו ערוה לזה וכן זו:
מתני' ג' אחין וכו'. ונמצא שנופלות לפניו אשה ובתה ליבום וסבירא לן יש זיקה ולפיכך חולצת מדאורייתא ולא מתיבמת מדרבנן ואם מייבם שום אחת מהן פגע באיסור אשה ובתה כיון דיש זיקה:
פוטר. (כיון) שאינם צריכות אפי' חליצה משום דסבירא ליה דמדאורייתא זיקה ככנוסה דמיא נמצא שאחות זקוקה היא כאחות אשה דכתיב ואשה אל אחותה לא תקח לא יהא לך ליקוחין אפי' באחת מהן:

איסור ערוה. כגון שהיתה חמותו או אם חמותו נמצא שהשניה לאו אחות זקוקה היא הילכך מותר באחותה דהא לאו צרת זקוקתו היא כלל:
איסור מצוה ואיסור קדושה. פירשנו לעיל ואע"ג דהא תנינא לה חדא זימנא איצטריך הא משום ר' שמעון כדאיתא בגמרא אלא דלית הלכתא כרבי שמעון:
מתני' ג' אחין. מופנה. שאין לו אשה כלל וה"ה אם הוי נשוי נכרית אלא לאשמועינן שאין צריך שיהיה נשוי אלא סגי ליה במופנה דאילו במתני' אחרינא לא סגי ליה במופנה אלא צריך שיהיה נשוי נכרית:
שתי אחיות. כגון רחל ולאה ומת בעלה של רחל ועשה בה אותו מופנה מאמר דהיינו קדושי כסף או שטר וקי"ל דכסף או שטר ביבמה אין קונין אלא מדרבנן הילכך כשמת אחיו השני ונפלה אשתו לפניו ליבום הויא אחות אשתו מדרבנן:
בש"א אשתו עמו. דסבירא ליה מאמר קונה קנין גמור ודוחה האחרת משום אחות אשה כאילו כנסה ממש וזכה בה והיא אשתו גמורה הילכך האחרת תדחה משום אחות אשה ופטורה אף מן החליצה. וב"ה סברי דמאמר אינו קונה כלל אלא מדרבנן הילכך נאסרת אשתו עליו מפני אחותה שנפלה קודם שהיתה זו אשתו מן התורה ומיהו נותן לה גט להפקיע קידושיו וחולץ לה נמי להפקיע זיקתה וחליץ נמי לאידך שהיתה אשת אחיו השני אבל לא מייבם לה משום דפגע באחות זקוקתו:
אי לו. כלומר אוי לו כדכתיב (קהלת י) אי לך ארץ וזה משום שאסור בשתיהן ומפסיד מה שהרויח שיצטרך להחזיר נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג כשיגרשה:
מתני' ומת. אותו שהיה נשוי נכרית ונמצא שנופלות שתיהן לפני האח שנשוי האחות השניה:
השניה. לכניסה יוצאה וכו':
עשה בה מאמר. אותו נשוי נכרית לא כנסה עדיין אלא שנתן לה קידושין של כסף או שטר דמדאורייתא אינן קנין דקנין יבמה בביאה היא הילכך הנכרית לאו צרת ערוה היא ולפיכך חולצת מדאורייתא ולא מתיבמת מדרבנן והוא הדין [כן הוא בגמ' דף לא.] דאף על גב דלא עשה בה מאמר ומת מיחלץ חלצה נכרית יבומי לא מיבמה דהויא לה צרת אחות אשה בזיקה והאי דקתני מאמר לאפוקי מב"ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור ואפי' חליצה נמי לא תבעי קמ"ל דצריכה חליצה:
מתני' משום צרתה. דהא צרת ערוה היא:
עשה בה מאמר. בגמרא דייק טעמא דעשה בה מאמר [הא לא עשה בה מאמר] נכרית [יבומי נמי מיבמה] ובגמ' בעי למה לי הך מתניתין השתא ומה משנה ראשונה דאחות

אשה קא הויא צרה לנכרית אמרת נכרית אסורה הכא דאחות אשה עיקר נשואה היא לא כ"ש דאוסרת נכרית שהיא טפלה ומשני דאחרונה נישנית ראשונה מפני שהיה סבור דראשונה שריא והדר סברא לאיסורא וכתבה תחלה משום דחביבה ליה ומשנה זו אחרונה משום שכבר היתה שגורה בפי התלמידים לא זזה ממקומה:

מתני' **וכנס הנשוי נכרית**. שלא היתה ראויה לאח אחר להתיבם שהיה בעל אחותה:

ומתה אשתו. [אחות] האחרת:

ואח"כ מת נשוי נכרית ונפלו שתיהן לפני היבם שמתה אשתו. הנכרית והאחרת שהיתה פעם אחת אחות אשתו:

הרי זו . לא מבעיא האחות שהיתה עליו ערוה פעם אחת אלא אף הנכרית צרתה דהואיל ונאסרה האחות בשעת נפילה ראשונה לפי (שלא היתה) אז אחותה קיימת (עולמית) עומדת באיסורה זה ופוטרת צרותיה הימנו לעולם ומימרא דרב יהודה אמר רב הכי היא דאמר כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה ושמעינן מיניה [הכל בגמ' דף ל.] טפי ממאי דשמעינן ממתני' דאילו מתני' כל זמן נפילה ראשונה נאסרת עליו לפי שהיתה אחותה קיימת ולא מתה עד שנשאת לנשוי נכרית אבל היכא שקודם שנשאת מתה אחותה דבאותה נפילה הא חזיא ליה אימא תשתרי קמ"ל רב דאע"ג דהדר חזיא ליה כיון שמצינו שעה שאין אני קורא בה יבמה יבא עליה תו לא חזיא ואסורה עולמית ואע"ג דהא נמי תנינא שני אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהם ואח"כ מתה אשתו של ב' הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת התם הוא דאדחיא מהאי ביתא לגמרי דמשנפלה ואין כאן אח אלא זה בעל אחותה ונדחית מפני שהיתה עדיין אחותה קיימת נפטרה תיכף ומותרת לשוק ואין עליה עוד צד זיקה אבל היכא דלא אידחיא מהאי ביתא לגמרי בשעת נפילה שהיה שם נשוי נכרית וזקוקה ליבם אימא מגו דחזיא לנשוי נכרית עדיין זיקתה עליה וכי מתה [אחותה] ועודה בנפילה ראשונה תתיבם להאי קמ"ל רב (יהודה) דלא:

דף ח:

מתני' **וכנסה המגרש ומת**. מותרת להתיבם שהרי עד שלא כנסה גרש את הראשונה שהיא ערוה לאחיו ולא נעשית צרתה מעולם וזו היא שאמרו בפרק ראשון נתגרשו העריות צרותיהן מותרות ובגמרא מפרש לה:

גמ' טעמא דגירש אחד מבעלי אחיות את אשתו ואח"כ מת הנשוי נכרית הוא שנכרית מותרת אבל מת הנשוי נכרית ואחר כך גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת נכרית

מיחלץ חלצה יבומי לא מיבמה דהויא לה נכרית צרת אחות אשה בזיקה ואף על גב דגרש לה לאחות אשה לא משתרי ליה נכרית דגזרינן משום זיקה דעלמא ואי קשיא לך צרת ערוה מן הנשואין דהא כיון דגרש לה לערוה או שמתה ואח"כ מת משתריא צרתה ולא גזרינן משום הך דלא נתגרשה התם גבי ערוה כיון דגרשה מקמי דנפלה לה קמי יבם מהני בה גירושין דכי נפלה קמי יבם בהיתרא נפלה קמיה אבל הכא גבי נכרית כיון שבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני בה גירושין וטעמא דמסתבר הוא הרי"ף ז"ל:

מתני' וכולן. ט"ו עריות דריש מכילתין שהיו בהן לאחיו המת קדושי ספק או גרושי ספק הויא צרתה ספק צרת ערוה דילמא איגרשה ערוה ולגבי קדושין דלמא לא אקדשה הרי אלו הצרות לא מפטרן בולא כלום דילמא לאו צרת ערוה היא ולא מתייבמת דילמא צרת ערוה :

ספק קרוב לו. שהיו שמונה אמות מצומצמות ביניהם ברשות הרבים וד' אמות קונות שם וזרקן ספק בארבע הקרובים לה ספק בד' שלו אי נמי [גמ' דף לא.] בב' כתי עדים כת אחת אומרת קרוב לו וכת אחת אומרת קרוב לה והיא ספיקא דרבנן מידי דהוה אנכסי דבר שטיא דאמרי שני כתי עדים כשהוא שוטה זבין וב' כתי עדים אמרי כשהוא חלים זבין ואמר רב אשי אוקי תרי לבהדי תרי ונוקי ארעא בחזקת בר שטיא והכי נמי בספק קדושין ה"ל למימר אוקי אתתא בחזקת שהיתה מותרת ליבם ובספק גירושין בחזקת שהיתה מותרת לשוק אלא דרבנן תקנו שיהו חולצות ולא מתייבמות משום ספק איסורא אחמור ולא חיישינן לאם אתה אומר חולצת מתייבמת וכן כתבו שפסק ר"י בעל התוספות דרבא הודה לאביי בשתי כתי עדים דספיקא דרבנן הוא והקשה הרב ז"ל מהא דינאי מלכא במסכת קידושין (דף סו.) שהיו אומרים אמו נשבית במודיעים לפסלו לכהונה ויבוקש הדבר ולא נמצא ופריך התם היכי דמי אי דתרי אמרי אישתבאי ותרי אמרי לא אשתבאי מאי חזית דסמכת אהני דאמרי לא אישתבאי סמוך אהני דאמרי אישתבאי אלמא לא אמרינן אוקמיה אחזקתיה ותירץ ז"ל דלאחמורי אדאורייתא הוא דאמר הכי דאע"ג דמדינא אוקי גברא אחזקתיה או אתתא בחזקתה אמרי רבנן אזלי לחומרא מידי דאמרינן הכא גבי קדושין וגרושין דהתם נמי בתרומה דאורייתא ועבודה דאורייתא מחמרינן וראיה דבתרומה דרבנן מוקמינן ליה אחזקתיה ולא אזלינן ליה לחומרא כדאיתא בכתובות [דף כו. וע"ש עמוד ב' בתוס' ד"ה אנן כו' ונראה לר"י כו' ע"ש] בההוא דנפק עליה קליה דבן גרושה ובן חלוצה הוא דכי הוו תרי לבהדי תרי מכשרינן ליה כדמוכח התם ומיירי בתרומה דרבנן:

כתב בכתב ידו. פירש רש"י ז"ל דקי"ל הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין אלמא כתב ידו בלא עדים מילתא היא והקשו עליו ז"ל דלא דמי כלל דהתם ראיה בלחוד בעינן והא איכא דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי אבל גבי גט כריתות בעינן אלא הא דמהני כתב ידו בגט טעמא דמילתא דכיון דכתיב וכתב לה הרי כתב ידו כעדים גמורים ואתיא (אפי') לר"מ דבעי עדי חתימה כדאיתא התם:

יש עליו עדים ואין זמן כתוב בו וכן אין בו אלא עד אחד ואין כתב ידו של בעל זהו ספק גרושין דאמרינן במסכת גיטין (דף פו.) שלשה גיטין פסולים ואם נישאת הולד כשר ואלו הן כתב בכתב ידו וכו' וה"נ חולצת צרתה דכיון דגיטא הוא דאם נשאת הולד כשר ולא מתייבמת כיון דלאו גיטא מעליא הוא דקרי להו פסולין לכתחלה הילכך אי שרית לה אמרי אינשי צרת ערוה מתייבמת. ובגמרא מפרש דספק קרוב לו כו' דנקט בקידושין הוא הדין בגירושין וזהו ספק גירושין לאו דווקא דודאי כשר מדאורייתא ופסול בודאי מדרבנן אלא קרי להו ספק משום דכשרין מדאורייתא:

גמ' כל שיש בקידושין וכו'. כגון ספק קרוב לו וכו' הוי נמי ספק בגירושין ויש בגירשין וכו'. שאינו ספק בענין קדושין כגון זמן כדמפרש לקמן דבשטר קדושין כגון המקדש בשטר לא תקנו זמן וזהו דקתני משמע זהו דספק הא אחר לאו ספק הוא ואילו בגרושין ליכא למעוטי מידי אלא בקידושין הוא דווקא דאיכא למעוטי זמן ואיידי וכו'. נמצינו למדין דשטר קדושין דאין בו זמן כשר לגמרי ואפילו מדרבנן דלא תקון רבנן ביה זמן משמע דבכל האחרים שוין קדושין לגרושין לפסול כלומר שאין פסולן אלא מדרבנן ויש מרבוותא מגמגמין בזה לפי דס"ל דלענין קדושין פסולין נינהו מדאורייתא לפי שאין דבר שבערוה פחות משנים וטעמא דבגירושין כשר מדאורייתא היינו משום דכתיב וכתב לה ואחרים כתבו דגרושין נמי דבר שבערוה הוא אלא דאכשר רחמנא כתב ידו משום דחשוב כעדים למעבד מעשה שטרא ואפילו בגרושין דבעינן כריתות ולהקל וכ"ש בקידושין שבא לאסור ולהחמיר וכיון דאתקש יציאה להויה ילפינן לגמרי ולפי זה כתב בכתב ידו [ואין עליו עדים] כשר מן התורה ופסול מדרבנן וצרתה חולצת ולא מתייבמת וגבי כתב בכתב סופר ואין בו אלא עד אחד כ"ש דאיכא לאכשורי בשטר קידושין דהא למאן דאמר דמיירי בספרא דמובהק וכתב סופר הוי במקום חתימת ידו הא נמי הוי בקידושין דהכא והכא אין דבר שבערוה פחות משנים ולמאן דאמר דמוקי בחתם סופר ועד כל שכן וכל שכן אלא שהתוספות העלו זה בגמגום. ופריך [בגמרא דף לא:] והא עבדא שטר קנין של עבד ותיקון רבנן זמן דבכל שטרי מכירות תקון רבנן זמן לידע מאיזה זמן יאכל פירות שדה ויקנה נכסי העבד כך פירש רש"י ז"ל והקשו עליו שלא מצינו בשום מקום

שפסלו שטר מכר וממון בעלמא שאין בו זמן ולא תקנו אלא בגט אשה משום בת אחותו או משום פירי ועוד דאם כן אמאי פריך מעבד ליפרוך משטר מכירות קרקעות לפיכך פירשו דבשטר שחרור עבד מיירי דאיכא למימר ביה טעמא בתקנת זמן כמו גבי אשה אי משום שמא יבא לחפות עליו אם נשא העבד בת ישראל והוא לאהבת העבד שלא יהו בניו פסולין יכתוב לו שטר שחרור בלא זמן ויאמר שכבר היה משוחרר מזמן עבר אי משום פירי שלא יאכל פירות מנכסי העבד עוד והיינו דקאמר התם רובא בשטרא לפי שאינו קונה את עצמו בכסף אלא על ידי אחרים וזה לא שכיח:

דף ט.

מחקה . אם תזנה מחקה ליה לזמן ותאמר קודם קדושין היה זנות זה:
[**שלא** תזנה] ומחפה עליה שמא יהא נשוי בת אחותו ותזנה תחתיו ויראה עדים שממשמשין ובאין ויחוס עליה ויגרשנה ויאמר קודם זנות שאתם אומרים נתגרשה:
לינחיה גבי עדים. מאי מהני אי דכירי אימת הוו קדושין אפילו אינו כתוב בשטר מצו לאסהודי אלא להכי אמר דמהני דזימנין דלא דכירי וחזו מכתבא ואתו ומסהדי האי לאו עדות הוא דרחמנא אמר על פי שנים עדים ולא שיעידו מכתבם ובעלמא דרשינן באנפא אחרינא למעוטי שלא ישלחו עדותם באגרת כדפירש רש"י ז"ל בפירוש החומש ותרוייהו שמעינן מקרא והא דחיישי הכא שמא יעידו ע"פ כתבם היינו כגון שלא יזכרו הענין כלל מעצמם ואפילו על ידי כתב דאי לא הא אמרינן בכתובות כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפי' לאחר כמה שנים לפי מה שפירש שם הרי"ף ז"ל והקשו הגאונים ז"ל אי לא דכירי למה להו לאסהודי מפי כתבם יוציאו השטר לב"ד ויעידו על כתב ידם ותו לא בעינן ותירץ הרי"ף ז"ל דשאני הכא דכיון דשטרא לא נפיק מתותי ידי דסהדי כמה דלא מסהדי בה דמי ולא גמרינן מיניה דהוה ליה ככותב עדותו בפנקס דהא אי בעו כבשי ליה לשטרא ולא מסהדי הלכך אי מדכרי לה לסהדותא ומסהדי בה השתא על פה הוי עדות ואי לא לא הוי עדות אבל שטרא דנפיק מתותי ידי בעל דין לא אמרי' ביה מפי כתבם הוא דהא מעידנא דחתמי בשטרא ויהבי ליה למריה לא יכלי למהדר בהו והוה להו כמו שנחקרה עדותן בב"ד דאמר רשב"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין הילכך מפיהם קרינן ביה ולא מפי כתבם הוא ומהאי טעמא מקיימים ליה לשטרא בחתימות ידי סהדי ולא איכפת לן אי מדכרי ליה לסהדותא אי לא מדכרי ועוד הרי מקרא מלא כתוב שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים למימרא דכה"ג עדות מעליא וכמפיהם הוא ולא מפי כתבם ולטעמו ז"ל שחילק

בין כדנפיק מתותי ידי בעל דין או מתותי ידי דסהדי הקשו עליו דהכא לידא דאתתא או שלוחא מטא ועוד דא"כ [אמאי] לא מקרעינן כמה שטרי שהעדים חתומים ואינם מספיקים ליתנו לבעל דבר עד ששוכחין עיקר הדבר וי"ל דשאני הכא דכיון דלא חזי למתביה לבעל דבר להיות בידו לראיה לא חשיב שטר לראיה כלל אלא דהוי שטר מקנה בעלמא להתקדש בו וכן תירץ הרמב"ן ז"ל בספר הזכות:

להצלה דידה. זמן דגט להצלה דידה קא אתי וליכא למיחש דלמא מחקה ליה דכי אתו סהדי דזנתה אי לא מייתא שטרא דאיגרשה מקמי הכי מוקמינן לה בחזקת א"א ומיהו אי לא תקון רבנן זמן הוה מצי לחפויי עלה ומספקא לא קטלינן לה אבל השתא דתקון רבנן אי לא מייתא שטרא דאגרשא מקמי הכי מוקמי' לה בחזקתה וקטלי' לה כך פרש"י ז"ל והקשו עליו ז"ל דמשום פסולא דתקנתא דרבנן לא קטלי' לה וכ"ש שאינו פסול אלא כשר כדאמרינן פרק המביא תניין (דף יז:) גזייה לזמן ויהביה נהליה מה הועילו חכמים בתקנתם ופרקינן לרמאי לא חיישינן אלמא דאי גזייה כשר לפיכך פירשו דלהצלה דידה קא אתי דצריך הוא לה לאפוקה מחזקת אשת איש וסברה דקטלינן לה אי מחקה ליה דלאו דינא גמירי נשי אבל בקדושין הוי איפכא דלחובה דידה קא אתי זמן וכדי דמוקי לה בחזקת פנויה מחקה ליה:

דף ט:

מתני' ומת. גם השני אחר שעשה בה מאמר הרי יש עליה זיקת ב' יבמין דכ"ז שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליה ונתוספה עליה זיקת מאמרו הרי כשמת נותרו עליה זיקת שניהם ואילו כנסה הוה פקעה זיקה דקמא וכי מיית לא הוה עלה אלא זיקת שני והוה להו שתי יבמות הבאות מבית אחד שאחת שיבם או חלץ פוטרת חברתה א"נ אי לא עביד בה מאמר לא הוי עלה אלא זיקת ראשון והוו להו ב' יבמות הבאות משני בתים דשתיהן מותרות ליבם או לחלוץ:

מיבם לאיזו שירצה. כדקתני טעמא בפרק שני בגמרא בברייתא [דף יט.] אם מאמרו של שני מאמר אשת שני הוא בועל דס"ל לרבי שמעון דמאמר או קונה קנין גמור או אינו קונה כלל הילכך אם מאמר (לא) קנה אשת שני הוא בועל [ואם אינו קונה אשת ראשון הוא בועל]:

וחולץ לשניה. דלא מיפטרה בביאת חברתה דדילמא מאמר לא קני והוו להו ב' יבמות משני בתים ויבומי תרוייהו נמי לא דילמא מאמר קני והוו להו ב' יבמות מבית אחד:

גמ' חליצה נמי לא. לרבנן פריך:

אלא מדרבנן. דמדאורייתא מאמר לא קני והוו להו ב' יבמות משני בתים ותרוייהו מצי ליבומי ורבנן הוא דגזור [שמא יאמרו] שתי יבמות הבאות מבית א' מתיבמות:
מקצתו חלוץ. ואתי למימר בשתי יבמות מבית א' חדא מיבמה וחדא חלצה:
ויאמרו. דהא בחליצה זו אין איסור עד שיאמרו שעשינו חליצה בכדי וכיון דכן משום הא לית לן לבטולי מצות יבום:
דילמא חליץ. ולפום דעתייהו שסבורים שב' יבמות אלו מבית א' הם אתו למשרי הכי כשהם מבית אחד וקם ליה באשר לא יבנה:
והא דקי"ל בזיקת שני יבמין מיחלץ חלצה יבומי לא מיבמה לאו דוקא היכא דאיכא צרה דאיכא למיגזר משום צרה אלא אפילו היכא דליכא צרה כדאמר רבא בפרק האשה. הרי"ף ז"ל:
אמר רבא נתן גט למאמרו. אמתניתין קאי שאם נתן זה העושה מאמר גט למאמרו ולא לזיקתו וכגון שפירש כן בפירוש כדאמר בסמוך ואחר שנתן הגט מת הותרה אשתו הראשונה שהיא צרתה להתיבם לג' דמאמר דעבד הא שקליה שסלק אותו בגט שהגט סלק המאמר נמצא דלאו צרות נינהו ולא מחזו כבאות מבית א' הילכך לא יאמרו ב' יבמות הבאות מבית אחד חדא חלצה וחדא מיבמה דהכא לאו מבית א' מחזו אבל היא אסורה ולא משום דקם ליה בלא יבנה לפסלה על שאר אחין דכיון שלא נתן גט אלא למאמרו נשארה זיקה ראשונה במקומה וכשם שהיתה מותרת לאחין קודם שעשה זה מאמר מותרת עכשיו שנסתלק המאמר אלא גזרינן דילמא אתי לאחלופי בבעלת הגט כלומר שנתן גט סתם וכ"ש אי פריש דיהב הגט גם לזיקתו דההיא ודאי מידחיא ואסורה על כל האחין ובלישנא בתרא אמרינן דאפי' היא עצמה הותרה ולא גזרינן בה אטו בעלת גט דעלמא ומיהו לאחין דוקא הוא דהותרה אבל למי שנתן הגט ודאי אסיר' ליה כיון דעביד בה מעשה כל דהו מידי דהוה אממאנת ביבם דלדידיה אסורה מדרבנן ולאחין שריא. פי' אחר הותרה צרתה דקאמר היינו כגון שהיו לראובן שתי נשים וכשמת ראובן עשה שמעון מאמר באחת מהן וחזר ונתן לה גט למאמרו בפי' שאילו נתן גט סתם וכל שכן אם פירש גם לזיקתו נאסרו שתי נשי ראובן עליו ועל כל האחין אבל עכשיו שנתן גט למאמרו הותרה השניה ובלישנא בתרא אפי' היא עצמה הותרה דמאי דעבד שקליה:
מתני' שני אחין נשואים. כבר פרישנא לעיל:
החליפו של זה בזה. החליפו נשותיהן בשוגג ולא במזיד כדאיתא בגמרא ומש"ה אמרינן בגמרא דחייבין שש עשרה חטאות לכל אחת ד' משום אשת איש ואשת אח ואם אחיות הן משום אחות אשה ואם נדה היא אף משום נדה נמצא שהם ט"ז ד' חטאות לכל אשה

וארבע לכל איש והאנשים ב' וכן הנשים שתים הן שהכרת על הנשים קאי כמו לאנשים דעל שניהם הוא אומר ונכרתו הנפשות העושות וכל שזדונו כרת שגגתו חטאת והאי תנא סבירא ליה דאיסור חל על איסור בין ע"י כולל בין ע"י מוסיף בין ע"י בת אחת דמתניתין איסור בת אחת ואיסור כולל ואיסור מוסיף איכא איסור בת אחת בשעה שקידש ראובן את רחל נאסרה על שמעון משום אשת איש ומשום אשת אח ביחד איסור כולל הוא כשחזר שמעון וקדש את לאה מגו דאסרי ליה הנך קידושין בכולהו שאר אחוותא שהן אסורות משום אחות אשה אסרינן לה נמי משום אחות אשה להך ואיסור כולל הוא זה שבאיסור האחרון כולל דברים שהיו מותרים עם הדברים אלו שאוסר עליו כגון שקדש זה אחיו אשה וחזר הוא וקדש אחותה נאסרה עליו אשת אחיו משום אחות אשה בכולל שהיו לאשתו זו קרובות אחרות שנאסרו לו בקידושין של אשתו ונכללה בכללן אף אשת אחיו שהיתה אסורה עליו קודם לכן משום אשת אח וכן נבלה ערב יוה"כ דכי אתא יוה"כ חל איסור יום הכפורים על הנבילה בכלל שחל על השחוטה וכן כל כיוצא בזה איסור מוסיף הוא שיש תוספת איסור לגבי הנאסר הראשון כמו שמתחלה היה איסור אכילה ולבסוף איתוסף איסור הנאה א"נ שיש באיסור שני תוספת איסור לאחרים שהיו מותרין באיסור ראשון כגון אחות אשתו שנעשה אשת אח דמעיקרא הוה אסורה לדידיה והשתא אסורה לכ"ע ומגו דחייל איסור על שאר בני אדם חל עליו:

שמא מעוברות הן. ולאחר ג' חדשים מותרות לחזור כל אחת לבעלה אע"פ שגדולות הן לפי שאונס בישראל מישרא שרי דכתיב והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת וכיון שהוחלפו בשוגג אין לך אונס גדול מזה:

ואם היו כהנות. לא מיבעיא נשי כהני דאסירן למיכל בתרומה דאשת כהן אפילו באונס [כאן דף נו:] פסולה מן הכהונה ממעוטא דוהיא לא נתפשה הא אשת כהן אפי' נתפשה אסורה אלא אשת ישראל שנתאלמנה או נתגרשה וזרע אין לה דכתיב ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל פסולה לאכול ואינה חוזרת לבית אביה שהרי נתחללה בביאה כדילפינן פרק [ארבע מיתות] (דף נא:) [וכאן דף סח.]:

גמ' החליפו. משמע שנתכוונו לכך:

הוחלפו. עצמן בשוגג:

דף י.

ועלה דמתני' דתנן דקטנות ולא היו ראויות לילד מחזירין אותם מיד לבעליהן ואין צריכות זמן הפרשה כלל משום חשש עבור הקשו [דף לה. ע"ש] מהא דתניא קטנה או שאינה

ראיוה לילד כולן צריכות להמתין שלשה חדשים ותרצו דגזירה דרבנן הוא והכא דחלופא הוא לא גזור דחלופא לא שכיח ומילתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן:

תניא צריכות להמתין. קודם שינשאו להבחין בין זרע כשר לזרע פסול:

מתהפכת. תיכף שמשמשת כדי שיצא הזרע מבית הרחם וכתב רבינו אלפסי ז"ל חזינן למקצת רבואתא דפסקי הלכתא בהא כרבי יהודה ואנן לא ידעינן מהיכא קא גמרי לה להאי פסקא דהא קי"ל דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ואי אמרת משום דקאי רבי יהודה כסתם מתני' דקתני ומפרישין אותן ג' חדשים שמא מעוברות הן אע"ג דאנוסות הן ליכא למימר הכי דבהא אפי' רבי יוסי מודה דמפרישין דלא קאמר ר' יוסי אלא באשה דמזנה דידעה דמזנה ומתהפכת כדי שלא תתעבר אבל הא מי ידעה דמזנה כדי שתתהפך והא אוקימנא בהוחלפו דבטעותא הויא ואי אמרת משום דקתני פרק החולץ (דף מא.) וכן שאר כל הנשים לא ינשאו ולא יתארסו עד שיהו להן שלשה חדשים אחת בעולות ואחת בתולות ואחת אלמנות ואחת גרושות ואחת נשואות ואחת ארוסות ותניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה או שהיה לה כעס עם בעלה או שהיתה חולה או שהיה בעלה חולה או זקן או עקרה או קטנה או אילונית או זקנה או שאינה ראויה לילד כולן צריכות להמתין ג' חדשים הני כולהו לא שייכא בהו לא אנוסה ולא מפותה הילכך קשיא לן האי פסקא ולא קמנו על עקרא דמילתא מהיכא קא גמרי לה עכ"ל והסכימו עמו המפרשים האחרונים ז"ל בדין ועוד דזנות אונס ומפתה לא שכיח :

הדרן עלך ארבעה אחין

דף י:

פרק רביעי

החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת. לא בעי למימר החולץ למעוברת משום דלאו אורח ארעא וכל שכן בסיפא דהכונס שהיה רשע אי מכניס לאשת אחיו מעוברת דרובן יולדות ולד של קיימא:

מותר בקרובותיה. דלאו חליצה הואי דהא לא בעיא לה:

קרובות וקרובים לקמן מפרק להו במתני' הנאסרים על האיש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על האשה מחמת בעלה:

אם אין הולד של קיימא. שהיה נפל אי נמי שילדתו חי ולא שהה ל' יום והוא ספק בן ט' ספק בן ח' ולא נגמרו סימניו שאם נגמרו סימנין או דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו

ואפי' לא נתקיים אלא יום אחד ולד של מעליא חשוב וכדאיתא במסכת נדה (דף מד:) ולקמן במכילתין [דף פ:]:

ופסלה מן הכהונה. ואפי' בדיעבד מפקינן לה אם נשאת לכהן:

וחייבין בקרבן. שבעל אשת אח שלא במקום מצוה:

והולד כשר. ממה נפשך:

גמ' אינה צריכה חליצה מן האחין. דהא חליצה מעלייתא היא:

שמה חליצה. היכא דהפילה דאגלאי מילתא דבת חליצה הואי:

וריש לקיש אמר וכו'. ופסיק תלמודא בסמוך דהלכתא כריש לקיש דחליצת מעוברת לאו שמה חליצה ואף על גב דהפילה לבסוף לא אמר' איגלאי מילתא למפרע שהעיבור לאו כלום הוא ואע"פ דבהרבה מקומות קיימא לן איגלאי מילתא למפרע אמרי' שאני הכא שאם בשעה שחלץ היה ודאי שלא היתה ראויה לבא לכלל לידה אין הכי נמי דההוא עיבור כמאן דליתיה דמי וחליצה שחלץ לה כשרה אלא שאינו כן דאיהו חייש דילמא באותה שעה ראויה היתה לילד ולד גמור אלא שאחר כן גרם לה איזה דבר להפיל נמצא דחליצה דמעיקרא לאו כלום הוה והא דאמר ריש לקיש צריכה חליצה מן האחין ולא אמר צריכה סתם יש אומרים דלר"ל לא פסלה בחליצה הראשונה על האחים אלא עליו לבדו משום דעבד בה מעשה כל דהו הילכך הויא חליצת אחים כשרה וחליצתו של זה פסולה אבל דעת הגאונים ז"ל דנקט אחין לאו לעכובא אלא דהכי עדיף טפי כיון דאיהו כבר חלץ זימנא אחריני אבל אין הכי נמי דחליצתו של זה היא כשרה וכן כתב הרמב"ם ז"ל שחולצת ממנו או מן האחין:

על פיו. אחר דברי פיו ולא כסתם ירושה בשתיקה:

ריבה לאחד וכו'. דלכולן נתן בחייו ואין כאן ירושה ליטול בכורה ולא הפשוטין ליטול בשוה אלא מה שריבה ריבה ומה שמיעט מיעט:

ואם אמר משום ירושה. פלוני ירש שדה פלוני ופלוני ירש שדה פלוני לא אמר ולא כלום שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל הואיל ולא חלק לפשוטין בשוה ולבכור פי שנים:

בתחלה. תנתן שדה פלוני לפלוני וייירשנה:

בסוף. יירשנה ותנתן לו:

לעולם לא קנה. לאו אמתני' פליג אלא התם ביש נוחלין [דף קכט.] פליגי אמוראי בדוקיא דמתני' דכי אתא רבין א"ר וכו' יירש פלוני שדה פלוני ותנתן שדה פלונית לפלוני ר' יוחנן אומר קנה אפי' האי דירושה דמדאדכר לשון מתנה בהאי שטר לחד מינייהו כולהו

נמי מתנה נינהו ור"ל אמר לעולם לא קנה האי דירושה דאמרינן להאי הוה מתנה ולהאי הוה ירושה עד שיאמר לשון מתנה כו' דתיקו לשון מתנה אתרוייהו:

לאחר מותו. שכתב לו מהיום ולאחר מיתה אין לאב בהם אלא אכילת פירות בחייו:

מכר האב מכורין. לאכול לוקח פירות כל ימי חיי האב שזכה בזכות שהיה לו לזה בהן:

ומת הבן בחיי האב ר' יוחנן אומר לא קנה לוקח אפי' לכשימות האב דקנין פירות שהיו לו לאב בנכסים הללו כקנין הגוף דמו ואין מכירת הבן מכירה ומתני' דקתני אין ללוקח כלום בהם עד שימות האב דמשמע הא כשמת האב יש לו התם הוא דמת האב בחיי הבן ומתנה נתקיימה ומה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו אבל מת לא באה זכות לידו:

יקיים. הא דתנן במתני' יקיים כיון דקיימא לן כריש לקיש דביאת מעוברת לא שמה ביאה א"כ יקיים רוצה לומר יחזור ויבעול ומיירי כגון שהפילה או שנולד לשמונה ודאי שלא נגמרו סימניו הא לאו הכי מוציאה בחליצה ומטילין אותו לחומרא [יוציא] שמא ולד של קיימא הוא וצריכה חליצה להתירה לשוק מדרשב"ג דחשיב ליה נפל עד שידע בברור שכלו לו חדשיו דאז ודאי ולד מעליא חשיב:

יוציא. בגט:

[**אין** הולד של קיימא יקיים תנא משום רבי אליעזר אמרו יוציא בגט] כתב הריטב"א ז"ל דאע"ג דלית הלכתא כרבי אליעזר ילפינן מינה שאם לא רצה לקיימה לגמרי שאומרים לו שיוציא בגט אחר שיחזור ויבעול:

מעוברת חבירו. אשה שמת בעלה והיא מעוברת או מניקה אסורה להנשא עד כ"ד חדשים שכך תינוק יונק:

ולכשיגיע זמנו לכנוס. לסוף כ"ד חדשים יכנוס וגרסינן לקמן טעמא דהא מילתא דסתם מעוברת למינק קיימא וחיישינן דילמא מיעברה ומיעכר חלבה וקטלא ליה ואקשינן אי הכי דידיה נמי ומפרקינן דידיה ממסמסא ליה בביצים ובחלב דיהב נה בעל אבל לדידה לא יהיב לה בעל ומתביישה למתבעינהו ליורשים בבית דין וקטלא לברה:

ולרבנן דקיימא לן כוותייהו עד שיגיע הזמן לכנוס יוציא בגט ולא סגי ליה בהפרשה בעלמא וכדדייק מר זוטרא ואפי' היה בעלה שנשאה השתא כהן שתאסר עליו בגט אפ"ה לא מקילינן דהא בין רבנן בין רבי מאיר יוציא בגט סבירא להו:

דף יא.

תניא כל ששהה משנולד חי ל' יום באדם. להכי נקט באדם דתני סיפא ובבהמה שמנה ימים:

אינו נפל. ופוטר את אמו מן החליצה:

ספקא הוא. וחולצת ולא מתיבמת ומיהו רבנן פליגי עליה ואמרי דאע"ג דלא שהה ולד מעליא הוי ולרשב"ג נמי דוקא דמספקא לן אי כלו לו חדשיו אבל אי קים להו דכלו לו חדשיו תנן במס' נדה (דף מג:) תינוק בן יום אחד פוטר מן היבום והכא בסמוך פסקינן כרשב"ג אלא היכא דלא אפשר דעבדינן כרבנן וכמו שנפרש השתא:

מת. בן היבמה בתוך שלשים יום גרסינן ולא גרסינן ביום שלשים משום דקיימא לן דיום שלשים כלפני שלשים:

ונתקדשה. לשוק בחזקת שפטורה משום בנה:

אם אשת ישראל היא. אם זה שקדשה ישראל הוא שאם תחלוץ מן היבם לאחר קידושין לא תאסר על בעלה חולצת ואם זה שקדשה כהן הוא שאם תחלוץ תאסר עליו אינה חולצת וסמכינן אולד. והכי הלכתא דכיון דאיכא רבנן דפליגי עליה דרשב"ג דאמרי דאע"ג דלא שהה ולד מעליא הוא גבי אשת כהן דלא אפשר דאי חלץ לה אתסרה לה על בעלה עבדינן כרבנן ויתבה תותי בעלה בלא חליצה ולא תצא מבעלה כהן ומיהו אם בן ח' ודאי שלא גמרו סימניו אפי' לרבנן נפל הוא ותצא מבעלה כהן וחולצת ואם הוא בן ט' ודאי אפילו לכתחלה תנשא בלא חליצה דודאי ולד מעליא הוא וכן הדין כשהוא ספק בן ט' [ספק] בן ח' אם נגמרו סימניו ולד מעליא הוא ותנשא אפילו לכתחלה לא אתיא הא אלא כשהוא ודאי בן ח' שנגמרו סימניו שהם שערו וצפרניו אי נמי ספק בן ט' בן שמונה אלא שלא נגמרו סימניו דבהא הוא דעבדינן כרשב"ג לחומרא ובאשת כהן סמכינן ארבנן דרבים נינהו דשורת הדין דהלכתא כוותייהו אלא דמחמרינן כרשב"ג אבל במעוברת ומינקת חבירו כולהו גט בעו ואפי' בכהן שתאסר עליו עולמית וכדפרישית לעיל והקשו ז"ל במתני' כשכנס יבמתו ונמצאת מעוברת למה לא קנסו חכמים שיוציא בגט ואף על גב דמתסרא עליה ותירצו דכיון שלא הוכר עוברה וסבר היה לעשות מצוה לא רצו לקנסו ומיהו אם הוכר עוברה כתבו הריטב"א ורבותיו ז"ל דבהא ודאי קנסינן ליה להוציאה בחליצה ואף על פי שאין הולד של קיימא:

איתמר [**כו'**] **ערוקיה מיסתייה**. ולא בעו למיכפייה למיהב גיטא דגלי דעתיה דלא בעי לכנוס עד זמנו כך פרש"י ז"ל וכתבו מן המפרשים ז"ל דמדבריו נראה שאילו כנס ממש כייפינן ליה בשמתא עד שיגרש או יהא בנידוי עד שיגיע זמנו לכנוס וכן כתב הראב"ד

ז"ל והוסיף עוד לומר שקונסין אותו לאחר זמנו שלא יכנוס עד שיעברו עליו כמנין הימים שעמד עמה בתוך תשעים ואין זה דעת התוספות ואחרים מן המפרשים שכתבו דיינו שנכוף אותו לגרש בגט עד זמנו בלבד ויש שפירשו דאפי' בשכנס נמי ערוקי' מיסתייה וקדשה לאו דוקא ודכ"ע אם קדש ולא ברח היו משמתינן אותו עד שיגרש או יעמוד בנדויו כל צ' יום ורמב"ם ז"ל נראה שהוא סובר שמנדין אותו מפני שעבר אדרבנן אבל אין כופין אותו להוציא ואפילו בכנס אלא שמפרישין אותו וכשברח ערוקיה מיסתייה להצילו מן השמתא דעבר אדרבנן וכתבו עליו דאינו מחוור ובכונס את המעוברת נראה ודאי דהיה משמתי' ליה ואפי' ברח עד שיוציא מפני שהוא ודאי [סכנה] וזמנו ארוך והא דהיו משמתינן למקדש אי כונס תוך ג' חדשים כיון שעברו ג' חדשים ונמצאת שאינה מעוברת שרינן ליה וכנס לה אבל אם נמצאת מעוברת עומד בנדויו עד שתלד ותניק כ"ד חדשים או עד שיגרש ודעת קצת רבותי דכל שהיא קטנה ואינה ראויה לילד שאין המתנתה אלא משום גזירה דר"מ אם עבר וקדש או כנס לא כייפינן ליה לגרש ולא היו משמתינן ליה אאיסורא דעבד כדי שלא יוציא אלא כופין אותו להפרישה ג' חדשים כיון שזמנו קצוב ובתוס' מגמגמים בזה. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

תניא. לא יקח אדם. ולא מיבעיא בלא קדושין שאין הדבר מפורסם דאיכא למיחש שמא יבואו להזדווג זה עם זו אלא אפילו ע"י קדושין ונשואין שהדבר מפורסם גזר ר"א ובגמרא הקשו והא רב כי מקלע לדרדשי' אמר מאן הויא ליומיה כלומר מי חפצה להנשא הימים שאתעכב כאן וכן ר"נ כי מקלע לשכנציב אמר מאן הוי ליומיה ולא חיישי להא דר"א ופריק תלמודא דשאני רבנן דפקיעי כ"ע בשמייהו וקורין לבתו על שמו ואם יבא בנו ממקום אחר ישמעשהיא בת אביו ויפרוש:

יוציא. משום ספק כרת:

והולד כשר. ממה נפשך אם הוא בן ראשון שפיר או אם הוא בן שני גם כן כשר הוא:

ואם לא הוציא. וקיימה עד שילדה לו בן הרי הוא ממזר מספק שמא הראשון בן המת היה וקם עלה בכרת ואשתכח האי שני ולד חייבי כריתות וממזר ואסור בבת ישראל משום לא יבא ממזר בקהל ואסור בממזרת ודאית דשמא זה אינו ממזר ואיך נתיר לו ממזרת הילכך לא מיבעיא ודאן בספיקן אלא אף ספיקן בודאן [וספקן] בספקן אסור מהאי טעמא דשמא זה פסול וזה כשר ואלו הן ספקות שתוקי ואסופי וכותי. פי' שתוקי שקורא אביו ואמו משתקתו:

אסופי. שנאסף מן השוק ובכולהו איכא למיחש שמא מפסול נתעברה. כותי. אינו מקפיד על קידושי כסף ושטר דלית ליה גזירה שוה דקיחה קיחה וכי מקדש לה חד מנסבא לאידך לפיכך כולן ספק ממזרים שמא נתקדשה אמו לאחר:

ספק ויבם. ממון המוטל בספק. שאין זה מוחזק בהם יותר מזה דאם זה בן המת אין ליבם בהם כלום ואם בן היבם הוא אין לו בהם כלום הילכך אין כאן מוציא מחבירו להטיל עליו הראיה וכתב רבינו אלפסי ז"ל נקוט האי כללא בידך כל היכא דחד ודאי בירושה וחד ספק מוקמינן לנכסים בחזקת הודאי ואמרינן להאיך אייתי ראיה דאית לך ושקול והיכא דתרוייהו ספקא הוי ליה ממון המוטל בספק וחולקין. ואם תאמר וכיון דהכא אי דמר לא דמר ואי דמר לא דמר נימא דנעבדא שודא דדייני דהכי דינא בכל היכא דהויא מילתא דלא עבידא לאגלויי ואיכא לכל חד מינייהו דרא דממונא כדמוכח פ' חזקת הבתים (דף לה.) וי"ל דכיון דמחמת ירושה הן באין ודמי כמאן דתפיסי בהו תרוייהו לא בעינן לאפוקי מינייהו למעבד שודא דהיינו שודא דעבוד רבנן שיהו חולקין בה ודינא דכל דאלים גבר נמי ליכא הכא מהאי טעמא דתפסי בה תרוייהו ואיכא דרא דממונא לכל חד וחד ועוד שלא אמרו כל דאלים גבר אלא היכא דאיכא למיקם עלה דמילתא דליכא למעבד בה שודא וכדמוכח פרק חזקת הבתים (דף לד:) ופ"ק דמציעא:

דף יא:

וספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא. ספק שהוא ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון אומר אנא בר מיתנא אנא ונכסי דידי נינהו בני יבם אמרי ליה את אחונא את ומנתא הוא דאית לך בהדן פי' רש"י ז"ל דיהבי ליה מנתא דמודו ליה ואידך הוי ממון המוטל בספק וחולקין כדין היבם והספק:

ספק ובני יבם. בתר דפליג כדאמרן לעיל דחולקין ולשון זה שאמר בתר דפליג מוכיח בפירוש דדוקא בתר דפליג יבם עם הספק בנכסי מיתנא הוא דאפליגו ר' אבא ורבי ירמיה הא לאו הכי מודה רבי אבא לרבי ירמיה דמפיק מינייהו ממה נפשך דיכול ספק למימר אי אחוכון אנא וכו' ואף על גב דספק לא הוי זכי עם היבם אלא בחלוקה מ"מ עם הבנים זכי טפי בממה נפשך וכן כתבו האחרונים ז"ל בשם רבינו יצחק ז"ל ודעתם מסכים עמו:

ואי אחוכון אנא וכו'. ואי משום דשקלי אנא פלגא בנכסי מיתנא מהדרנא לכון ההוא פלגא ונחלוק בשוה הכל בין בנכסי הראשון ובין בנכסי האחרון וכגון שהיו נכסי היבם מרובין והאחין מועטין:

קם דינא. אחר שנעשה דין בנכסי המת אין זה יכול לחזור ולערער עליהן ומה שהוא שואל בנכסי היבם אמרי ליה אייתי ראיה:

הדר דינא. ומהדרי ליה פלגא מנכסי מיתנא או פלגי כולהו נכסי שוה בשוה ופסקי רבוותא ז"ל הלכתא כרבי אבא משום דקי"ל כרבנן דפליגי עליה דאדמון במי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו אדמון אומר ילך לו בקצרה משום דמיירי בחד שלקח ד' שדות מד' בני אדם והיו השדות ההם מקיפין שדה של זה ואין ספק שמתחלה כשהיו מד' בני אדם כל חד וחד מצי למדחי ליה ולומר לאו ארחך גבאי אבל עכשיו שכל השדות מחד גברא סבר אדמון למימר דלימא ליה האי על כרחך ארחי גבך הוא הילכך יתן לו דרך קצרה ורבנן סברי מצי למימר ליה אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למריהו כי היכי דלא מצית לאשתעויי דינא בהדאי. פרש"י ז"ל אי שתקת לא אעלה לך בדמים יקרים וטעמו ז"ל משום דאי לא מאי אהני לאידך שתיקתו לימא ליה לכי מהדרת והקשו על פירושו ז"ל דאע"פ שיכול להפסיד לו למחר אין להם לחכמים לדון אלא במקומם ושעתם ולא להטיל פשרה ביניהם ולומר יקח לו דרך במאה מנה ועוד היכי קאמר מהדרנא שטרא כלומר כל אחד ידחה לך ולא יהיה לך דרך אא"כ תקנה אותה כרצונם בדמים יקרים וכי בשביל חזרת השטר חזר המכר או המתנה והלא צריך לחזור ולמכור להם ואז לא עדיפי ממנו שהוא המוכר ואי עדיפי טפי ומצי מדחי ליה א"כ ה"ל הלה מפסיד זכותו והיכי שבקי ליה רבנן למעבד הכי ולא קנסינן ליה לפיכך פירשו הם ז"ל דמהדרנא שטרא למריהולא אמר כן אלא ליפות טענתו וה"ק דכיון דאתי מכח ד' שהפסיד זכותו עמהם כדאמרן הרי נכנס הוא במקומם לגמרי וכאילו החזיר להם שטרותיהם ודן זה עמהם וזכו בדין דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שיבא לידו בין מה שהוא שלו ודאי בין מה שזכה בו מחמת הספק אלמא לרבנן זכותו של זה כזכותם של ראשונים שבא הוא מכחן ממש אע"פ דהוה מצי למימר לזה ארחי גבך מה שאין כן לכל אחד מן הראשונים וה"נ קי"ל כר' אבא דאע"ג דבני יבם באין (עליהם) מכח מה נפשך מה שאין כן ליבם אמרינן קם ליה דינא וכ"ש הוא דהתם ברי הוא בתביעתו דודאי יש לו דרך גביה וכמו שתובע לחבירו מנה שלי נתערב במעותיך אבל הכא נהי דאתי עלייהו ממ"נ אינו ברי בתביעתו מאיזה כח הוא בא אם מכח מיתנא אם מכח יבם ובכל טענה מאלו אמרינן ליה אייתי ראיה הלכך אי אמרי' התם הלכתא כרבנן כ"ש דפסקינן הכא כרבי אבא ואמרי' קם דינא:

ספק ובני יבם בנכסי סבא. אבי המת והיבם. פלגא דקא מודי להו מששה זהובים נוטלים שלשה:

תילתא שני זהובים תילתא דכולהו נכסי שקיל. דקא אמרי ליה אחונא את ואינהו הוו תרי והוא שלישי:

פש דנקא. דקא מנצו עלה האי אמר דידי כולה והני אמרי כולה לדידין חולקין הוא נוטל חצי ובין שניהם החצי:

בגמ' [דף לח.] ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא ספק אמר אנא בר מיתנא אנא ופלגא דנכסי דידי נינהו ויבם אמר ליה את ברא דידי את ולית לך ולא מידי הוי יבם ודאי וספק ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. וכבר פירשנו שספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון נקרא ספק בכל ההלכה:

הוי יבם ודאי. כי אפילו לדברי הספק היבם ודאי הוא בנכסים ליטול פלגא מיהת וכיון שכן אין אומרים שיחלוקו חצי האחר אלא אמרי' שעומדין כל הנכסים ברשותו כי הוא יורש ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי דאמר ליה הבא ראיה דאת יורש ושקול ודוקא בהא אמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי מטעמא דאמרן אבל בדבר שהאחד ודאי שלא מחמת ירושה אין אומרים כן וכל שכן אם ודאי של זה מחמת הודאת חבירו שאין אומרים כן אלא נוטל מה שהודה וחולקים השאר כדינא כדמוכח ריש מציעא זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי שזה נוטל ג' חלקים וזה נוטל רביע ולפי מה שאמרו שאין אומרים כן אלא ביורש אפי' יש לשם עדים לאחד מהן שהמחצה שלו אין אומרים בו אין ספק מוציא מידי ודאי אלא זה נוטל ג' חלקים וזה נוטל רביע:

דף יב.

מתני' שומרת יבם. ממתנת ומצפה ליבם כמו עניה זו לשוא שמרה בכתובות בפרק אף על פי (דף סב:):

שנפלו לה נכסים. מאביה בעודה שומרת יבם הכי מוקמינן רישא דמתני' בגמרא:

מודים ב"ש וב"ה. אף על גב דפליגי בארוסה ממש דב"ש אומרים תמכור וב"ה אומרים לא תמכור הכא מודים ב"ה שמוכרת לכתחילה דלא דמי שומרת יבם לארוסה לפי שארוסה קנויה עד שנתחייב הבא עליה סקילה הילכך כל כך זכה בה שאין לה למכור לכתחילה אבל בשומרת יבם שלא עשה בה שום מעשה הוא בעצמו אלא מכח אחיו והבא עליה לא מחייב אלא מלקות אמרינן ודאי דבזכותה נפלו הילכך מוכרת לכתחילה ואע"ג דלבתר הכי עבד בה מאמר מ"מ כשנפלו בזכותה נפלו ולא בזכותו:

בכתובתה ובנכסים הנכנסין. היינו נכסי מלוג שהקרן שלה קיים וכשהיא נכנסת נכנסים עמה וכשהיא יוצאת מבעלה יוצאין עמה לפיכך פירשו בכתובה עיקר כתובה ותוספת

ונכסי צאן ברזל שאף אלו נקראים כתובה בהרבה מקומות בתלמוד מפני שהם כתובים בה וכדאמרינן תקנו קבורתה תחת כתובתה:

בית שמאי אומרים יחלוקו. דספק נשואה היא דבגמרא מוקמינן הך סיפא בעבד בה מאמר ומאמר לב"ש עושה ספק נשואה וזוכה היבם בחצי ירושתה מספק שהבעל יורש את אשתו וזו שספק נשואה היא אצלו זכה בפלגא:

אמר המחבר כתב הריטב"א ז"ל לפי שיטת הגאונים אשר הסכימו בה גדולי רבותינו ז"ל והוא הנכון נמצאת למד דנכסי צאן ברזל לעולם בחזקת יבם וכן נכסי מלוג שנפלו כשהיא תחתיו דבעל אבל שנפלו כשהיא שומרת יבם בין עשה בה מאמר בין לא עשה בה מאמר הרי הם בחזקתה ומוכרת ונותנת ואם מתה אין היבם יורש בהם כלום לב"ה וכל זה ביבמה מן הנשואין אבל יבמה מן הארוסין אפילו נפלה לה נכסים כשהיא תחת הארוס אין ליבם בהם כלום לא בחייה ולא לאחר מיתתה אם מתה כשהיא שומרת יבם והפסק הזה אליבא דרבא [דף לט.] דהלכתא כוותיה לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם ואף על גב דאמר רב אשי דיקא מתני' כוותיה דאביי הא קשיא ליה מתה כדאיתא בגמרא וכיון דכן לא מבטלים משום זה הכלל התפוס בידינו דהלכתא כרבא וכן פסק ר"י ז"ל וכן פסקו הגאונים ז"ל ולפי שיטת רש"י ז"ל אע"ג דהילכתא כרבא נכסי צאן ברזל בחזקת שניהם כדפסיק בר קפרא בפרק מי שמת (דף קנח:) וכן נכסי מלוג שנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל בחזקת שניהם וחולקים וזה ההפרש שיש לענין הפסק בין שיטת רש"י ז"ל לשיטת רבינו אלפסי ז"ל אבל בשאר הדינים הכל דין אחד עכ"ל:

עם יורשי האב. הא דלא קתני יורשי אשה כדקתני פרק מי שמת משום דהכא אין ידוע אם היבם יורשה או בני משפחתה:

נכסים בחזקתן. כדמפרש ואזיל כתובה בחזקת יורשי הבעל. כלומר עיקר כתובה ותוספת ונכסי צאן ברזל בחזקת יורשי הבעל דלכולי עלמא הוו נכסים שנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל ויבם עומד במקומו דבעל בנכסי צאן ברזל:

ונכסי מלוג שהם הנכסים הנכנסין ויוצאים עמה הם בחזקת יורשי האשה. והא דבסיפא אמרי ב"ש יחלוקו ובריש מודים דהכל בזכותה ומוכרת לכתחילה משום דרישא מיירי כשהיא בחיים והויא איהי ודאי ואינהו ספק ולא אתי ספק ומוציא מידי ודאי אבל סיפא הואיל ומתה הללו באים וטוענים מכח ירושה והיבם טוען מכח ירושה הילכך שניהם ספק וספק ויחלוקו ורישא הלכה היא וליכא דפליג עלה וסיפא מוקי לה עולא בגמרא [דף לח.] ביבמה מן הנשואין והיא ספק נשואה לענין היבם ולפיכך הוי יבם לגבי יורשיה כספק יורש לגבי ודאי יורש בנכסי מלוג לב"ה והה"נ אם מכרה ונתנה בחייה אין היבם

מוציא כלום מיד הלקוחות ומיהו לכתחילה לא ימכור לדברי הכל כיון שיש בהן ספק נשואין דיבם:

דף יב:

כנסה שבא עליה. כדכתיב יבמה יבא עליה:
כאשתו לכל דבר. לגרשה בגט ואחר שגרשה מותר להחזירה כאשה ממש דעלמא:
על נכסי בעלה הראשון. שאין נכסי היבם משועבדים לה כלל ויכול למוכרן כשירצה דאשה הקנו לו מן השמים ומיהו כל נכסי בעלה הראשון משועבדים לכתובתה ואף על פי שהוא זוכה בהן אינו יכול למוכרן בלא רשותה אף על פי שיש נכסים כפלי כפלים ככתובתה וטעמא דאי משתדפי הני גבי מהני אבל לא היו נכסים כלל לכתובתה תקנו חכמים שישתעבדו נכסי היבם לכתובתה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואחר שכנסה זה שוב אין שאר אחיו זוכין בנכסי המת כלל אלא הכל לזה:
גרסי' בגמ' [דף לח:] אמר (רבה) [רבא] אידי ואידי דנפלו לה כשהיא נשואה וזיקת נשואה עושה ספק נשואה רישא דאיתא לדידה הוי לה איהי ודאי ואינה ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי סיפא דמתה הללו באין לירש והללו באין לירש ויחלוקו אביי אמר רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יבם סיפא דנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל וקסבר אביי ידו כידה ורבא אמר אי דנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל דכ"ע לא פליגי דידו עדיף מידה אלא אמר רבא אידי ואידי דנפלו לה כשהיא שומרת יבם רישא דלא עבד בה מאמר וסיפא דעבד בה מאמר וקסבר רבא מאמר לב"ש עושה ודאי ארוסה וספק נשואה ודאי ארוסה לדחות בצרה ספק נשואה לחלוק בנכסים דנפלו לה משנזקקה ליבום. פי' איהי ודאי. שהקרן שלה ממ"נ הילכך אלימה חזקה דילה. סיפא הואיל ומתה הללו באין וטוענין מכח ירושה והיבם טוען מכח ירושה הילכך שניהם ספק לב"ש דאי זיקה ככנוסה אין כאן ליורשי האב כלום שהבעל יורש שלה ואי לא ככנוסה דמיא אין כאן ליבם כלום לפיכך ספק וספק הוא ויחלוקו ולב"ה הואיל ואלו ואלו קרובים ודאין והוחזקה נחלה זו כבר בחזקת משפחתה אמרינן אוקי אחזקה אבל בחייה ולפירות אפי' ב"ש מודו דנכסים בחזקתייהו ולא שקיל בעל מידי. כך פירש"י ז"ל:
נפלה כשהיא שומרת יבם. [וכולה כשנפלה] מן הנשואין. רישא לכ"ע כיון דספק נשואה היא ואין לו כח בנכסים מחמת האח כלום שלא נפלו לו בחייו גם מעצמו אין לו בהם שום זכות ואפי' בגוף וכ"ש בפירות שלא תקנו ביבם כלום והוא הדין שאם מתה אינו יורשה וכשנפלו תחתיו דבעל הוא דפליגי ב"ש וב"ה בסיפא דמתני' וקסבר אביי ידו

כידה. פירש"י ז"ל דמדאוקמ' שנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל שזכה בהם הבעל ואפ"ה אמרי ב"ה שהנכסים בחזקתה על כרחיך סבר אביי דאליבא דב"ה ידו של בעל מחיים בנכסים כיד האשה בשוה ולפיכך כשמת בעל הורע כח של יבם שהיא ספק נשואה וידה עדיפא מידו ולפיכך נכסים בחזקתה ורבא אמר דלכ"ע ואפי' לב"ה ידו של בעל עדיפא מידה ואם נפלו לה כשהיא תחתיו דבעל אף ב"ה מודים דחולקים דהוה לה ידו של יבם כידה. וה"נ פליגי אביי ורבא בהא ריש פ' הכותב (דף פג.) דאביי סבר ידו כידה ורבא סבר דידו עדיפא מידה ואמרי' התם דנפקא מינה לשומרת יבם. ואמרי' התם דאידי ואידי וכו' רישא דלא עבד בה מאמר. קודם שנפלו לה הנכסים ואע"ג דלבתר הכי עבד בה מאמר מ"מ כשנפלו בזכותה נפלו ולא בזכותו שאין זיקה עושה כלום בנכסים סיפא דעבד בה מאמר קודם שנפלו לה הנכסים ולב"ש כיון דמאמר קונה עושה ספק נשואה לחלוק בנכסים ולב"ה אינו עושה כלום שאינה אלא מדבריהם ולפיכך אומר ב"ה שהנכסים בחזקתה ואפי' לאחר מיתה וזה הולך כפי שיטת רש"י וקצת רבותינו בעלי התוספות אבל רבינו אלפס ז"ל והגאונים הולכים בשטה אחרת דאביי אמר דכולי עלמא ידו של בעל כידה ובית שמאי סברי דכיון דיד שניהם שוה בחיים הוא הדין גבי יבם וכיון דכן חולקין בין בחייה ולפירות בין לאחר מיתה ולגופא וב"ה סברי דמחיים דבעל יד שניהם שוה ומינה דכי היכי שאם מתה היא נתרוקנה רשותה לבעל כך כשמת הוא נתרוקן רשותו לאשה ו בחזקתה בין לפירות בין לגופה בין מחיים בין לאחר מיתה ומתה לאו דווקא דה"ה בחייה ולפירות ורבא סבר דודאי ידו עדיפא מידה מחיים וכשמתה היא נתרוקן לבעל זכותה אבל כשמת הוא לא נתרוקן מזכותו כלום כיון דאיכא יבם דקאי בחריקיה הלכך אי כשנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל אפי' ב"ש מודים שהנכסים בחזקת יבם מחיים ולאחר מיתה וכי פליגי כשנפלו לה כשהיא שומרת יבם ובדעבד בה מאמר כדפרשינן לעיל מעתה לנכסי צאן ברזל דלכולי עלמא הוי כנכסים שנפלו לה כשהיא תחתיו לדברי הכל נכסים בחזקת יבם וכדתנן כתובה בחזקת יורשי הבעל ויש בכללן אפי' נכסי צאן ברזל ומתני' תרי דיני קתני בלחוד כדפירשתי לעיל ומה שנחלקו בבבא בתרא [דף קנח:] בחזקת מי מפני שלא היה שם יבם אבל בכאן שיש יבם הא ודאי במקום בעל קאי ולשיטת רש"י ז"ל ג' דינים תני מתני' וגרסתו ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן וכתובה בוא"ו והם נכסי צאן ברזל ולא פי' בחזקת מי וכתובה היא עיקר כתובה ותוספת בחזקת יורשי הבעל ונכסים הנכנסין וכו' הם נכסי מלוג בחזקת יורשי האב:

וכבר הקשו המפרשים ז"ל על גרס' זו וביררו שהנכונה שיטת הגאון ז"ל דתרי דיני תני מתני' כדפירשתי:

מתני' מצוה בגדול. מוהיה הבכור:
לא רצה. מפרש בגמרא לא רצה ליבם אלא לחלוץ הולכין על כל האחין למי שהוא קרוב לו בשנים ואם לא רצה גם הוא לייבם הולכים לשלישי שהוא גדול אחריו וכן לעולם דנוח לנו ביבום של קטן מחליצת הגדול (ולא קטן ממש קאמר דהא תנן החולצת מן הקטן חליצתה פסולה אלא האי קטן לא הוי פחות משלש עשרה שנה ויום אחד והביא שתי שערות והא דקרי ליה קטן משום דלגבי אחוה קטן הוא):
תלה בקטן. קטן ממש:
ובגדול. או שהיה גדול האחים במדינת הים ויש לו אח כאן ותלה גדול האחים אשר לפנינו בו לומר המתינו לו שהוא גדול ממני שמא ייבם אותה:
עליך מצוה. אף על פי שאחיך במדינת הים גדול ממך כיון שאתה גדול האחין אשר לפנינו עליך מצוה דשהויי מצוה לא משהינן ולא נעגן אותה:
גמ' ביאת קטן וחליצת גדול. גדול רוצה לחלוץ וקטן ממנו רוצה ליבם:
ביאת קטן עדיפא. דהא פתח בה הכתוב תחלה:
איכא דאמרי מסוגיין משמע כמאן דאמר מצות יבום קודמת למצות חליצה דאי לא היכי אמרן דביאת קטן עדיפא מחליצה דגדול אלא ודאי כדאמרן וכתב הרב ריטב"א ז"ל מכאן ראיה לפסוק דמצות יבום קודמת למצות חליצה:
תנן התם. במסכת בכורות [ריש דף יג.]:
אמר רב אין כופין. פי' רש"י ז"ל דאסיפא קאי דאף על גב דמצות חליצה קודמת אי תרוייהו ניחא להו ליבם אין כופין אותם לחלוץ וכן משמע פשטא דסוגיא לומר אע"פ שאמרו מצות חליצה קודמת מפני שאין מתכוונים לשם מצוה מכל מקום אין כופין ורב יהודה דאתקין בגט חליצה כן בדורות האחרונים הוה אבל ר"ח ז"ל ור"ת פירשו דארישא קאי אף על גב דמצות יבום קודמת אם לא רצו ליבם אלא לחלוץ אין כופין ליבם וכן נראה שנוטה לזה דעת הרי"ף ז"ל ואילו בסיפא דמצות חליצה קודמת כיון דחיישינן דילמא פגע בערוה כופין אותם לחלוץ וכתב רש"י ז"ל שאם היבמה נותנת אמתלא לדבריה שאין היבם הגון לה כופין אותו לחלוץ אע"ג דניחא ליה ליבומי וכדאמרי' יבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה ומוכה שחין לאו דוקא אלא הוא הדין למי שאינו הגון לה וכדאמרי' נמי בפרק המדיר (דף עז.) שהיבמה שנפלה לפני אח בורסקי יכולה לומר לאחיך הייתי רוצה לקבל ולך אי אפשי לקבל ואמרינן נמי (כתובות דף סד.) אין כותבין איגרת מרד על שומרת יבם ומכל הני טעמי כייפינן ליה לחלוץ ושקלה כתובה ותמהו עליו מנא ליה ז"ל אמתלא אחרת אימא הנהו דוקא ועוד הא לא אמרינן התם אלא שאין

חוסמין אותה לסתום טענותיה לכוף אותה ליבם וכן אין כותבין איגרת מרד להפסיד כתובתה אבל לכוף אותו לחלוץ מנא לן ור"י ואחרים מבעלי התוספות כתבו שאין כופין לחלוץ אלא במוכה שחין ובעל פוליפוס וכל אותן שכופין להוציא באשה בעלמא וכתב הריטב"א ז"ל דלפי פשוטן של שמועות אין לנו כפייה לחלוץ לכל מי שרוצה ליבם אלא שמטעין אותו כל מה שאפשר דחליצה מוטעת כשרה ומיהו כשאינו רוצה לא ליבם ולא לחלוץ כופין אותו לכנוס או לפטור וכתוב בתוספות שאפילו יש ליבם אשה והוא רוצה לייבם אין כופין אותו לחלוץ ואע"פ שאינו דבר הגון והנושא אשה על אשתו כופין אותו להוציא וגם רבינו שמשון ז"ל החרים על כל הנושא אשה על אשתו שאני הכא דאשה הקנו ליה מן השמים ואין לנו לכופו לחלוץ אלא שאין כותבין עליה איגרת מרד:

דף יג.

אטלע. הצדד לה רגל ימין:

ורקת. רוקא בקרקע דאתחזי לנא. דבעי רוק הנראה לעינים בפ' מצות חליצה (דף קו:):

משרטט. דקי"ל (בגיטין דף ו:) שתים כותבין שלשה אין כותבין בלא שרטוט:

גלויי מילתא בעלמא הוא. דהדין ניהו גברא פלוני והיא ניהי איתתא פלונית וכיון דמודעי ליה הכי אתחזק גביה דההוא סהדא ושרי ליה לסהדא למסמך אפומיה ולמיסהד עלויה דההוא גברא בין לענין איסורא בין לענין ממונא ודוקא היכא דליכא חששא דחשדא אבל היכא דאיכא חששא דחשדא לא מבעי לי' לסהדא למיסהד עד דבדיק בהדי אחריני דאמרי' אמר אביי האי צורבא מרבנן דאזיל לקידושי אתתא נדבר עם הארץ בהדיה דלמא מחלפי ליה מיניה אלמא היכא דאיכא חששא דחשדא בין באיסורא בין בממונא חיישינן ולא סמכינן אקרוב ואשה וכן הלכתא. הרב רבינו יצחק אלפסי ז"ל:

חזרו לומר מצות יבום קודמת. כתב הריטב"א ז"ל ונראה דכן הלכה וכן פסקו רוב הגאונים ז"ל אבל בתוספות פוסקים דמצות חליצה קודמת כיון דסתם לן תנא בריש מכילתין כאבא שאול ואשכחן חזרו לומר שאין הלכה כדאיתא בפרק גיד הנשה [דף צג:]:

אכשור דרי. בתמיה וכי נתכשרו הדורות:

מתני' הרי הוא כא'. ולא הפסיד חלקו בנכסי אחיו ופרכינן בגמרא פשיטא ופרקינן ס"ד אמינא נקנסיה שהפסידה מיבם קמ"ל דלא קנסינן ליה אלא יש לו כאחד מאחיו בנכסי מיתנא. הנכסים של אב. דתנן (ב"ב דף קטו.) האב קודם לכל יוצאי ירכו:

זכה בנכסי אחיו. אפילו גרשה למחר כדאמרינן בגמרא יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם ומיהו אמרו בירושלמי שאם היא אסורה לו שאינו רשאי לקיימה אפי' מדרבנן כגון ב' יבמות שעשה מאמר לזו וכנס לזו לא זכה בנכסים:

גרסינן בגמרא תני תנא קמיה דרב נחמן אין הלכה כרבי יהודה אמר ליה אלא כמאן כרבנן פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים אמר ליה אסמיא אמר ליה לא את הלכה אתנייך ומקשיא הוא דקשה לך ואפכת ולמאי דאפכת שפיר אפכת. פי' אסמיא לכולה מתניתין דמשנה שאינה צריכה היא אמר ליה לא תסמייא דאת הלכה כרבי יהודה אתנייך דהא אמר עולא הלכה כרבי יהודה וכן אמר רבי יצחק נפחא הלכה כרבי יהודה אם כן משנה צריכה הואי ומקשיא הוא דקשיא לך היכי נשבוק רבנן ונעביד כרבי יהודה והפכת ליה ושפיר עבדת דאפכת ליה ופסקי רבוותא ז"ל דהלכתא כרב נחמן דבתרא הוא ולזה כתב הרב אלפס וקיימא לן כרבנן וליתא לדרבי יהודה:

מתני' אסור בקרובותיה. כאילו היא אשתו וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה אסורות מדרבנן בחלוצה:

הוא אסור באמה וכו'. כל הנך עריות דאורייתא נינהו באשתו וגזרו רבנן בחלוצתו:

בזמן שהיא קיימת. מאחותה קאי ולא אשאר עריות:

באביו. משום כלתו:

ובאבי אביו. משום כלת בנו ואע"ג דבאשה גמורה אינה אסורה לאבי אביו אלא מד"ס דהא כלת בנו משניות דרבנן היא אפי' הכי גזרו הא נמי בחלוצה:

בבנו. משום אשת אב:

בבן בנו. משום אשת אבי אביו שהיא מן השניות:

באחיו. משום אשת אח:

בבן אחיו. משום אשת אבי אביו:

מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. ולא אמרינן צרה כחלוצה ואסור בקרובותיה:

ואסור בצרת קרובת חלוצתו. כלומר צרת אחות חלוצתו ופירש רש"י ז"ל אפי' כשהיתה אחות חלוצתו נשואה לאיש נכרי ומת הנכרי כשם שאסור באחות חלוצתו כך אסור בצרתה והקשו עליו ז"ל דהא אין צרת ערוה אסורה אלא מאח ואפילו באחות גרושה ואחות אשה כי האי גוונא שנשאת לנכרי צרתה מותרת וגדולה מזו גרושה עצמה שנשאת לנכרי ומת צרתה אשה שניה של נכרי מותרת לזה וכן אתה דן בחלוצה עצמה שנשאת לנכרי והיאך יאסר בצרת אחות חלוצתו כי האי גוונא כדניים ושכיב מר אמרה להא אלא פירושו כגון שני אחין נשואין לשתי אחיות לאה ורחל מת ראובן וחלץ יהודה לאשתו

ואחר כך מת שמעון הרי הוא אסור ברחל משום אחות חלוצה דרבנן ואסור בצרתה וחולצת ולא מתיבמת וכדאיתא בפרק ארבעה אחין עד כאן לשון הריטב"א ז"ל:

גמ' גזרו שניות כגון אם אמה ואם אביה דגבי אשתו מתסרו עליה משום שניות כדתני רבי חייא בפרק כיצד (דף כב.) רביעי שבחמיו (ושבאשתו) שניה. הכא מאי. בערוה דאורייתא. כלומר באשתו דאמה ואם אמה הוה ערוה דאורייתא גזרו רבנן שניות אבל בחלוצה דאפילו ערות דידה מדרבנן לא גזור בהו שניות או דלמא לא שנא וממתני' מ"ט לא דייק דקתני היא אסורה באבי אביו משום כלת בנו דהוי שניה הא קא מייתינן לה לקמן עלה דהא מילתא בגמרא ומדחי ליה למימר לאו משום חולץ אלא בשביל המת שהיתה זו אשתו גמורה לפיכך אבי אביו אסור בה משום כלת בנו אבל משום חולץ לא שמעינן ממתניתין ולפיכך מיבעיא ליה ומכל מקום אסיקנא בגמרא דגזרו שניות בחלוצה והכי הלכתא:

דף יג:

דאזלא בהדה. רש"י ז"ל ורי"ף ז"ל פירשוה באחותה דאזלא בהדה לבי דינא בעידן חליצה מפני הקורבה עושין לה צוות וסבורין העם שזו היא שנחלצה ואתי לאיחלופי בהדי הדדי ואי שרית לה לצרת אחותה סברי צרת חלוצה היא ואתי למשרי צרת חלוצה דעלמא אבל צרתה לא אזלה בהדה לבי דינא לפיכך לא אתו למטעי בה ולא גזרו רבנן באחותה וגמגמו מן המפרשים ז"ל על פירוש זה:

באיסורה קיימא. חלוצה הוא דקיימא בלא יבנה ותו לא אבל צרתה קיימא עליה באיסור אשת אח בכרת והולד ממזר:

והא דשמואל ליתא דבפרק קמא גרסי' פלוגתא דריש לקיש ורבי יוחנן בהחולץ ליבמתו וחזר וקדשה דאמר ריש לקיש דחייבין על צרתה כרת ורבי יוחנן אמר אין חייבין בין הוא בין אחין לא על חלוצה כרת ולא על צרתה כרת דמי איכא מידי דמעיקרא אי בעי להאי חליץ או להאי חליץ או מיבם והשתא קאי עלה בכרת אלא הוא שליחותא דאחין קעביד איהי נמי שליחותא דצרה קא עבדה ואמרינן תו איתמר הבא על יבמתו וחזר ובא הוא או אחד מן האחין על צרתה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעשה וחד אמר בכרת מאן דאמר בעשה כר' יוחנן מאן דאמר בכרת כריש לקיש וקי"ל כל היכא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש הלכה כרבי יוחנן בר מהנהו תלת וכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל וכל שכן דקאי רבי יוחנן כוותיה הילכך ליתא דשמואל דאמר הולד

ממזר כן פסק רבינו אלפס וכן כתבו המפרשים שלא כדברי הראב"ד ז"ל שפוסק כר"ל משום דשמואל קאי כוותיה:

מתני' ולא מתיבמת. דהויא לה אחות חלוצתו ומיהו מחליצה לא מפטרה דמדאורייתא רמיא קמיה [ואף על גב] דאחותה קיימת דאחות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים:

וכן המגרש וכו'. בגמרא בעי מאי וכן:

פטורה אף מן החליצה. דיוצאה משום אחות אשה הואיל ואשתו קיימת דאחות גרושה מדברי תורה דכתיב עליה בחייה כל שבחייה:

גמ' מאי וכן. דהא לא דמי מגרש לחולץ דאחות גרושה פטורה מכלום:

מתני' שקדש אחיו. לאחר שנפלה זו לפניהם והוזקקה ל:

המתן. מלכנוס דקא פגע באחות זקוקה:

עד שיעשה מעשה. שיכניסו אחיו את היבמה או יחלצו ותעקור זיקתה הימנה ודווקא במעשה אחיו ביבמתו הוא דפקעה זיקתה מיניה אבל משום נישואין דאחותה לא פקע ולפיכך ימתין וגדול לאו דווקא דנקט הכי משום דמצוה בו:

יכנוס את אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה:

מת היבם. ולא נותר אלא זה שקדש את אחותה:

ואשת אחיו בחליצה. אבל יבומי לא דאחות גרושתו היא:

גמ' הלכה כרבי יהודה. דיש זיקה ואלימא לאסור עליה:

מהו ביבמתו. מי אמרינן כיון דמתה פקע איסור אחות אשה ושריא או דילמא אף על גב דפקע איסור אחות אשה קיימא עליה באיסור אשת אח הואיל ונאסרה עליו שעה אחת בשעה שהיתה זקוקה ליבום ואין אני קורא בה יבמה יבא עליה וכל שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה עולמית עליו:

מ"ט דרב. דשרי הרי נאסרה עליו שעה אחת:

שהותרה. בשעת נפילה ונאסרה כשקדש זה את אחותה:

וחזרה והותרה. כשמתה אשתו תחזור להיתירה הראשון. ופסק הרי"ף ז"ל הלכתא כרב חדא דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ועוד דרבי יוחנן קאי כוותיה פרק ד' אחין [דף כז:] גבי ב' אחיות יבמות שנפלו לפני יבם אחד וכו' דבהאי טעמא קיימי תרוייהו דכל יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון:

דף יד.

מתני' לא תחלוץ. מפרש טעמא בגמ':

בתולות ובעולות וארוסות ונשואות. בגמרא בעי מאי הפרש איכא בין בתולות לארוסות ובין בעולות לנשואות:

הנשואות יתארסו. דטעמא משום להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני הוא שלא תלד ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון ובאירוסין ליכא למימר הכי:

והארוסות ינשאו. מיד דהא לא איעבר מראשון:

חוץ מן הארוסה שביהודה. דתניא בפ"ק דכתובות (דף יב.) ביהודה מייחדין את החתן ואת הכלה קודם כניסתן לחופה כדי שיהא לבו גס בה. כלומר רגיל ומשחק עמה ולא יהו בושין זה מזה בבעילת מצוה הילכך חיישינן דילמא בעיל:

כל הנשים יתארסו. פרש"י ז"ל רבי יוסי אנשואות קאי וה"ק ליה לרבי יהודה כל הנשים יתארסו כדקא אמרת ולא גזרינן אירוסין אטו נישואין ומיהו בהא פליגנא עלך שלא חלקת בין אלמנה לגרושה והתרת אלמנה ליארס בתוך ימי אבלה ואנא סבירא לי אלמנה מן הנשואין לא תיארס כל ל' יום של ימי אבלה:

מפני האיבול. אבילות ופרש"י ז"ל דהאי כל הנשים יתארסו לאו למעוטי ארוסות לינשא דטפי מיקל רבי יוסי מרבי יהודה סוף פ' ד' אחים [דף לה.] וכתבו עליו מן המפרשים ז"ל דאינו מחוור דהתם לרבי יוסי טעמא רבה אית ליה דסבר אשה מזנה היא מתהפכת אבל בגזירה דהכא דאפילו בקטנה גזרינן נשואין יהיה מחמיר בגזירות טפי מרבי יהודה:

גמ' ומה בכך. לינשא לשוק למה תמתין עד אחר ג' חדשים:

כל העולה ליבום וכו'. וזו הואיל ואינה עולה ליבום בתוך ג' כדאמרן לעיל שמא יפגע באשת אח דשמא מעוברת היא אינה עולה השערה לפני הזקנים לחליצה ואע"ג דכמה נשים חולצות ולא מתיבמות היינו היכא דלא אפשר כיון דלאו חליצה פסולה היא אבל הכא דאפשר לאמתוני עד שתראה ליבום משהינן לה:

תנו רבנן שלשה חדשים הראשונים. שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה ניזונית משל בעלה שכתב לה את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי:

מכאן ואילך וכו'. ואינו דומה לשאר אלמנה דהתם כל זמן שאינה נשאת לאחר ואומרת מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי יש לה מזונות אבל הך אגידה ביבם לפיכך אין לה על נכסי בעלה מזונות ולא משל יבם עד שתכנס לו לחופה:

עמד בדין. שתבעתו בדין או כנוס או פטור וברח. ניזונית וכו' פרש"י ז"ל דקנסינן ליה והקשו בתוספות מדאמרינן בירושלמי [פרק אע"פ ה"ד] הלך למדינת הים כברח וחלה כברח אמאי קנסינן ליה דאונס הוא לכך פירשו דכיון דעמד בדין הוי לה לגבי יבם כארוסה שהגיע זמן ולא נשאת דאוכלת משלו עד שיכנוס או יפטור והאי דנקט ברח

משום דלאו איתיה הכא דאילו איתיה הכא היו כופין אותו לכנוס או לפטור ובירושלמי דאמרינן דהלך וחלה כברח היינו שהלך או חלה אחר שעמד בדין דומיא דברח דאם קודם לכך חלה אונס הוא וקי"ל ריש כתובות דכל אונסא לא אכלה ואפי' באונס דידיה וה"ה הלך למדינת הים ואפילו הלך שם אחר מיתת אחיו וכ"ש אם היה דר שם קודם לכן דקי"ל בסנהדרין (דף לא:) היבמה הולכת אחר היבם:

צריכה להמתין ג'. כלומר עד שיהו לה ג' חדשים מיום מיתה:

וג' חדשים שאמרו. כלומר הוי למד מכאן ג' חדשים שאמרו וכו':

ומאי שנא מגט וכו'. ואע"ג דמשעת כתיבה לא נתיחד עמה דאם כן הוה ליה גט ישן ואפ"ה משעת נתינה מנינן הכי נמי נמני משעת חליצה:

לאיסור כרת ליבם התרת. לאחר ג' חדשים מיד:

לאיסור לאו. לשוק לא כל שכן דמותרת לאחר חליצה מיד הואיל ועברו שלשה חדשים מיום מיתה:

כדאמרן. שמא יפגע באשת אחיו שיש בו כרת:

ולזרעך אחריך. שאין השכינה שורה אלא על הוודאין שזרעו מיוחס אחריו והכי נמי קי"ל בנדרים (דף כ:) וברותי מכם המורדים והפושעים בי אלו בני ערבוביא:

וגר וגיורת. גר שנתגייר ואשתו עמו צריכין להמתין שלשה חדשים לפרוש זה מזה:

גזרה שמא ישא. אם לא תמתין האשה אחר בעלה ג' חדשים אפשר שתהא מעוברת מבעלה ואומר בנו של אחרון ופעמים שישא בתו של ראשון שלא מאמו ונמצא שנשא אחותו מאביו ואפשר שימות בנו של אחרון בלא זרע ומייבם זה את אשתו בחזקת שהוא אחיו וזה אינו אלא אחיו מאמו וחייב כרת ואפשר שימות זה האחרון בלא בנים ואשתו זקוקה ליבום ומדמין שזה בנו הוא ומוציא אמו לשוק בלא חליצה וגם אפשר שימות בנו של ראשון בלא זרע ואין לו אח אחר מן האב אלא זה והם מדמין שזה בנו של אחרון הוא ואין לאותו המת אח ליבם את אשתו ונמצאת יבמתו נפטרת לשוק בלא חליצה. עכ"ל רבינו אלפסי ז"ל:

הלכה כרבי יהודה. דשרי ארוסות להנשא הואיל וליכא למיחש לזרע ראשון ונשואה ליארס ואית דגרסי רבי יוסי דשרי והכי עדיף משום דרבי יוסי נמוקו עמו:

מכלל דיחידאה פליג עליה. תנא קמא דאמר לא ינשאו ולא יתארסו אחד ארוסות ואחד נשואות יחידאה היא ולאו סתמא דרבים נינהו דאי לאו יחידאה היא הוה לן למיפסק כוותיה דרבים נינהו דאע"ג דבדוכתי טובא פסקינן הלכה כיחיד התם הוא משום דמסתבר טפי טעמא דיחידאה אבל הכא איפכא הוא:

ה"ג אין והתניא בניחותא:
רדופה. רגילה ועד סמוך למיתתו עמדה בבית אביה זמן מרובה דליכא למימר מעוברת היא:
או שהיה לה כעס. ולא שמשה:
עקרה. שנעקר רחמה ונטל האם שלה:
אילונית. ממעי אמה לקויה היא ואין לה שער ודדים:
שלא היתה ראויה לילד. כגון שנשאת בת ארבעים או ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה בדעתה לינשא הני אינן ראויות לילד:

דף יד:

כולן צריכות וכו'. דגזר שאינה ראויה אטו ראויה:
ממתניתין דכרמא. שנישנית בכרם ביבנה מחמת אותה משנה חזר בו:
בכרם ביבנה. שהיו יושבים שורות כעין כרם ופסק רבינו אלפסי ז"ל דהלכתא כר"מ שכולן צריכות להמתין ג' חדשים חדא דהא רבי יוחנן דאמר הלכה כר' יהודה הדר ביה ועוד דקי"ל הלכה כר"מ בגזרותיו כדגרסי' בפ' אע"פ (דף ס:) אמר ר"נ אמר שמואל הלכה כר"מ בגזרותיו אבל אין למפסק כר"מ מטעם סתם מתניתין דהא סתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם דהכי אמרינן מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם סתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם והקשו המפרשים ז"ל דבכה"ג פסקינן בעלמא כסתמא אף על גב דאח"כ מחלוקת בצדו דהא בפ"ק דביצה (דף ב:) פסקינן הלכה כר"ש דסתם לן תנא כוותיה דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים ר' יהודה אומר וכו' הרי פליג ר' יהודה בצדו והוי הלכתא כסתם תירץ הרמב"ן ז"ל דהא דאמרי' סתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם לאו למימרא דבשום דוכתא אין הלכה כסתם אלא כלפי שאמר מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם כלומר שכן הלכה לעולם עד דפסקי אמוראי דלא כוותיה בהדיא קאמר בתר הכי דסתם ואח"כ מחלוקת אין אומרים הלכה כסתם לעולם אלא פעמים כך ופעמים כך:
(**איתמר**) **אמימר שרי**. הכי הלכתא שצריכה להמתין ג' חדשים שלמים חוץ מיום שנתארסה בו וחוץ מיום שמת בו בעלה או נתגרשה ומונים לגט מיום הנתינה ואפי' היה על תנאי או שלא הגיע לידה אלא לאחר כמה שנים וכדפירש הר"מ במז"ל וכן נמי הילכתא:

מניקה צריכה להמתין כ"ד חודש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו ולענין גרושה פלוגתא דר"ת ז"ל ורבי' שמשון ז"ל דרבי' שמשון ז"ל כתב דוקא אלמנה שהיא בושה לתבוע ליורשים איכא למיחש שאם תתעבר מעכר חלבה וקטלא ליה דמי יהיב לה ביצים וחלב למסמס לתינוק אבל גרושה מעוברת ומניקה מותרת לינשא דלא כסיפא למתבע לבעל וחייס איהו שפיר על בריה למסמוסיה בביצים וחלב ועוד דהא אמרינן פרק אע"פ (דף נט:) שאם נתגרשה אינה כופה להניק אבל ר"ת ז"ל כתב אפילו בגרושה דההיא נמי כופה להניק אם מכירה כדמפרש התם וכיון דלא מצי למתבעיה אלא ע"י שליח כדאיתא שילהי האשה שנתארמלה (דף כח.) אף היא בושה לתבוע ע"י שליח וכן כתב רב אחא ז"ל בשאלתות:

ומניקה מזנות יש אומר שלדברי הכל צריכה להמתין דכסיפא למתבעיה ובתשובת הגאונים ז"ל כתוב שאם פירשה מלהניק ג' חדשים קודם מיתת הבעל אינה נקראת מינקת חבירו:

מתני' ומתו. מפרש בגמרא אם כונס מתו מי מיבם תו:

כשרה. לכהונה:

פסולה. כגון שנתגרשה מאדם אחר:

אם בא יבם לחלוץ יחלוץ לפסולה. ולא יפסול את הכשרה לכהונה דלא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם ואף על גב דהוא אין צריך להם:

גמ' ושבקינן ליה. בתריה בתמיה ובמה יפרנס כולן והא הוה לן להשיאו עצה הוגנת לו שלא יכנוס נשים הרבה דלא אפשר למיקם בסיפוקייהו:

דאפשר ליה. שעשיר הוא ויכול לזונן וקיימא לן נושא אדם כמה נשים והוא דיכול למיקם בסיפוקייהו:

עונה בחודש. עונה של תלמידי חכמים מע"ש לע"ש וזהו (כתובות דף סב:) אשר פריו יתן בעתו ואע"ג דמתני' סתמא בכל אדם מיירי ולא סגי לכל חדא וחדא עונה בחדש הכא ביבמה שאני שאשה הקנו לו מן השמים ואפי' בפחות מזה סגי ליה אלא דמשום עצה טובה אמרינן דלית ליה לגרועי פחות מעונה בחדש לכל חדא אבל בנושא נשים דעלמא חייב לעשות עונה עם כל אחת כדין המפורש פרק אף על פי (דף סא:) וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו שאמר בשם רבותיו דבמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו דאומדנא דמוכח הוא דאדעתא דהכי אינסיבא להאי דלא לינסוב אחריתי והוה ליה כחמר שאינו רשאי לעשות גמל ובתוספות כתבו

כי ר"ג ז"ל החרים על הנושא אשה על אשתו וחייבין לכוף על החרם שלו אבל ביבמה לא החרים עכ"ל:

(**וכן**) **מי שהיה נשוי**. ונחלוץ לחדא וכו' כל שאינה עולה. לב"ד ליבום שאינה זקוקה להתייבם דרחמנא פטרה דכתיב את בית אחיו בית אחד הוא בונה ולא שני בתים והשתא בשעת חליצה שני בתים הם. ועוד מלבד איסורא דאורייתא כדאמרן טעם אחר מדבריהם שהוא אסור לחלוץ כדי שלא יאמרו ואמרי' בגמרא ויאמרו ופריק אי דמייבם והדר חליץ ה"נ ומיהו אסרינן הכל דילמא חליץ ואח"כ מייבם האחרת וקיימא עליה באיסור אשת אח שלא במקום מצוה שהיא בכרת דקים ליה בלא יבנה דרחמנא אמר כיון שלא בנה שוב לא יבנה ויש שמוחקין ועוד:

דף טו.

ועלה דמתני' דאמרינן היתה אחת כשרה וכו'. אמר רב יוסף כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לו כדפירשתי במתני':

מתני' המחזיר גרושתו. משנשאת:

והנושא חלוצתו. דקיימא עליה בלאו דשוב לא יבנה:

והנושא את קרובת חלוצתו. דהיינו אחות חלוצתו ובגמרא מקשינן מדרבנן הוא דאסורה והיכי תני הולד ממזר ומתרץ תני קרובת גרושתו ואחות גרושתו מדאורייתא היא בכרת:

יוציא וכו'. דסבר רבי עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין:

וחכמים אומרים. דסבירא להו דלא הוי הולד ממזר אלא מחייבי כריתות ולא מחייבי לאוין:

ומודים וכו'. כדי דלא תימא דאפילו בקרובת גרושתו פליגי דלית להו הולד ממזר אלא מחייבי מיתות קמ"ל דיש ממזר מחייבי כריתות ואחייבי לאוין הוא דפליגי:

גמ' דתפסי בהו קדושין. דנפקא ליה בפרק כיצד [דף כג.] מכי תהיין לאיש וכו':

אבל עובד כוכבים וכו'. לאו בני קדושין נינהו דכתיב שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור ועובד כוכבים נמי ליתיה בתורת קדושין:

הולד כשר. כתב ר"ף ז"ל איכא מרבוותא דמסיימי בה דהא דאמרינן הולד כשר ה"מ לישראל אבל לכהונה הולד פגום דאי ברתא היא אסורה לכהן קל וחומר מאלמנה ומה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל בנה פגום מדכתיב ולא יחלל ולא אמר יחל ילפינן שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה זו שאיסורה שוה בכל אינו דין שבנה פגום וכ"ת איכא למיפרך מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת הכא נמי כיון דבא עליה עשאה זונה וכמה מתני' פ"ק דכתובות ובדוכתי טובא דשבויה פסולה לכהונה משום

חשש בעילת עובד כוכבים ודעת ריי"ף ז"ל דמדחזינן לגמרא [דף מה.] בתר שקלא וטריא דפסקינן הילכתא עובד כוכבים ועבד הבאעל בת ישראל הולד כשר ולא אמרי' הולד פגום שאינו פגום והכי מסתברא דאמרינן בסוף שמעתין ואף רב מורה בה להתירא דההוא דאתא לקמיה דרב אמר ליה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל מהו אמר ליה הולד כשר הב לי ברתך וכו' ואף רב מתנא מורה בה להתירא ואף רב יהודה מורה בה להתירא וכי אתא לקמיה דרבא אמר ליה זיל גלי. פירוש כי אתא ההוא בן עובד כוכבים מישראלית גלי צא בגלות במקום שלא יכירוך ויתנו לך בת ישראל כשרה מכל הני משמע שהיא מותרת אף לכהונה מדלא חייש לפסול כהונה דהא קי"ל שאין הכהן צריך לבדוק אלא במי שקרא עליו ערער ואם תאמר והא איכא קל וחומר י"ל דאינהו סברי דאף על גב דהיא מתחללת בביאה זו אין הולד מתחלל דרחמנא אפקריה לזרעא דעובד כוכבים וכביאת בהמה חשיב והולד נגרר אחר האם וכאילו כולו ישראל דבן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך:

שלחו בני מכסא. מקום:

מריה דשמעתא. דאמר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר:

מנו רב יהודה. כדאמרן [דף מה.] ואף רב יהודה מורה בה להתירא:

אין לו תקנה. בבת ישראל כלומר ממזר הוא:

כגון שבא. זה שחציו בן חורין על אשת איש. ומ"ה הולד אין לו תקנה בבת ישראל דנמצא צד חירות של אביו כשבא עליה משתמש באשת איש ואף על גב דאי כולו עבד הולד כשר כדאמרן לדברי המכשיר מכשיר אפילו באשת איש הכא ממזר משום צד חירות דהוי כשאר ישראל הבא על אשת איש דהולד ממזר ופסק תלמודא כדכתיבנא לעיל הילכתא עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש ודעת ריי"ף ז"ל דכשר גמור ואף לכהונה וכן נראה דעת רש"י ז"ל ויש מפרשים דכיון דאמר תלמודא לעיל כשר ואמר רב יוסף דכולהו אמוראי דמכשרי מודו שהולד פגום נקטינן לחומרא והולד ספק חלל:

רב מרי בר רחל. מעובד כוכבים הבא על בת ישראל הוה:

בפורסי דבבל. גבאין ממונין על ישראל ואף על גב דגר בעלמא אסור למנותו על ישראל דאמר מר וכו' האי כיון דאמו מישראל וכו' אף על גב דמקרב אחיך משמע דבעי שיהא המלך אביו ואמו מישראל דמקרב מן המקורבין משמע מיהו מדכתיב לא תוכל לתת עליך איש נכרי שמעינן לשאר מנויין שצריך שלא יהיה איש עובד כוכבים וכשאמו מישראל חשיב ישראל:

דף טו:

לשום אנתתא. לשם טבילת נדה לטהרה ולא לשם גרות שלא הזכיר לשם יהדות:
לאכשורי בה. להיות גיורת גמורה ואף ע"פ שלא טבלה לשום גרות ואמרינן לקמן אינו גר עד שימול ויטבול טבילת נדה סלקא לה לשם גרות דעובדת כוכבים לא טבלה לנדותה:
ובברתה. דכיון שנתגיירה ישראלית היא והוה ליה עבד הבא על בת ישראל ואפילו הכי הולד כשר כדרבי יהושע בן לוי וכו':
בר ארמייתא. שלא טבלה אמו לשם גרות ומהאי טעמא קרו נמי להההוא בר ארמאי:
מי לא טביל לקריו. שיטהר מטומאת קרי. ויש מקשין והיכי עלתה אותה טבילה כיון שלא היה בבית דין והא אמרינן לקמן [דף מו:] זיל האידנא ותא למחר משום דאין טבילה אלא בבית דין וביום ולא בלילה ותירצו דכל שמל בבית דין וקבל עליו בפניהם לטבול והודיעוהו קלות וחמורות אף על פי שטבל שלא בבית דין טבילתו טבילה בדיעבד והא דאמר זיל האידנא ותא למחר היינו כגון שלא קבל בבית דין לטבול אבל זה אינו מחוור דהא בגרות משפט כתיב כמשפט דבעינן שלשה וכיון דמל ולא טבל כאילו לא מל אם כן אין ספק שגם בטבילה בעינן שלשה אלא הכא דאטבלה לשום אנתתא בפני בית דין קאמר והוא הדין הארמאי ומשום שלא הטבילו לשם יהדות היו מוציאין עליהם לעז והכי משמע בירושלמי דמקשה היאך תעלה טבילה קלה שהיא לשם קרי לטבילה תמורה שהיא טבילת גרות מטומאת עובד כוכבים ופריק א"ר יוסי בר בון כיון שזו וזו לשום קדושת ישראל עלתה לו כלומר דאילו לו היו משום ישראלית לא היו טובלין לא לקרי ולא לנדות ומיהו דעת רי"ף ז"ל כמו שתירצו הם לחלק בין דיעבד לכתחלה דאם טבל לקריו בדיעבד שלא בב"ד לא פסלינן לבריה:
אמר רב חמא בר גוריא. עובד כוכבים גופא [לא קני]. עובד כוכבים לא קנאו לגופו של זה מתחלה כדאמרי' לקמן ולא הם קונים זה את זה והסכימו המפרשים ז"ל דכל שאין גופו קנוי א"צ גט שחרור והא דאמרינן פרק הגוזל (דף קיג:) עבד עברי גופו קנוי. כלומר אפי' לעובד כוכבים כשנמכר לו וא"כ ש עובד כוכבים לעובד כוכבים יש לומר דהתם ה"ק גופו קנוי לו לענין משכון וכאילו היא מלוה שיש עליה משכון דכי שקיל למשכוניה מיניה שלא כדין ה"ל גזל והיינו דמייתי לה התם לראיה לענין גזל של עובד כוכבים שהוא אסור הריטב"א ז"ל. הקדש וכו'. עשה שורו אפותיקי והקדישו למזבח דהוי קדושת הגוף פקע שעבודיה דקמא אבל קדושת בדק הבית לא מפקע כדתנן בערכין (דף כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו:

חמץ. אם עשה חמצו אפותיקי לעובד כוכבים והרי הוא מונח בידו שלישראל ובאו שש שעות של ערב הפסח פקע שעבוד העובד כוכבים הואיל ולא הוי ממש דידיה וחייב זה לבערו:

ושחרור. עשה עבדו אפותיקי לחבירו ושחררו משוחרר ופקע ממונו של מלוה. וסברא דרבוותא ז"ל שכותב שטר על דמיו מדין מזיק שעבודו של חבירו וכדאמרינן במסכת גיטין [דף מ:] גבי עשה עבדו אפותיקי לחבירו ושחררו וכ"ש היכא דמשתרשו ליה דמי עבד ובודאי שאם ידעו ב"ד שהוא עבדו של זה והטבילוהו שלא מדעת חייבין לשלם לומאי דהפסידוהו מדינא דגרמי וכן דן רבו של הריטב"א ז"ל:

בבלוריא. כך שמה:

לפניה. קידם טבילתה:

לפניה אין. לפי שהם גרים והיא עובדת כוכבים ועובד כוכבים לא קני ישראל לגוף:

הא שלא בפניה לא. אלמא גבי ישראל לא אמרינן קנה עבד עצמו בן חורין:

בין בסתם. שלא פירשו הרי אנו טובלין לשם בני חורין:

במפרש. כרב חמא בר גוריא דקתני וקדם וטבל לשם בן חורין:

אבל עובד כוכבים גופיה קני. עובד כוכבים בן חורין שמכר את עצמו לישראל קונהו ישראל לגופיה ואם קדם וטבל לשם בן חורין לא קנה עצמו ב"ח:

מי לא קני ליה וכו'. והא כתיב או לעקר משפחת גר ואמר מר משפחת גר זה עובד כוכבים אלא וכו'. וכתבו ז"ל דכיון דקני ליה גופיה צריך גט או כסף ולא סגי ליה במחילה גם אינו רשאי לטבול אלא כדין עבד ישראל מדעתו וה"ה אם לקחו מן העובד כוכבים שלקחו במלחמה דבכה"ג עובד כוכבים קונה אפילו ישראל וכ"ש עובד כוכבים כדאיתא במסכת גטין (דף לח.) ולפי זה עבדים ישמעאלים שלנו אינם יכולין להתגייר אלא לדעת רבן ואם נתגיירו שלא לדעת רבן אין טבילתן כלום וצריך לברר כי מדעת רבו היה ואי לא ספיקא הוי:

לתקפו במים. כשמטבילו לשום יהדות לעבדות צריך שיתקפנו במים לתת עליו עול מלאכה במים כדי שתהא נראית כטבילת עבדות שאפילו אמר הוא לשם ב"ח לא יהא ממש בדבריו וכתבו ז"ל ובטבילת עבד אין הרב מברך על הטבילה כמ"ש הרב אלברצלוני אלא העבד מברך שהוא עושה המצוה ונכנס תחת השכינה דשייך במצות כנשים וכדכתב ר"י והרמב"ן ז"ל:

בעא לאטבולי. לשם יהדות דעבד:

מינייכו קא בעינא ליה. אם יקדים ויאמר לשם ב"ח:

ארניסא. (קאמר) קא בשטיר"א בלע"ז:
וצמצמו. דחקוהו לקשר בצוארו משום לתקפו במים:
ארפו ליה וצמצמו ליה. שהיתה בו עניבה וכשרוצה מושכין ראש החבל והוא דוחקו מאיליו וכשאין מושכין רפה והמים נכנסין על בשרו:
זילתא דטינא. כלי מלא טיט. כתבו ז"ל דלרווחא דמלתא עשו כן להחזיקו עבד בפני הכל שלא יהיה לו פתחון פה:

דף טז.

גרסי' בגמרא א"ל רב פפא לרבא חזי מר הני דבי פפא בר אבא דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדין בהון עבידתא יתירתא כי נפקי צריכין גיטא או לא א"ל איכו שכבי לא אמרי לכו הא מילתא הכי א"ר ששת מוהריקייהו דהני בספטא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהב כרגא לישתעבד למאן דיהב כרגא. פירוש דיהבי זוזי כו'. כשאין נותנין כסף גולגלתם תופסין אותן גבאי המלך והני דבי פפא עשירים היו והיו פורעין המס לגבאי המלך וקונים אותם מהם לעבדים ופרש"י ז"ל עובדי כוכבים היו אותם הנקנין וקא מיבעיא ליה אי הוי קטן דלכי נפקו מיניה ליבעו גט דחרותא או לא והקשו עליו דאם כן אמאי קפיד למימר ומשתעבדי בהו עבידתא יתירתא כיון דעובדי כוכבים נינהו ועוד לישנא דאינשי לא משמע (משום) עובד כוכבים ועוד דבפרק איזהו נשך [דף עג:] הביאוהו לענין רבית והנכון דהני אינשי ישראלים היו וקא מיבעיא לן אם יש כח למלך וגזבר שלו למכרם לעבדים שיהא דינו כעבד עברי שגופו (קדושין דף טז.) קנוי וצריך גט שחרור או אינו קנין ואינו אלא כחוב בעלמא ואין להם להשתעבד בהם אפילו כדין עבד עברי לא יותר מכדי המס שפרעו בשבילם ואם עשו כן יש בו איסור עובד בישראל ואיסור רבית ונקט עבידתא יתירתא מפני שהיו משתעבדים בהם יותר מכדי כרגא ופשט ליה דמכירת הגזבר מכירת עבד גמור כי המלך קנאם במלחמה וע"כ הניחם בארצו שאם לא יפרעו המס שיכול למכרם לעבדים הילכך הרי הם עבדים גמורים וצריכין גט חירות ממנו כדין עבד שגופו קנוי וא"ת והא קי"ל (ערכין דף כט.) שאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וי"ל דההיא לענין דיני עבד לצאת בשש ובסימנים או להתירו בשפחה אבל מ"מ קנוי הוא לענין שעבודו להצריכו גט או לקנות עצמו בכסף ולא סגי ליה במחילה. עכ"ל הריטב"א בשם רבו ז"ל:
מוהרקייהו. חותמן:
ספטא. ארגז:

אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוסף רב אושעיא בר רבי. כלומר רב אושעיא נמי הוה בהדי רבי חייא ורב ספרא מתני דאף רבי הושעיא בריה דרבי חייא הוה בהדייהו:

שהי. לילה היה:

צריך שלשה. מדהקפיד רב ספרא לומר ששלשה היו ודאי לעכב אמר:

אין מטבילין בלילה. נחלקו המפרשים ז"ל אם הטבילוהו בלילה בדיעבד אם עולה לו ונראין דברי האומרים שאינה טבילה דכיון דעיקר הגירות הוא כתחלת דין הוא שאם דנו אותו בלילה אינו דין והרמב"ם ז"ל כתב דיצא בדיעבד ואינו נכון. הריטב"א ז"ל:

והיכא דאתא עובד כוכבים ואמר כבר נתגיירתי וטבלתי בבית דינו של פלוני לא מהימן עד דמייתי סהדי דאמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה בין בארץ בין בחוצה לארץ עליו להביא ראיה:

תנו רבנן. מכאן. מדכתיב גרו אצל ושפטתם צדק מכאן אמר רבי יהודה דגר בעי בית דין והקשו ז"ל כיון דמדאורייתא בעי בית דין היכי סגי בלא מומחים הא מן התורה הדיוטות פסולין לדין אלא דשליחותייהו קא עבדינן בדיני ממונות במילתא דשכיחא ואית בה חסרון כיס תירץ ר"י ז"ל דנפקא לן ממאי דאמרינן בכריתות (דף ט.) דגר בעי הרצאת דמים כי כן היתה באבותינו כשמלו בימי משה כשיצאו ממצרים אבל בזמן הזה אינה מעכבת דהא לדורותיכם כתיב ויודע היה הקב"ה שאין לנו לדורות הרצאת דמים וכיון שכן הוא הדין לענין מומחין דילפינן לה מלדורותיכם:

יש לך עדים. משום דלפי דבריו עובד כוכבים הוא אמר ליה הכי אבל אם בא ואמר ישראל אני או גר אני נאמן וסומכין על פיו לכל דבר דמילתא דעבידא לאגלויי הוא ולא משקר והכי מוכח מההוא עובד כוכבים דסליק ואכל פסחים בירושלים פרק קמא דפסחים (דף ג:):

נאמן אתה לפסול את עצמך. ואם תאמר והא אין אדם משים עצמו רשע וי"ל זהו בישראל ברור אבל זה לא היה ברור א"נ דהכא לאו דוקא לפסול אלא לשוויא נפשיה חתיכא דאסורא לאסור בבת ישראל ולכל חומרי עובדי כוכבים:

ואין עדות לעובד כוכבים. והואיל ובניך מוחזקים בכשרות אין אתה נאמן להעיד עליהם ולפסלן ואם תאמר ואמאי יהיו נפסלים אפי' היה נאמן והא קי"ל עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר י"ל דהכא מיירי בגר וגיורת ושניהם היו טוענין כן הרי בניהם עובדי כוכבים גמורים:

תנו רבנן גר שבא להתגייר:

מסוחפים. שפלים וכפויים כמו (שבת דף סו:) סחופי כסי כסויי כלי:

ואיני כדאי איני. ראוי להשתתף בצרתם ומי יתן ואזכה לכך:
ומודיעין אותו. לקמן מפרש טעמא דכולה מתניתא וסברא דרבוותא ז"ל שאם לא הודיעו אינו מעכב הכי משמע בפרק כלל גדול (דף סח.) לא רוב טובה. לפי שיצר הרע מחזר אחריהם כדאמרינן במסכת סוכה (דף נב.) ושמא תזוח דעתם ויחטאו:
ואין מרבים עליו. דברים לאיים עליו שיפרוש:
ציצין. חתיכות בשר שלא נפרע כהלכות מילה. מקצת מצות. דהשתא ע"י טבילה הוא נכנס לכלל גרות הילכך בשעת טבילה צריך לקבל עליו עול מצות:
ובמקום שהנדה טובלת. בארבעים סאה:
דאי פריש. שלא יתגייר:
נפרוש. ולא איכפת לן דאמר מר קשין גרים לישראל כספחת דכתיב ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב לשון ספחת שאוחזין מעשיהם הראשונים ולמדים ישראל מהם או סומכים עליהם באיסור והיתר:
עון לקט וכו'. הואיל ומקפידין הם על הממון כ"כ כדאמרינן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה מודיעים אותו עון לקט שמא יחזור בו מלהתגייר:
שהויי מצוה לא משהינן. ואם תאמר למה משהין אותו למולו בתחילה ולהמתין עד שיתרפא יטבילוהו בתחלה יש לומר דכשהוא ערל אין טבילה מועלת דה"ל כטובל ושרץ בידו ואפי' בדיעבד מעכב ותדע דהלוקח כלים מן העובד כוכבים שצריכין להגעיל ולהטביל הגעלה (ע"ז דף עה: וע"ש בתוס' ורא"ש) קודמת ואף על גב דהתם בדיעבד אם הקדים טבילה יצא שאני הכא דטומאת ערלות טומאה גמורה אבל הרמב"ן ז"ל כתב דבדיעבד אם טבל קודם מילה עלתה לו טבילה והביא ראיה מדאמרינן לקמן בפרק הערל (דף עח.) גיורת מעוברת שטבלה בנה אין צריך טבילה ואמרינן לה עלה התם אפילו למ"ד דעובר לאו ירך אמו הוא וכן כתבו קצת מן המפרשים ז"ל אבל הרא"ה ז"ל דחה ראיה זו דשאני התם דכשהוא במעי אמו אינו בן מילה והרי הוא כנקבה דסגיא לה בטבילה וכשנולד ומלין אותו אינו אלא כמו שמלין ישראל שהוא ערל דבלאו הכי נמי ישראל הוא הא כל שצריך מילה בשעת גרותו אם קדמה טבילה למילה חוזר וטובל:
מרזו מכה. מכבידים חולי המכה לשון מטרא רזיא לאילני במסכת תענית [דף ג:]:

דף טז:

דאי הדר ביה. לעובד כוכבים ואח"כ קדש בת ישראל מקודשת וצריכה גט כישראל מומר:

קדושיו קדושין. דישראל רשע הוא וה"ה דגטו גט ואפילו לקדושין שקדש בעובד כוכבים וכתב הריטב"א ז"ל ומסתברא דבדיני ממונות בהקנאות וחיובין כישראל הוא נדון ומיהו אם דין המלכות הוא שיהא קונה ומקנה כעובד כוכבים דינא דמלכותא דינא כדאיתא פ"ק דגטין (דף י.) וישראל שחטא ועשה חשובה דכ"ע שורת הדין אינו צריך טבילה אלא קבלת חברות בפני ב"ד לכתחילה ואף על פי כן טובל הוא מדרבנן משום מעלה דומיא דטבילת עבד משוחרר שאין טבילתו אלא מדרבנן וכן כתבו בתוספות אחרונות:

שלא קבלה עליה. להתגייר אז צריכה כל המעשים הנזכרים בפרשה ובזה יוכל לגיירה אפילו בע"כ שכן גזרת הכתוב אבל בעלמא אין יכול לגייר עבד בעל כרחו אבל קטן זכות לו וזכין לאדם שלא בפניו כדגרסינן פ"ק דכתובות (דף יא.) אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד אף על גב דקיימא לן דעובד כוכבים בהפקרא ניחא ליה הנ"מ בגדול דטעים טעמא דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו:

תנו רבנן מקיימין עבדים. וינפש בן אמתך. והאי בעבד ערל כתיבא כדמפרש לקמיה:

ע"ש בין השמשות. של ע"ש ולא הספיק למולו ומזהירו הכתוב לרבו על עבדו לנוח ביום המחרת ולא על שבת הבא שהרי צריך למולו בשבת זו וכיון שמל מקרא אחרינא נפקא דכתיב (דברים ה':י"ד) למען ינוח עבדך ולקמן מוקי לה בעבד שמל ויש הפרש בין עבד ואמה שלא טבלו לעובד כוכבים דעלמא דאילו על עבד ואמה אנחנו מוזהרים בתורה שלא יעשו מלאכה לצרכנו בשבת מה שאין כן בעכו"ם [דעלמא] שאין במה שעושה לצרכנו אלא שבות דרבנן וכל שלצרכם אין בו משום אמירה לעובד כוכבים שבות ולכך נהגו הרופאים לומר לעובד כוכבים לעשות צרכיו ובודאי כל שהוא לצרכנו וצרכי חולה שאין בו סכנה אסור על ידי עבדינו מן התורה שלא התירו אלא על ידי עובד כוכבים שהוא שבות דרבנן וכל שלצרכם אפילו בעבדינו ושפחותינו מותר ואם א"ל האדון שיעשה לעצמו ויזון עצמו בשבת כיון שהתנה עמו מבע"י עושה הוא לצרכי מזונותיו ובלבד בצנעא בענין שלא יהא חשש הרואים. כן כתב הריטב"א בשם רבו הרא"ה ז"ל:

ולא רצה למול. וא"ת והא אמרינן שיכול לכופו להטבילו לשם עבדות י"ל כגון שא"ל שאם יטבילנו בעל כרחו לא יקיים שום מצות ומכיר בו שהוא עקש:

דלא פסקה למילתיה. דלא קבל מעולם להתגייר ולא פסק מעובד כוכבים אז הוא דאין מקיימין אבל היכא דפסקה למילתיה בשעת לקיחה ונתפייס להתגייר ואח"כ חזר בו מגלגלין שמא יחזור ויתרצה:

ל"א הנ"מ דאין מקיימין היכא דלא פסקה למילתיה שמקיימו סתם אבל היכא דפסקה דאמר ליה הרי אני מגלגל עמך י"ב חדש ואם לא תמול אמכור אותך מותר דהוי עמיה

כשכיר דעלמא ור"ח ז"ל פירש לא פסק העבד למילתיה לומר שלא יתגייר אלא שדוחה אותו בדברים אבל אם פסק דבורו לומר שלא יתגייר פסקה ושוב אין מקיימין:

משמו. דר' אלעאי:

מתני' כל שאר בשר וכו'. כל קורבה שהיא בלאו ואפי' אין בה כרת וכגון אנוסת אביו וכרבי יהודה דהוי בלאו דלא יגלה כנף אביו ומחמת קורבה וכגון נושא את חלוצתו דהוי בלא יבנה והוי לאו דקורבה בלא כרת וחייבי לאוין דלא הוו שאר כגון עמוני ומואבי וממזר וכיוצא בהן:

כל שחייבין עליו כרת. אבל נושא חלוצתו לא הוי ממזר:

לקיים דברי רבי יהושע. לא היה כתוב במגילה אלא אריש קאי אמר רבי שמעון בן עזאי לקיים דברי רבי יהושע:

גרסינן בגמרא מאי טעמא דרבי עקיבא דכתיב לא יקח [איש] את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו וסבר לה כרבי יהודה דאמר באנוסת אביו הכתוב מדבר דהויא לה חייבי לאוין וסמיך ליה לא יבא ממזר ושמעון התימני סבר לה כרבנן דאמרי בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר דה"ל חייבי כריתות וסמיך ליה לא יבא וכו':

דף יז.

(תניא הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה ועל שומרת יבם שאין הולד ממזר):

פירוש בשומרת יבם וכו'. דהויא לה אשת אחי אביו בכרת והאי דהדר כתבה במשנה תורה משום למסמך ליה לאיבא ממזר ולאשמועינן דיש ממזר מחייבי כריתות. וא"ת הא איכא פצוע דכא דפסיק ביני ביני י"ל דפצוע דכא לא הוי הפסק דלא אתי מיניה לא ממזר ולא כשר:

ופסקו ז"ל הלכה כשמעון התימני ולא משום דתנן והלכה כדבריו דבהדיא קי"ל דאין למדין הלכה לא מפי משנה ולא מפי תלמוד אלא משום דתני לה בהדי הלכתא פסיקתא דתנן בקדושין [דף סו:] כל מקום שאין לה עליו קדושין אבל יש לה על אחרים קדושין הולד ממזר ואיזה זה הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה וגרסינן בפ"ק (דף יד.) אמר רבי אלעזר אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור (עשה) [ערוה] וענוש כרת:

הכל מודים בבא על הנדה. אפי' שמעון התימני דאמר יש ממזר מחייבי כריתות ובנדה יש כרת אפילו הכי בנדה אין הולד ממזר משום דבנדה תפסי קדושין ואפילו בשעת נדותה דכתיב ותהי נדתה עליו תהי לשון הוייה:

ועל הסוטה. אשת איש שזנתה וקי"ל דאסורה לבעלה בפ"ק מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה ואף על גב דחייבי לאוין היא ולרבי עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין הכא מודה דאין ממזר דהא תפסי בהו קדושין דאף לאחר שזנתה לא פקעו ממנה קדושין הראשונים:

ועל שומרת יבם. דאף על גב דאיכא לאו לזר שבא עליה הא איכא נמי לשון הויה דכתיב לא תהיה אלמא בת הויה היא וה"ק לא תהיה אשת המת לא תתקדש אשת המת בקדושין לאיש זר אלמא קדושין תופסין בה:

סליקו להו החולץ

פרק חמישי

רבן גמליאל אומר. סדר משנה שלא תטעה בגרסא לשבש הספרים סדר יבם אחד ויבמה אחת תחלה מפרש דין גט וחליצה וביאה שאחר המאמר וחוזר ומפרש דין מאמר וביאה וחליצה שאחר הגט ואח"כ דין מאמר וגט וביאה שאחר חליצה ואחר כך דין מאמר וגט וביאה שאחר הביאה וכן סדר יבם ושתי יבמות וכללו של דבר כי ד' דברים הם ביבמה ביאה וחליצה דאורייתא ומאמר וגט מדרבנן תנא מפרש להו לכולהו על כל חדא מינייהו בתחלה פירש כשהמאמר ואחריו גט וביאה וחליצה ואחר כך פי' [כשהגט] ואח"כ השאר ופירש דרכים אלו בתחלה ביבם אחד ויבמה אחת ואח"כ ביבם אחד ושתי יבמות והדר קתני דהוא הדין ביבמה אחת ושני יבמין ולעולם מפרש התנא דיני מאמר וגט בתחלה משום דהוו דרבנן וחביבא ליה והדר מפרש חליצה וביאה דאורייתא ופתח בחליצה דהתרת יבמה לשוק עדיפא ליה כדאיתא בגמרא:

אין גט אחר גט. שתי יבמות ליבם אחד מאח אחד ונתן גט לזו וגט לזו אינו אסור בקרובות שניה דאי קמא דחה פקעה זיקה דתרוייהו והוי כמגרש נכרית ואי קמא לא אהני למדחי בתרא נמי לא אהני הילכך לאו גרושתו היא וכן שני יבמין ליבמה אחת ונתן זה גט וזה גט האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה כדפרישית:

ולא מאמר אחר מאמר. בין ביבם א' לשתי יבמות בין ב' יבמין ליבמה אחת האחרון אינה כלום ואינה צריכה הימנו גט ולא ליאסר בקרובותיה:

ולא בעילה אחר בעילה. בא על זו וחזר ובא הוא או אחיו על צרתה ביאת זנות בעלמא היא ואין אסור בקרובותיה:

יש גט אחר גט. דקמא לא דחה לגמרי הילכך אכתי איכא פלגא זיקא דהא בעי חליצה הילכך אהני בתרא והוה גרושתו ואסור בקרובותיה:

גמ' אבל גט א' וכו' ומאמר א' מהני. גט ביבמה למיקם עליה בלא יבנה ושוב לא ייבם ומאמר ביבמה מהני להצריכה גט למאמר אי בעי לאפוקה:

מאי טעמא אמור וכו'. הא מדאורייתא חליצה הוא דכתיבא ומשום גט לא קרינא ביה שלא בנה ולמה אמרו חכמים דמהני לפוסלה ולצרתה עליו ועל האחין:

משום דמהני בעלמא. בכל הנשים להתגרש ואי אמרת הכא לא מהני ואם רצה לכנסה אחר הגט יכנוס אמרי אינשי גט מוציא וחליצה נמי להוציא מדגט לא מהני ביבמה כו':

ומ"ט אמור רבנן מאמר ביבמה מהני. לאסור חברתה עליו הא מן התורה קנין לא מהני ביבמה אלא בביאה:

משום דמהני בעלמא. קדושי אשה קונין אותה:

(**ומדאמרינן**) [**ומדמאמר**] **לא קני ביבמה**. אתי למבעל. וה"ל בונה שני בתים דאסור מדאורייתא:

אחריה כלום. זיקת יבמין קיימת להצריכה חליצה וכדתנן נתן גט ובעל צריכה גט וחליצה ותנן נמי לעיל מאמר לזו ובעל לזו צריכות שני גיטין וחליצה ולא אמר תסגי לבעלת ביאה בגט בלא חליצה ותפטר אף חברתה בביאתה מן החליצה:

אי ביאה אחר הגט הוא. כגון גט לזו ובעל את זו דאמרינן צריכה גט וחליצה ולא סגי בגט לחודיה כשאר יבמה שכנסה:

גזרה ביאה אחר הגט משום ביאה אחר חליצה. דאי אמרת תסגי לה בגט אתי למימר מדקניא ביאה אחר הגט כביאה גרידתא אלמא מעלייתא היא ואתי למבעל בתחלה אחר חליצה משום דאמרי גט להוציא וחליצה נמי להוציא וקם ליה בלא יבנה מדאורייתא:

ואי ביאה אחר מאמר היא. כגון בשתי יבמות ועשה מאמר בזו ובעל לזו או בשני יבמין ויבמה אחת להכי תנן צריכה גט וחליצה דאי אמרת בגט סגי ליה אמרי ביאה של זו אחר קנין של זו מעלייתא הוא ואתי למעבד ביאה אחר ביאה וקא פגע באשת אח:

דף יז:

חליצה פסולה. שאחר הגט או אחר מאמר:

אין אחריה כלום. דאי הדר עביד מאמר או גט לשלישית לא מהני:

משום חליצה אחר חליצה. דלא ליתי למחלץ לשתי יבמות זו אחר זו או שני יבמין ליבמה אחת זה אחר זה:

כל הני תחלוץ ותיזיל. וכי כל ימיה תחלוץ ותיזיל ומה ירויחו בזה וכי למירק באנפוהי הוא צריך דבשלמא למגזר שלא יבא לבעול אחר ביאה או אחר גט יש לחוש אבל לרבות בחליצה אין לחוש כלל:

משום חליצה אחר ביאה. דלא ליתי לומר יבמה כנוסה יוצאה בחליצה בלא גט לא אתו למימר הכי דאטו חליצה אחר מאמר מי לא בעיא גט למאמרו. והא דאמרינן אין אחריה כלום בדבר העשוי אחריה קאמר דאי הדר עביד גט או מאמר או חליצה בחברתה לא מתסר בקרובותיה:

תנו רבנן. כיצד חולץ לראשונה. וכל שכן דאי חלץ לשניה הויא חליצה מעלייתא לאפטורי קמייתא דכיון דגט דשניה אינו גט חליצה דידה מעלייתא היא טפי אלא עצה טובה אשמועינן שלא יאסור עצמו בקרובות שניה שאם יחלוץ לה נמצאת זו גרושתו וזו חלוצתו ואסור בקרובות שתיהן:

וכן אתה אומר בשני יבמין. נתן זה גט ונתן זה גט רבן גמליאל אומר חולץ לה הראשון ומותר שני בקרובותיה ולדברי חכמים שניהם אסורין בקרובותיה וכבר פסקינא דהלכתא כרבנן:

מתני' כיצד. לאו אפלוגתא דרבן גמליאל ורבנן קאי אלא מילתא באפי נפשה ואיבם א' ויבמה אחת קאי וה"ק כיצד דין יבם ויבמה והכי מפרש בגמרא:

צריכה הימנו חליצה. ואם רצה לכנוס לא יכנוס דכיון דהתחיל בגרושין קיימא עליה בלא יבנה:

צריכה הימנו גט. דחליצה אפקעתיה לזיקה וגט בעי לאפקועי קידושי דילי' דחליצה לא מפקעה קדושין:

הרי זו כמצותה. מתרץ בגמרא דלאו דוקא זו היא המצוה ע"י מאמר בלבד אלא ה"ק אף זו כמצותה :

גמ' מכת מרדות. מכות רדוי מדרבנן שנהג קלות ראש בעצמו ולעולם קנה:

מנגיד. מכת מרדות:

אמאן דמקדש בביאה. משום פריצותא:

ואמאן דמקדש בשוקא. אפי' בכספא דמנהג זילותא הוא ופריצותא הוא:

דמבזי. כגון דמתפקר לשון חוצפה שמתריס פניו להעיז עם שליח בית דין:

מידם. חשודה היתה חמותו ממנו:

כסף או שוה כסף. אליבא דב"ש הוא דאמר הכי דאילו לב"ה נותן לה פרוטה או שוה פרוטה ואומר לה התקדשי לי במאמר יבמין ואף על גב דיהב לה מידי לאו קדושין גמורים הם כקדושי תורה שהרי אין קדושין תופסין באשת אח והתורה לא התירה לו לעשותה כאשה נכרית אלא כסדר המצוה וביאה הוא דכתב רחמנא בה:

על נכסי בעלה הראשון. ולא על של יבם מ"ט כדאמר בהחולץ [דף לט.] אשה הקנו לו מן השמים:

מתני' נתן גט ועשה מאמר. אחר כך באותה יבמה עצמה:
צריכה גט וחליצה. דאפילו רבן גמליאל מודה דיש מאמר אחר גט דמספקא ליה אי גט דחי אי לא ודילמא גט לא דחי ואהני מאמר יבמין בה וכ"ש לרבנן דאמרי גט דוחה קצת ומשייר קצת אהני מאמר למקני שיורא דגט וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו ויבומי לא דמגט קמא קיימא עליה בלא יבנה:
נתן גט ובעל. אסור לקיימה דקם עליה בלא יבנה :
וצריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו. גט לביאתו אפי' לר' עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין דהא הך כולה מתניתין רבי עקיבא היא כדמפרש בגמ' הכא מודה דתפסי קדושי ביאה דגט לאו כחליצה דמי לאפקועי כולה זיקה הילכך לא עמדה עליו בלאו גמור :
וחליצה לזיקתו. ובגט לחודיה לא מפטרא כשאר כונס את יבמתו שיכול למפטרה בגט משום דהך ביאה פסולה הואי משום גט קמא ולא קני לגמרי:
לאחר חליצה כלום. ואף על גב דחליצה פסולה היא דאי בעי יבומי לא מצי אפילו הכי דחי לגמרי [ואין] לאחריה כלום דאי הדר ומקדש לה במאמר או בביאה לא בעי גט וכרבי עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין והכי מפרש בגמרא דמתני' רבי עקיבא היא:
גמ' זו דברי ר' עקיבא. אחלק ואעשה מאמר קאי דקתני לא תפיס מאמר:
אימתי. יש אחר חליצה תפיסת קדושין:
בזמן שקדשה (**ישראל**) **לשום אישות**. בקדושין גמורים ולא במאמר יבמין דודאי קדושין תופסין בחייבי לאוין:
אבל קדשה לשום יבמות אינם קדושין שהרי אין כאן צד יבום והוו להו קדושי טעות:
אמר המחבר לשם יבמות שאמר לה הרי את מקודשת לי בזיקת יבמין ואחר חליצה אין כאן צד יבום הילכך אינה צריכה גט למאמרו עד כאן. וכתב ריא"ף ז"ל וז"ל והא נמי דתנן אבל לא לאחר הבעילה כלום ותנן נמי הבעילה בזמן שהיא בתחלה אין אחריה כלום אליבא דהאי תנא היא אבל לרבנן הבעילה נמי יש אחריה כלום כגון שתי יבמות הבאות מבית אחד שנפלו לפני ב' אחים ובא אחד מהן על אחת וחזר הוא או אחיו וקדש את צרתה צריכה ממנו גט דקי"ל דחייבי עשה היא כדאמר בפ"ק איתמר הבא על יבמתו וחזר הוא או אחד מן האחין ובא על צרתה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעשה וחד אמר בכרת וקי"ל דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל וכבר ברירנא לה בפ"ק. האי פלוגתא דרבי ורבנן בהחולץ ליבמתו וחזר וקדשה וקא טרינן בגמרא

לפרושי טעמייהו ואיתמר בה כמה מימרות וחד מינייהו דרב שרביא דאמר בחליצה פסולה קא מיפלגי דרבי סבר חליצה פסולה פוטרת ורבנן סברי אינה פוטרת וקשיא להו לרבוואתא ז"ל היכי אמרי רבנן חליצה פסולה אינה פוטרת והא כולי פירקין חליצה פסולה פוטרת דתנן אין אחר חליצה כלום ועוד אי לא מפטרה בחליצה פסולה במאי קא מפטרה וקא פרישו לה פרושי דלא מסתבר דכולהו אית פרכי ולהכי לא כתיבנא להו הכא ואנן פרשינא לה פירושא נהירא ובריר והכין פירושה רב שרביא סבר דרבי ורבנן בפלוגתא דרב ושמואל קא מיפלגי דאיפליגי בה בפרק ארבעה אחין דמ"ד הכא אינה פוטרת סבר לה כרב דאמר חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין וכיון דצריכה לחזור על כל האחין אם חזר וקדשה לשום יבמות קודם חליצת האחין צריכה ממנו גט דהא עדיין אגידה באחין ולא מפטרא בההיא חליצה פסולה לגמרי ומ"ד פוטרת סבר לה כשמואל דאמר חליצה פסולה אינה צריכה לחזור על כל האחין דלא בעינן חליצה מעולה אלא לפטור צרה אבל נפשה פטרה וכיון דפטרה נפשה ואינה צריכה לחזור על כל האחין אם חזר וקדשה לשום יבמות אינה צריכה ממט גט דהא קא פרחה מינה זיקת יבמין ואידחיא לה מההוא ביתא לגמרי האי פירושא דהאי מימרא דרב שרביא בלא קושיא ובלא ספק וכולהי טעמי דאיתמרו בהאי פלוגתא דרבי ורבנן לא סמכינן עלייהו דלאו אליבא דהלכתא נינהו אלא אוקמתא בעלמא נינהו וליתא לדרבי דקי"ל הלכה כרבי מחבירו ולא מחבריו הילכך בין שקדשה לשום אישות בין שקדשה לשום יבמות צריכה ממנו גט מדרבנן עכ"ל:

דף יח.

ועוד איכא תרי בבי במתני' בין ביבם אחד ויבמה אחת בין שתי יבמות ושני יבמין (ויבמה אחת) בין חלץ תחלה ואחר כך עשה מאמר או נתן גט או בעל תחלה ואחר כך עשה מאמר או נתן גט או חלץ או נתן גט לזו וגט לזו או חלץ לזו וחלץ לזו ורבינו אלפסי ז"ל לא הביאן:

סליקו להו רבן גמליאל

פרק ששי

הבא על יבמתו. שוגג. כסבור אשה אחרת היא:

מזיד. לשום זנות ולא לשם מצוה. אף על פי שעכשיו אינם מכוונין שניהם למצוה כלל ולא מבעיא אם אחד מהם מכוין למצוה דקנה:

המערה. שלא גמר ביאתו:

קנה. וזכה בנחלה ויוציאה בגט אם בא להוציאה ומיהו הא דאמרינן דהוא מזיד קנה מסתברא דבדיעבד קאמר ואפילו מדרבנן אבל לכתחלה אסור לעשות כן מדרבנן והיינו דלא פירשו בגמרא מתני' דלא כאבא שאול [דף לט:] דאמר הכונס יבמתו לשם נוי כאילו פגע בערוה וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר דהא הכא במזיד היינו לשם נוי הרי עושה לזנות בעלמא אלא ודאי אבא שאול מדרבנן הוא דקאמר ולכתחלה והכא דיעבד הוא דקאמר דקנה ורבנן דפליגי עליה דאבא שאול ודאי מודו דאסור לעשות כן אלא דפליגי אפילו לכתחלה אם בעל לשום נוי לא הוי כפוגע בערוה :

והא דאמרינן דבהעראה קנה ואפילו בביאת שוגג ובביאת מזיד קאמרינן שכן רבתה אותה תורה כדאיתא בגמרא [בדף נד ודף נה] וכן הסכימו המפרשים ז"ל:

ולא חלק בין ביאה לביאה. בין כדרכה בין שלא כדרכה:

על אחת מכל העריות. באחת מכל הביאות הללו:

או פסולות. לכהונה פסלה. אלמנה לכ"ג נפסלה מן התרומה ונפסלה לכהן הדיוט גרושה דפסולה לכהן הדיוט נפסלה מתרומה אפילו דבי נשא ודוקא אעריות או פסולות אבל ביאת זנות דפנויה לא משויא לה זונה ולא פסלה מן הכהונה דלא אשכחן תנא דפסלה אלא רבי אליעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה לקמן בפירקין [דף נט:]:

ממזרת לישראל. לאו אפסלה לכהונה קאי דהא פסולה וקיימא ולענין תרומה דבי נשא נמי ליכא למימר ועוד ביאת כשר מאי מגרעא לה אלא לענין הבאה נקטה ולמלקי עלה האי ישראל בהעראה כגמר ביאה:

דף יח:

גמ' הוקשו. שהרי הוקשו כולן זו לזו ונדה כתיבא בפ' עריות הילכך בהעראה כולן ילפינן מנדה:

בעא מיניה רבינא מרבא. משכבי אשה. וכיון דבאשה הוי העראה משכב ממילא מתסרא בזכר דהא בזכר כתיב משכבי אשה:

המערה בבהמה. שלא גמר ביאתו:

ש"ז. משמע גמר ביאה שהיא ראויה לזרע:

שפחה חרופה. שפחה עובדת כוכבים המאורסת לעבד עברי שמותר בה כדכתיב (שמות כ"א:ד') אם אדוניו יתן לו אשה ושפחה חייבי לאוין היא דכתיב (דברים כ"ג:י"ח) ולא יהיה קדש וגלי בה רחמנא דלא מייתי אשם עד שיגמור ביאתו דכתיב בה (ויקרא יט)

שכבת זרע מכלל דמלקות דחייבי לאוין דלאו אשם כגון ממזרת ושפחה שאינה חרופה בהראה מחייב:

אמר שמואל הראה זו נשיקה. אבר תשמיש נושק במקום תשמיש:

מכאן ואילך. מהכנסת עטרה ולמטה:

אינו אלא כנשיקה ופטור. ומדפטר בנשיקה פליגא אדשמואל דנשיקה קרי לה הראה והראה רבינן לה לחיובא והלכתא כרבי יוחנן:

קנה לכל. באחד מכל הביאות הגרועות הללו במזיד ושוגג דכיון דרבייה רחמנא דכתיב יבמה יבא עליה ודרשינן ליה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון לכל מילי רבינן והרי היא כאשתו ואפילו לתרומה וכתב הריטב"א ז"ל דמשמע לישנא דנקט הכא קנה לכל דאפילו ליורשה וליטמא לה [וכדמסיק רב אלפס בפנים]:

לדברים האמורין בפרשה. פרשת יבמין דכתיב ביה האי קרא דיבמה יבא כו' דדרשינן ביה ה"נ כתיב ביה יקום על שם אחיו דמשמע להכי רבי רחמנא הני ביאות גרועות לירש וכן לפטרה מן היבום דאם מת ולו בנים מאשה אחרת מותרת אחריו לשוק ואם הוציאה בגט לא בעי חליצה או אם היתה לה צרה נפטרה בביאתה של זו:

מן האירוסין. היכא דנפלה קמי יבם מן האירוסין שעדיין לא היתה אוכלת דאף על גב דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו מיד יאכלו בלחמו רבנן גזרו שלא תאכל עד שתכנס לחופה משום גזירה שלא ימזגו לה כוס בבית חמיה ותשקה לאחיה ולאחותה כדאיתא בכתובות פ' אף על פי (דף נז:) הילכך כיון דבחיי בעלה לא אכלה הך ביאה גרועה נמי דיבם אינו מאכילה:

רב אמר אוכלת. פסקו רבוותא ז"ל הלכתא כרב חדא דקי"ל דכל היכא דפליגי רב ושמואל הלכה כרב באיסורי ועוד דשמואל סליק בקושיא הכא בגמרא דמקשי עליה מברייתא:

ואמרינן בגמ' אשכחן יבמה אשה לבעלה מנין אתיא קיחה קיחה. פירוש אשכחן יבמה דקני לה יבם בהראה אשה לבעלה שנקנית בביאה מנ"ל שנקנית נמי בהראה אתיא קיחה קיחה כי יקח איש אשה וכתיב בערירות קיחה דאף על גב דמיירי בקדושי כסף דגמרי קיחה קיחה משדה עפרון ולא בקדושי ביאה מ"מ כיון דכתיב בה ביאה בהדיא שפיר גמרי קיחה קיחה ללמד על ביאה האמורה לשם ויש מקשים דהכא אמרינן דאשה לבעלה הנקנית בביאה נקנית בהראה ואילו בפרק קמא דקידושין משמע דלא קני עד גמר ביאה דאיבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה ואסיק התם דכל הבועל דעתו על גמר ביאה והנכון במה שתרצו בזה דהתם בשגומר ביאתו סתם אז הוא דאמרינן דעתו על גמר ביאה אבל כשהערה בלחוד או שפירש שדעתו לקנות בהראה קונה הוא

בהעראה כדאמרינן ומיהו ביבמתו אפילו בגומר ביאתו ואומר שאינו רוצה לקנות אלא בגמר ביאה אין הדבר תלויה בדעתו שהתורה רבתה שוגג ומזיד ולפיכך קונה בהעראה לעולם:

מתני' וכן הבא על אחת וכו'.:

גמ' אע"פ שמותרת לבעלה. דכתיב (במדבר ה) והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת אפ"ה פסולה לכהונה שאם מת בעלה לא תנשא לכהן ולא אמרי' הא [נתפשה] דלא נקראת זונה אלא לגבי בעלה אבל לגבי כהן קרויה זונה:

דף יט.

משום טומאה. כדאמרינן בפ"ק [דף יא:] הא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנבעלה וכתיב לא יוכל בעלה הראשון דאונס לגבי כהן כרצון לגבי ישראל:

כשרה לכהונה. דאין זנות לבהמה כדתנן אתנן זונה ומחיר כלב אבל אתנן כלב לא כתיב מכאן שאין זנות לבהמה:

למי שאינו איש. בהמה:

אע"פ שבסקילה אם יש שם עדים והתראה היכא דליכא עדים והתראה כשרה לכהונה:

בהיתלו שם מקום:

כופרי. כלבים גדולים שצדים בהם חיות:

מאחוריה. שלא כדרכה דאי כדרכה לא גרע ממוכת עץ אבל מוכת עץ שלא כדרכה אינה פסולה דאין לך אשה שלא נעשית מוכת עץ שלא כדרכה ע"י צרור שמקנחת בו בבית הכסא אבל ע"י איש אפילו שלא כדרכה פסולה דהא משכבי אשה כתיב:

מתני' אלמנה לכ"ג מן האירוסין לא יאכלו וכו'. משעה שנתקדשה לאלו קדושי עבירה נפסלת מלאכול בתרומה דבי נשא אם בת כהן היא:

ר' אלעזר וכו' מכשירין. עד שתבעל לו ותעשה חללה כדכתיב ולא יחלל שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה:

נתארמלו או נתגרשו. מן הכהנים הללו:

מן הנשואין פסולות. דשויה חללה בביאתן:

מן הארוסין כשרה. דאפילו ר' מאיר לא פסיל מן האירוסין אלא בחייהם דמשתמרת לביאה פסולה אבל מתו לא:

גרסינן בגמ' [דף נז:] איתמר רב אמר יש חופה לפסולות ושמואל אמר אין חופה לפסולות. פירוש יש חופה לפסולות. כהן גדול שהכניס אלמנה בת כהן לחופה ולא בא עליה ומעיקרא נמי לא קדשה אפ"ה פסולה מתרומה דבי נשא דחופה ככניסת בעילה

דמיא כך פרש"י ז"ל ובתוספות פירשו בשם ר"י ז"ל דבין לרב ובין לשמואל חופה קונה בכשרות דאית להו קל וחומר דרב הונא דפ"ק דקידושין (דף ה.) ולא איפליגו אלא בחופה דפסולות משום דחופה דלא חזיא לביאה היא וסתמא מפלגי בין בחופה גרידתא שנעשית לשם קידושין בין בחופה דלבתר קדושין הבאה לשם נשואין דרב סבר שהיא חופה גמורה לקנות כשהיא גרידתא לעשות ארוסין וכשהיא בתר ארוסין לעשות נשואין ואפי' מדאורייתא וכדאתא רב עמרם לסיועי לרב לקמן [דף נח.] שאמר אחר ארוסין עושה נשואין מסוטה דתניא אמן אמן שלא שטיתי ארוסה וכו' וכתבו המפרשים ז"ל דהלכתא כרב דאמר יש חופה לפסולות חדא דרב ושמואל הלכה כרב ועוד דרב עמרם ורב ששת ורובא דאמוראי הכי סבירא להו ולפיכך כתב הריטב"א ז"ל כלה שהיא נדה חופתה חופה דיעבד מיהת וכדכתיבנא פ"ק דכתובות ושלא כדברי הר"ם ז"ל עכ"ל. מן האירוסין וכו':

[**גיורת פחותה מבת ג'**] **כשרה לכהונה**. דלא מחזקינן לה כזונה ואפי' לכהן גדול כשרה דהא הוה תמן פנחס (במלחמת מדין וכתיב (במדבר ל"א:י"ח) וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם) וכבר נתכהן פנחס ולרבנן דפסלי לה היינו משום דמחזקינן לה כזונה שנבעלה לעובד כוכבים ואפילו לכהן הדיוט מפסלה ופסיק רי"ף ז"ל דלית הלכתא כר"ש בן יוחאי דאמרינן ההוא כהנא דנסב גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אמר ר"נ מאי האי א"ל דא"ר יעקב בר אידי אריב"ל הלכה כר"ש בן יוחאי אמר ליה זיל אפיק ואי לא מפיקנא לך ר' יעקב בר אידי מאוניך. וכתב הריטב"א ז"ל דגיורת פחותה מבת ג' שנים ויום אחד פסולה מן התורה משום זונה וכן פי' בעל ספר המצות ועולה יפה לפי מה שפירשה ולא כמו שהקשה הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל הרי מפרש מכאן דכהן הדיוט אסור בגיורת אפי' נתגיירה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד דהא א"ל ר"נ זיל אפיק ואי לא וכו' כלומר משמתנא לך ותפקה על כרחך וכה"ג בימי רב נחמן לא הוה אלמא בכהן הדיוט מיירי:

מתני' בין מן הארוסין. דילפינן אלמנה מגרושה מה גרושה אפי' מן האירוסין אף אלמנה אפי' מן האירוסין [ולא נימא נילף אלמנה אלמנה מתמר]:

ולא את הבוגרת. דכתיב (ויקרא כ"א:י"ג) והוא אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת שכלו בתוליה:

ר"א ור"ש. טעמייהו מפרש בגמרא ולית הלכתא כוותיהו:

מוכת עץ. דהא אין לה בתולים כלל:

יכנוס. דבתר קדושין אזלינן דבאותה שעה מותרת היתה לו:

מעשה. מביא סיוע לדבריו שמרתא בת בייתוס אלמנה היתה ועשירה גדולה ולאחר שקדשה בהיתר נתנה ממון למלכות שיצוה עליו שיהא כהן גדול אע"פ שלא היה חכם ולא היה ראוי לכך כדאיתא בגמרא קטיר קא חזינא הכא דהיינו קשר רשעים. מכל מקום מצינו בו שתקן תקנות גדולות בישראל כדאמרינן בבבא בתרא (דף כא.) זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל:

ולא מיבם. דאלמנה היא ואם תאמר ומן האירוסין מ"ט לא יבא עשה דיבמה וידחה לא תעשה דאלמנה לא יקח י"ל דגזרינן ביאה ראשונה אטו ביאה שניה דכיון דעבד ביאה ראשונה פרחה מיניה זיקת יבום וכדאיתא בגמרא:

גמ' לא ישא. כהן גדול דכתיב בתולה יקח בשעת לקוחין תהא בתולה:

ואם נשא נשוי. וקי"ל כרב דאמר מוציאה בגט והא דאמרינן אם נשא נשוי אהני ליה שאינו משלם קנס במפותה שאם מפותה היא אהני ליה נשואין למפטריה מקנסא שהמפתה אינו משלם קנס אלא כשאינו כונסה דכתיב (שמות כ"ב:ט"ו) אם מאן ימאן וגו' אבל אם מהור ימהרנה לו לאשה לא יתן כלום ואם תאמר מאי אהני ליה הא צריך למיכתב לה כתובה כיון שנשאה יש לומר דחמשים כסף הוו [מאתים] דינרין היינו חמשים שקלים ושקלים האמורים בתורה סלעים הם דכל שקל האמור בתורה כפול היה וכתובת אנוסה ומפותה אינה אלא מנה דהא בעולה היא ועוד דאותו מנה אינו אלא מנה מדינה דהיינו שמינית שבמנה של תורה דהיינו שנים עשר דינרין וחצי. כך כתב רבינו יונתן ז"ל אבל אונס נותן מיד אפילו הוא כונסה דכתיב (דברים כ"ב:י"ט) ונתן האיש השוכב עמה וגו' ולו תהיה לאשה:

ובאנוסת חבירו ומפותת חבירו קי"ל כרבי אליעזר בן יעקב דהולד חלל דכתיב (שם) כי אם בתולה מעמיו הא בעולה לא יקח ולאו הבא מכלל עשה עשה וכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו דקאי אכולהואחייבילאוין ואחייבי עשה והא דכתיבאת אלה לא יקח לחו למעוטי חייבי עשה אלא למעוטי נדה כלומר שאם בא כהן (גדול) על אשתו נדה אין הולד חלל:

מתני' כהן הדיוט לא ישא וכו'. טעמא משום שאינה יולדת ומתבטל מפריה ורביה והוא הדין שישראל לא ישאנה ולא נקט כהן אלא משום דרבי יהודה דאמר שהיא זונה מקרא דכתיב הזנו ולא יפרוצו כל ביאה שאין בה פריה ורביה ופריצה אינה אלא זנות וכהנים הם דמפקדי אזונה ולא ישראל משום הכי נקט כהן:

אלא גיורת וכו'. דביאת עובד כוכבים ועבד פוסלה:

ושנבעלה וכו'. כל היכא שנבעלה לפסול לה כגון חלל נתין וממזר בעילת זנות:

לא יבטל כו'. שאם אין לו זכר ונקבה חייב לישא אשה בת בנים:

דף יט:

גמ' בלא אשה. משום הרהור אלא נושא אשה אפי' דלאו בת בנים כגון עקרה או זקנה או איילונית ומיהו אינו מוכר מפני זה ס"ת ולקמן אסקינן דהלכתא כרבי יהושע דאמר נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו בת בנים דכל זמן שהוא ראוי להוליד אין לו לבטל משום ולערב אל תנח ידך וסברא דרבוותא ז"ל דההיא מדרבנן דאילו מדאורייתא כל שקיים מצות פריה ורביה נפטר וה"ה נמי במכיר עצמו שאינו ראוי להוליד פטור אלא שנושא אשה שאינה בת בנים מפני החטא כדרב נחמן ומסתברא דכשראוי להוליד מוכר ס"ת משום דרבי יהושע ואע"ג דהוי מצוה מדרבנן דלא אפקינן הכא מס"ת אלא לענין אשה שאילה בת בנים וכן הלכה. הריטב"א ז"ל:

וסוגין הכא ובכל דוכתא דמותר לבעול אשה שאינה בת בנים כלל דליכא משום השחתת זרע בכל שהוא דרך פריה ורביה וכדשרי בכל דוכתי נשואי קטנה וזקנה וליכא איסורא באיילונית ושאינה יולדת אלא משום פריה ורביה בלחוד:

קיים מצות פריה ורביה. אף על גב דקי"ל [דף כב.] דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי לענין פריה ורביה חשיב ליה והלכה כרבי יוחנן וכן הדין לענין בכורה דבן שנולד לו משנתגייר אינו נוטל פי שנים דלאו ראשית אונו הוא והיינו דוקא לענין נחלה דבכורה הא לאו הכי הא אמר בעלמא דעובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה וכדאיתא בקדושין (דף יח.) ודעת הגאונים ז"ל [ישראל המומר] דכל שכן שישנו בכלל נחלה ובכורה נמי שקיל דאף על פי שחטא ישראל הוא וה"נ איתא בפ"ק דקדושין (שם) ומיהו אם רצו לקנסו ב"ד ולהפקיע ירושתו מפני תיקון העולם הרשות בידם הריטב"א ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל ולענין הקנאותיו ומחילותיו נמי דינו כישראל גמור ומיהו אם חוקי המלכות הם שיהיו הקנאותיו כעובד כוכבים דינא דמלכותא דינא וכדאמר בפ"ק דגיטין (דף י:) עכ"ל:

איתמר. משום דרב אסי. כלומר טעמא דפו"ר משום דרב אסי והאי כיון דנטלו על ידו מנשמות שבאותו אוצר ששמו גוף הרי קיים מצותו:

בני בנים. כלומר שאם מת ראובן ודינה בחיי יעקב והיה לו לראובן חנוך נפטר יעקב מפריה ורביה דלא חשבינן לראובן [כמאן דליתיה] כיון דנשאר ממנו בן:

תיובתא דרב הונא. טעמא דהוה להו בנים הוא דליפטר יעקב מפריה ורביה הא לא הניח הבן לא מיפטר יעקב מפריה ורביה:

דכ"ע מיהת. כלומר בין אביי בין רבא תרי מחד והשני מת דלא קיים הזקן פריה ורביה דבעינן מכל חד וחד בן או בת:

ולערב. לעת זקנותו:

הלכה. והא מילתא דרבנן היא אבל דאורייתא כיון שיש לו זכר ונקבה קיים מצות פריה ורביה:

אמר ר' יהושע בן לוי כו' ואינו פוקדה. בעת עונתה דהיינו בעונה של ת"ח נקרא חוטא:

שלום אהלך שלמה אהלך אהלו אשתו שנא' (דברים ה':כ"ז) שובו לכם לאהליכם:

ופקדת נוך ולא תחטא. הא אם לא תפקוד תחטא:

שיוצא לדרך. משום שמתאוה לו באותה שעה יותר וחייב הוא להאריך בעיר עד שתספור ספירתה ותטבול ותשמש עמו קודם שישים לדרך פעמיו:

וכמה. ימתין אפילו נזדמנה לו שיירא אמר רבא עונה אחת שהיא או יום או לילה אבל יותר לא. ודוקא לדבר הרשות. כלו' שדעתו ללך לסחורה או לשוק הוא דאמר שחייב הוא להמתינה עד שתטהר:

אבל לדבר מצוה. דהיינו לפדיון שבויים והדומה לו אינו חייב להתעכב אפילו שעה א' דדילמא מטריד כלומר שמא לא ימצא עוד שיירא ויהיה מעוות לא יוכל לתקן ולפי זה עונה סמוך לוסת טבילתה קאמר אבל רש"י פירשה [לענין פרישה וכמה יפרוש סמוך לוסתה] עונה סמוך לווסת ראייתה דאף על גב דחייב אדם לפרוש מאשתו עונה סמוך לווסתה ההיא מדרבנן היא והכא שרו ליה רבנן ופי' עונה אם רגילה לראות ביום אסור כל היום אם רגילה לראות בלילה אסור כל הלילה ולדבר מצוה אינו חייב לפקדה משום דטריד במצוה:

יותר מגופו. דזילותא דאתתא קשה מדגברא:

והמשיאן וכו'. זהו ופקדת נוך ולא תחטא:

את בת אחותו. געגועי אדם רבין על אחותו יותר מאחיו ומתוך כך מחבבה לאשתו. בשעת דחקו. לצורך מזונותיו והא דאמרינן בחגיגה (דף ה.) צרות רבות ורעות זה המלוה סלע ילעני בשעת דחקו התם הוא שמלוה לו סלע כדי שימכור לו כליו:

אז תקרא. לעיל מיניה כתיב כי תראה ערום וכסיתו היינו דוחק עני ומבשרך לא תתעלם היינו אוהב שכניו שהם כקרוביו ומקרב קרוביו ונושא בת אחותו:

מתני' נשא אשה ושהה עמה וכו' אינו רשאי וכו'. אלא או יגרשנה או ישא אחרת עמה ומשמע מן הירושלמי דלא ילדה לאו דוקא ה"ה אם היו לו בנים ומתו מונה לה משעה שמתו ויש שפירשו דכל שיש לה ולד אחד חי אין כופין אותו לגרשה דהא ילדה ומתני'

ולא ילדה קתני אלא שיש מפרשים אחרים דהאי ולא ילדה ארישא דמתני' דמצות פריה וריביה אזכר ונקבה קאי א"כ כל שלא ילדה זכר ונקבה אינו רשאי ליבטל ואם מת האחד שילדה אין מונין לה משעה שמת אלא משעה שפסקה מלדת והרשב"א ז"ל כתב שראשון נראה לו עיקר ולכ"ע מיהת אם לא ילדה אלא () זכרים או נקיבות אע"פ שזכר ונקבה היא המצוה אין כופין אותו להוציא ולאותם שקבלו חרם רבינו גרשום שלא לישא אשה אחרת על אשתו השתא נמי אינו יכול דעת המחבר עד כאן. ופירוש אינו רשאי ליבטל שכופין אותו לגרש משום קיום מצות פריה וריביה כמו שכופין על שאר מצות ואם האשה טוענת שלא תצא וניחא לה שישא אשה אחרת עליה יכול הוא לומר דכל היכא דאגידא ביה לא יהבי ליה אתתא ומיהו אם מצא אשה אחרת די בזה ואם יש לו בנים מאשה אחרת ואפי' מפנויה כיון שקיים מצות פריה וריביה רשאי הוא ליבטל ואין כופין משום הא דרבי יהושע דאמר ולערב אל תנח ידך ותדע דתניא לקמן שאם נשאת לראשון ולשני ולא ילדה לו לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים וכיון דאם יש לו בנים תנשא ותטול כתובתה ודאי אם נשא אין כופין אותו לגרש וסתמא קתני לה ואפילו לרבי יהושע:

דף כ.

מותרת לינשא לאחר. ולא אמרינן עקרה היא שמא ראשון הוא דלא זכה לבנות ממנה: **מונה לה משעה שהפילה**. וכיון דקתני סתמא אפי' הפילה תוך מ' יום לעבורה דלא הוי אלא כמיא בעלמא מונה לה משעה שהפילה ואם שהתה י' שנים ולא נתעברה יוציא ויתן כתובה או ישא אשה אחרת עליה כדאמרן לעיל ואף על גב שהחרים רבינו גרשון ז"ל בישיבת כמה חכמים שלא ישא אדם אשה על אשתו בכי הא לא תקון רבינו ז"ל וכן כתבו רבני צרפת בתשובת הריטב"א ז"ל:

גמ' ויוציא ויתן כתובה וכו'. אף על פי דאפשר דאיהי היא דלא זכיא וכיון דאפשר דמינה הוה לן למימר אוקי ממונא בחזקת מריה הא פרקינן בגמ' [דף סד:] דכיון דאיהי לא מפקדא אפריה וריביה לא מענשא ומסתמא בדידיה תלינן שנענש עד שיהו לה סימני עקרה משום דהוי מקח טעות ואז הוא דלית לה כתובה ופשיטא דכתובה דאמרי' הוא מנה מאתים דכל מה שהביאה מבית אביה שלה הוא לעולם:

מקץ עשר וכו'. בא על הגר והא דלא נסיב לה בהנך שני קמאי עד שלא בא לארץ כנען שהיו שנים מרובות בפדן ארם ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו דשמא עון חוצה לארץ גורם שהם עקורים ולאו למימרא שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין לדרים

חו"ל דא"כ בטלת כל תורת משנה זו וכל הסוגיא שעליה מבני בבל והא לא אפשר שתהא כולה שמעתא לבני ארץ ישראל ועוד שמצות פריה ורביה חובת הגוף היא שנוהגת בכל מקום אלא אין דברים אלו אמורים אלא באברהם אבינו שהיה עקר ולא זכה ליבנות עד שעלה לארץ שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול אלא בארץ ומייתי לה השתא ללמדנו דזמן הראוי לפקידה בעינן כדדייק סיפא דברייתא לפיכך וכו' לומר דכי היכי דלאברהם לא היה זמן חו"ל ראוי לו כן לאחרים חלה הוא או חלתה היא וכו' עוד כתב ר"י ז"ל שאם עלה שום אדם מחו"ל לא"י שלא יעלה לו מה שדר בחו"ל כלל ואפי' דר כמה שנים כי אולי בזכות הארץ יבנה ממנה ומונה משעת כניסתו לארץ י' שנים כשם שמנה אברהם אבינו וכן נראה מן התוס' הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל. אמר המחבר לעיל [דף סד.] דאמרן שאם שהה עשר שנים ולא ילדה אעפ"כ יש לה כתובה אפי' היו לו נשים וילדו לו בנים ומתו מיירי שעדיין יש לומר שמא לא זכה ליבנות ממנה והיא ראויה לבנים ולהכי נקט תנא האי לישנא דלא זכה וכו' הריטב"א ז"ל עוד כתב ז"ל ונראים הדברים שאם הוא טוען שמכיר בעצמו שאינו ראוי להוליד אין כופים אותו לגרש או לישא אשה משום מצות פריה ורביה דבכל המצות כאילו שאין בו הוכחה שעושה דרך מרד נאמן הוא על עצמו וכן שמע מרבו ז"ל:

ורשאי השני שני אין שלישי לא. דהוחזקה עקרה:

מלה ראשון ומת. לאחר מילתו וכן קרה בבנה שני שמת לאחר מילתו הרי היא מוחזקת שמתו ב' בניה מחמת מילה ושלישי לא תמול ביום השמיני עד לאחר זמן שיתחזק הולד דאיכא משפחה דרפי דמא וכן הדין בנשואין כדתניא נשאת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי רשב"ג אומר לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא משמע דנשואין ומילה חד דינא אית להו ואפשר דלהכי מייתי ראיה למתני' דרב היא ממילה ולא מברייתא דנשואין גופייהו לאשמועינן הא דנישואין ומילה חד דינא אית להו וטעמא דנישואין דהויא קטלנית בתרי זמני לרבי ולרשב"ג בתלתא משום דאמרינן מעין גורם או כרב אשי דאמר מזל גורם ואפי' ארס לה או נפל מדיקלא ומית הויא קטלנית בתרי זמני לרבי ופסקו ז"ל כרב אשי דבתרא הוא הילכך מזל גורם ופסקו בגמ' דהלכה כרבי בנשואין ומלקיות וכרשב"ג בוסתות ובשור הנסקל:

בנשואין הא דאמרן. דשלישי לא תנשא כתב הריטב"א ז"ל אע"ג דבעי למנסב אתתא קטלנית ולאזוקי בנפשיה לא שבקינן ליה דהא איסורא הוא ובכלל שופך דם האדם והיו מנדין אותו בב"ד עד שיגרש וכן ראינו לרבינו שעשה מעשה ע"כ:

ושנה ב"ד מכניסין וכו'. פרש"י ז"ל אם חזר וחטא בשלישית דמחזקינן ליה ברשיעא תרי זמני שלקה ומכניסין אותו לחפירה אחת ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ עד שיתמעטו בני מעיו ואח"כ מאכילין אותו שעורים עד שכרסו נבקעת ומוקי לה בסנהדרין פ' (ד' מיתות) במי שלקה על חייבי כריתות דכיון דגברא בר מיתה הוא מקרבינן ליה מיתתו כיון שהפקיר עצמו לעבירות חמורות כאלו:

קובעת לה וסת. ליסמך עליו להיות דיה שעתה ולא מטמאינן לה למפרע מעת לעת ואם קבעה לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה טמאה דאורח בזמנו בא:

ואינה מטהרת מן הוסת. אפילו נעקר פעמים שבדקה בשני וסתות ולא ראתה ושנתה ראייתה ליום אחר ב' פעמים אפ"ה מחזיקין וסתה לכשיגיע ואם לא בדקה טמאה דאורח בזמנו בא:

אי זהו שור וכו'. שמשלם נזק שלם. וטעמא דמילתא דפסקינן בנשואין ומלקיות כרבי ובוסתות ושור המועד כרשב"ג משום דהא מילתא דספיקא היא אי הויא חזקה בתרי זמני או לא הילכך גבי נשואין דסכנתא אזלי' לחומרא וה"ה למילה מהאי טעמא ובמלקיות דאע"ג דספק נפשות להקל מחמרינן הכא מפני יסור הרשעים לבער עושי רשעה מחייבי כריתות אבל וסתות דרבנן נינהו אזלי' לקולא וכן גבי שור המועד שאין מוציאין ממון מחזקתו אלא בדבר ברור ולפיכך אזלינן לקולא:

דף כ:

נכפין. חולין שנופלין מרוב כובד החולי:

והוא דאתחזק וכו'. המשפחה בתלת זמני ובלאו הכי אקראי בעלמא הוא. ואף על גב דרבא כרבי ס"ל בתרי זמני שאני הכא דאפילו רבי מודה שאין לחוש במשפחה בפחות מתלתא זמני:

ת"ר נשאת לראשון כו' אלא למי שיש לו בנים. דאף על גב דקי"ל כרבי יהושע דאמר [בדף סב:] ולערב אל תנח ידך אין כאן. מקח טעות כלל ותטול כתובה כיון שיש לו בנים כדי שיעור פריה ורביה ולכתחלה נמי נשאת לו אבל אין לו בנים לשלישי לא תנשא לו ואם נשאת תצא בלא כתובה ומיהו גיטא בעי' ואע"פ שלא הכיר בה דלא דמי לאילונית דבשלא הכיר בה לא צריכה גט אפי' מדרבנן דאילונית מקח טעות גמור הוא אבל זו שאין לה סימנין של עקרות אלא משום חזקה בעלמא קדושין גמורין נינהו דהא אפשר שיהיו לה בנים מרביעי כדאמר הכא ואם הכיר בה אפילו כתובה גבי' דהא ידע ואחיל ופשיטא דלא גרעא מאילונית ובאילונית נמי אם הכיר בה יש לה כתובה:

מהו דליתבעה. ראשון ושני כתובתן דקבלה מינייהו דהשתא אגלאי מילתא דמינה הוא ולית לה [כתובה]:

מציא אמרה להו השתא הוא דכחשי. אבל כשהייתי עמכם ראויה הייתי לילד ומינייכו הוה משמע מהכא דאפי' לרבי דבתרי זמני הויא חזקה נוטלת כתובתה משני וכן מוכח בירושלמי בפי' וכן משמע בכתובות [דף סה. ע"ש שתבעה מזונות] גבי חומה אתתיה דאבייי דיהבי לה כתובה וא"ת לשלישי נמי לימא ליה השתא הוא דכחשי ויתן לה כתובתה יש לומר דשאני שלישי שנשאת לו שלא ברשות חכמים (אין מקבלין לפוטרה עד שתאבדה) מה שאין כן בראשון וב' שנשאת להם בהתר ואם לא גבתה כתובתה עדיין משני עד שהוציאה שלישי בלא כתובה אפ"ה גביא כתובתה משני וכן כתבו הרשב"א והרא"ה והריטב"א ז"ל:

[**לא**] מפקה מג' כתובתה דהשתא איגלאי מילתא דשלישי הוא שלא זכה ליבנות ממנה וליכא למיחש ולמימר אדעתא דהכי לא גרשה ואדרבה יהיה הגט בטל ובניה מרביעי ממזרים דהא על הספק גרשה ואדעתא דכל מילי גרשה דמשום חזקה בעלמא שעמדה מלדת אין כאן סימן גמור ואולי הוא הוא שלא זכה ליבנות ממנה וכשגרשה סתם אפי' על דעת שאולי תלד גרשה ולפיכך אינו יכול שוב לקלקלה והיינו דלא צריכין לאתנויי ולמימר ליה דע שכל המגרש על דבר זה אינו יכול להחזירה עולמית כדאמרינן (בגיטין דף מה: ודף מו:) גבי המגרש את אשתו משום נדר או משום שם רע או משום אילונית וכן המגרש את אשתו (נדה דף יב:) משום שאין לה וסת דהא בכל הני איכא אומדנא דמוכח דדוקא מגרש לה משום דברים אלו ואלמלא שמתרין ואומרין לו שלא יחזירנה עולמית הוי מצי לקלקלה ולומר אילו ידעתי שלא כן לא הייתי מגרשה אבל הכא שגרשה סתם עם שלא היו סימנין וכדאמרן אינו יכול לקלקלה:

השתא הוא דבריאת. שנתרפאת אבל כשהיתה אצל השלישי אינה ראויה לילד ולפיכך תצא שלא בכתובה ותו לא מפקא ליה מיניה:

הוא אמר מינה. יודע אני שמחמתה הוא שאין לי בנים ולא אתן לה כתובה. המפרשים האחרונים הסכימו לפירוש רבינו אלפסי ז"ל שפירש דהכא עם הראשון ועם השני דתנינן במתני' דאם שהתה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה הוא הנדון קס"ד דכי אמרינן שיש לה כתובה היינו מן הסתם אבל אם הוא בא עליה בטענת ברי דמינה הוא אין לה כתובה מכיון ששהתה עשר שנים ולא ילדה ואילו שתקה כך היה הדין אבל כשהיא טוענת עליו בברי דמיניה הוא אמר רב אמי שהיא נאמנת מאי טעמא איהי קים לה ביורה כחץ שמרגשת בו כשאינו יורה כחץ וכל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינה מזרעת

ולפיכך אפי' נאמין אליו שהיא אינה ראויה לילד כיון שגם הוא אינו ראוי להוליד אין כאן מקח טעות ולא כל כמיניה להפסידה כתובתה וא"ת ואמאי [לא] ניחוש דלמא איהי משקרא כיון דאיהי קים לה ביורה כחץ והוא לא קים ליה והכי אמרינן שלהי נדרים דכיון דאיהו [דף צא. ע"ש] בביאה ידע ביורה כחץ לא ידע משקרא כבר תירץ רבינו אלפס ז"ל דהתם איהי אתיא לאגרושי מיניה וחיישינן שמא עיניה נתנה באחר ומעיזה בו כיון דלא קים ליה אבל הכא הרי הוא בא לגרשה ואנן מפקינן לה מיניה בעל כרחם של שניהם ולית לן למימר בה דמשקרא אלא כיון שטוענת ברי ומדינא אית לה כתובה לאו כל כמיניה להפסידה בטענת שמא וכן פירשו בתוספות ובספר המצות והאחרונים ז"ל ואיכא דבעו לפרש [דאשלישי שאין לו בנים ובא להוציאה בלא כתובה קאי הא דרב אמי] דתנן שהשני רשאי לשהות עמה נמי עשר שנים משמע דשלישי לא וכן מפורש בברייתא דלשלישי לא תנשא ומפקי' לה מיניה בלא כתובה ואתא רב אמי לאשמעינן דהיינו דווקא בשותקת אז היא מפסידה אבל היכא דאתיא איהי בטענת ברי יש לה כתובה אף על גב דהוחזקה שני פעמים ואפילו הוא בא עליה בטענה ורבותא אשמעינן הא דהוא אמר מינה ואין זה מחוור בעיני המפרשים ז"ל דכיון שכבר הוחזקה היא לאו כל הימנה להאמינה לגבות כתובתה דאם כן אפסדתא לתקנתא דרבנן ואף על פי דאיהו לא קים ליה ביורה כחץ והוה ליה ברי ושמא אפ"ה שמא דידיה עדיף כיון דאית ליה חזקה דממונא וחזקה דגופא אתרעי כיון ששהתה עם ראשון ושני עשר שנים ולא ילדה וכן מוכח בכתובות (דף יב:) גבי משארסתני נאנסתי דאי לאו משום דמסייעא לה חזקה דגופא או משום מגו לא מהימנא משום ברי דידה וכתב ריא"ף ז"ל דהיכא דשהה עמה י' שנים ולא ילדה ולא בעי לאפוקי ולמיסב אתתא אחריתי מפקינן לה מיניה בעל כרחיה ואפי' אמרה איהי דיירנא בהדיה בסהדי לא שבקינן לה אלא יוציא ויתן כתובה כדגרסינן בפרק המדיר (דף עז:) וכתבו מן המפרשים ז"ל דנכון הוא ברווק שעברו עליו עשרי' שנה ואינו רוצה לישא אשה שב"ד יכפוהו לישא לקיים פריה ורביה וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בספר נשים פרק ט"ו כיון שעבר עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה וכן משמע בגמרא וא"כ ה"ל כשאר מצות עשה (כתובות דף פו:) שהיו מכין עד שתצא נפשו או עד שיקיים המצוה:

דף כא.

אמר איזיל אנסוב איתתא אבדוק נפשאי. כלומר קודם שאפרע לה כתובתה ואראה לכל כי שקר טוענת עלי לומר שאיני יורה כחץ כדאמרן לעיל:

אמר רב אמי וכו'. שיכולה לומר לא אמתין אותך שתקח אשה אחרת עלי ואם תרצה לגרשני מיד תתן לי כתובתי ורבא אמר דטענתו טענה משום דיכול לזונה ולא יוציאנה עד שנה או שנתים לראות אם תתעבר אשתי השניה ואם תתעבר יוציאנה בלא כתובה והלכתא כרבא נמצא כחו של בעל גדול בזה מכחה שהוא יכול לומר אבדוק נפשאי ואשא אשה אחרת אבל היא אינה יכולה לומר שיבדוק נפשו וישא אשה אחרת ולא יגרשנה משום דמצי הוא למימר דלא יהבי ליה אתתא כל היכא דאגידה ביה אחריתי ואפי' באה לפוטרו מחיוב עונה ושאר דברים וכל שכן אם אינה פוטרתו וכבר פירשנו כי בכיוצא בזה שישא אשה אחרת מפני מצות פריה ורביה כיון שהיא גרמה לו לא החרים)רבינו גרשון ז"ל (על אשתו) ולא אזלינן בהא נמי בתר מנהגא עד כאן. הריטב"א ז"ל:

הוא אמר אפילת. ה"נ מיירי כשכופין ב"ד להוציאה והיא אינה תובעת להתגרש ולפיכך לית לן למימר עיניה נתנה באחר אלא שמודה לבית דין על האמת וכשהוא טוען לבית דין אין לו להוציאה כיון שהפילה יש לו למנות משעה שהפילה והיא אומרת שלאהפילה וחייב להוציאה וליתן כתובה:

אף בזו נאמנת. וא"ת ויהא נאמן הוא במגו דאי בעי אמר נתקררתי ואיני ראוי להוליד שהוא נאמן כדפרשינן לעיל וי"ל דהכא כיון שכבר הוליד אלא שהפילה ריע טענתיה לבטולי הך חזקה גדולה דלא מחזקת נפשה בעקרתא:

הוחזקה לנפלים. ויוציא ויתן כתובה שמא לא זכה ליבנות ממנה:

הוא אומר עדיין לא הפילה אלא תרי. ואין להוציאה עד ג' פעמים דאפי' אליבא דמ"ד בתרי זימני הוי חזקה הכא מודה דלא הוי חזקה עד תלת זימני כיון שנשאת בהיתר והיא יולדת דהרבה נשים מפילות בתחלת עבוריהן:

והיא אומרת לא כי שלשה הפלתי. כיון שהיא אינה תובעת להתגרש נאמנת דהא לית לן למימר עיניה נתנה באחר דב"ד הם שמבקשין להוציאה וא"כ איך היתה מחזקת עצמה במפלת נפלים או לאו דקושטא קאמרה הילכך כופין אותו להוציא אפי' שלא שהתה עמו עשר שנים דכיון שהוחזקה בנפלים מה לנו לשהותה עוד הא לא זכה ליבנות ממנה:

מתני' אבל לא האשה. מפרש בגמרא טעמייהו דרבנן דכתיב בקרא של פרו ורבו וכבשוה ואיש הוא שדרכו לכבש אבל אין דרכה של אשה לכבש הילכך לאנשים היתה הצואה של פרו ורבו ונפקא מינה שכל היכא שיש לאיש בנים מאשה אחרת אין בית דין כופין אותו להוציאה ואפי' רוצה היא לצאת לא יתן לה כתובתה דהא מורדת היא אלא אם כן באה מחמת טענה שאומרת בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה כדאסיקנן בגמרא

כלומר צריכה אני לבנים שיסמכוני בזקנותי ויפרנסוני ויקברוני בכהאי גוונא כייפינן ליה להוציאה וליתן כתובתה משלם וכתב ז"ל דוקא שאין לה שום ולד ואפילו חד הא אית לה אפילו בת לא כייפינן ליה והכי הלכתא ולא כר' יוחנן בן ברוקה:

גמ' דאתי'. לאחר ששהתה י' שנים עם בעלה ולא היו לה בנים באת לפני רב נחמן שיכוף בעלה שיגרשנה ויתן לה כתובתה:

אמר לה שכיון שאינה מצווה אפריה ורביה אינה יכולה לכופו שיתן לה גט ואם תרצה תצא שלא בכתובה:

חוטרא לידא. פרשינן במתני':

ויתן כתובתה. כתב הרי"ף ז"ל יש מי שאומר שכתובה זו וכו' כמ"ש בהלכות:

כה תאמרו אביך צוה וגו'. ויעקב לא צוה אבל הם שינו מפני השלום:

דף כא:

דבר הנשמע. למי שמקבל מצוה דכתיב הוכח תוכיח אפי' מאה פעמים אבל למי שאינו מקבל מצוה וחובה שלא להוכיחו והקשו ז"ל מהא דאמרינן במסכת ערכין (דף טז:) שחייב להוכיח עד שיכנו או יקללנו. התם ביחיד אבל לרבים לא והא דאמרינן במסכת שבת (דף נה.) לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא ואמר לא מקבלי מינאי ואמרינן אפילו הכי לוכחינהו מר התם הוא שלא הוכיחם כלל אלא שהיה מכיר בהם שלא ישמעו ומשום דאולי ישמעו או משום שלא יהיה להם פתחון פה היה חייב להוכיח לפחות פעם אחת:

איך אלך ושמע שאול והרגני. ואף על גב דשלוחי מצוה אינם ניזוקין היכא דשכיחא הזיקא שאני כדאמרינן פ"ק דפסחים (דף ח:) אבל היכא דלא שכיח הזיקא אין לחוש לשום נזק דשלוחי מצוה אינם ניזוקין:

הדרן עלך הבא על יבמתו

פרק שביעי

אלמנה לכהן גדול. [עבדי מלוג] מה שאשה מכנסת לבעלה ושמה לו לקבלם עליו באחריות כתובה כמו שכותבין ודין נדוניא דהנעלת ליה והוא מוסיף כנגדו וכותב סך הכל קבל פלוני עליו כך וכך בכתובה קרי צאן ברזל ויש שמכנסת הרבה ואינה כותבתן כולן בכתובתה ומשיירת לעצמה הן נכסי מלוג והבעל אוכל פירות והקרן קים לה ואם מתו או פחתו פחתו לה. לשון צאן ברזל. קרן קיים שאינו פוחת ונפסד שאפי' מתו כולן אחריותו עליו לשלם לה כשימות או יגרשנה:

עבדי מלוג לא יאכלו. לפי שהן שלה והיא חללה וכשם שהיא אינה אוכלת אף הם אינם אוכלים:

עבדי צאן ברזל יאכלו. לפי שהם נחשבים שלו שהרי הם אם מתו מתו לו הילכך כי היכי שהוא אוכל שאף על פי שהוא מחלל זרע האשה בביאתו הוא אינו מחולל דכתיב (ויקרא כ"א:ט"ו) ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו מתחלל אבל הוא אינו מתחלל עבדיו נמי יאכלו ומנכסי צאן ברזל עבדיו הם כיון שהוא חייב באחריותן כדאמרן:

גמ' המכנסת שום. נכסי צאן ברזל ששמה לו בכתובתה והיו בהם כלים ודבר המסויים וכשגרשה ובאה לגבות כתובתה היא אומרת כליי אני נוטלת בשווייהן וכו':

דמים אני נותן. כמו שקבלתים עלי בשומא ומאז הם באחריותי ושלי הם:

הדין [עמה]. ותטול כליה:

משום שבח בית אביה שיאהבנה בעל שני ויהיה לכבוד ולתפארת לאביה שנתנה לו כלים חשובים כאלה:

דאמר מר אם מתו וכו'.:

מתני' בעבדי צאן ברזל:

ומדקתני אם מתו מתו לו ולא קתני אם פחתו פחתו לו דוקא כעין מתו ממש דלא משמשי מעין מלאכתן כלל דכמאן דליתנהו הוא דמחייב באחריותן ומשלם דמים אבל אי איתנהו אף על גב דבלו טובא ופחתו אי משמשי מעין מלאכתן נוטלתן האשה ואינו משלם דמים שדין עבדי צאן ברזל ודין נכסי צאן ברזל אחד הוא כדין אלו כך דין אלו הך דיוקא כתב ריא"ף ז"ל בשם רבותא ז"ל והוא ז"ל כתב ואנן לא חזינן להך דיוקא דהא מקשינן בגמרא למאן דאמר כל היכא דמחייב באחריותן אכלי בתרומה מהא דתנן כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה וקא [מפרקינן] ותסברא נהי דמחייב באונסיה ובגניבה ואבידה בכחישה וביתרות דמים מי מחייב מדקא מפרקינן הכי גבי שכירות פרה מכלל דלגבי צאן ברזל מיחייב ואפילו בכחישה וביתרות דמים ולהכי אכלי בתרומה ושמעת מיניה דליתא להההיא דוקיא דדייקי קמאי ז"ל אלא מיהו אע"פ דדינא דגמרא הכי לא מחייבינן ליה לבעל השתא בכחישה וביתרות דמים דכיון דלא נהגו עלמא הכי כל מאן דמקבל לנכסי צאן ברזל וכתיב להו עליה אדעתא דמנהגא הוא דמקבל להו עליה הילכך לא מחייב אלא לפום מנהגא והאי מכרו שניהם לפרנסה דאמר רשב"ג הבעל מוציא מיד הלקוחות לא איפשוט שפיר דנעביד בה מעשה עכ"ל ופירושא דמילתא דלא משמשי מעין מלאכתן והכי נראה מפשט התוספתא הכניסה לו עבדים הכניסתן בדמים נוטלתן בדמים ילדים נוטלתן נערים נערים נוטלתן זקנים הרי

משמע פשטא דאף על גב דפחתו דזקנים הם הואיל שמשמשין מעין מלאכתן הראשונה נוטלתן:

דף כב.

דהא מקשינן בגמרא וכו'. גבי סברא דרבי אמי דאמר הדין עמו סייעו ליה ממתניתין דעבדי צאן ברזל דתנן הואיל וחייב באחריותן יאכלו אלמא כדידיה דמו והקשו וכל היכא דמחייב באחריותן אכלי בתרומה והתנן ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה כהן ששכר פרה מישראל אף על פי שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה פירוש והא שוכר חייב באחריותו אם נגנבה או נאבדה וקתני לא יאכילנה:

ותסברא נהי דמיחייב באונסיה זו גרסת הרב ז"ל פירוש ואף על גב דשוכר לא מחייב באונסיה אלא או כשומר חנם או כשומר שכר הכא לא נחית לשוכר בלבד אלא אפי' לשואל ולומר דליכא לדמויי דין שומרים לנכסי צאן ברזל דאפי' שואל שהוא הגדול שבשומרים לא מחייב אלא באונסין ולא בכחישה ובפחיתת דמים אלמא דבנכסי צאן ברזל מחייב אפילו בכחישה ובפחיתת דמים וכתב הרשב"א ז"ל דודאי הכא משמע דיתרות דמים לבעל וכדתנן אם הותירו הותירו לו ואמרינן נמי בסמוך [דף סז.] הכניסה לו שני כלים באלף זוז והשביחו ועמדו באלפיים אחת נוטלת משום כתובתה והשני נותנת דמים ונוטלתו וכיון שכן הדין נותן שיהיה באחריותו לפחיתות דמים וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק כ"ב מספר נשים כשם שאינו משלם הפחת כך אינו נוטל השבח אם הותירו דמיהן לפי מנהג הזה שנוהגין דכל היכא שראוים לעשות בהן מעין מלאכתן אין הבעל משלם הפחת וכל הנושא על מנהג זה קבל עליו אחריות הנדוניא ועוד דלהכי קרי להו צאן ברזל לפי שהם באחריותו לגמרי וכדאיתא פרק איזהו נשך [דף ע:] ואיתא נמי בבכורות [דף טז:] אי דלא קביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרי להו אלמא לית להו האי שמא עד דמקבל עליה זולא והא דגרס בתוספתא ה"פ אם הכניסתן בשומא של דמים נוטלתן בדמים בין שהשביחו או הכסיפו השביחו והכסיפו לבעל ואם לא הכניסתן בדמים אלא סתם נוטלתן כמו שהם אם השביחו השביחו לה אם הכסיפו הכסיפו לה:

יוצאין בשן ועין לאיש. אם סימא הבעל את עינו:

אבל לא לאשה. אם סימא היא את עינו או הפילה שינו דלאו דידה נינהו:

לא ימכור. שאם יגרשנה תטול כליה:

מכרו שניהם לפרנסה וכו' [**הבעל מוציא כו'**]. פרש"י ז"ל לא מבעיא אם מכר הוא בלא דעתה [ומת] או שגרשה שהיא מוציאה מיד הלקוחות אלא אפי' מתה היא הוא מוציא

מיד הלקוחות דבשעת מכירה לאו מכירה ודאית היא שמא ימות בחייה ונמצא מכירתו בטלה. והא דכתב הוא ז"ל ומתה היא לאו דוקא אלא לרבותא נקט הכי לומר שאף על פי שנתרוקן כל הזכות לו כיון שבשעת המכר לא היתה מכירה ודאית הרי המכר בטל לשעתו כמוכר דבר שאינו שלו נמצא לפי דבריו שהבעל מבטל לכשירצה והאשה אינה יכולה לבטל אלא עד שתבא לגבות וזה דוחק גדול יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא הוא מבטל מיד מחמת זכותה והיא אינה יכולה לבטל עד שעת גוביינא הרשב"א והריטב"א ז"ל. (רש"י פירש) [ויש שפירשו] מכרו שניהם או זה או זה לפרנסה אורחא דמילתא נקט שאין אדם מוכר כלי תשמישו אלא למזונות ופירשו בשם ר"ג ז"ל [מכר הבעל האשה] מוציאה מיד שבטל המקח ור"ח ז"ל פי' אפילו אם מכר הבעל הוא עצמו מוציא דתקון רבנן שלא יתקיים המקח כלל ואחרים פירשו שהמקח קיים עד שעת טריפה לענין קרקע אבל במטלטלין שהכניסה לו אינו יכול למכרם ולא ב"ח ליטלם בחובו וי"מ מכרו שניהם ממש כגון שלקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה דקתני מקחו בטל וקמ"ל שאע"פ שמכרו לפרנסת עצמן או לפרנסת ביתם יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי וכל אחד מהם יכול להוציא מעתה מהלקוחות הוא לפי שמכר דבר שאינו שלו והיא לפי שהיא כאילו לא מכרה אותו כלל דמשום נחת רוח הבעל הוא שמכרתו והביאו קצת סיוע מדקתני רישא רצה הבעל למכור לא ימכור ואמר בפ' האשה שנפלו לה נכסים (כתובות דף פא:) כל היכא דאמור רבנן לא ליזבון אע"ג דזבין לא הוה זביניה זביני ואע"ג דלאו מסקנא היא התם בהדיא מ"מ כיון דקתני הכא לא ימכור ותני עלה הבעל מוציא מיד הלקוחות משמע שהמכר בטל בו מיד ועוד ראיה לדבר שהרי אמרו ביבם [שם דף פב.] בין יבם ואח"כ חלקו בין חלקו ואח"כ יבם לא עשה ולא כלום וטעמא דמילתא משום דכיון ששעבודה על נכסי בעלה הראשון בלבד עשאום לנכסיו כאילו גבאתה היא בכתובתה והכניסתן ליבם ומעכבא בכולהו דילמא משדפי הני דמיחדי לה ואף על גב דאמרינן [שם דף צה:] אשתדוף בני חרי טרפא ממשעבדי אמרה איני רוצה לטרות בב"ד וכן פירש"י ז"ל שם וכיון שכן אף נכסי צאן ברזל לרב יהודה דאמר הדין עמה ועל אותם נכסים היא סומכת מכרו בטל מעכשיו ואיכא מ"ד שהמכר בטל בין בנכסי צאן ברזל בין באפותיקי מפורש שייחד לה לכתובה שאף שבח בית אביה נזכר עליו וי"א דדוקא בנכסי צאן ברזל אבל באפותיקי מפורש אין המכר בטל עד שתבא לגבות ממנו עד כאן הרשב"א ז"ל והדין הזה אפילו במטלטלין כדאיתא בסמוך הכניסה לו שני כלים באלף זוז וכו' דאלמא אף בכלים כן והרמב"ם ז"ל שכתב דמכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל אף על פי שאינו רשאי ממכרו קיים אם מכר לא נראו דבריו ובירושלמי [פרק ו

דכתובות הלכה ג] גרסינן שמדעת' של אשה שהיא רוצה לבלות כליה ולפחות חומש ואם איתא דבדיעבד ממכרו ממכר משום דלכתחלה לא ימכור לא תקנו חכמים לפחות חומש הרשב"א ז"ל והריטב"א ז"ל כתב כן ועוד אמרינן הלכתא דבנכסי צ"ב המכר בטל לאלתר משום שבח בית אביה ואפי' לפירות נמי אינו יכול למכור הגוף כדי שלא ישתקע ביד הלוקח לדעת רבינו הגדול ז"ל עד כאן:

דף כב:

קנייה מיתנא. תכריכי המת איסורי הנאה הם כהקדש דגמר שם שם מעגלה ערופה בפ' נגמר הדין בסנהדרין (דף מז:):

הלכה כרב יהודה. דאמר הדין עמה ואם כן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

מי לא מודה רב יהודה. דאמר הדין עמה מודה הוא דכל כמה דלא גבתינהו מינייהו לאו ברשותה קיימי אלא שעבודא בעלמא אית לה עלייהו דהא אם נאנסו או נאבדו חייבין באחריות וכיון דאילו מיגנבי בעי לשלומי ברשותייהו קאי עד שתגבה וכיון דברשותם נינהו אתי הקדש דאקדשוה יתמי ומפקעה לה לשעבודה ויהבי דמי:

רבא לטעמיה וכו' הקדש. דוקא קדושת הגוף כה"ג אבל קדושת דמים לא כדתנן (ערכין דף כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו:

חמץ. עובד כוכבים שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה דאתי איסור חמץ ומפקע ליה לשעבודיה דעובד כוכבים והא דתנן בכל שעה מותר בהנאה רבא מוקים לה התם [דף לא.] כשהרהינו שנתנו ישראל בביתו של עובד כוכבים דההוא לא מחסר גובייניא:

ושחרור. ישראל ששעבד עבדיו לבעל חוב ושחררן הלוה הרי הן בני חורין וחוזר בעל חוב וגובה מן הלוה ממקום אחר. רי"ף ז"ל הביא כאן ההיא דפרק נגמר הדין היו אביו ואמו מזרקין לו כלים מצוה על אחרים להצילן אמר רשב"ג בד"א שלא נגעו במטה [שם דף מח:] אבל נגעו במטה אסורין ודוקא דנגעו במטה הנקברת עמו משום דמחלפי ליה בתכריכי המת ע"כ:

כתב הריטב"א ז"ל דהני דרבא לאו דוקא דהו הדין לכל איסורי הנאת הגוף וכגון תכריכי המת דהכא וכדאמרינן נמי התם בקונמות ויש למדין מכאן שאדם אוסר נכסיו על בעל חובו וכתובת אשתו מהא דרבא אלא שהיו מנדין אותו עד שישאל על נדרו ויתירו לו ואפילו נדר על דעת רבים יש לו התרה דהא דבר מצוה הוא משום פריעת בעל חוב ור"י ז"ל כתב דבכי הא אלמוה רבנן לשעבודיה דב"ח וכתובת אשתו שלא יהא כל אחד ואחד

אוסר כל נכסיו לבעל חובו וכתובת אשתו וכדאמרינן התם (בכתובות דף נט:) דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל על אשתו שלא תוכל לאסור עצמה בקונם כדאיתא בפ' המדיר (דף ע.) ובכי הא דמיתנא משום דמילתא דלא שכיחא ומשום כבוד המת לא אלמוה רבנן לשעבודה עכ"ל:

בכתובתה. שהיא אלף זוז דהא מאי דאשבח ברשותיה אשבח וכן הלכתא:

מתני' הרי אלו יאכלו בתרומה. עבדי צאן ברזל דדידיה נינהו אכלי (אבל) עבדי מלוג דידה כיון דהיא אוכלת אינהו נמי אכלי:

והניחה מעוברת. אף על פי שיש לה בנים הימנו והיא אוכלת בתרומה לא יאכלו עבדי צאן ברזל בתרומה לפי שהן של יורשין ויש לעובר חלק בהן ואין לעובר כח להאכילו בתרומה אי משום דקסבר עובר במעי זרה זר הוא ואי משום דקסבר ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל דכתיב ויליד ביתו יאכלו וקרי ביה יאכילו:

שהעובר פוסל. אם בת כהן לישראל והניחה מעוברת ואין לה בן אחר פוסלה מלשוב לבית אביה:

ואינו מאכיל. אם בת ישראל לכהן היא והניחה מעוברת אין בעובר כח להאכילה והוא הדין לעבדים:

אף בת כהן לכהן. כיון דאמרת שאינו ילוד אינו מאכיל אין העבדים אוכלים בתרומה מפני חלקו של עובר שהרי עבדיו הם ואין אוכלין אלא בשבילו והוא אין בו כח להאכיל:

גרסינן בגמרא [דף סז:] אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי רבי יוסי אבל חכמים פליגי ולא סבירא ליה והא אמר ליה שמואל לרב חנא בגדתאה פוק אייתי לי בי עשרה ואימא לך באנפייהו המזכה לעובר קנה אלא זו וסבירא ליה:

פירוש זו דברי רבי יוסי שאומר שהעובר פוסל ואינו מאכיל מפני שזוכה בירושה קודם שיולד ואוכלים בגינו:

בי עשרה. לפרסם הדבר:

המזכה לעובר קנה. ומיהו לית הלכתא כרבי יוסי אלא כרבנן דהא קי"ל (בב"ב דף קמא:) המזכה לעובר דעלמא לא קנה כלל ואפילו לעובר דעצמו דאמרינן דקנה (ב"ב דף קמב:) מפני שדעתו של אביו קרובה אצל בנו הא פרישנא בגמרא בדוכתא דההיא אינה אלא בשכיב מרע כדי שלא תטרף דעתו עליו ותקנוה רבנן וכיון דהמזכה לעובר לא קנה הוא הדין אפילו בירושה דאביי הוא דהוה מפליג התם [דף קמב.] בין ירושה להקנאה דעלמא דאמר ירושה הבאה מאליה עדיפא טפי אבל רבא לא מפליג בה והלכתא כרבא וכי היכי דאין זכיה לעובר במתנה ובירושה כך אין משתעבדין לו דשעבוד וזכיה בהא מילתא

דינם שוה כדמוכח בגטין בשמעתא דמעמד שלשתן (דף יג.) ומיהו יכול אדם לזכות לעובר בקנה ע"מ להקנות כדאיתא בנדרים. הריטב"א ז"ל:

גרסי' בגמרא [דף סז.] אמר רב נחמן אמר שמואל יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס ובוררין להם חלק יפה ואם הגדילו יכולין למחות ר"נ דידיה אמר אם הגדילו אינם יכולין למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה. פירוש יתומים פרש"י ז"ל יתומין קטנים שבאו לחלוק מעמידין להם אפוטרופוס לכל אחד ואחד ובורר כל אפוטרופוס לחלקו חלק יפה והקשו עליו ז"ל וכיון ש קטנים למה להו למפלגינהו השתא שיהיה להם שום חשש ערעור לכשיגדילו ונאמר שלא יוכלו למחות דהא סוף סוף לבתר חלוקה אפוטרופוס בעינן דלפקח בהו ועוד מאי שבאו לחלוק שייך גבי קטנים ועוד דלישנא דאפוטרופוס ולישנא דבורר להם לא דייק להאי פירושא ובתוספות פירשו וכן פי' הרמ"ה ז"ל דהכא ביתומים קטנים עם גדולים והגדולים רוצים לדעת חלקם שיפקחו בו (ועוד) דאפוטרופוס ליתומין גדולים שיפקח בנכסיהם לא מוקמינן הלכך בית דין מעמידין אפוטרופוס אחד ליתומים קטנים שיטול ל על כל אחד חלקו ויעשה ל חלקיהם חלק אחד גדול ויפקח בו עד שיגדילו ואח"כ יחלקו ביניהם ובורר להם חלק יפה דקאמר פירשו בו שידקדק יפה בחלוקתם ושיטול החלק היפה להם ושלא יוותר על הגדולים כלום ומיהו חלוקתם כאחין דעלמא בהשואת חלקים וגורל אבל הרמ"ה ז"ל פירש דלהכי נקט חלק יפה מפני שנוטל שלא בגורל החלק שנראה שהוא יותר יפה בין עדית לעדית או עדית לבינונית אחר שיהיו החלקין שוים דעבדו להו רבנן האי נייחא מפני שהם קטנים כדעבדי בכמה מילי והיינו דשייך ובורר להם חלק יפה דאי על פי גורל שקיל לה מאי בורר אלא ודאי כדאמרן וכתב הריטב"א ז"ל ופירוש נכון ומתקבל הוא:

דף כג.

יכולים למחות. ומהניא חלוקה לפירי דעד מחאה ומייתינן לה הכא להא דרב נחמן למימר דאם הבנים זכרים אוכלים העבדים בתרומה ולא חיישינן לעובר דאע"ג דסבר ר' יוסי דעובר פוסל ואינו מאכיל שאני הכא דעבדינן להו תקנתא כדאמר ר"נ והיינו שבוררים לעובר שאר נכסים לחלקו והעבדים לחלק הנולדים ובזה העובר לא יעכבם מלאכול וכבר פסקינן דלית הלכתא כר' יוסי אלא דכתבינן לה הכא משום דאיכא מאן דדייק דכיון שמעמידין אפוטרופוס לעובר שיברור לו קרקע כנגד עבדים משמע שיש לאפוטרופוס של יתומים רשות לחלוק בדינא דגוד או איגוד דהא שדה כנגד עבד אינו דין חלוקה שאין חולקין שדה כנגד כרם ואפי' שני עבדים שאין מלאכתן שוה אין להם

חלוקה זה כנגד זה ואפי' הם שוים בדמים כדמוכח בפ"ק דב"ב (דף יג:) מההוא עובדא דהנהו תרי אמהתא אלא הכא בדין גוד או איגוד ואיכא מ"ד שאין רשות לאפטרופין לחלוק בדינא דגוד או איגוד דההוא מזבין וזבוני הוא אלא אי מידי דלית בה חלוקה הוא יהא עומד בשתוף עד שיגדילו וכן פסק רבינו מאיר הלוי ז"ל והא דהכא לאו ראיה היא כלל דהא לאו מדינא עבדינן ליה אלא בתקנתא דרבנן משום תקנתא דלא ליכחשו עבדי והוא הדין לכל היכא דאיכא פסידא יהבינן להו לאפוטרופסין רשותא למפלגי בדינא דגוד או איגוד והכא עבדינן להו כעין חלוקה שמוכרים חלקם שבעבדים ונוטלין קרקע והא טבא הוא לעובר דהא אפוטרופסין מוכרין עבדים ולוקחין קרקע ולאידך קטנים נמי דקיימי איכא תקנתא דלא ליכחוש עבדי וזה ברור. הריטב"א ז"ל:

מתני' העובר. בת כהן שנשאת לישראל ומת והרי היא מעוברת פסולה שאינה חוזרת לבית אביה דכתיב ושבה אל בית אביה כנעוריה משמע בזמן שהיא דומה לנעוריה והשתא לא דמעוברת היא:

ולא מאכיל. אם בת ישראל היא שנשאת לכהן והניחה מעוברת אינו מאכיל אותה בתרומה דעובר במעי זרה זר הוא:

והיבם. בת כהן שומרת יבם לישראל פסולה לתרומת בית אביה מפני היבם דאגידא ביה ולאו ושבה היא ואי בת ישראל שומרת יבם לכהן אינו מאכילה דקנין כספו כתיב והא קנין דאחיו הוא:

והאירוסין. אי בת כהן מאורסת לישראל פוסלה מתרומת בית אביה משום דאית לה הויה לישראל וכתיב כי תהיה לאיש זר וכו' אי בת ישראל לכהן היא לא אכלה דארוסה בת ישראל אינה אוכלת משום דעולא דאמר (כתובות דף נז:) גזרה שמא ימזגו לה כוס בבית חמיה ותשקה לאחי' ולאחיותי':

והחרש. אי בת כהן לישראל חרש פסיל לה דהא קני לה בתקנתא דרבנן דתקינו לו נישואין אע"ג דלאו בר דעת הוא אי בת ישראל לכהן חרש לא מאכיל לה דקנין כספו אמר רחמנא והאי לאו קנינו קנין דאין בו דעת דחרש (תרומות פרק א משנה ב) שדברו חכמים בכל מקום שאינו מדבר ואינו שומע הוא:

ובן ט' וכו'. מוקמינן לה בגמרא בפוסל בביאתו וכגון חלל בן תשע שנים ויום אחד שבא על בת כהן פסיל לה שאינה אוכלת בתרומת בית אביה דהכי ילפינן לה בגמ' דובת כהן כי תהיה לאיש זר אתא למימר דכיון שנבעלה לפסול פסלה וכ"ש שאסורה לינשא לכהונה כדחזינן בגרושה דכ"ש הוא שהרי גרושה מותרת בתרומה ואפילו הכי אסורה

לכהונה זו לא כ"ש ואם כהן בן תשע הוא אינו מאכילה דנשואי קטן אינו כלום כדתנן שוטה וקטן שנשאו נשים ומתו נשותיהן פטורות מן החליצה ומן היבום:
ספק הוא וכו'. כלומר כי היכי דחלל ודאי בן ט' פוסל ה"ה שפוסל בביאתו ספק בן ט' דאזלינן לחומרא לפסלה באכילת תרומה ולינשא עוד לכהן ולא אמרי' אוקמא אחזקתה שהיתה ראויה:
ספק הביא ב' שערות. לענין האירוסין קאמר שאם קדש קטן את האשה ספק הביא ב' שערות וקדושיו קידושין ספק לא הביא פוסל בת כהן המאורסת לו מן התרומה:
נפל הבית וכו' בת אחיו. שהיא אשתו ספק הוא מת ראשון ונפלו שתיהן לפני אחיו ופטורה צרתה משום צרת הבת ספק בת אחיו מתה ראשון ובשעת נפילה ליבום לא הואי צרתה צרת ערוה דתנן וכולן אם מתו או מאנו צרותיהן מותרות:
צרתה חולצת. דדילמא לאו צרת ערוה היא ולא מתיבמת דדילמא צרת ערוה הואי ואיידי דאיירי בספיקי לחומרא תנא להא בהדייהו:
גמ' מצרי ואדומי. עד דור שלישי בעשה:
כותי. בלאו דלא תתחתן בם דקסבר גירי אריות הם:
חלל פוסל לכהונה. אם בת כהן מן התרומה ולויה וישראלית מלינשא לכהונה עולמית:
אם אינם ראוים. זו סיפא דמתניתין דבסמוך היא ובגמרא מקשה מדקתני סיפא אם אינם ראוים וכו' הרי אלו פוסלין מכלל דרישא לאו בפסולין עסקינן ופריק רישא פסולי כהונה סיפא פסולי קהל. כלומר קתני רישא להני פסולין גבי העובר והיבם וחבירו לפסול את הכהנת מן התרומה וקתני ליה סיפא לפסול את הקהל מלינשא לכהונה:
לויה וישראלית שפסולה לתרומה מנא לן:
בת ובת. יתירא הוא דהא כתיב לעיל מיניה וכהן כי יקנה עבד ומצי למכתב וכי תהיה לאיש זר:
לכהונה מנא לן. שלא תנשא עוד לכהן:
וכי מזהירין מדין ק"ו. לאוקמי בלאו גמור הא קיימא לן דאין מזהירין מן הדין:
גלוי מילתא בעלמא הוא. ולא מילף ילפינן להו לכהונה מתרומה דממילא כיון דאפסילה לתרומה אפסילה לכהונה דתרומה היינו קדושת כהונה:

דף כג:

עובד כוכבים ועבד. דמדכתיב כי תהיה ל' הויה משמע דבאלו דקדושין תפסי בהו משתעי קרא אבל עובד כוכבים ועבד מנא לן וכותי היינו עובד כוכבים ועבד נמי תנן העבד פוסל משום ביאה ולא שייך בהו קדושין עובר כוכבים דאמר מר אשת רעהו פרט

לאשת עובד כוכבים ועוד מדתני רב חנניא בעולת בעל יש להן [מידי אחריני אין להם] וגבי ישראל מקיש הויות להדדי [מאן דאית ליה קדושי כסף ושטר אית ליה קדושי ביאה] ועובד כוכבים כיון דלית ליה קדושי כסף ושטר לית ליה קדושי ביאה עבד נמי לית ליה קדושין דכתיב (בראשית כב) עם החמור עם הדומה לחמור:

מי שיש לו אלמנות וכו'. אני קורא בה ושבה מלחם אביה תאכל ולא מעובד כוכבים ועבד:

אשכחן כהנת. דפסלי לה עובד כוכבים ועבד:

מתני' לא פוסלין. האונס ומפתה כדמפרש ואזיל:

שוטה. אפילו על ידי חופה וקדושין לא פוסל ולא מאכיל דאין קנינו קנין וכדתניא שוטה וקטן שנשאו נשים ומתו נשותיהן פטורות מן החליצה ומן היבום אלמא אין קנין לשוטה ואף על גב דתקינו רבנן נשואין בחרש וחרשת בשוטה ושוטה לא תקון לפי שאין אדם דר עם נחש בכפיפה:

הרי אלו פוסלין. שהרי נתחללה בביאת פסול:

היה ישראל וכו'. באונס או פתוי שלא לשם קדושין:

עיברה וכו'. כדילפינן לעיל בפירקין עובר פוסל דכתיב (במדבר ל׳:י״ז) בנעוריה בית אביה פרט למעוברת:

נתחתך וכו'. והוא הדין אם ילדתו ומת:

עיברה לא תאכל. שהעובר אינו מאכיל כדכתיב ויליד ביתו יאכלו ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל:

גדול משל אב. שהבועל לא יכול להאכילה מפני שלא בא עליה לשם קדושין ולא קנינו היא ובנו מאכילה:

גמ' הולד ממזר. כדאסיקנא בפ' י' יוחסין (דף עה.) דלרב דאמר הולד ממזר לאו ממזר ודאי הוי אלא ממזר ספק ואסור בממזרת ואף על פי ששאר בני דומה כשרין אף ע"פ שהיא חשודה מאחרים שאני התם דנשואה היא ורוב בעילות אחר הבעל אבל הכא דארוסה לאו אורחיה למבעל כולי האי בלא חופה שתוקי דאמר שמואל בדוקי. שבודקין את:

אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת ואע"ג דרוב פסולין אצלה וכאבא שאול שהיה קורא לשתוקי בדוקי ואמר רבא הלכה כאבא שאול:

היכא שיש עדים שבא עליה או שהוא מודה ואע"פ דלא ידעינן אם אחר כן באו עליה (עדים) [עוד] אחרים כיון דאיכא ודאי ביאה דידי' בתרי' שדינן ליה אפי' לרב כי פליגי

בארוסה שעברה וכגון דליכא עדי ביאה דארוס וגם אין הארוס מודה או שאינו בעיר או ששותק או שאינו זכור בהא הוא דאמר רב הולד ממזר ואפי' אמרה אמו לכשר נבעלתי אינה נאמנת ושמואל אמר הולד שתוקי שהוא בדוקי ונאמנת אמו לומר שהוא מארוסה ומוקי לה רבא למילתיה דרב בדלא דיימא מיניה כלומר שאין רינון בעיר שמזנה עמו ולא דיימא נמי מעלמא וכ"ש היכא דדיימא מעלמא שאינו מן הדין למשדייה אבתריה וא"כ הוא ספק ממזר אבל היכא דדיימא מיניה בתריה שדינן ליה ואע"ג דדיימא נמי מעלמא והכי מסתברא דרבא ה"ק לרב מדפליג עליה אביי ואמר דכל היכא דדיימא מעלמא אף על גב דדיימא נמי מיניה לרב הולד ממזר [אלמא] לרבא אליבא דרב אף על גב דדיימא נמי מעלמא הולד כשר אי דיימא מיניה נמי ובתריה שדינן ליה ואי לא דיימא מיניה אף על גב דלא דיימא מעלמא נמי הולד ספק ומדפסק התם רבא הלכה כאבא שאול קי"ל הלכה כשמואל דמוקמי' ליה התם כאבא שאול שהיה קורא לשתוקי בדוקי ואפילו היכא דרוב פסולים אצלה אם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת והיכא שלא נבדקה אמו או שהיתה אילמת או שוטה הולד ספק ממזר אפילו לשמואל דלא מכשר ליה אלא בבדיקת אמו וכתב הריטב"א ז"ל אפילו כשהיא אומרת דמארוסה היא אם הארוס מכחישה בברי ואומר שלא בא עליה כלל אינו נאמן הוא לפוסלה אבל נאמן הוא על הבן דהא ברי וברי הוא והתורה האמינה את האב על הבן (קידושין דף עח: וכאן דף מז.) לומר שהוא ממזר שנאמר (דברים כ"א:י"ז) כי את הבכור בן השנואה יכיר ואפי' בבנו המוחזק בכשרות גמור כל שכן בזה דאתרע ליה וכן כתב הרמב"ם ז"ל:

והיכא שהבעל טוען בברי שהוא כשר והיא מכחישתו י"א שהולד ספק ממזר כיון דברי וברי הוא ויש אומרים שאם הוא טוען שלא זזה ידה מתוך ידו הוא נאמן להכשירו דכיון שהאמינתו תורה לפסלו כ"ש שנאמן להכשירו דאית לאמו חזקה דכשרות והיא לאו כל הימנה לפוסלו אפילו טוענת שהיא שוגגת וכ"ש אם טוענת שהיא מזידה שאינה נאמנת על עצמה וכתב הריטב"א דטעם דמסתברא הוא:

היא אומרת שהוא פסול והבעל שותק אין הולד ממזר ודאי על פיה שלא האמינתה תורה לפסול אלא להכשיר דמסייע לה חזקה דגופא הילכך הוי הולד ספק ממזר כללא דמילתא שניהם שותקין ספק ממזר ואם הוא טוען בברי שהוא כשר אף על פי שהיא מכחישתו כשר ואם היא טוענת בברי שהוא כשר והוא שותק כשר הוא טוען בברי שהוא ממזר הרי זה ממזר ואף על פי שהיא מכחישתו היא טוענת בברי שהוא ממזר אינה נאמנת ואף על פי שהוא שותק והולד ספק ממזר:

ומאי דאמרינן שהיא נאמנת להכשירו לא תימא ליוחסין ולהכשירו בבת ישראל אלא לענין ירושה נמי דכיון דארוס הוא והיא טוענת בברי דמיניה הוא כודאי משוינן ליה ובתר ארוס דהוי היתרא שדינא ליה וה"מ בארוסה או בא"א אבל בפנויה שילדה ואומרת מפלוני הוא אף על פי שנאמנת עליו להכשירו ליוחסין מדשמואל ואבא שאול כשהוא שותק או בשאינו זכור או שהוא במדינת הים אינה נאמנת עליו ליורשו ואפילו היכא דבא עליה ודיימא מיניה שכשם שזינתה עמו כך אפשר שזנתה עם אדם כשר דעלמא ואין הנאמנות שלה באדם מסויים יותר מאחר אלא הנאמנות הוא שנבעלה לכשר לה משום חזקה דגופא כדאיתא התם ואפילו בפלגש המיוחדת לו אינה נאמנת עליו וכן עיקר עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וריא"ף ז"ל הביא כאן הא דגרסינן בכתובות ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף הוא אמר מינאי והיא אומרת מיניה אמר רב יוסף למאי ניחוש לה חדא דהא קא מודה ועוד הא אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל דאמר נאמנת א"ל אביי ובהא כי לא מודה מכשר ר"ג והאמר שמואל לרב יהודה שיננא הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה והכא רוב פסולין אצלה ולטעמיך תיקשי לך היא גופה הלכה ואת לא תעביד עובדא אלא הא לכתחלה הא דיעבד והכא כדיעבד הוא. פירוש דהא קא מודה הארוס דודאי באעליה ובהא הא אמרינן דכולי עלמא לא פליגי דבחזקת כשר מוקמינן ליה ועוד אפילו לא הוה ידעינן דעת הארוס [הלכה] כר"ג שאם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת אפילו היכא דרוב פסולים אצלה. ומקשה אביי והא דאמרינן לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים כגון שהיא פנויה ואיכא מיעוט דפסולים אצלה כגון אחיה ואביה ושאר קרובים והכא רוב פסולים אצלה דארוסה היא ומשני לכתחלה. כלומר שאם לא נשא בת ישראל לא מנסבינן ליה בת ישראל אלא גיורת ומשוחררת דקי"ל קהל גרים לא איקרי קהל אבל אם נשא נשוי. וה"נ דיעבד הוא שהרי אנו רוצים לאסור האשה על בעלה וכיון שיש לתלות לקולא ואיהי נמי כשאנו בודקין אותה אומרת לכשר נבעלתי דהיינו הארוס נאמנת:

מתני' העבד וכו'. אם בא על הכהנת פסלה מן התרומה:

ואינו פוסל משום זרע. אם יש לה זרע לבת כהן מישראל כשר והוא עבד ומת בעלה ישראל וזה קיים אינו פוסלה מלשוב אל בית אביה כנעוריה ומפרש ואזיל היכי משכחת לה שיהא בן ישראל עבד:

ונכבש וכו'. נדבק ונדחק עליה לשון מכבש פרימש"א בלעז ולשון גנאי הוא:

דף כד.

ה"ז עבד. שולד שפחה [דף ע.] כמוה כדכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה שהולד כרוך אחריה:

בת כהן לישראל תאכל. אם מת אביו והוא קיים אף על גב דולד ולד בעלמא פסיל כדאיתא בגמרא [שם] דכתיב (ויקרא כב) וזרע אין לה מ"מ אפילו זרע פסול כי האי לא פסיל דלאו בתר אבוה אזיל ולאו זרעו הוא:

סליק פירקא

פרק שמיני

הערל. כהן שמתו אחיו מחמת מילה:

לא יאכלו בתרומה. כדילפינן בגמרא מקראי:

נשיהם וכו'. דהא משום ערלות וטומאה לא נפקי מכלל כהנים אלא דאינהו גופייהו מחסרי תקנתא הילכך אף על גב דאינהו לא אכלי מצו להאכיל קנין כספם:

נשיהם של פצוע דכא וכרות שפכה. לא יאכלו דשוויוה חללה בביאתן שהרי נבעלה לפסול לה דפסולי קהל נינהו דכתיב לא יבא פצוע דכא:

ואם לא ידעה. שלא בא עליה אחרי כן והיתה נשואה לו קודם לכן:

הרי אלו יאכלו. שהרי התחילו לאכול בתרומה:

גרסינן בגמ' [דף עא.] אמר שמואל חלצתו חמה נותנין לו כל ז' להבראתו כדתני לודא עשו יום הבראתו [דף עא:] כיום לידתו. ועדיף מיניה דאילו יום לידתו לא בעינן מעת לעת ואילו יום הבראתו בעינן מעת לעת:

[דף עב.] אמר רב פפא לא מהלינן ביומא דעיבא ולא ביומא דשותא ולא מסוכרינן ביה והאידנא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה':

חלצתו. שהיה חולה ונתרפא ונתחלצה ונשתלפה ממנו חמה:

כיום לידתו. דאחר שנתרפא ימתין עוד ז' ימים:

לודא. שם חכם:

ועדיף. דאילו ביום לידה ביום הח' ימול אפילו ליכא ז' מעת לעת ואילו בחלצתו חמה ממתינין לו עד ז' שלמים מעת לעת וה"ה אם יש לו כאב גדול בעינים דממתינין לו אחר שנתרפא שבעה שלמים דהא חמיר מחלצתו חמה דשורייקי דעינא בליבא תלוי כדאיתא פרק אין מעמידין (דף כח:) דעד כאן לא אמרינן בגמרא דכיבן ליה עיניה לינוקא לא יהבין ליה המתנת זמן אלא מהלינן ליה לאלתר שנתרפא אלא בכאב מועט וכבר דייקי מיניה רבוותא ז"ל דמשום צער וחולי כל שהוא משהין אותו למול עד שיבריא מיהת כדי

שלא יבא לידי סכנה וכן כתב הגאון ז"ל דכל תינוק שהוא מצטער בין מחמת חולי בין משום דבר אחר אין מוהלין אותו עד שיבריא:

ביומא דעיבא. יום המעונן. ונפקא ליה לרב פפא בגמ' להא דלא מהלו ישראל במדבר משום חולשא דאורחא ואיבעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית. כלומר שרוח צפונית הגונה לא חמה ולא צוננת ולא גשומה וחמה זורחת וטעמא שלא נשבה להם משום שהיו נזופים מדבת מרגלים מכל מקום שמעינן שכשאין העת צח והגון דלא מהלינן:

ביומא דשותא. שרוח דרומית מנשבת והיא קשה מכל הרוחות וה"ה דלא מקיזינן משום חשש סכנה:

והאידנא. דעבדינן מצות המילה בין ביומא דעיבא בין ביומא דשותא דשו בה רבים שומר פתאים ה'. וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל מכאן דמאן דלא בעי לממהל ביום דעיבא הרשות בידו ושפיר עבד דלא למסמך על שומר פתאים וה"ה שהיה ראוי שלא למול בשבת כשהוא מעונן עכ"ל. כאן הביא [בתוס' ד"ה מ"ט כו'] ז"ל מה שאמרו בהגדה על מי מנה עפר יעקב שראה בלעם המדבר מלא ערלות של ישראל אמר מי יוכל לעמוד בזכות דם המילה המכוסה בעפר הארץ ומכאן התקינו לכסות הערלה עם הדם בעפר וכדאיתא בפרקי ר' אליעזר ע"כ:

ועוד תניא משוך צריך למול. פירוש משוך שאחר שנמהל נמשכה ערלתו בין ע"י אדם בין ע"י חולי וצריך מדרבנן משמע כדאמרי' הכא בגמרא דאי דאורייתא חייב מבעי ליה ואסמכוה אקרא דכתיב את בריתי הפר ודרשינן לרבות את המשוך ולא חיישינן שמא יעשה כרות שפכה שהרי [גמרא כאן] מלו הרבה בימי בן כוזיבא שמשכום באונס בכרך ביתר וגבר יד בן כוזיבא ומלך בהם ונצחם ומלך שתי שנים ומחצה וחזרו ומלו בימיו:

מתני' אי זהו פצוע דכא כו':

מותרין בגיורת. דאע"ג דכהן כשר אסור בגיורת ומשוחררת היינו לפי שהיא זונה שנבעלה בכותיותה אבל אלו מותרין [דלאו בקדושתייהו קיימו] וקהל גרים לא איקרי קהל:

גמ' נפצעו. כמו פצע מכת חרב או סכין:

ואפי' נקבו. פירשו בו נקב שאין בו חסרון דהיינו סתם נקב והיינו דלבתר הכי קתני חסרו ומיהו כתבו בתוס' דדוקא מפולש דהיינו סתם נקב כדאי' בסוכה [דף לד:] וכן בחולין [דף מב.] וכן כתוב בספר המצות לשון הריטב"א ז"ל וכתב הרא"ש ז"ל נקבו ה"ה

א' מהן. אפי' חסרו כל שהוא ולאו מעצמן קאמר אלא קאי אנמוקו כלומר שמחמת מכה או מעוך נמוקו והוקטנו מאליהן:

בכרם. שהיו יושבים שורות שורות ככרם הנטוע שורות:

כסריס חמה. סריס חמה בידי שמים הוא והאי לאו חולי הוא דסריס חמה כשר דלא אסרה תורה אלא פצוע ודך וכרות וא"ת וכי פליג אמתני' דתנן כל שנפצעו ביצים שלו ואפי' אחת מהן וכ"ת התם בידי אדם הכא בידי שמים א"כ מאי איריא אין לו אלא ביצה אחת אפי' חסרו שניהם בידי שמים כשר כדאמרינן בפצוע בידי שמים כשר ומסתמא נמי ה"ה כרות נמי בידי שמים ועוד שאנו רואין כמה בני אדם שנכרת מהם ביצה אחת ומולידין ולא מסתבר למימר צא וחזר על בניהם מאין הם וכמ"ש ר"ת ז"ל שאם אתה אומר כן אתה מרבה פסולין בישראל לפיכך תירץ ר"ת ז"ל אפי' בידי אדם מכשר הכא ר' ישמעאל אלא שיש לחלק בין נטלה הביצה לגמרי לנפצעה מידי דהוה (חולין דף נה:) אניטל הטחול דכשר וניקב בסומכיה טרפה ודאמרינן לקמן דנכרתו פסול בשניהם קאמר אבל ביצה אחת אית ליה רפואה ואפילו נאמר דפליג ר' ישמעאל על תנא דמתניתין יש לסמוך ע"פ דבריו דכל ששמע מפי חכמים בכרם הוי סמכי טפי כדאמרינן בפרק החולץ [דף מב:] ממתניתין דכרמא הדר ביה וזו שיטת ר"י ור"ת ורבינו שמשון והראב"ד והרא"ש ז"ל ואומר רבינו יצחק ז"ל שעל הירושלמי (דפירקין הלכה ב) סמכינן בהא שלא פירשו בגמרא שלנו וזה דכשמכשיר ביצה אחת הוא דוקא כשהיא השמאלית ונשארה הימנית אבל בה"ג וריא"ף ז"ל כתבו דבידי אדם פסול ק"ו מנקבה והא דרבי ישמעאל בידי שמים והא דפרכינן בגמרא סריס חמה ס"ד דמשמע דלא איירי בידי שמים היינו משום דסתם סריס חמה הוא כן מתחלת ברייתו וכדאמרינן לקמן בפירקין אי זהו סריס חמה כל שהוא לקוי ממעי אמו ועוד דסריס חמה הוא שאין בו חסרון אבר והיינו דאמר אינו אלא כסריס חמה כלומר שאין בו חסרון ולקות בביצים שהוא כשר כיון שהוא בידי שמים וכן כתב הרמב"ן דכל שאין לו אלא ביצה אחת מתחלת יצירתו משמע עד כאן והיינו דאמר אינו אלא כסריס חמה שהוא ג"כ בידי שמים וכתב הריטב"א ומה שהביאו ר"י ור"ת ראיה מן הירושלמי [שמכשיר] בשאין לו השמאלית (ואפילו) בידי אדם אדרבה אשכחן בירושל' [שם] פצוע אית תנא תני בידי אדם פסול בידי שמים כשר ואית תנא תני בין בידי שמים בין בידי אדם פסול הוה בעון מימר מ"ד בידי אדם פסול בידי שמים כשר ר' ישמעאל מ"ד בין בידי שמים בין בידי אדם פסול רבנן אלמא אף רבי ישמעאל לא הכשיר אלא בידי שמים ומה שאמרו החכמים הללו כי הרבה יש שנכרתה הביצה שלהן והולידו כן אנו אומרים כמו שאומרים בגמ' [דף עה:] צא וחזר על בניהם מאין הם

ואילו היה ההפרש בין נקבה לנכרתה לגמרי לא סגי דלא הוו מפרשים בגמ' ולקמן נמי כי אמרינן נכרתו פסול היה לו לפרש דדוקא שנכרתו שניהם דלא נטעה בנפצעו דמיירי אפי' בביצה אחת לדברי הכל אלא ודאי נכרתו דומיא דנפצעו והרמב"ם ז"ל שהוא הבקי שברופאים כן כתב נכרתו הביצים או אחת מהן או שנדוכו או חסרה או שנקבה ה"ז פסול כל פסול שאמרנו בענין זה שלא היה בידי שמים כגון שכרתו אדם או כלב או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא או שנולד בלא ביצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו או שנולד בהם שחין והמסה אותן או כרתן ה"ז כשר לבא בקהל זה לשון הרב ז"ל הביאו הרמב"ן וכתב שכן הוא בהלכות (מיאון ב) גדולות וכתב הריטב"א ז"ל כן כתבו רבותי ז"ל נמצא שיטה זו של בה"ג והרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והרא"ה והריטב"א ז"ל:

דף כד:

הפצוע. מעיקרו כגון ממעי אמו:

דך בכולן. ביצים וגיד וחוטי ביצים שהביצים תלוים בהם תוך הכיס:

תנו רבנן ניקב פסול. בדין זה של כרות שפכה מסקינן דהלכתא כרבינא דאמר בגמ' בין כקולמוס בין כמרזב כשר אם נחתך מעטרה ולמטה כחתוך קולמוס שמחתכין את חודו באלכסון לכתוב או כמרזב שנחתך כסלון ויש לו דפנות משני צדדין והחקק באמצע כמין צנור כשר ונקבה העטרה עצמה ונסתם בכל דהו ואינו ניכר רואים אם גדול כל כך שאילו רואה האיש קרי נקרע ומרחיב הנקב מחמת דוחק הזרע שמתאסף פסול:

שותת. חמימות התאוה יוצא דרך הנקב וכשהזרע יוצא דרך נקב אינו יורה כחץ וקי"ל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מזריע:

וזהו פסול וכו'. פי' ה"ר אלעזר ממיץ זה לשונו דאינו פסול לבא בקהל שאין זה פצוע שהרי אמרו בספרי דפצוע דכא אינו חוזר לברייתו ולקמן [דף עט:] בפירקין אמרינן כי סריס אדם אין לו רפואה אלא פסול מלהוליד קאמר ובניו ממזרים וכן כתב בעל ספר המצות אבל הגאונים ז"ל והרמב"ם ז"ל פוסלין אותו בקהל:

קרום שעלה וכו'. משום דהדר מפתח והיינו סרכא דריאה דמטרפא בה חיותא וכן היתה טריפה אם ניקבה ודופן סותמתה שלא במקום רביתא כדאיתא באלו טריפות:

המסוללות. דרך תשמיש משפשפות נקבותן זו בזו וכן המסוללת בבנה קטן בסנהדרין (דף סט:):

ולא היא. לית הלכתא הכי ולא כר"א כדאמרינן לעיל [בפרק ו בסימן פב] וכן אסיקנא הכא בגמרא [דף עו.] דפצוע דכא לאו בקדושתיה קאי ומותר בגיורת ובנתינה ואפילו כהן פצוע דכא מותר בה כיון דלאו בקדושתיה קאי והני לא איקרו קהל וכיון שכן הוא הדין שמותרין בממזרת דהא והא איסור תורה וכן אמרינן בירושלמי בפי' דמאן דמכשר פצוע דכא בנתינה הוא הדין בממזרת ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל שחלק בין נתינה לממזרת וליתא כדמוכח סוגיין ובכל דוכתא נמי אמרינן דנתינה איסור תורה הוא הריטב"א ז"ל והכא בגמרא [דף עו:] גבי מצרי אם מותר היום עד ג' דורות דאמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר לבא בקהל כתבו המפרשים ז"ל תוספתא דמסכת קדושין (תוספתא קידושין ה) דמסיים בה א"ל ר' עקיבא מנימין טעית משעלה סנחריב בלבל כל העולם וכל האומות מותרות בכל משפחות האדמה וכן התיר ר' יהושע לגר העמוני לבא בקהל מהאי טעמא (ברכות דף כח.) דסנחריב שבלבל כל העולם וכל דפריש מרובא פריש ובתוספתא דמסכת ידים א"ל ר"ג לר' יהושע גבי מצרי כיוצא בזה מהו אמר ליה למצרים נתן קצבה שנאמר (יחזקאל כ"ט:י"ג) מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן הגוים אשר נפוצו (שם) נמצא דפליגין תוספתא דמסכת קדושין ותוספתא דמסכת ידים ויש שפסקו הלכה כתוספתא דמסכת ידים (ידים ד) ולפיכך מצרים אסורין היום וכן כתב הרב בה"ג ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב כי המצרים מותרין משעלה סנחריב ובלבל נראה שסמך על תוספתא דמסכת קדושין:

מתני' אבל נקבותיהן מותרות . דדרשינן עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית וטעמא דקרא דכתיב (דברים כג) על דבר אשר לא קדמו ואיש דרכו לקדם ולצאת אבל אשה אין דרכה לצאת מן הבית דכתיב (תהילים מ"ה:י"ד) כל כבודה בת מלך פנימה:

אחד זכרים . דכתיב (דברים כג) אשר יולדו הכתוב תלאן בלידה בין שהם זכרים בין שהם נקבות:

אם הלכה נקבל. כלומר אם הלכה שמעת מרבותיך שהנקבות מותרות מיד מצרי ואדומי נקבל ממך ואם לדין שאתה דן ק"ו מעצמך יש לנו להשיב תשובה כדאמרינן בגמרא עריות יוכיחו שלא אסר אלא שני דורות ואחד זכרים ואחד נקבות אסורות:

לא כי. אפי' אני דן מעצמי אין לכם תשובה כדמפרש בגמ' מ"מ הלכה אני אומר ולית הלכתא כר"ש אלא כרבנן:

ממזרים וכו' איסור עולם. דילפינן עשירי עשירי מעמוני שאמור בו עד עולם:

נתינים. הם גבעונים וקראום נתינים על שם ויתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים ואפי' נתגיירו כתיב בהו לא תתחתן בם וכיון דלא כתיב בהו דורות ילפינן להו ממזרין לחומרא:

דף כה.

גרסי' בגמרא [דף עו:] מה"מ א"ר יוחנן דאמר קרא וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר בן מי זה הנער אי מפרץ אתי מלכא הוי א"ל דואג עד שאתה שאיל עליה אם הגון למלכות אם לאו שאיל עליה אם מותר לבא בקהל דאתי מרות המואביה א"ל אבנר תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית [דף עז.] אקשי ליה דואג קשיאתא ושתיק בעי לאכרוזי עליה מיד ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי וכתיב יתרא הישמעאלי אמר רבא מלמד שחגר חרבו כישמעאלי ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ומי מהימן והא אמר ר' אבא א"ר הונא א"ר כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו שאני הכא דהא שמואל ובית דינו קיים. פירוש אם קודם מעשה שבא הוראה לידו אומרה ושנאה בבהמ"ד לתלמידיו בשם רבו שומעין לו בשעת הוראה ואם לאו אין שומעין לו שמחמת מעשה הבאה לידו אומרה:

דהא שמואל ובית דינו קיים. ומילתא דעבידא לאגלויי הוא ולא משקר בה. וכתבו בתוספות דהא דאמרינן אין שומעין לו דוקא מילתא דשייכא בדידיה כי הכא דיתרא הישמעאלי שנשא אביגיל בת נחש שהיא בת ישי כדאיתא בב"ב (דף יז.) ועל הא דפרש"י ז"ל דמשום דבית דינו קיים לא משקר הקשו ז"ל דחס ושלום לא חיישינן לת"ח שישקר אלא חיישינן שמתוך שנושא ונותן בהלכה כדי לקיים דבריו אומר בדדמי כסבור שקבל כן מרבו וכי איתא לרבו קיים ודאי דייק שפיר ולא אמר אפי' בדדמי וכל ה"מ כדאמר בגמרא אבל כשאמר מסברא ומביא ראיה לדבריו שומעין לו וזה פשוט. הריטב"א ז"ל:

מתני' **אמר ר**' **יהושע וכו**' **לא חולץ**. דכתיב (דברים כ"ה:ו') ולא ימחה שמו פרט לסריס ששמו מחוי:

ואין לי לפרש. איני יודע איזה סריס בן חליצה ואי זה פטור:

סריס אדם. שנסתרס לאחר שנולד:

סריס חמה. ממעי אמו:

חולץ. [דוקא חולץ] אבל לא מייבם דהא אסור לבא בקהל ומיהו אי הך יבמה היתה גיורת יבומי נמי מייבם דקהל גרים לא איקרי קהל ומדהתיר לחלוץ ש"מ האי תנא סבר

דלר' עקיבא חייבי לאוין דשאר דווקא הוא דהוי ממזר חייבי לאוין גרידי לא הוי ולא יבא פצוע דכא חייבי לאוין גרידי נינהו ולפיכך חליץ אבל לאידך תנא דר' עקיבא דסבר בכל חייבי לאוין הוי ממזר א"כ הוי כחייבי כריתות ולאו בני חליצה ויבום נינהו:

גמ' היכי דמי סריס חמה אמר רב יצחק וכו'. לאו לשון שאלה הוא אלא מדבריו של רבי יצחק הוא שמפרש סריס חמה דמתני' שהוא בענין שלא היה לו שעת הכושר מעולם כיון שסריס אדם חולץ משום שהיה לו שעת הכושר דאם לא כן הא מפרשינן לקמן סימנין:

כל שלא ראה וכו'. שלקה ממעי אמו:

כיפה. בולט"א בלע"ז שאין קלוח השתן הולך למרחוק כשהוא מטיל כלפי מעלה ואין נעשה ככיפה זהו סימן מיוחד ומובהק למי שהוא סריס חמה ממעי אמו ואילו סריס חמה דעלמא הא לקמן נתפרשו בו סימנין הרבה:

סימני סריס וכו'. אין עושין בהן מעשה. להחזיקן בגדולים עד שיהיו בן עשרים שנה שלמות ולא הביאו שתי שערות דהשתא נדונים כסריסין וגדולים אבל קודם לכן נדונים כקטנים אף על פי שנולדו בהם סימני [סריס] ואיילונית וזהו הדרך השלישית כי שלשה דרכים הם לענין גדלות הדרך האחד שנים ושערות. מי"ב שנים ויום אחד לנקבה וי"ג שנים ויום אחד לזכר הדרך השני בשלא הביא שערות וגם לא נולדו לו בו סימני סריס בגדלותו אחר שהגיע לרוב שנותיו דהיינו לאחר ל"ו שנים הדרך הג' שלא הביאו שתי שערות ויש לו סימני סריס ואיילונית אין עושין בהם מעשה עד שיהא בן עשרים כדאמרינן הכא:

בן ח' אין עושין מעשה לדונו כגדול עד שיהא בן עשרים ואף על פי דהביא שערות שומא בעלמא נינהו וכעין סריס חשבינן ליה לענין זה ואף על גב דהוי בן קיימא ודוקא בבן ח' ודאי אבל כשהוא ספק בן ח' ספק בן ט' בחזקת בן ט' קאי והוי גדול בשנים ושערות שאם לא כן לרבי אבהו מה נעשה בקדושי דרוב בני אדם דלא חיישינן בהו לומר שמא קטנים נינהו וזהו דרך המפרשים ז"ל ולא פירש"י ז"ל כן ודעת רוב הפוסקים זכרונם לברכה דהלכתא כר' אבהו:

מפני הסכנה. סכנת שניהם הבן והאם שלא ירבה החלב בדדין ותאנס ותמות:

טעמא דלא גמרו. בניחותא וסיומא דמלתא הוא:

בר ז' הוא. ולשבעה נגמרה צורתו אלא שנשתהה וחיי ובגמרא [דף פ:] אמרינן דעבד עובדא הכי רבא תוספאה באשה שהלך בעלה למדינת הים ואשתהי עד תריסר ירחי שתא שלא חזר הבעל וילדה אשתו לסוף שנתה ואכשרה רבא דקסבר משתהי הולד לאחר גמר צורתו לז' שנשתהה ג' חדשים ולא אמרי' לאחר שהלך בעלה נתעברה מאחר

וזו כרבי דאמר דאשתהי וכן סבר רשב"ג [דתנן ארשב"ג] כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל וטעמא דאמרי' דאע"פ שלא כלו לו חדשי העבור לשבעה נגמרה צורתו ואשתהי עד שמיני ונקט באדם דאילו בבהמה קתני התם שהה שמונה ימים אינו נפל ושמואל פסק הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל בפרק רבי אליעזר (שבת דף קלו.) ואמרי' התם מכלל דפליגי רבנן עליה ונראה מל' רבן שמעון בן גמליאל דבשהייה גרידתא מכשיר בלא גמר סימנין ונראה נמי דמודה לרבי בגמר סימנין דעדיפא משהייה לחודה וכיון דקיימא לן כרבי שמעון בן גמליאל קי"ל נמי כרבי וזה נראה דעת הרמב"ן ז"ל ולפי זה אין לנו בן ח' אלא בשלא גמרו סימניו ולא שהה שלשים יום אבל יש מפרשים דרבי שמעון בן גמליאל תרתי בעי ופליג אדרבי דסגי ליה בגמר סימנין וכבר איפסיקא הלכתא כרבי שמעון בן גמליאל וה"מ דבעי תרתי בספק בן תשעה ספק בן ח' אבל בן ח' ודאי כגון שבעל ופירש סגי ליה בשהייה או בגמר סימנין כדאמרן הילכך כל דקים לן ביה שכלו לו חדשיו דכולי עלמא ולד מעליא הוא אף על פי שלא גמרו סימניו וכל שהוא ספק בן ט' ספק בן ח' אף על פי שגמרו סימניו לר' שמעון בן גמליאל ספק נפל הוא תוך שלשים יום והיה לנו לומר שלא נמול אותו בשבת מספקא אלא דמשמע דסמכינן על מה שאמרו בגמרא שאף הם היו נוהגים כן מדאמרינן (שבת דף קלו:) ממהל היכי מהלינן בשבתא ומהדרינן ממה נפשך כרב אדא בר אהבה אם חי הוא שפיר מהלינן ואם נפל הוא מחתך בשר בעלמא הוא וליכא אלא שבות דרבנן וכן המנהג פשוט בעולם וכן פסק הרמב"ם ז"ל ועיקר. הריטב"א ז"ל:

דף כה:

תנו רבנן אי זהו סריס. שערו לקוי. רך:

מחליק. חלק כבשר אשה דרך בשר איש להיות אשפר"י בלע"ז:

רתיחה. אישקומ"א בלע"ז:

כיפה. קלוח ארוך למרחוק:

מחמיצין. מסריחין כששוהין בכלי:

דוחה. כמו דוחה (בכלי) שאינו קשור כלובן ביצה אלא צלול כמים:

הבל. חמימות כעין עשן:

ומתקשה וכו'. תשמיש קשה לה:

שפולי מעים. כמין כף למעלה מאותו מקום כדאמרינן פ' יוצא דופן (דף מז:):

עד שיהו כולן. ולא הוי סריס בסימן אחד:

אפי' באחד. הוי סריס:

ודווקא בשלא הביא שתי שערות אבל כשהביא שתי שערות אפי' בזקן לא הוי סריס עד שיהו לו כל הסימנין שאמרנו אבל בסימן א' לא הוי סריס וכן הלכה:

גרסי' בגמ' [דף כא.] תנן מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם ידלקו נתערבו באחרות ואחרות באחרות כולן ידלקו דברי רבי מאיר שהיה רבי מאיר אומר את שדרכו לימנות מקדש רבי יוחנן אומר את שדרכו לימנות שנינו ורשב"ל סבר כל שדרכו לימנות שנינו וכן שונה רבי יוחנן חתיכה בחתיכות עולה מאי חתיכה דתניא חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חטאות טהורות וכן פרוסה של לחם הפנים טמא שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהור תעלה רבי יהודה אומר לא תעלה אבל חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה בק' חתיכות של חולין טהורות וכן פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבה בק' פרוסות של חולין טהורות דברי הכל לא תעלה [דף פב.] מאי שנא דרישא ומ"ש דסיפא א"ר שישא בריה דרב אידי רישא בנטמא בטומאת משקין דרבנן וסיפא (בטומאת שרץ) דאורייתא רב אשי אמר סיפא משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל והא דרב אשי בדותא היא למאן אי לכהן משרא שריא ליה אי לישראל לעולם אסור אלא הא דרב אשי בדותא היא. פירוש הא מתני' מייתי הכא על פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש דפליגי עלה דתנינן הכא אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה וכו' וארשב"ל מאכילה בתרומה ואינה מאכילה בחזה ושוק רבי יוחנן אמר אף מאכילה בחזה ושוק וטעמא דר"ל משום דתרומה בזמן הזה דרבנן ולפיכך אנדרוגינוס מאכילה אף על פי דספק זכר הוא ורבי יוחנן סבר דזכר מעליא הוא ונשואיו נשואין גמורין ואמר ליה ר' יוחנן לר"ל מי סברת תרומה בזמן הזה דרבנן אפי' דדגן דהא מתני' תרומה סתמא קתני וסברת דקדושת הארץ בטלה א"ל ר"ל אין שאני שונה עגול בעגולין עולה כלומר דעגול תאנים של תרומה בטל בק' של חולין ואילו היה תרומת דגן בזמן הזה דאורייתא כיון שדבר שבמנין הוא העגול הזה גזרינן לומר דלא בטיל אטו תרומת דגן א"ל רבי יוחנן והלא אני שונה חתיכה בחתיכות עולה כלומר שעגול שאתה אומר לאו מטעמיך הוא דאפי' היה דאורייתא הוה בטיל משום דלא חשיב דבר שבמנין אלא את שדרכו לימנות כלומר שדרכו לעולם או ברוב הפעמים למכרן במנין אבל עגול או חתיכה פעמים הרבה נמכרים באומד ומשום הכי בטלים ואף על גב דמדאורייתא נינהו:

תלתן. פנגרי"ג בלע"ז ומין קטנית הוא:

ידלקו. הכלאים בשריפה דכתיב תקדש תוקד אש:

כולן ידלקו. ואפי' נתערבו באלף דסבר ר"מ דחבילי תלתן דבר שבמנין הוא ולא בטיל דלא מצינן למימר ימכרם לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבהם לפי שהם דברים שנקחים מן העובד כוכבים וחיישינן בהו שמא יחזור העובד כוכבים וימכרם לישראל וא"ת יוליך הנאה לים המלח ואידך תשתרי כדאמרינן במסכת ע"ז (דף מט:) בפת שאפאה בעצי ערלה ועצי אשרה או בגד שצבעו בקליפי ערלה י"ל דהתם הוא שאין בו אלא שבחו של איסור אבל כשיש שם גופו של איסור והוא איסורא דאורייתא לית ליה תקנתא בהולכת הנאה לים המלח:

נתערבו באחרות. יש גורסין ואחרות באחרות וקשה דכל שהוא ספק ספקא ע"י תערובת מותר (זבחים דף עד.) ואינו אסור אלא באיסורי ע"ז בלבד ויש לקיים הגירסא כגון שנפלו שם רובן של ראשונים דכחד ספקא חשיב:

ר' יוחנן אמר וכו'. המפרשים האחרונים ז"ל כתבו דהא דפליגי אליבא דר"מ משום דסוגיין כוותיה בכולי תלמודא דדבר שבמנין לא בטיל ומיהו רבנן נמי מודו בבעלי חיים דלא בטילי או בחתיכה הראויה להתכבד בה לפני האורחין שאינה קטנה ולא גדולה ביותר דלא בטילי וכן הדין בכל איסורי ע"ז דלא בטילי מפני חומר איסורן:

תעלה. משמע מסוגיא זו דטעמא דאמרינן תעלה משום דלא הוי דבר שבמנין והקשו ז"ל תיפוק ליה משום חתיכה הראויה להתכבד בה דלא בטלה דהא מוקי לה רבי יוחנן בשמעתין בחתיכה שלימה וכי תימא דבנבלה דמותרת בהנאה הוא דאמרינן הכי שראויה להתכבד בפני אורחין עובדי כוכבים אבל של חטאת שאסורה בהנאה לא ליתא דבשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה איסורי הנאה נינהו ולא בטילי משום חתיכה הראויה להתכבד וי"ל דהתם הואמשום דאילו בטילי היתה ראויה להתכבד בפני עובדי כוכבים וישראלים דומיא דסיפא דהכא דחטאת טהורה שנתערבה בחולין טהורים דאמרינן לא תעלה אבל חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות חטאת אף לאחר בטולן אסורות לישראל ולעובדי כוכבים ולנשי כהנים דלא הותרו אלא לזכרי כהונה בלבד ולפיכך לא מקריא חתיכה הראויה להתכבד בפני האורחין ומיהו אי מוקמינן לה בחתיכה שאינה מבושלת לא הוה קשיא מידי דהא לאו ראויה להתכבד בפני האורחין אלא שהוא דוחק לאוקומי בהכי:

ר"י אומר וכו'. דקסבר ר"י בכל דוכתא מין במינו לא בטיל אבל ליתא לדר"י דרבנן פליגי עליה ואמרו מין במינו ברובא והכי קי"ל דבדאורייתא חד בתרי בטל ואע"פ שיש בו כזית בכדי אכילת פרס דקי"ל כרב דאמר בפרק התערובת (דף עח.) א"א שלא ירבה מין

על מינו ויבטלנו אלא דרבנן החמירו לפי מה שהוא אסור שיעורים אחרים ורוב הדברים בטלים בס' מדבריהם:

מ"ש רישא וכו'. דבשלמא אי מוקמינן רישא בשנימוחה דלא חשיבא וסיפא בשלא נימוחה אתיא שפיר אבל אי מוקמינן רישא בשלא נימוחה מאי שנא וכו' דאי דבר שבמנין היא בתרוייהו לא תעלה ואם אינה דבר שבמנין הכא והכא תעלה:

רישא בנטמא שנטמאת חתיכה על ידי משקין טמאין שנגעו בכלי ומדאורייתא אין משקה מטמא אוכל ואף על גב דאיכא למיגזר משום טומאה דאורייתא הואיל ואין דרכן לימנות [תעלה] וסיפא קדשים לזר איסורא דאורייתא הוא חומר איסורו וקדושתו עושה אותה מדברים שאת שדרכן לימנות ולא בטלה והלכתא כר' יוחנן שאת שדרכו לימנות שנינו ואפי' בדרבנן לא בטלה וכן פסק הרמב"ם ז"ל ויש חולקין עליו אבל רבותי הסכימו לדברי הריטב"א ז"ל:

דבר שיש לו מתירין. דמותרין לכהן:

בדותא היא. דהא דקי"ל דבר שיש לו מתירין לא בטיל כגון דמשתרי לאחר [זמן] למאן דאסור ליה השתא כגון ביצה שנולדה בי"ט:

משרא שריא ליה. [אפי' השתא] ומכאן הקשה הרשב"א ז"ל על מ"ש הריא"ף בפרק גיד הנשה [בסי' תתכ"ג] על ההיא דאמר פרק כיצד צולין [דף עו:] פת שאפאו בתנור עם צלי דאסר רב כהנא למיכל בכותח וקא פריש הרב ז"ל טעמא בהלכות משום דכיון דמצי למיכליה בהדי בשרא ה"ל כדבר שיש לו מתירין דאפי' באלף לא בטיל ולפום מאי דאמר הכא ליתא דלמיכליה בבשר לעולם שרי ולמיכליה בכותח לעולם אסור כדאמרינן הכא:

ואמרינן בגמרא [כאן דף פב:] וסבר ר' יוחנן בדרבנן לא בעיא רבייה והא תניא מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות ונתן סאה ונטל סאה כשר וא"ר יהודה בר שילא א"ר יוסי א"ר יוחנן עד רובו מאי לאו נשתייר רובו לא דלא לישקול רובו ואיבעית אימא שאני התם [דאיכא למימר] שאני אומר. פירוש הך סברא אתמרא גבי ברייתא דתני שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שני סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו בתוך אלו ולא ידעינן תרומה לאיזו מהם נפלה מותרין החולין לזר שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה ואמר רשב"ל והוא שרבו חולין שבקופה מן התרומה ורבי יוחנן אמר אף על פי שלא רבו חולין מן התרומה אלא שהסאה של תרומה כמו החולין שבקופה שוה בשוה סמכינן אשאני אומר ומותרין החולין לזר ומדבעי ר"ל רבייה ושאני אומר ורבי יוחנן לא חזינן דסגי ליה ברבייה לחודיה [לשנויא קמא] וסגי ליה בשאני אומר לחודיה אלמא שאני אומר עדיף מרבייה וכן כתבו ז"ל דשאני אומר

עדיף מרבייה ואם (כן) [תאמר] קשיא לרבי יוחנן מהא דתנן במסכת תרומות פ"ד ב' קופות שתי מגורות שנפלה סאה של תרומה בתוך אחת מהן ואין ידוע לאי זו מהן נפלה מעלות זו את זו ע"כ מיירי בתרומה בזמן הזה דרבנן ולפיכך הקילו בה לחשבן כאילו היא קופה אחת אף על גב דליכא שאני אומר שהרי שתי הקופות חולין נינהו ויש לומר דהתם טעמא אחרינא איכא דעדיף משאני אומר דמיירי בשתי קופות של אדם אחד שעומדות להתפנות ולהתערב זו לתוך זו ולפיכך עשאום כאילו הם מעורבות כבר וכן פירש רבינו שמשון ז"ל וכדתניא בתוספתא דהתם פרק סאה תרומה שתי קופות בשתי עליות שתי מגורות בעלייה אחת [ונפלה סאה תרומה ואין ידוע לאיזו מהן נפלה] יעלו ר"י אומר לא יעלו ר"ש אומר אפי' הם בשתי עיירות מעלות זו את זו ופירשו בירושלמי מה בין קופות למגורות קופות דרכן מתפנות מגורות אין דרכן מתפנות וקתני סיפא דתוספתא בזו מאה ובזו אין מאה הריני אומר לתוך מאה נפלו וקשיא לן למה לי שיהא באחת מהן מאה בלאו הכי מעלות זו את זו אלא ודאי דרישא מיירי כשהם של אדם א' שעשוין להפנות וסיפא שהם של שני בני אדם שאינם עשויים להפנות ואינם מעלות זו את זו ולהכי בעינן שיהא באחד מהם ק' דאיכא למימר שאני אומר ולר' יוחנן אה"נ דלא בעינן שיהא בשניה רבייה כלל אלא איידי דנקט יש בזו מאה נקט נמי אין בזו מאה [והא דלא] בעי ר' יוחנן רבייה כלל היינו משום דאיכא טעמא דשאני אומר אבל בלאו שאני אומר אה"נ דלא שריא ליה בלא רבייה דהא בכולהו אסורי דרבנן חזינן שהחמירו כעין של תורה כשומנו של גיד הנשה דבעינן ששים וסתם יינם במשהו כיין נסך ותרומת תאנים במאה ולא הקלו בענין זה אלא בתרומת חוצה לארץ או בחלת חוצה לארץ שבטלה ברוב ומכל מקום צריכה רוב מיהת כדאיתא בירושלמי דסוף חלה הורה רבי אבהו בבצרה שהיא צריכה רוב ולפי זה הא דמקשה תלמודא לר' יוחנן מהא דמקוה ופריק שאני התם [בתרומה] שאני אומר [ופרש"י] דהוה ס"ד דר' יוחנן בלאו שאני אומר נמי לא בעי רבייה א"א [אלא] הכי פירושו דקא ס"ד דגבי הא דמקוה איכא למתלי לקולא ולומר שאני אומר סאה שנתן היא סאה שנטל (כי משום) סאה שנתן היא של משקה ופירש כדפירש רש"י ז"ל ובזו לא נתערבו במי מקוה וכשנטלה [תולין לומר] היא היא שנטל מרובה ופרקינן שאני התם דאיכא למימר שאני אומר לגמרי דנפלה תרומה לתוך תרומה אבל גבי מקוה אין שאני אומר שלו ברור כל כך כיון שהמשקה מעורב אף על פי שלא פירש רש"י ז"ל כן:

דף כו.

נתן סאה ונטל סאה. גבי שאר משקין ומי פירות ותמד שהחמיץ קאי במסכת מקואות ואם תאמר אם כן פסול' דאורייתא הוא דמים בעינן למקוה ומאי פריך לר' יוחנן דר"י לא אמר מילתיה אלא באיסורי דרבנן וי"ל דכל זמן שלא שינו מראיו פסולא דרבנן הוא ומדאורייתא אפילו כל היום כולו כשר ורבנן הוא דאחמירי ובעו רובא בהכשר כן תרצו האחרונים ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל:

ונטל סאה אשמעינן דאף על גב דחזר ונטל ואיכא למימר הא חסר ליה מקוה שהסאה זאת אינה משלימתו שאינה ראויה למקוה אפ"ה כשר דמכי יהביה למקוה בטיל ליה והוו להו ארבעין וחד כולן ראויין וכי שקל סאה פשו ארבעין אבל איפכא לא דכי נטל סאה ברישא חסר ליה וכי הדר מלייה ה"ל מקוה חסר ומשקין הללו אין משלימין המקוה:

מאי לאו דנשתייר רובו. עד י"ט סאה יכול לעשות כן אבל טפי לא דבעינן דלהוי רובא מי גשמים אלמא אף על גב דפסול שאיבה דרבנן בעי רובא בכשרות דלא לשקול רובא אבל עד פלגא שפיר דמי שהם שוה בשוה:

ואי בעית אימא. לעולם בעינן רבייה בדרבנן והא דקאמר אף על פי שלא רבו חולין משום דתלינן אשאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ואין כאן איסור אבל הכא [במקוה] ליכא למימר שאני אומר כה"ג וכדפרישית דהא מיא מבלבלי וליכא למימר חזר ונטלה ולענין הלכתא ודאי קיימא לן כרבי יוחנן דכל היכא דאיכא למימר שאני אומר והוי איסורא דרבנן ואפי' באיסורין כעין של תורה לא בעינן רבייה אבל באיסורין של תורה פשיטא דלכולי עלמא בעי רבייה ואף ברבייה יש להסתפק אי אמרינן שאני אומר ונראין דברי האומר דשרינן ברבייה דכיון דאיכא רבייה ספקא דרבנן היא דאפילו נפל איסור בתוך היתר חד בתרי בטיל כשהוא מין במינו מיהא וכדאר"ל בזבחים (דף עח.) אי אפשר שלא ירבה מין על מינו ויבטלנו והכי נמי סוגיין בכולי תלמודא דמדאורייתא חד בתרי בטיל והכי משמע פרק אלו עוברין (דף מד.) דכל היכא דאיכא שיעור ביטול מדאורייתא אמרינן שאני אומר ואפי' באיסורין של תורה ואי מין במינו הוא סגי ברבייה דחד בתרי ואי מין בשאינו מינו הא קי"ל כסוגיא דאלו עוברין דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא וכן פסקו גדולי רבותי ב"ה ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל ומכאן אתה דן לשתי קדרות אחת של שחוטה ואחת של נבלה ולפניהם חתיכה של נבלה וחתיכה של שחוטה ונפלה זו לזו ואין ידוע לאי זו מהן נפלה דתלינן לקולא כיון דאיכא רבייה ואפי' בחתיכה חשובה דאפילו בדבר שבמנין מדאורייתא חד בתרי בטיל ואפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפי' באיסורי דרבנן בפחות מרבייה ומיהו ברבייה אמרי' שאני

אומר אפילו באיסורין של תורה. וכל היכא דליכא למימר שאני אומר הא פרישנא דאפי' באיסורים דרבנן לא סגי ליה ברבייה ושיעוריהם כעין של תורה כעין שמנו של גיד וכיוצא בו והרמב"ן ז"ל מיקל להתיר ברבייה לחוד באיסורין שאין להם עיקר מן התורה כגון חלת חוצה לארץ אלא שאפשר לומר דחלת חוצה לארץ טעמא אחרינא הוא מפני שאין איסורה בכל מקום תדע שלא התירו בשום איסורא דרבנן לבטלו ברוב אלא התם ובההיא דעצים שנשרו מן הדקל בי"ט ומעתה אין לנו ראיה לבטל אפי' איסורין של עובדי כוכבים כגון חלב וחמאה וגבינה בפחות מששים. ומיהו ענין פתן ובשוליהן כיון שאין איסור שוה בכל הוא אפשר דבטיל חד בתרי כן נראה עיקר בעיני וכן הסכים על ידי מורינו הר"ב ז"ל והריטב"א ז"ל:

מתני' לא חולץ וכו'. דכיון דלאו בר יבום הוא מחלץ נמי לא חלצה דכתיב ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו וגו' וחלצה נעלו הא חפץ מיבם משמע דכל העולה ליבום עולה לחליצה:

וכן אילונית. דכתיב והיה הבכור אשר תלד פרט לאילונית שאינה יולדת:

לא פסלה. מן הכהונה שאין חליצתו חליצה דהא לא רמיא קמיה:

בעלה פסלה. דכיון דלא רמיא קמיה קיימא עליה באיסור אשת אח שלא במקום מצוה:

גמ' בידי אדם אין. כלומר סריס אדם בני חליצה סריס חמה לא ולעיל פי' טעמא דרבי עקיבא משום דסריס אדם היה לו שעת הכושר ולפיכך הוא בר חליצה אבל סריס חמה לא היתה לו שעת הכושר וכתב ריי"ף ז"ל שמעינן מהא דהלכתא כר' עקיבא דה"ל מחלוקת ואח"כ סתם דקי"ל מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם:

מתני' אנדרוגינוס נושא. אשה ואשתו צריכה גט וכשימות אם יש לו אח חולץ או מיבם:

אבל לא נישא. כדין אשה הנשאת לבעל דדין זכר יש לו והשוכב עמו אפי' במקום נקבות הוי בא על הזכר [דף פג:] דכתיב ואת זכר לא תשכב משכבי אשה אי זהו זכר שיש לו שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס ורבי אליעזר פליג ואמר דוקא במקום זכרות שלו כלומר מאחוריו אבל בנקבות שלו פטור מדאורייתא אבל לוקה מכת מרדות מדרבנן וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל:

גמ' הלכתא כשמואל דפסק [דף פג.] כר' יוסי וכן פסק בספר המצות של הר"ם מקוצי בסי' ר"פ:

הא דקושי במסכת נדה [דף לו:]:

ליתא למתני'. דקתני רבי יוסי ור' שמעון אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה דמשמע דזכר הוא:

מקמי ברייתא. דקתני לר' יוסי ספקא הוא:
אדרבה וכו'. דמתני' עיקר ששנאה רבי שהוא רבו של ר' חייא ששנה הברייתא:

דף כו:

מדשבקיה ר' יוסי לבר זוגיה. שהוא ר"ש דאיירי בהדיה במתניתין ש"מ הדר ביה דאי לא הדר ביה ותנא דמתני' ותנא דברייתא פליגי מה נפשך אי פליגי נמי בדר"ש אמאי שבקיה לר"ש בר זוגי ואי לא פליגי בדר"ש אלא בדר' יוסי בלחוד א"כ אליבא דתנא ברא רבי יוסי ור"ש מפלג פליגי והו"ל לתנא ברא לאתויי סברא דר"ש וסברא דר' יוסי דפליג עליה:
דבי רב. אמרי' בגמרא לקמן [דף פג:] דבי רב סתמא הוא רב הונא:
הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה. ופריש בגמרא אנדרוגינוס הא דאמרן הרכבה דתנן אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות מל' יום לפני ר"ה ואם נטע והבריך והרכיב יעקור ר' יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת ר' יוסי ורבי שמעון אומרים שתי שבתות. פירוש פחות משלשים יום לפני שביעית דכל שלשים יום לפני שביעית כשביעית דמי דנפקא לן מן בחריש ובקציר תשבות במשקין בית השלחין ולענין פסק אכתי לא ידעינן שפיר הך הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס אי ר' יוסי דמתניתין דדיין לאנדרוגינוס כזכר אי כר' יוסי דברייתא דאמר ספק זכר ופרש"י ז"ל כרבי יוסי דמתניתין דאיירי בה נמי רבי שמעון והביא ראיה מן הנך דפסקינן כרבי יוסי בהרכבה דרבי שמעון איירי בהדיה דהוא הדין דאנדרוגינוס דפסקינן כוותיה הוא מההוא דר' שמעון דאיירי בהדיה ואם כן הוא מרבי יוסי דמתניתין אמרינן הלכתא כוותיה ולפירושו ז"ל פליגי אדרב ומיהו אתי שפיר הא דאמרינן בגמרא אמר רב הונא משמיה דרב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משני מקומות אבל ר"ח ורבינו אלפס ז"ל פירשו כרבי יוסי דברייתא ולא פליגי דבי רב אדרב ופליגי דרב אדרב הונא דאמר חייבין עליו סקילה מב' מקומות ולא תקשי דהא אמרינן דבי רב הוא רב הונא גופא דהיינו דוקא בדליכא מימרא דרב הונא דפליגא על מימריה בי רב אלא בי רב סתמא אבל היכא דאיכא מימרא דרב הונא דפליגא בי רב הוא רב המנונא והיינו דאמרינן בסנהדרין (דף יז:) בי רב מנו רב המנונא ולפירושו ז"ל פסקינן הלכה כרב וכבי רב דפסקי כר' יוסי דברייתא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ואף על גב דרבי יוחנן אמר לעיל אף מאכילה בחזה ושוק ורב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן אפשר לומר דלא פליג בהא עם רב אלא דפליג אדריש לקיש [דף כא.] בלישנא דמתניתין דמאכילה בתרומה

אי בתרומה דרבנן אי אפי' בחזה ושוק ונפקא מינה למאי דפליגי בעלמא אבל לדיניה דרב הכא לעולם אימא לך דלא פליג וכברייתא סבירא ליה וסמי מתני' מקמי ברייתא הרשב"א ז"ל ועוד כתב ז"ל והרמב"ם ז"ל פסק בחבורי הגדול ובפירוש המשנה שלו כרבי יוסי דברייתא דאמר בריה בפני עצמה ולפירושו אינו מאכיל בתרומה לפי שהוא ספק וספקא דאיסורא לחומרא ופסק כר"א דאמר חייבין עליו סקילה כזכר ולא ידעתי היאך יתקיימו שני פסקים הללו שאם אתה מספקו בנקבה היאך אתה סוקל על ביאתו כזכר ושמא הוא סובר דאף ר' אליעזר סבר דבריה בפני עצמה היא אלא שמחייבין עליו סקילה כזכר מגזירת הכתוב דכתיב ואת זכר לא תשכב משכבי אשה אי זהו זכר שיש בו שתי משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס ואף על גב דאית ביה שתי משכבות את זכר כתיב וכי כתב את זכר לאו דקריה רחמנא זכר אלא לומר שאין חייבין במי שיש בו שתי משכבות דהיינו אנדרוגינוס אלא ממקום זכרות והיינו דאמרינן לא לכל א"ר אליעזר אנדרוגינוס זכר הוא. ע"כ מלשונו ז"ל:

הדרן פרק הערל

פרק תשיעי

יש מותרות:

כהן הדיוט שנשא את האלמנה. בגמרא מפרש דהוא הדין דמצי למיתני קדשה א"נ מצי למיתני בתולה שהרי במיתתו נעשית אלמנה ונאסרה לאחיו כהן גדול:

חלל שנשא כשרה. כך גרסת רש"י ז"ל והחלל מותר בה והיא מותרת בו ומ"מ כיון שבא עליה נתחללה לכהונה והרי היא אסורה לאחיו שהוא כהן כשר משום חללה ויש גורסין כשר וכן גורס הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה וכן הגרסא בירושלמי כשר שנשא כשרה ויש לו אח חלל ופשטינן מינה בירושלמי דלהכי אסורה ליבמה מפני שהוזהרו כשרות שלא לינשא לפסולין וכל היכא דאיהי מוזהרת איהו נמי מוזהר אבל אי אפשר לגרוס כן לפום גמרא דילן חדא דהא דייקינן בגמרא דלהכי קתני נשא מפני שנתחללה בביאתו ואם כשר שנשא כשרה הוא במה נתחלל ועוד דאדרבה דייקינן בגמרא מינה שלא הוזהרו כשרות שלא לינשא לפסולין מדקתני חלל שנשא כשרה בכלל המותרות לבעליהן והכי פסקינן הלכתא בגמרא וגרסינן נמי בקדושין בפרק עשרה יוחסין (דף עג.) והלכתא גר מותר בכהנת לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ומותר בממזרת כרבי יוסי דאמר קהל גרים לא איקרי קהל:

שקדש את האלמנה. קדש דוקא אבל נשא נתחללה בביאתו ואסורה ליבמה ההדיוט ואף על גב דהני אסורות לבעליהן ובעמוד והוצא קאי ואיהו גופיה לא הוה בר הקמת זרע באשה זו אפילו הכי אחיו מקים לו זרע ומותרת להתייבם לו:

שנשא את האלמנה. מפני שנתחללה בביאתו אסורה ליבמה אפילו כהן הדיוט:

ושאר כל הנשים וכו'. גרסינן בירושלמי מתני' דהכא מסייע לר' יונה דאמר לית כללי דרבי כללים משום דהאי כלל דאמר ושאר כל הנשים אינו דוקא דהא פצוע דכא כדאיתא נמי בגמרא [דף פד:] ואיכא נמי ט"ו עריות שמותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן וצרת סוטה מותרת לבעלה ואסורה ליבם והבא על אחות חלוצתו אסורה לו ומותרת ליבם ואחיו שנשא אחות חלוצתו מותרת לבעל ואסורה ליבם:

גמ' לא הוזהרו וכו'. כהן מוזהר שלא ליקח הפסולות לו אבל כהנת אינה מוזהרת שלא להנשא לחלל:

לא יקחו לא יקחו אשה זונה וכו'. למה לי למכתב לא יקחו תרי זימני להזהיר כשרות אתא וקס"ד שלא ינשאו לחללין:

כל היכא שהוא מוזהר. כגון גרושה לכהן שהוא מוזהר שלא לישא אותה אף היא מוזהרת שלא לינשא לו:

וכל היכא וכו'. כגון חלל שאינו מוזהר שלא לישא כהנת הכהנת נמי אינה מוזהרת שלא לינשא לחלל וכמו שכתבנו במתני':

מתני' שניות מדברי סופרים. כגון אם אמו ואשמעינן תנא דאפי' באיסורא דרבנן לא מתיבמות אלא חולצות שהעמידו דבריהם במקום מצות עשה:

שניה לבעל [ולא שניה ליבם]. שהן אחין מן האב ונשא האח אם אמו הויא שניה לו ולא הויא שניה לאחיו:

אין לה כתובה. פרש"י ז"ל אפי' נכסי צאן ברזל שהכניסה לו שאף היא נקראת כתובה:

ולא פירות. אינה מוציאה ממנו פירות שאכל כבר ואף על פי שאכלם שלא כדין דתקינו לו פירות תחת פרקונה והכא הוא אינו חייב לפדותה דלא קרינן בה ואותבינך לי לאינתו. כן פרש"י ז"ל וכן בירושלמי:

ולא מזונות. לא בחיי הבעל ולא מן היורשין וראיה גמורה לזה דבתוספתא קתני אלמנה יש לה מזונות שניה אין לה מזונות וההיא דאלמנה אוקימנא לקמן לאחר מיתה מכלל דשניה אפי' לאחר מיתה וזה ברור הריטב"א ז"ל ובתוספתא אמרו [שניה] אינה כאשתו לכל דבר אין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ואינו זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה ולא יורשה [ולא] מטמא לה אלמנה לכהן גדול וכו' הרי

היא כאשתו לכל דבר יש לה כתובה ופירות ומזונות ובלאות וזכאי במציאתה במעשה ידיה ובהפרת נדריה ויורשה ומטמא לה ע"כ:

דף כז.

ולא בלאות. פרש"י ז"ל אפי' בלאות של נכסי צאן ברזל הקיימין ואף על גב דאמרי' דעוברת על דת לא הפסידתן ואפי' זנתה כדאמרינן (כתובות דף קא:) אם היא זנתה כליה לא זנו שאני הכא דקנסוה בבלאותיה מפני שהיא מרגילתו וקשה דבשלהי אלמנה ניזונית [שם.] אמרינן בשניה דלא הפסידה אלא בלאות דנכסי מלוג אבל לא בלאות דנכסי צ"ב דהוא חייב באחריותן ויש לומר דהא אמרינן התם דההיא פליגא אדרב נחמן דאמר עיילא ליה גלימא פירא הוי ואנן קיי"ל כרב נחמן בדיני הלכך אין לה בלאות לא דנכסי מלוג ולא דנכסי צ"ב זהו דעת רש"י ז"ל אבל רי"ף ז"ל והר"ם במז"ל פי' כתובה עיקר כתובה דהיינו מנה מאתים ובלאות היינו בלאות של נכסי מלוג שבלו לגמרי כסוגי' דהתם דפרק אלמנה ניזונית ומיהו בתוספת ליכא פלוגתא כלל דהתם אסיקנא דתוספת דמדעתי' כתב לה יש לה דהוא רצה לחוב בנכסיו:

הולד כשר. ומשמע וודאי דאפי' מזוהם לכהונה לא הוי מדאמרינן בגמ' דחלוצה אינה מרגילתו כיון דפסיל לה מדרבנן ושניה מרגילתו אלמא לא פסיל לה לשניה כלל ולא לזרעה לשוויה ביאת זנות:

כופין אותו להוציא. אף על פי שיש לה בנים ואיכא לעז עליהם ביציאתה הכא לא חיישינן:

יש להן כתובה. שלימה כאשה דעלמא ומיירי כשהכיר בה דאי לא הכיר בה הרי הטעתו ואין לה כתובה של כלום ואפי' בלאות של נכסי צאן ברזל אלא אותן שהם קיימין בלבד ומיהו יש לה בלאות של נכסי מלוג דלאו ברשותיה דבעל קיימי ואף על גב דבלו לגמרי כדין איילונית וכמו שכתב הרי"ף כן העלו המפרשים ז"ל:

גמ' בידרי. שם מקום:

יש לה כתובה מיבם. בעיין אי משוינן הא שאין לה כתובה על בעלה משום קנס כאילו אין נכסים לבעלה דתקינו לה רבנן מיבם או דילמא דלא תקינו לה כתובה מיבם אלא כשהיא כשרה אף לבעלה וא"ת במאי עסקינן אי בשלא כנסה פשיטא שלא תקנו לה כתובה מיבם ואף שאין לבעלה הראשון נכסים ואי בשכנסה היאך אפשר לשהותה בלא כתובה ותהא בעילתו בעילת זנות וי"ל דהיינו דוקא כשבא לקיימה אבל בעיין בשכנסה ובא לגרשה והיא תובעת כתובתה בתקנתא דרבנן ופשיט דלית לה כתובה מיבם ומיהו

אסור לשהותה מפני שבעילתה בעילת זנות ודקדקו המפרשים ז"ל מדאיבעי להו בשניה לבעל דאיתעבידא ביה איסורא ולא מיבעיא להו בשניה ליבם ולא לבעל ש"מ דפשיטא להו דאית לה מבעל דהא הכא לא איתעבידא ביה איסורא כלל ואף על גב דבירושלמי היא בעיא דלא איפשטא וא"כ לא מפקינן מיניה ממונא אנן אגמרא דילן סמכינן דלא איסתפק להו כלל הרשב"א ז"ל אבל אם בא יבם לכנסה קנסינן לה מיניה כדקנסי' בשניה דעלמא וזה נראה ברור. הריטב"א ז"ל:

בעא מיניה ר' אלעזר. מר' יוחנן בעמוד והוצא וכו'. ב"ד כופין אותו להוציא ופוסקין לה מזונות ממנו:

שהלך הוא למדינת הים. וא"ת למה לי לאוקמה בשהלך לוקמה שתובעת מזונות שאכלה כבר [ובלאו לותה] או שהוא תובע ממנה מה שאכלה משלו יש לומר דהא פשיטא ליה דאי מדידיה אכלה ושתק דמחל לה וכן היא אם גלגלה עמו ואכלה משלה דאין לה:

ולותה ואכלה. פרש"י ז"ל ואילו אשה דעלמא היה בעל חוב תובע לאשה והאשה תובעת לבעל וגובה ממנו ולמדנו מדבריו ז"ל דאין לבע"ח על הבעל תביעה ואין האשה כשלוחו של בעל בענין זה כיון שהוא לא אמר לו וכתב הריטב"א ז"ל וכן עיקר ולא כדעת קצת רבותי עכ"ל:

מזוני תנאי כתובה. שכך כתב לה את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך:

לאחר מיתה. אם מת ולא גרשה יש לה מזונות (של) כל ימי אלמנותה כשאר אלמנה דמזוני תנאי כתובה והכא ליכא למיגזר דילמא תעכב גביה וא"ת כיון שאין לה מזונות ממנו בחייו היאך אמרו בתוספתא שהוא זכאי במעשה ידיה דהא מעשה ידיה תחת מזונות הם וקי"ל מזוני עיקר וליכא למימר דלשון זכאי איורש קאי דהא יורשה ומפר נדריה קאמר נמי התם ואפשר לומר שאם זן אותה בשתיקה זוכה במעשה ידיה שעשתה כל אותו זמן ולא אמרינן מחל לה לגמרי אלא הרי הוא גובה ממנה ממעשה ידיה או תתן לו מזונותיה. הריטב"א ז"ל וכן הלכתא:

תנו רבנן כו'. פירות שאע"פ שאכל את הפירות שלא כדין אכלן שהרי לא היו בה נשואין ומשלם ואע"ג דאמרינן (בכתובות דף עט:) גבי (שניה) כשרה מה שאכל אכל מה שהוציא הוציא הכא קנסינן ליה דמשלם אפי' מה שאכל מפני שהוא מרגילה לעבירה:

גירסת רבינו אלפס ז"ל כל מקום שהוא כשר והיא פסולה. לפי שהוא אינו נעשה חלל ואי משום שהוא פסול לעבודה עד שידור הנאה ממנה מדרבנן בעלמא הוא וכיון שחוזר

לכשרותו כשהדירה לא חשיב פסול ולפיכך קנסו אותו בכתובתה דמסתמא הוא היה הגורם נשואין אלו ומקיימן:

ודברי סופרים צריכין חזוק. ולפיכך הפסידו ממנה כתובתה דכיון דלית לה כתובה מיניה שבקה ליה ונפקא:

זה הוא מרגילה. אלמנה וגרושה הוא מרגילה ומסיתה לינשא לו:

וזו. שניה. כיון דלא איהי מפסלא ולא זרעה מפסל לא מפסדא מידי בביאתו ולפיכך היא מרגילתו דאשה רוצה להנשא יותר מן האיש:

הדרן עלך פרק יש מותרות

פרק עשירי

האשה שהלך:

ואמרו לה. עד א' כדדייקי' בגמ' מסיפא דתנן ואם נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו דפרשי' כגון שבאו ב' עדים ואמרו לה מת בעליך ונשאת מעצמה שהרי לא היתה צריכה להיתר ב"ד מותרת לחזור לו דאנוסה היא אלמא דרישא דתנן תצא מיירי בכגון שהיתה צריכה רשות ב"ד דהיינו בעד א' ואע"ג דקתני ואמרו לה לשון רבים הא פרישנא בכריתות בריש פרק אמרו לו דאורחיה דתנא הוא למיתני אמרו לו אפי' משום חד:

ונשאת. משמע אפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה וכן כתב הריטב"א ז"ל:

תצא מזה ומזה. כשאר אשת איש שזנתה דהא לאו אנוסה היא ואע"ג דהימנוה רבנן לעד אחד באשה משום עגונא טעמא מאי משום דהיא דייקא עד דידעה בקושטא ומנסבא והך דלא דייקא קנסו לה:

וצריכה גט וכו'. אם תרצה לינשא לאחר ומשום קנסא צריכה גט מדרבנן משני ומן הראשון צריכה גט מן התורה:

דף כז:

ואין לה כתובה. שום כתובה מנה מאתים ותוספת ונדוניא דהא עוברת על דת היא ובעוברת על דת וחברותיה אמרי' בכתובות (דף עב.) שאין להם תוספת ובזו ודאי אף נדוניא מפסדת וכדמוכח בגמרא [כאן דף צא.] דאמרינן עלה דמתני' דתנן אין יורשיו של זה וכו' כתובה מאי עבידתיה ופירשו רב פפא כתובת בנין דיכרין מהו דתימא לדידה דעבדא איסורא קנסוה לזרעה לא קנסו רבנן קמ"ל וכתובת בנין דכרין היינו נדוניא אלמא בין היא בין יורשיה מפסידין אותה דאי איהי שקלא כ"ש זרעה וזו ראיה שאין עליה תשובה. הרשב"א ז"ל:

ולא פירות. פירשו בירושלמי וכן רש"י שאין מוציאה ממנו [מן השני] פירות שאכל [קודם שבא ראשון] דאף על גב שאינו חייב בפרקונה היינו משום דקנסו רבנן לדידה א"כ מה שאכל הוא קודם שבא הראשון כדין אכל וכן פירשו בירושלמי דמה שאכל לאחר שבא ראשון תוציא ממנו:

ולא מזונות. ואפי' מה שלותה ואכלה תחתיו ולא מן היורשין דכיון שאין לה כתובה אין לה תנאי כתובה:

ולא בלאות. נכסי צאן ברזל שלא יפחתו לו מה שבלו לגמרי אבל בלאות הקיימין נוטלתן ויוצאה כדאמרי' בשילהי אלמנה ניזונית [דף קא.] היוצאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויוצאה כדמפרש טעמא התם דאם היא זנתה נכסיה לא זנו וכ"כ הרי"ף ז"ל בהלכות וכ"כ הרמב"ם ז"ל אבל רש"י ז"ל פירש אפי' שחקי בגדים שהיו לה לא תוציא משם ואפשר שהוא ז"ל סובר דכשם שהחמירו בענין הולד שאמרנו כאן שהוא ממזר ואילו ולד סוטה ודאית אינו ממזר וכדאמרינן לעיל בהחולץ [דף מט:] הכל מודים בנדה ובסוטה שאין הולד ממזר ואפי' מדבריהם משמע שאינו ממזר ה"נ החמירו לקנסה בענין בלאותיה הקיימין ומ"מ אינו מחוור בעיני המפרשים ז"ל דהא בגמרא בטעמא אתינן לה כדאמרינן לא מזונות ולא בלאות מ"ט [דף פט.] תנאי כתובה ככתובה ובלאות הקיימין לאו מתנאי כתובה הן שהרי מזנה שאין לה כתובה יש לה בלאות הקיימין:

ואם נטלה תחזיר. ואפי' נטלה שלא בעדים דלא מהני לה שום מגו דמאי דקא תפסא חספא בעלמא הוא ופירש בירושלמי דדוקא מה שנטלה לאחר שבא הראשון אבל מה שתפסה קודם לכן לא תחזיר ואפי' תפסה בעדים כיון דקודם לכן תפסה:

והולד ממזר וכו'. אם ילדה משני ממזר גמור הוא ואם החזירה הראשון וילדה הוי ממזר מדבריהם:

ולא זה וזה מטמאין לה. ואפילו בעלה הראשון שאשתו גמורה היא וטעמא כדפרישנא בגמ' דאין כהן מטמא לאשתו פסולה וזו פסולה היא לו מן התורה דאשת כהן אפי' נאנסה אסורה לבעלה מ"מ הראשון יורש אותה דע"כ לא קנסו לבעל שלא חטא אלא במציאתה ובמעשה ידיה כדי שיגרשנה אבל בירושתה דאחר מיתתה לא קנסוהו כלל והיינו דלא קתני אינו זכאי בירושתה וכ"ת כיון דיורשה ואינו מטמא לה [עי' סוף דף פט:] קריא ולא ענו לה וליכא דקבר לה הא ליתא דא"כ כל שנשא אשה פסולה שאינו מטמא לה לא יירשנה ואנן אשכחן דאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכ"ה יורשה ואינו מטמא לה כדאיתא בתוספתא [בפ"ב דיבמות] אלא ודאי כל שהירושה מן התורה אין הקרובין מקפידיי ומטפלין הם וכל העם בקבורתה מה שאין כן בקטנה ובשניות מדברי סופרים:

נפסלה מכהונה. משום זונה:
ומן המעשר. קנסא וכן תרומה :
יורשין כתובתה. בגמרא מפרש וכבר פירשנו בירושת [בנין דכרין]:
חולצין. אחיו של ראשון מדאורייתא חולץ ורבנן גזרו דלא ייבם והשני מדרבנן חולץ משום שמא יאמרו גרשה זה ונשא זה וכו' כדמפרש בגמרא [דף צא.]:
וזו היא סוגיית הגמרא [דף פז:] מדקתני סיפא נשאת שלא ברשות ב"ד מותרת לחזור לו שלא ברשות ב"ד אלא בעדים מכלל דרישא ברשות ב"ד ובעד אחד אלמא עד אחד מהימן ותנן נמי הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ועד מפי אשה ואשה מפי אשה ומפי עבד ומפי שפחה אלמא עד אחד מהימן ותנן נמי א"ל עד אחד אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי פטור טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מהימן אלמא עד אחד מהימן מדאורייתא מנ"ל דתניא או הודע אליו ולא שהודיעוהו אחרים יכול אע"פ שאינו מכחיש ת"ל או הודע אליו מ"מ היכי דמי אילימא תרי ולא קא מכחיש להו קרא למה לי אלא לאו בחד וכי לא קא מכחיש ליה מהימן אלמא עד אחד מהימן וממאי משום דמהימן דלמא משום דאישתיק ושתיקה כהודאה דמיא תדע דקתני סיפא שנים אומרים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי פטור ור"מ מחייב א"ר מאיר ק"ו ומה אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי ורישא מ"ט קא מחייבי רבנן אילימא משום דמהימן והא תרי אף על גב דקא מכחיש להו אינהו מהימני וקא פטרי רבנן אלא לאו משום דאישתיק ואמרינן שתיקה כהודאה דמיא אלא עד אחד דמהימן סברא הוא מידי דהוה אחתיכה ספק של חלב ספק של שומן ואתא עד אחד ואמר ברי לי שהיא של שומן דמהימן מי דמי התם לא אתחזק אסורא אבל הכא אתחזק אסורא דאשת איש הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים אלא הא לא דמי אלא לחתיכה דודאי חלב הוא ואתא עד אחד ואמר ברי לי דשומן הוא דלא מהימן מי דמי התם אפילו אתו בי מאה לא מהימני הכא כיון דכי אתו בי תרי מהימני חד נמי מהימן מידי דהוה אטבל והקדש וקונמות האי טבל היכי דמי אי דידיה משום דבידו לתקנו אלא דחבריה מאי קסבר אי קסבר התורם משלו על של חבירו אינו צריך דעת בעלים משום דבידו לתקנו ואי קסבר צריך דעת בעלים ואמר ידענא ביה בהאי דמתוקן היא גופא מנא לן הקדש נמי אי קדושת דמים עשום דבידו לפדותו ואי קדושת הגוף אי דידיה משום דבידו לאתשולי עליה ואלא דחבריה ואמר אנא ידענא ביה דאיתשיל מריה עליה היא גופה מנא לן אלא א"ר זירא מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלתה ולא להחמיר ולא להקל (אלא) משום עיגונא אקילו בה רבנן:

מדקתני סיפא. מפורש במתני':
טעמא דאמר לא אכלתי. שהכתוב לא האמינו עליו כדכתיב או הודע אליו הא אישתיק מהימן. ולא אמרינן חולין לעזרה קא מייתי:
מדאורייתא מנא לן. הסכימו המפרשים האחרונים ז"ל כבעלי התוס' דלא בעינן עלה דעד אחד דמתניתין באשה דנאמן מדאורייתא מנא לן דמהיכא הוה ס"ד למפשט דעד אחד לעדות אשה והא אין דבר שבערוה פחות משנים אלא לעולם עד אחד דנאמן באשה מדרבנן הוא משום עיגונא אלא דקא ס"ד דחכמים סמכו דבריהם לעשות איסור זה כשאר איסורין של תורה שנאמן בהם עד אחד מן התורה הא אילו לא היה עד אחד נאמן באיסורים דעלמא בכיוצא בזה לא היו מקילין שיהא נאמן משום תקנה בעולם ומדאורייתא מנא לן מהא דאכלת חלב הוא דבעי:
אילימא תרי וכו'. אמרו לו שנים אכלת חלב:
קרא למה לי. בלא הודע אליו ידעינן שפיר דכל שאמרו לו ב' עדים כאילו ידע מעצמו ידיעה גמורה היא:
אלמא עד אחד מהימן. ולהכי רבייה רחמנא הכא דחשיבא ליה כידיעה ומשמע מהכא דנאמן באיסור והיתר דקא מייתי חטאת אפומיה ומתאכלא ואי לא מהימן היכי מתאכלא דלמא חולין לעזרה נינהו:
מזיד הייתי. הרי הוא נאמן לפטור עצמו מקרבן דעדים לא מצו מכחשי ליה בהא הילכך כי אמר נמי לא אכלתי מהימן ומדפליגי בהא מכלל דרישא עד אומר אכלת דדייק מינה הא אישתיק חייב דברי הכל היא ואפילו לרבנן מדלא איפליגו אלא בסיפא וע"כ אי מדין עדות הוו מודו ברישא לאהוו פטרי בסיפא דאיכא ב' עדים דנאמנין בכל מקום אלא ודאי אין כאן דין עדות כלל דבדידיה תלא רחמנא ומשום הכי מודה ברישא משום דשתיקה כהודאה דמיא. וראוי שתדע דהא דמסקי הכא דמשום שתיקתו חייבין לה ברישא ואין כאן דין עדות כלל היינו ללישנא דכריתות דמוקמי הכי טעמא דרבנן מדכתיב או הודע התורה האמינתו בזה יותר ממאה עדים אבל לאידך לישנא דודאי עדים נאמנים יותר ממנו וטעמא דפטרי רבנן הכא משום שיכולין אנו לתקן לשונו ולומר שאינו מכחיש כלל העדים וה"ק לא אכלתי שוגג אלא מזיד דלעולם דין עדות יש כאן וברישא דלא פליגי רבנן בשתיקה משום עדות הוא והיינו כסוגיא דאביי פ' האומר בקדושין (דף סה:) שאם א"ל עד א' אכלת חלב והלה שותק נאמן ומדקאמר נאמן העד משמע דלאו משום שתיקה דהאי מחייב וכולה סוגיא דהתם רהטא אפילו במידי דלא ה"ל למידע דליכא למימר טעמא דשתיקה כהודאה ואנן כלישנא דנקיט אביי קי"ל וכן משמע פשטיה דלישנא

דקאמר הכא דאמרו לו חכמים אילו ירצה לומר מזיד הייתי אלמא מהאי טעמא הוא דפטרי רבנן דלאידך לישנא לא הוו להו למימר אלא האמינתו התורה בזה יותר ממאה עדים ואי אמרינן דלדבריו דר"מ הוא דקאמרי שנויא דחיקא הוא:

דשומן הוא דמהימן. וא"ת היא גופא מנ"ל י"ל כדפרש"י ז"ל דהא ודאי פשיטא לן דסמכינן עליה כל זמן שלא נחשד דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל מחבירו ואין לך אדם סומך על בני ביתו:

לא אתחזק איסורא. פרש"י ז"ל בההיא חתיכה ומכאן ראיה דבבית המקולין שהיה שם טרפה וכשרה ואמר לן עד אחד חתיכה זו היא כשרה נאמן אע"ג דאתחזק איסורא במקום זה כיון דבחתיכה עצמה לא אתחזק איסורא וכן הוא מעשים בכל יום דאל"כ במקולין שיש שם נבלה לא יקנה משם בשר אלא בעדים וא"ת ואמאי לא מייתי ראיה דאפילו היכא דאתחזק איסורא עד אחד נאמן מנדה שהאמינה תורה מדכתיב וספרה לה לעצמה תירץ ז"ל דשאני התם שאי אפשר אלא בכך ועוד דכיון שדרך הדם להיות פוסק רגלים לדבר ואי משום טבילה הא אמרינן בסמוך דכל שבידו לתקן נאמן והיינו טעמא שנאמנת על נקור הבשר וחלב ודם דאתחזק איסורא:

דף כח.

הא לא דמיא. קושיא היא:

אטבל וכו'. דאף על גב דאתחזק איסורא סמכינן עליה:

קדושת הגוף. קדשי מזבח תמימים שאינם נפדים:

דבידו לאיתשולי. דקי"ל (בב"ב דף קכ:) נשאלים על ההקדש כגון על נדרים דעלמא דקי"ל כב"ה דאמרי יש שאלה להקדש ודוקא עד שלא בא ליד הגזבר והא דאמרינן [כאן דף פח.] דבידו לאתשולי ובעלמא אמרינן מי יימר דמזדקיק לי' חכם י"ל דשאני נדרים דסגי להו בג' הדיוטות דידעי פתחי נדרים ומלתא דשכיחא הוא:

אלא א"ר זירא וכו'. לאו משום דעד א' נאמן באיסורין כיוצא בזה הוא דתקינו רבנן דהא לא אשכחן איסורא דאתחזק ושאין בידו לתקן כיוצא בזה דעדות אשה [אלא] תקנתא דרבנן לגמרי היא:

שהחמרת וכו'. שאם בא בעלה אתה נותן עליה כל הדרכים האלו שבמשנתנו:

הקלת עליה בתחלתה. להתירה להנשא מפני שהיא חוששת שמא תתקלקל ולא מנסבא עד דבדקה שפיר. ויש לתמוה היאך סמכו חכמים להתיר מפני זה איסור אשת איש החמור דבעינן שני עדים מדאורייתא ומטעם ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת א"א לומר

מדלא פשטוה מהא דלקמן דלא ה"ל דחייה והביאו הרבה ראיות אחרות שנדחו וגם א"א לומר מטעם אפקעינהו רבנן לקדושיה מיניה דא"כ היכי אמרינן לקמן אחיו של ראשון חולץ מה"ת ואחיו של שני חולץ מדרבנן איפכא ה"ל למימר והריטב"א ז"ל משבח רבו הרא"ה ז"ל בתירוץ זה שתירץ דקים להו לרבנן דממילתא דעבידא לגלויי ושהחמרת עליה בסופה כל כך ודאי קושטא קא מסהיד וכי דייקא ומנסבא שפיר מנסבא ואנן סהדי במלתא ופרסום כזה נחשב בכ"מ כעדות גמורה ואפי' מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת אי זהו דבר מפורסם וניכר דברי אמת שיהא חשוב כעדות והא דאמרינן משום עיגונא אקילו בה רבנן ה"ק חכמים שהם מחמירים בכ"מ הקילו בזה לחשבו פרסום ולדונו כעדות ברור כל זמן שלא באו עליו עדי הכחשה והיינו דאמר עולא [דף פח:] כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים אלמא עדות עד אחד שנאמן בעדות אשה דאורייתא היא:

וסוגיין בדאתחזק איסורא ואין בידו לתקן לא איפשטא שיהא נאמן עד אחד וכתב הרשב"א ז"ל דלאידך לישנא דכריתות דמשום נאמנותו של עד חייב [כאביי] כדכתיבא לעיל הא אפשיטא מיניה לכל שאר אסורין וסוגיא דהכא ריהטא אאידך לישנא שאינו אלא [מפני] שהתורה האמינתו על העדים ואנן קי"ל כאביי דלא אזיל שטתיה הכי כדפירשנו וא"כ בכל איסורין עד אחד נאמן ומיהו כתב הריטב"א ז"ל שראוי לחוש ולהחמיר:

לא שאנו. הא דאמרינן במתני' תצא מזה ומזה היינו כשנשאת מתחלה על פי עד אחד בלבד לפיכך החמירו עליה:

אבל כשנשאת על פי שני עדים. שהעידו שמת בעלה:

מאי הוה לה למעבד כאנוסה היא. הלכך מותרת לחזור לו דאנוסה לישראל שרי' וזהו לא תצא מהיתירה הראשון שהיתה כשרה לבעלה וכדתנן נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו כדפירשנו במתני' ופסקו כל הגאונים ז"ל דלית הלכתא הכי אלא לא שנא נשאת בב"ד על פי עד אחד ול"ש נשאת על פי שני עדים אם בא בעלה הראשון תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. כלומר כל חומרות דתנו במתני' גבי עד אחד וכדאמרינן לקמן [דף צא:] רב פפא סבר למעבד עובדא במאי הוה לה למעבד ומדאקשי ליה רב הונא בריה דרב יהושע לא עבד:

גרסי' בגמ' [דף פח:] אמר שמואל לא שאנו אלא בשאין מכחישתו אבל מכחישתו לא תצא במאי עסקינן אילימא בתרי כי קא מכחשא להו מאי הוי אלא בחד וטעמא דמכחישתו הא שתקה תצא והא אמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי

כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים הכא במאי עסקינן בפסולי עדות וכדרבי נחמיה דתני ר' נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כפלגא ופלגא דמי:

לא שאנו. מתני' דתצא:

אילימא בתרי. דאמרי זה בעלה:

הרי כאן שנים. הרי הוא חשוב כשנים כגון בעדות אשה לומר שמת בעלה ובעדות סוטה לומר נטמאה ואם בא אח"כ עד אחד להכחישו חשבינן ליה כחד לגבי שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים ומיהו אם באו שנים והכחישוהו לא חשיב איהו כתרי לבהדי תרי אלא כחד לגבי תרי והכי אמרינן בפרקין לקמן [דף צג:] אלא דאתו בי תרי ואכחשוהו הא לאו הכי מהימן וכתב הריטב"א ז"ל נראין דברים כדברי ר"י ז"ל שאמר דדוקא בעדות דבר שבערוה דבעינן שנים והאמינוהו לזה כשנים אבל באיסור דעלמא דסגי בחד כיון שלא האמינוהו אלא כחד כי אתא אחרינא ואכחשיה הויא הכחשה כחד לגבי חד:

הכא. דאמרינן דכי מכחשה לא נפקא:

בפסולי עדות עסקינן. ולעולם בתרי כגון קרובים או נשים אתו בהדי בעל ואמרי זהו ואתון הוא דלא ידעתון ליה כדכתיב (בראשית מ"ב:ח') ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו ומיירי הכא כגון שנשאת על פי אשה מעיקרא וקמ"ל שמואל דאזלינן בתר רוב דעות הואיל ואין כאן עדות כשרה וכדרבי נחמיה כל מקום וכו' הולך אחר רוב דעות דמדעד אחד מהימן אין דין עדות בדבר הלכך פסולים (הם) נאמנים ככשרים :

באשה אחת. כשנשאת על פיה מעיקרא הלכך כי הדר אתיין תרתי ומכחישות לה אי שתקה היא הוו להו רוב דעות לאיסורא ואז אמרינן תצא אבל כי מכחשא להן הוו להו תרתי כנגד תרתי דאיהי נמי מהימנא להעיד ולומר שאינו זה ומיהו הבעל אינו נאמן להנייד ניל עצמו ולומר אני הוא וכל זה הוא דוקא כשבאו שתי נשים להכחיש אשה אחת אבל כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו מאה נשים כאיש אחד דמיין והוו להו פלגא ופלגא ויש שפירשו שנדונין כשתי כתות המכחישות זו את זו ותצא מהיתרה הראשון אע"פ שהתירוה לינשא אבל אם נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי לא תצא וכן דעת הרמב"ם ז"ל אבל רש"י ז"ל פירש פלגא ופלגא כעד מכחיש עד אפילו שתקה איהי לא תצא הואיל ונשאת כדעולא דראשון נאמן כשנים דהנך כולהו כעד אחד:

אמר המחבר ונ"ל לפרש דעד כאן לא קאמר הכי הר"ם במז"ל אלא לגבי נשים רבות כנגד איש אחד לומר שעשאום כאותו איש אחד ממש אבל אם נשאת ע"פ אחד מעיקרא ואחר

כך אתא איש אחד והכחישו אין ה"נ שלא תצא דראשון עדיף טפי כדעולא וכדפרש"י ז"ל תדע דשמואל הכי מוקי לה למתני' דאמר לא שאנו דהיכא דאתיין תרתי נשים כנגד אשה אחת דנשאת על פיה מעיקרא עד כי מכחישתן לא תצא ואמאי לרמב"ם ז"ל ב' כתות המכחישות נינהו ואמאי לא תצא אלא ודאי משום דאתתא דמעיקרא עדיפא טפי מדעולא וכדפרש"י ז"ל [ומינה איש אחד כנגד איש אחד ה"נ דלא תצא] וליכא למימר דטעמא דשמואל משום דכי מכחישתן הא אמרה ברי לי דהא נשאת לאחד מעדיה נמי בעינן דאם לא כן הבא עליה באשם תלוי קאי והא דשמואל כולהו נשים הוו הלכך על כרחך הרמב"ם ז"ל לא מצי לאוקמה הא דשמואל מטעם ברי לי אלא כדאמרן עד כאן:

גזירה וכו'. כשרואין הראשון חי סבורין ששני זה כשנשאה על ידי שגרשה הראשון נשאה ואשת איש גמורה היא לו ואם מוציאה שלא בגט נמצאת אשת איש וכו':

קדושי טעות. כגון ע"מ שאני כהן ונמצא ישראל:

אלא רישא לעולם טעמא דבעי גט משני לאו משום גזרה זו דכ"ע יתלו טפי בנשואי טעות מלמימר אשת איש יוצאה בלא גט אלא כל מה שהצריכו גט משני משום קנסא דעבדא אסורא ולאו עבדא ממש שנבעלה אלא כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה עבדא איסורא קרינן לה דהא לא שרינן בסיפא אלא בשנתקדשה בלבד וטעם קנס זה כדי לעגן אותה שלא תנשא בלא גט א"נ כדפירשו בירושלמי והוא הנכון משני צריכה גט כדי לברר איסורו של ראשון כלומר שעושין קיום לקדושי שני כדי לאוסרה על הראשון ולעשות הולד ממנו ממזר קודם גרושי שני וכדתנן והולד ממזר מזה ומזה:

דף כח:

כבר מפורש כל זה במתני' ולשון רבינו אלפס ז"ל ולא פירות שאכל הבעל מנכסי מלוג לאחר שנשאת לשני ולא בלאות מה שבלה מנכסי צאן ברזל ואבד לגמרי אינו משלם לה תחתיהם אבל בלאות שהן קיימין נוטלתן כדגרסינן בכתובות בפרק אלמנה ניזונית (דף קא.) והיוצאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויוצאה מסייע ליה לרב הונא דאמר זנתה לא הפסידה בלאותיה הקיימים:

ירושלמי ולא פירות אמר ר' אבינא שאינה יכולה להוציא ממנו פירות שאכל הדא דתימא כשנטלה כתובתה או מזונות משבא הראשון אבל אם נטלה עד שלא בא הראשון כמה דלא מפקא מיניה כך לא מפיק מינה ע"כ:

מנין וכו'. בממונא וכן (תנן) מאימתי יורש אדם את אשתו קטנה ואמרי ב"ה משתכנס לחופה דאשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה מתה אינה יורשה אבל כשנכנסה לחופה

ואע"פ שהיא יתומה קטנה דמדאורייתא אין מעשה קטנה כלום ונשואיה מדרבנן בעלמא (א"נ) משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר וזכו לה להתקדש ע"י אמה ואחיה ועכשיו ירושתה מדינא דאורייתא קרוביה מן האב ירתי לה ומדרבנן בעל ירית לה ולא קרוביה אלמא שיש כח בידם להפקיר ממון כרצונם:

ומנין. מדאורייתא:

וכל אשר לא יבא בספר עזרה (י') כתיב:

וראשי האבות למטות. הוה ליה למכתב וראשי מטות לבני ישראל ופסק הרמב"ם ז"ל דה"ה לכל ב"ד חשוב בכ"מ וכל זמן וכדאמרינן במס' מו"ק [דף טז.] ומנ"ל דמפקרינן וכתב הריטב"א ז"ל מכאן סמוך להכרזות שנהגו במלכותינו כי מפני שיש בו תיקון ללקוחות ולמוכרים מפקיעין זכותו לגמרי של מערער מפני שלא מיחה:

לאסרו בבת ישראל. הבן הנולד לו ממנה לאחר שהחזירה וקנסא בעלמא היא להחמיר לעשות סיג לתורה:

ובגמ' [**דף פט**:] **מייתי עלה דהא סיפא דמתני' דלעיל דמאימתי יורש אדם את אשתו קטנה וכו'**. דמסיים בה יורשה ומטמא לה דאמרי' מדרבנן קא מטמא לה בעל משום דהויא לה כמת מצוה ופריך ומי הויא מת מצוה והתניא אי זהו מת מצוה כל שאין לו קוברים קורא ואחרים עונין אין זה מת מצוה ופריק ה"נ כיון דלא ירתי לה קריא ולא ענו לה. ופירשו בהאי לישנא דקורא ואחרים עונים לומר שהמת שבא ליפטר קורא קרובים ואין עונים אותו כלומר שאין לו קרובים ואף על פי שיש רחוקים שיתעסקו בו מת מצוה חשיב שיטמא עליו אפילו כהן ונזיר והראיה מהא דאמרינן דהכא נמי כיון דלא ירתי לה קרובים קריא ולא ענו לה הוא והויא מת מצוה. ואין פירוש זה נכון חדא דאין כהן מטמא למת מצוה אלא מפני כבוד הבריות שלא יהא המת מוטל בלא קבורה וכל שיש עוסקים עמו ואפי' רחוקים הרי כבודו עמו ולמה יטמא לו כהן או נזיר ועוד דבירושלמי דמסכת נזיר [ריש פרק ז'] פירשו להדיא דקורא ואחרים עונים אותו זהו שהכהן הבא ליטמא קורא לאחרים לקברו ואין עונים אותו ולפיכך אמרה התורה שיטמא לו כהן עצמו ואפילו היה מוצא אנשים לקברו בשכר אינו צריך לשכור אלא הוא בעצמו מטמא אם ירצה והא דאמרי' הכא דכיון דלא ירתי לה קרובים קריא ולא ענו לה לישנא בעלמא נקט שאפילו היא עצמה קוראה לקרובים לא יענו לה וכ"ש כשהכהן קורא אותם וכיון שהקרובים לא יטפלו בדבר כ"ש הרחוקים דאמרי הא אית לה בעל והא אית לה קרובים ומפני שהיא מת מצוה הטילו קבורתה על הבעל כיון שהוא יורשה והטעם שאמרה תורה לכהנים שיטמאו לקרובים אינו מפני שהוא מת מצוה דהא ודאי שפיר נטפלין

בהם קרובים ורחוקים אלא הטעם כדי שתהא קבורתם מזומנת יותר על ידי קרוביהן עשאו הכתוב לענין זה כענין מת מצוה. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

תניא אמר ר"א בן יעקב וכו' שלא מן התורה. אף על פי שאינו חייב מן התורה העונש ההוא:

שרכב על הסוס. שאין בו אלא משום שבות כדתנן (ביצה לו:) אלו הם משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה:

וסקלוהו. כמחלל שבת גמור:

שהשעה צריכה לכך. שעת הגזירה היתה והיו פרוצים בעבירה שהיו מזלזלין בשביתת שבת:

שהטיח. בעל וכל כה"ג שהוא מגדר מילתא ותקנה לישראל מותר לעקור דבר מן התורה לפי השעה כי הא וכמעשה דאליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה ושעת איסור במות היתה ואיכא כרת דשחוטי חוץ וכרת דהעלאה והתיר הכתוב דכתיב אליו תשמעון משום דהוה מגדר מילתא שהיא גדר ותקנה לישראל שהשיבן ע"י כך מעבודת כוכבים. והכי מסקנא דמילתא דמצות עשה דחינן בשביל גזירה דרבנן היכא דלאו עקירה בידים הוא אלא שב ואל תעשה דממילא הוא דמעיקרא כגון שופר ולולב בשבת שהם מצות עשה ומבטלים להו משום גזירה דרבנן שמא יטלנו ויעבירנו או אם יש בדבר ממיגדר מילתא כמעשים אלו דאמרי' הכא וכההוא דאליהו עקרינן לא תעשה ממש בידים שאינו אלא לצורך שעה אבל לעקור דבר מן התורה לדורות לא אבל הפקר ממון אפילו לעולם יש יכולת בידם כדאמרן לעיל דהפקר ב"ד היה הפקר:

כתובת בנין דיכרין. דתנן בכתובות (דף נב:) בנין דיכרין דיהוין ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקהון דעם אחוהון ואם מתה בחייו ונשא אשה שניה וילדה לו ומת בני השניה אפי' הן נקבות נוטלין כתובת אמן כחוב גמור שהרי נתאלמנה מאביהן ובני ראשונה אם הם זכרים נוטלין כתובת אמם ואע"ג דמתה בחייו דרבנן תקינו כתובת בנין דיכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו והכא לא שקלי יורשין דילה כתובת בנין דיכרין אלא לבני הכשרה נותנין כתובת אמן והשאר חולקין בשוה:

גרסי' בגמרא הורוה ב"ד לינשא והלכה וקלקלה חייבת בקרבן [דף צב.] מאי קלקלה ר"א אומר זנתה ר' יוחנן אומר כגון אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכ"ה מ"ד זנתה כ"ש אלמנה לכ"ג מ"ד אלמנה לכ"ג אבל זנתה לא מ"ט דאמרה אתון הוא דשויתון לי פנויה ותניא כוותיה דר' יוחנן:

הורוה בית דין וכו'. שהתירוה לינשא על פי עד אחד שהעיד שמת בעלה ואע"פ שבא בעלה אח"כ פטורה מן קרבן משום דיחיד שעשה האיסור בהוראת ב"ד פטור מן הקרבן אבל עכשיו שקלקלה חייבת דלא התירוה כדי שתקלקל כ"ש אלמנה לכ"ג דכיון דאיכא לאו ופסול זרע לא שריוה אדעתא דהכי ולא עשתה בהוראת ב"ד:

דשויתון לי פנויה. דשריתון לי לאנסובי ואומר ר"י ז"ל דאפי' להאי לישנא אע"ג דכתיב בגיטא ודן די יהוי ליכי מינאי וכו' למהך להתנסבא לא סגי עד שיכתוב הרי את מותרת לכל אדם דדילמא איהו לא שריא אלא להתנסבא אבל לא לזנות והויא ליה כאומר הרי זו גיטך חוץ מזנותך דבמילתא דבי דינא לא אזלינן בתר לישנא אלא בתר עיקר טעמא וכי שרו לה לאתנסובי ודאי לשוייה פנויה אתו אבל גבי בעל בתר לישנא אזלינן ודילמא מקפיד הוא שלא להתירה לזנות ע"כ:

מתני' האשה שהלך בעלה. ואח"כ מת בנך. ולא הוזקקה ליבם ונשאת לשוק:

חלוף. שנים אחרים והזימום ואמרו להם והלא ביום פלוני עמנו הייתם והתורה האמינה האחרונים המזימין יותר מן הראשונים וחלוף מה שאמרתם היה בתחלה מת הבן ונמצאת שהיתה זקוקה ליבם והיא עכשיו יבמה לשוק:

הראשון והאחרון. ראשון דלפני שמועה ואחרון אם עכבה אחר שמועה ובגמרא מוקמינן לה כר"ע דאמר יש ממזר מן חייבי לאוין אבל לית הלכתא כוותיה אלא כרבנן דפליגי עליה בעלמא ואמרו אין ממזר אלא מחייבי כריתות או מחייבי מיתות ב"ד:

דף כט.

ואמרו לה מת בנך וכו' [**ומתיבמת כו'**] **תצא והולד הראשון והאחרון ממזר**. אליבא דכ"ע שהרי פוגע הוא באשת אחיו כיון שהיה לו בן כשמת ואשת אח בכרת ולפיכך הולד שהוליד ממנה ממזר גמור ומותר בממזרת:

קיים היה. באותה שעה שהעידו הראשונים אבל עכשיו מת בודאי:

תצא. דקנסינן לה אף על פי שכבר מת משום דאיבעי לה לאמתוני ולחקור האמת ולית לה כתובה ולא שום תנאי כתובה:

הולד הראשון. דלפני שמועה שנולד בעוד שבעלה חי:

והאחרון. דלאחר שמועה כלומר שלא רצה היבם לגרשה אינו ממזר מן התורה אלא מדרבנן דקנסוה ואסור בממזרת מן התורה ואסור בבת ישראל מדרבנן:

גמ' אין ממזר ביבמה. שנשאת לשוק בלא חליצה הואיל וליתא עליה אלא בלאו:

בעניותינו. בעניות דעתנו שאין אנו יודעין פירוש המקרא:

אי האי לא תהיה ללאו הוא דאתא. כמו לא תהיה קדשה והרי היא כשאר חייבי לאוין ותפסי בה קדושין או לא תהיה משום הויה לומר דלית לה הויה:
אם היה יבמה כהן. וזו נשאת לשוק בעד אחד או בשני עדים שאמרו לה מת בעלך ואחר כך מת בנך כו' ואמר שמואל בעיא גט וכיון דיהיב לה גט מיפסלא על היבם שהוא כהן משום גרושה:
חולץ לה יבם ושריא לבעלה:
איתגורי איתגר. בשביל שנשאת לו אנו משתדלין שתשאר תחתיו:
נותן לה גט השני. כלומר כייפינן לשני לגרשה והותרה ליבם ואומר ר"ת ז"ל דהא דכופין לשני לגרש היינו היכא דבעי יבם ליבמה אבל אי לא בעי ליבומי חולץ לה ושריא להאי דקדשה דבקדושין לא קנסינן אפילו אשה שהלך בעלה למדינת הים כדלקמן וכן הורה ר"ת ז"ל הלכה למעשה באשה שלא ידעה שיש לה יבם ונתקדשה והתירה למקדש אחר חליצת היבם והא דפריך הכא איתגורי איתגר משום דהוה משמע ליה חולץ לה בעל כרחו ולהכי פריך משום דקדשה באיסור כופין ליבם לחלוץ ומ"מ אם נתקדשה במזיד אסורה למקדש כדי שלא יהא חוטא נשכר:
והותרה לו. ליבם:
קדושין אין בה. פירשה הרי"ף אם נתקדשה לאחר קודם שיחלוץ לה יבמה אינה נאסרת על יבמה אבל אם נשאת לאחר נאסרה על יבמה משום דמחלפא באשה שהלך בעלה כלומר שהיו מתירין אותה לבעלה הראשון אם היינו מתירין זו ליבמה ובנתקדשה דאמרינן שאינה נאסרת על יבמה מיהו נותן לה המקדש גט ואסורה לו עולמית כך כתב בשם רב יהודאי גאון ז"ל ולא פירש הרב ז"ל אם יש חלוק בין נתקדשה בשוגג כגון על פי ב"ד או נתקדשה במזיד אבל הריטב"א ז"ל כתב שהסכמתו והסכמת כל רבותיו ז"ל שאם נתקדשה בשוגג מותרת לשניהם למקדש או ליבם אם רצה יבם חולץ לה ומותרת למקדש וכן אם היה היבם כהן חולץ לה ומותרת למקדש דליכא למקנסיה וגם ליכא למקנסה כיון שעשתה בשוגג והיא אינה אשת איש אלא יבמה ומה שכתבנו אם היה יבמה כהן ופרש"י ז"ל וזו נשאת לשוק בעד אחד וכו' כדפירשנו הגאונים ז"ל לא פירשו כן אלא בשנתקדשה ובמזידה גמורה בשנתקדשה בלא שום עדות ואפ"ה קס"ד שאם היה יבמה כהן חולץ לה ושריא למקדש כיון דלא עבד איסור ביאה ולא כניסה לחופה וכדחזינן גבי אשת איש שהלך בעלה למדינת הים שנתקדשה שמותרת לחזור לו וה"ה דשריא למקדש ופרכינן דא"כ מצינו חוטא נשכר דכיון דבלא שום עדות קדשה חוטא הוא ולא דמי למתני' שנתקדשה ברשות שהוא שוגג או קרוב לאונס ולא קנסינן ליה אבל

הכא אפי' בקדושין חשבינן ליה חוטא וקנסינן אלא הכי קאמר אם היה יבמה ישראל נותן לה גט והותרה לו כלומר שחוזרת ליבם ואף על פי שנתקדשה במזיד דלמקדש הוא דקנסינן אבל ליבם לא קנסינן כיון דליכא אלא קדושין וכן פירש הראב"ד דהא קמ"ל דאף על פי שנתקדשה במזיד הותרה ליבם אבל למקדש לא שרינן לה לעולם וכדברי הגאונים ז"ל וכן נראה מדברי הר"מ במז"ל:

וכל שנשאת אפי' בעד אחד דעת הגאונים והתוס' וכל המפרשים ז"ל שתצא מזה ומזה משום דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים כדלקמן ואפילו בשיש לה בנים מן הנושאה וכן כתב רבינו אלפס ז"ל והביאו ראיה מן הירושלמי דגרסינן הכא ובפרק הזורק יבמה שנשאת בלא חליצה רבי ירמיה אומר זה חולץ וזה [מקיים] ורבי יוחנן אמר תצא וכן אמר ר' אילא תצא ואמר רב זבידא מתני' מסייעא ליה לר' יוחנן הכונס את יבמתו והלכה צרתה ונשאת לאחר [ונמצאת זו אילונית] תצא מזה ומזה וי"ג דבר בה והא מתניתין בשיש לה בנים היא דקתני והולד ממזר מזה ומזה שמעינן מינה דאפי' יש לה בנים א"ר יוחנן תצא ואסיקנא דהלכתא כרבי יוחנן ורבי יוסי שאל לרבי פנחס היך סבר רבי אמר ליה כרבי ירמיה אמר ליה חזור בך ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא וליתנהו לדברי רבינו יהודאי גאון ז"ל שכתב שאילו היו לה בנים לא תצא משום שאתה מוציא לעז על בניה וכל הפוסקים ז"ל הסכימו דלא כוותיה וכתב הריטב"א ז"ל וכי תימא כיון שנשאת ברשות בית דין אין אסורה על הבעל אלא משום גזירה דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים והיא גופא קנסא דרבנן שעשאוה כמזידה והחמירו בסופה כדי להקל בתחלתה והיאך נקל כל כך ולא נחוש ללעז בנים שחוששין לו בכל מקום כל מאי דאפשר ותירץ ז"ל שכל מדות חכמים כך הם שלא לחלוק בגזירותיהם ותקנותיהם דאי לא לא קיימי כלל ומה שהקילו באשה שהלך בעלה למדינת הים משום עגונא חייב אותם להחמיר ולגזור כל הגזירות הללו ובדבר כזה אין לנו לחוש ללעז בנים אלא במקום שיבאו להוסיף בהם איסור שאינו עליהם כההיא דג' גטין פסולין ודכוותה וזה דבר ברור בכל מקום מעתה כל שנשאת בין ברשות בית דין בין במזיד גמור תצא מן הבעל ואפילו יש לה בנים ואסורה גם כן על היבם אף על פי שהוא ישראל משום גדרה דמחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים אבל אם נתקדשה בלבד אם במזיד עשו אסורה למקדש לגמרי ואפילו רצה היבם לחלוץ ומותרת ליבם ואם נתקדשה בשוגג כבר כתבנו דינו עד כאן ומסקי' הכא בגמרא דשומרת יבם שזינתה מותרת ליבם ולית לן דרב המנונא דאמר שומרת יבם שזנתה אסורה ליבם דכיון דזטת לא שכיחא לא גזרי' ביה אטו זנות דאשת איש אבל בנשואין אסרי' לה אפי' על היבם כדפרישית לעיל דילמא

מחלפא באשה שהלך וכו' וכתב הריטב"א ז"ל נראין דברים דכי לית לן דרב המנונא היינו לאסור על היבם שלא חטא אבל על הבועל אסרינן לה משום קנסא ומדאמרינן הכא דיבמה שנשאת אסורה ליבמה משום דמחלפא וכו' שמעינן דעד אחד נאמן ביבמה שתנשא לשוק דטפי מסתבר לאוקמה ליבמה שנשאת על פי עד אחד מלאוקמה שנשאת במזיד גמור בלא עדות כלל משום דההוא זנות בעלמא הוא ולית לן דרב המנונא ולא לאוקמה נמי שנשאת על פי שני עדים משום דרב דמודה בהא שאסורה ליבמה משום דמחלפא לומר דאשה שנשאת על פי שני עדים מותרת לחזור לבעלה הראשון:

דף כט:

בעו מיניה מרב ששת עד אחד ביבמה. שבא עד אחד ואמר לה מת בעלך והיא זקוקה ליבם:

מהו. מי הוי נאמן לגבי יבם כמו לגבי איניש אחרינא:

דהא זימנין שהיבמה אוהבת ליבם דגיסא ביה ומתוך אהבה לא דייקא כדי שתנשא לו:

למשרי יבמה לעלמא. כגון שהיה לו בן ובא עד אחד ואמר מת בעליך ואחר כך מת בנך:

זימנין דסניא ליה. שיש מן היבמות ששונאין היבמים וכדי שלא תתיבם ותנשא לשוק לא דייקא לחקור מי מת ראשון:

[**אמר להו רב ששת תניתוה**] **אמרו לה מת בעליך וכו'**. וא"ת בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא פשיטא דמתני' היא דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם ואי אמרי' דמשום הא אידחיא לישנא קמא א"כ לישנא בתרא נמי דמתני' היא לקמן מת בעלי ואחר כך מת בני נאמנת מאי איכא למימר וי"ל דהתם נאמנת מטעם מגו שאילו אמרה מת בעלי ושתקה שלא אמרה מן הבן כלום נאמנת לינשא מתוך חומר הדברים שהחמרת בסופה וממילא תנשא לשוק דבנה בחזקת קיים מוקמינן ליה ואפילו היה זקן או חולה כדאיתא במסכת גיטין פרק כל הגט (דף כח.) נותנו לה בחזקת שהוא קיים ואפילו הניחו זקן או חולה הילכך השתא דאמרה שמת בנה גם כן נאמנת לומר שמת בעלה תחלה שהפה שאסר לומר שמת הוא הפה שהתיר לומר שמת תחלה ומעמידין אותה בחזקת היתר לשוק אבל כשיש שם שני עדים או אפי' עד אחד שאומר שמתו שניהם אינה נאמנת לומר שמת הבעל תחלה דנהי דעל מיתת בעלה דייקא משום חומר שהחמרת מ"מ אחר שידענו שמת בעלה דליתא להחומרא לא דייקא מי מת ראשון וסמכה על העד משום דסניא ליה ליבם וכיון דטעמא דעד אחד מהימן הוא משום דאשה דייקא ומנסבא הכא דליכא למימר דייקא לא מהימן עד אחד ורב ששת פשיט

ליה ממתני' דמדאמרי' עלה כו' האי מפקינן מיניה ממונא מחזקתה שאפי' נטלה מזה ומזה תחזיר דעלה דמתני' קאי אי תרי ותרי הוה לן למימר מאי חזית וכו' אלא ודאי בחד וכו' ופסקו הריא"ף והגאונים ז"ל דהלכתא כרב ששת דנאמן ואף על גב דדחינן לה להא דרב ששת בגמרא לא סמכינן אהנך דחייתא אלא עד אחד נאמן ביבמה כרב ששת וכ"כ הרמב"ם ז"ל:

דנאמן אפי' לומר שמת לו בן במדינת הים וכן כתב הרב בעל המאור ז"ל והראב"ד ז"ל חלק בדבר והביא ראיה דאפי' בעל עצמו אינו נאמן לומר יש לי בנים במוחזק באחים ואינו מוחזק בבנים וכמ"ש בהשגות וכתב הרשב"א ז"ל נ"ל כדברי הרמב"ם ז"ל ובעל המאור ז"ל ואין ראיה מבעל דשאני עד דאף היא דייקא ומנסבא ועוד יש לי ראיות כתבתים בתשובות שאלות עכ"ל:

מתני' מותרת לחזור לו. שהרי לא נעשה בה עבירה ולמה נקנסה ואפי' גט אינה צריכה מן האחרון ולא טעו למימר אשת איש יוצאה בלא גט כדאמרינן בנשאת דהתם אי לאו דדייקא לא הוה מנסבא אבל בקדושין תלו למימר דבטעות הוי שהיתה סבורה שמת בעלה ולא היה אמת או יכולין לתלות ולומר תנאי היה לו בקדושין ולא נתקיים הילכך אינה צריכה גט מן האחרון ומותרת לחזור לראשון דכיון שאינה צריכה גט אגלאי מילתא לכולי עלמא דעדיין לא נתקדשה:

דף ל.

ואף על פי שנתן לה (גט האחרון) לא פסלה מן הכהונה. אם ימות בעלה הראשון דהא לאו גט הוא כלל שהרי היה בעלה חי:

מתני' ונשא את אחותה. לפי שהכתוב לא אסרה אלא בחייה:

מותרת לחזור לו. דקדושי שניה אינם כלום והרי ביאתה ביאת זנות ואמרינן בגמרא [דף צה.] אותה שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה אוסרתה:

בקרובות שניה. לישא בתה דקיימא לן [דף צז.] נושאין על האנוסה ועל המפותה:

ושניה מותרת בבנו. דנושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו ומתניתין דלא כרבי יהודה [שם] דאסר באנוסת אביו ומפותת אביו:

מותר בשניה. אף על פי שהיתה שעה אחת אסורה עליו שריא ליה השתא דהא בחייה כתיב:

הראשון. דלפני מיתה ממזר:

האחרון. דלאחר מיתה דהא שריא ליה:

גמ' ואף על גב דאזיל וכו'. דעל כרחך מתני' לא מיירי אלא בהכי כדמוכח סיפא דר' יוסי וכדאיתא לקמן:

דאזיל אשתו וגיסו. כמו יצחק ועמרם שאינם אחים נשאו ב' אחיות ואשת של יצחק הלכה למדינת הים עם עמרם בעל אחותה ובאו שני עדים ואמרו ליצחק מתה אשתך דאילו בעד אחד לא שרי ליה למנסב לאחות אשתו דעד אחד לא התירוהו אלא לגבי אשה דוקא משום עגונא ואחד מהם או שניהם העידו לאשת עמרם שמת בעלה ונשא יצחק לאשת עמרם לאשה שהיתה אחות אשתו דכיון דמתה אחותה שריא ליה ואחר כך באת אשתו ועמרם גיסו אשת עמרם אסורה לעמרם וצריכה גט ממנו ואינה צריכה גט מיצחק אף על פי שנשאת כבר לאשה דליכא למטעי בהא שמא גרש זה ונשא זה ויאמרו מחזיר גרושתו משנשאת ואשת איש יוצאה בלא גט כדאמרינן גבי רישא דמתני' [דף פח:] דהאשה שהלך בעלה למדינת הים דאילו הכא ליכא למימר הכי שאפילו גרש גיסו את אשתו אין קדושין תופסין לו בה בחיי אשתו משום אחות אשה:

תאסר אשתו עליו. אשת יצחק ליצחק דנימא כיון שהיא אוסרת אחותה דין הוא שתאסר היא לבעלה ומדין ק"ו כדאיתא לקמן ושיצטרך גט האסורה אשת עמרם מיצחק האוסר ונמצאת אשת יצחק אסורה עליו משום אחות גרושתו:

כגון שקדש אחיו וכו' ושמע. האח שעומד כאן:

שמת אחיו. שהלך:

דאמרי אינשי. אי לא נסיבה גט מהך שלקחה לו לאשה יאמרו שמוציא לאשתו גמורה בלא גט דאילו הראשון יאמרו כשראו שאחיו לקחה שעשה כן משום שלא היה לאחיו הראשון שום קנין בה לפי שהקדושין נעשו על תנאי ולא השלימו התנאי נמצא שהקדושין בטלין למפרע וכדי שלא יאמרו כן דאשת איש יוצאה בלא גט מצריכה ר"ע גט משני. וכן הדין באחות אשה דעל ידי קדושין בלא נשואין. ומתני' מיירי בנשואין ואי אפשר לומר שנשאה בעלה שהלך בתנאי לפי שאם לא השלימו התנאי הוה עביד בעילתו בעילת זנות וליכא מאן דסבר כן אחר שלא שמענו בברור שהתנה ושנאמר מדעתנו שהתנה ושעושה בעילתו בעילת זנות ואם כן כשראו שזה הניחה כשבא בעלה על כרחם יאמרו שנשואי שניה זו שלקח אינם כלום שטעו שהיו סבורים שמת בעלה הלכך אפילו ר"ע מודה בהא דמתני' דלא בעיא גט מיניה ואשתו של יצחק שבאה מותרת ליצחק דלא הויא אחות גרושתו ופסק הריא"ף ז"ל דהכי הלכתא דבנשואין אינה צריכה גט אבל מן האירוסין צריכה גט כר"ע אף על גב דאיכא מאן דסבר דלעולם אחות אשתו ואשת אח ואשת איש שנשאת על פי ב"ד צריכות גט מזה ומזה ומפני שיש להם היתר

לאחר איסורן דלא דמו לשאר עריות ואיכא למגזר שמא יאמרו בהיתר נשאת ויוצאה בלא גט ולא קא מפליג בין נשואין לאירוסין:

תניא וכו' והלא הדין שתאסר. ולהכי אצטריך אותה:

שאין האוסרה וכו'. שיש לה היתר בגט:

נאסר האוסר. נאסר בה. בעלה שהוא אוסרה לאחרים אינו דין וכו' שתאסר אשתו האוסרת את אחותה לכך נאמר אותה. וא"ת השתא לא מצריכין קרא דושכב איש אותה אלא להתיר אשה זו לבעלה שלא תאסר אף על פי שאוסרת אחותה לבעלה והך איסור דאחותה בשוגג נעשה כדתנן במתניתין שאמרו לה שמת בעלה וגם ליצחק אמרו שמתה אשתו ובשוגג ליכא ק"ו שיהא נאסר האוסר מק"ו דאשת איש דמזיד הוא דאילו בשוגג לא נאסר האוסר דמותרת היא לבעלה דכתיב והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת וא"כ לישתוק קרא מיניה דלענין שוגג בלא קראו דושכב איש לא נאסר האוסר בק"ו לפי שבתחלה קודם שקדש זה לאחת מן האחיות הוא היה מותר בכל הנשים שבעולם והיא היתה מותרת בכל אנשים שבעולם קדשה הוא אסרה והיא אסרתו מרובה איסור שאסרה מאיסור שאסרתו שהוא אסרה בכל אנשים והיא אסרתו בקרובותיה והלא דין הוא ומה הוא שאסרה בכל אנשים שבעולם שגגה באסור לה לא נאסרה במותר לה דהיינו בעלה דהא נתפשה היא שלא אסרתו אלא בקרובותיה שגג באסור לו דהיינו אחות אשתו אינו דין שלא נאסר במותר לו דהיינו אשתו וא"כ קרא למה לי וי"ל דאיצטריך קרא למזיד דאי לאו קרא כיון דבמזיד נאסר במותר לו הוה גזרינן בשוגג דידיה כדין אשה שהלך בעלה למדינת הים דאע"ג דמדאורייתא כיון דשוגג היא שריא לבעלה גזרו בה רבנן ואמרו תצא והיינו משום דבמזיד דידה אסורה מדאורייתא:

אמר רבי יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה וכו' שפסל את אשתו. דדריש הכי קרא באש ישרפו אותו ואתהן וכי כל הבית כולו בשריפה אשתו מה חטאת אלא אם אינו ענין שיהיו שוות אתהן לשרפה תנהו ענין לאיסורא דלענין איסור נאמר אתהן שהשוה אותה ליה:

שבית שמאי אומרים פסל. מק"ו שאמרנו לעיל ומה במקום שבא על איסור קל וכו' ואותה לא דרשי:

וב"ה אומרים לא פסל. דדרשי אותה:

א"ר יוסי וכו' שלא פסל את אשתו. דדרשי אותה:

דף ל:

בבא על חמותו שב"ש אומרים פסל. דדרשי אתהן לאיסורא:

וב"ה אומרים לא פסל. דדרשינן אתהן לומר דבזמן ששתיהן קיימות הוא דאיכא שריפה בחמות אבל לאחר מיתת הבת ליכא שריפה בחמות אלא דוקא כרת כאשה ובתה דמינה ילפינן דכרת באשה ובתה כתיבא והתם קרא סתמא הוא לא פליג בין מחיים ולאחר מיתה וכן הדין באשה ובתה ליכא שריפה לאחר מיתת האשה אלא כרת לפי דשריפה ילפינן לה מינה דחמות וכי היכי דבחמות לאחר מיתת הבת ליכא שריפה כדכתיב אתהן הכי נמי באשה ובתה דיליף מינה לאחר מיתה ליכא שריפה וכמאן דאמר דון מינה ומינה וכן פסק הרמב"ם ז"ל:

אסרתה לאתתך. וא"ת ותתסר משום נטען דאמרינן הנטען מן האשה אסור בבתה וי"ל דהא אמרי' התם דאם כנס אין מוציאין וכ"ש הכא שכנסה כבר בהיתר:

[**פסקא**] **ר' יוסי אומר וכו' מאי קאמר ר' יוסי**. כל שפוסל וכל שאינו פוסל:

אילימא דקאמר ת"ק הכי כל היכא דאזול אשתו וגיסו למדינת הים אשת גיסו אסירא ואשתו שריא וא"ל ר' יוסי כי היכי דאשתו לא אסיר' אשת גיסו נמי לא אסיר' דכל שלא נתן גט לא אסיר' על בעלה דאשה שהלך בעלה למדינת הים משום דאית לה גט מזה ומזה הוא דאמרינן תצא מזה ומזה והכא כיון דאשתו שריא לא נתן לה גט דהויא אחות גרושתו אם כן מתני' לא צריכה כלל בההוא לישנא אלא דלימא הכי כל שאינו פוסל ע"י עצמו אינו פוסל ע"י אחרים או דילמא לאידך גיסא דהכי א"ל רבי יוסי כי היכי דאשת גיסו אסירא אשתו נמי אסירא משום דס"ל דקנסינן לאשת גיסו בגט כדין אשה שהלך בעלה למדינת הים דצריכה גט מזה ומזה וא"כ אשתו נמי אסירא עליה משום אחות גרושתו ואכתי קשיא לישניה דאמר כל שאינו פוסל מאי עבידתיה א"ר אמי וכו' כל שאינו פוסל ארישא קאי דאיירי באינו פוסל ע"י אחרים דאיירי לעיל בנשאת ע"פ עדים וכו' וההיא מותרת לבעלה וקתני סיפא ואח"כ באת אשתו מותרת לחזור לו ל"ש על פי עדים שאמרו לו מתה אשתך ולאחות אשתו אמרו מת בעליך דאשת גיסו שריא לחזור לבעלה ל"ש על פי עד אחד דאשת גיסו אסירא אשתו שריא וקאמר לו ר' יוסי בעל פי ב"ד שהוא עד אחד פליגנא עליך דהואיל ופוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו דאיסורא תלינן בגט דהא בהא תליא שיאמרו גרש זה ונשא זה וכו' אבל ע"פ עדים מודינא לך דכיון דאשת גיסו שריא ולא צריכה גט אשתו נמי שריא באין ספק וא"ת הא קי"ל כרבנן דאמרי דאפי' על פי עדים תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה וא"כ איך שוין ת"ק ורבי יוסי ע"פ עדים דשריא אשת גיסו אגיסו י"ל דהתם כעין גזירה דרבנן כדי שתדקדק האשה הרבה ולא אמרו בכי הא שהיא מילתא דלא שכיחא דאשתו וגיסו שהלכו ושהעיד על שניהם שמתו ונשא הוא אשת גיסו מילתא דלא שכיחא היא לפיכך אוקמוה אדינא למימר מאי הוי

לה למיעבד כיון שהעידו שני עדים בדבר ושריא נמצא לפום האי אוקימתא דת"ק סבר דאשת גיסו שנשאת בעד אחד בלא גט נמי אסרינן לה אגיסו ולזה אמר דאשתו שריא דלא הויא אחות גרושתו ורבי יוסי סבר דגט ואסורא כי הדדי נינהו ואי אסרינן לה אגיסו גט נמי צריכה וא"כ אשתו [לא] שריא:

לעולם אסיפא. כדנקט ואזיל סדרא דמתני' בשנשאת בעד אחד ומאי פוסל ואינו פוסל איכא חדא דאזול אשתו וגיסו למדינת הים וחדא דאזול ארוסתו וגיסו וקא"ל ר' יוסי אשתו דליכא למימר תנאי הוה ליה באשתו ראשונה וכ"ע ידעו דנשואי שניה בטעות הם ולא אתי למימר גרשה בעלה ונשאה זה דהא אפי' גרשה בעלה אסורה להאי ומידע ידעי דאטעינהו סהדי ולא דמיא לשאר אשה הנשאת בעד אחד דהתם הוא דאתא למימר גרש זה וכו' ואם מחזירה אמרי זה מחזיר גרושתו משנשאת אבל היכא דהואי קמייתא ארוסתו דאיכא למימר תנאה הוה בקדושין סברי אינשי דנשואי שניה נשואין גמורין דאמרי גרשה בעלה ונשאה זה ואי משום אחות אשה תנאי היה לו בקדושי הראשונה ולא נתקיים אי הדרא אשת גיסו לבעלה אמרי אינשי מותר להחזיר גרושתו משנשאת הלכך פוסל הוא ע"י אחרים ואהני מעשיו ופוסל נמי ע"י עצמו:

הלכה כרבי יוסי. וכתב הרי"ף ז"ל לא איתברר הא דאמר שמואל הלכה כרבי יוסי אליבא דמאן אי אליבא דר' אמי אי אליבא דר' יצחק נפחא וכיון דלא אתברר כמאן מינייהו פסק לא שריא לאשת גיסו אגיסו מספקא:

דף לא.

אמר המחבר והרי"ף ז"ל דלא מיירי אלא מאשת גיסו אין לדקדק היתר באשתו משום דהוה רבותא טפי למיסר די"ל דהא בהא תליא ואם צריכה גט אשת גיסו ממילא ידעינן דאשתו אסורה משום אחות גרושתו ע"כ והגיה עליו הראב"ד ז"ל מנ"ל למיסר אשת גיסו היכא דנשאת על פי עדים והא בין לר' אמי בין לר' יצחק נפחא שריא לר' אמי כדפירשנו לר' יצחק נפחא נמי דהא לא פליג את"ק אלא בארוסתו בלחוד והילכך בין דקאי שמואל אדרבי אמי בין דקאי אדרבי יצחק נפחא ע"פ עדים מיהא שריא ואף על גב דבאשה דעלמא לא אמרינן מאי הוה לה למעבד הכא היא מילתא דלא שכיחא ולא קנסוה בהא והרמב"ן ז"ל כתב דמילתא דשמואל מספקא לתלמודא אי אפוסל בלחוד הוא דאמר הלכה כרבי יוסי כדאיתא בגמרא הלכך אי אליבא דר' אמי מתוקמא לא פסק אלא משנשאת על פי ב"ד דפוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו אבל בעל פי עדים אף על גב שר' אמי ורבי יצחק נפחא שוין בדבר דאשת גיסו שריא אגיסו אנן לא עבדינן עובדא

במאי ה"ל למעבד אלא כל שפוסל על ידי עד אחד פוסל על ידי שנים דעיקר איסור אשת גיסו אגיסו משום שמא יבא גיסו לבדו ויוציאנה בגט משום חומרא דגירש זה ונשא זה והרשב"א ז"ל העלה לפי זה בצריך תלמוד אשתו אם תהיה אסורה נמי משום אחות גרושה או אם נאמר דהכא מאן דחזי אחותה קיימת לא חייש כלום דהכי פירשוה לתנא קמא דאסר אשת גיסו והתיר אשתו שתאסר אשת גיסו בלא גט ותהא אשתו מותרת וכן כתב הריטב"א ז"ל דממה שאמרנו לעיל לימא מתני' דלא כר' עקיבא נראה להם דסבירא ליה לתלמודא דאי אפשר לומר שצריכה גט ממנו ותהא אשתו מותרת דהא הויא אחות גרושתו:

מתני' אחותה מאביה. שלא מאמה:

חזרו ואמרו לו מתה ונשא אחותה. של שניה זו מאמה ולא מאביה:

אחותה מאביה. ולא מאמה נמצאת רביעית רחוקה מן השניה וכל שכן מן הראשונה. חזרו ואמרו לו מתה ונשא אחותה מאמה ורחוקה היא מן השלישית ואחר כך אמרו כולן קיימות:

מותר בראשונה בשלישית ובחמישית. שאינם קרובות זו לזו ואף על פי ששלישית אחות השניה היא שריא דקדושי שניה לא תפסי דאחות אשה היא והויא לה כאנוסה ומפותה ותנן אנס אשה מותר לישא בתה דלא אסרה תורה אלא אחות אשה והיכא דלא תפוס קדושיה לאו אשה היא וכן חמישית אף ע"פ שהיא אחות הרביעית מותרת דהואיל ותפסי קדושי דשלישית נמצא ביאת רביעית שהיא אחות שלישית ביאת זנות ולא אסרה שלישית עליו:

ופוטרות צרותיהן. אם מת ובא יבם וייבם אחת מהן נפטרה צרתה:

אסור בשניה וברביעית. בשניה משום ראשונה וברביעית משום שלישית:

לאחר מיתת הראשונה. בגמרא פריך אטו כולהו לאו לאחר מיתת ראשונה נינהו אמר רב ששת תני אחר מיתת ראשונה ודאי. כלומר שאמת היו הדברים של ראשונה ושאר הדברים שקר הוו:

ואסור בשלישית. מפני השניה ובחמישית מפני רביעית:

הוא פוסל תחלה. אבל לא בסוף כדמפרש בגמרא:

פוסלין על ידו. שפוסלין אותה עליו דביאתו לא קניא לגמרי אלא כמאמר דעלמא והא קי"ל [דף נ.] דיש מאמר וגט וביאה וחליצה אחר מאמר:

גמ' ולבסוף לא פסיל. אם עשה בה גדול מאמר קודם ביאת בן תשע לא פסיל לה ביאת בן תשע אבעל מאמר והתני רב זביד וכו'. ומשני ביאת בן תשע פסלה אפי' בסוף אבל מאמר של בן תשע אם הוא תחלה פוסל אבל לבסוף אינו פוסל:

מתני' חולצת ולא מתיבמת. שיש עליה זיקת ב' יבמין שמאמר הוא זה דביאתו כמאמר הוא כדאמרן ולא הוציאה מידי זיקת נפילה ראשונה וחלה עליה זיקת נפילה שניה ותנן בפרק ד' אחין [דף לא:] מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת ב' יבמין:

ובגמרא אמר רבא הא דאמור רבנן זיקת שני יבמין מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה לא תימא היכא דאיכא צרה כי הך דלעיל דפרק ד' אחין דתנן שלשה אחין נשואין וכו' הרי אלו חולצות ולא מתיבמות כדאמרינן התם מדרבנן גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות דהא הכא דליכא צרה מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה:

ומסקינן הכא בגמרא דכי היכי שעשו ביאת קטן בן תשע וכו'. כמאמר בגדול לפסלה על האחין כן עשו ביאה זו כמאמר בגדול לדחות אשתו גמורה מיבום מפני שהיא צרת בעלת זיקת ב' יבמין וכמתני' דהכא:

שבא על יבמתו. בעודו בן תשע ומשהגדיל נשא אשה אחרת ומת וכן אמר שמואל עשו ועשו וכן אמר רבי יוחנן עשו ועשו:

נשא אשה. שאינה יבמתו ומת ולו אחין הרי זו פטורה דאע"ג דביאתו ביאה קדושיו לאו קדושין ואין קנין קטן כלום עד שיביא ב' שערות אבל ביבמה הואיל וזקוקה ליה שויוה רבנן כמאמר:

הדרן עלך האשה שהלך

פרק אחד עשר

דף לא:

נושאין. לאחר שאנס ופתה אשה מותר לישא בתה ואחותה ואמה. ומפרש בגמרא דנושאין דקאמרינן הכא היינו מדאורייתא אבל מדרבנן אין נושאין כל זמן ששתיהם בחיים משום דגזירה דשמא לאחר שישא בתה יזנה עם הראשונה והוה ליה אונס ומפתה על הנשואה שהוא חייב כרת או מיתה וכדתנן הכא חייב ונושאין דתנינן מדרבנן היינו לאחר מיתת האנוסה:

ר"י אוסר. בגמרא מפרש טעמא ולית הלכתא כוותיה:

גמ' הנטען. שיצא עליהן קול שנחשד:

מדרבנן. משום גזירה כדפירשנו במתני':

לאחר מיתה. שמתה האנוסה והמפותה דתו ליכא למגזר מידי:

וכתב הריטב"א וז"ל בסוגיא משמע בנטען אפי' מפנויה וטעמא כדאמרן משום נשואי קרובותיה ולא אסרינן קרובותיה אלא בקדושין או נשואין אבל כל היכא דליכא קדושין שריא ואפי' פלגש למאן דשרי פלגש בעלמא:

ונראין דברים דדוקא נקט אמה ובתה ואחותה דהני רגילי גבה מה שאין כן בשאר קרובותיה ועם כל זה ראוי להחמיר ולאסור עליו שישא אחת מן הקרובות האוסרות אותה בנשואיהן עכ"ל:

מנא הני מילי. דמי שאנס אשה מותר לישא בתה:

בכולן וכו'. בכל העריות בפרשת קדושים בכלתו ודודתו וזכור ובהמה:

וכאן. באשה ואמה בקרובות הנאסרות לו מחמת אשתו נאמרה קיחה ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה (ויקרא י"ח:י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח:

דרך לקוחין. שהיתה ראשונה לקוחה חייב על השניה כשבא עליה דבשניה ליכא למימר לקוחין דהא לא תפסי בה קדושין:

ומיהו קשה מנא לן דמותר לישא בתה דילמא דכל היכא דאית בה לקוחין אסרה תורה ובין בשניה בין בראשונה וי"ל דמשמעות קראי הכי הוא שהקיחה הוא בראשונה דהכי אסרה תורה לשכב באחת אחר שיש לו האחרת ואם הראשונה אנוסה לבד בשביל זה אינה שלו ומשום זה נמי אפשר דיליף לה רבא מקראי אחריני דבת בנה דומיא דבת בנך משמע מדוקיא ובנשואין נמי מיירי והאיסור הוא ערות אשה ובתה שהנשואה היא ראשונה דאשה הכי משמע:

ואף על גב דמקשינן ליה ואיפוך אנא ולומר דערות אשה ובתה מיירי באונסין אנן נמי לא אמרינן דאשה דהכא נשואה משמע אלא משום שארה דגלי הכי דבנשואין הוא דאיכא שאר וכדמפרש ואזיל ובגמרא פריך עלה דהא דאמרינן דדרך לקוחין אסרה תורה אלא מעתה ואיש אשר יקח את אחותו דרך לקיחה הוא דאסור דרך שכיבה שרי אמר ליה לקוחין אמורים בתורה סתם הראויין לשכיבה שכיבה כי הכא גבי אחותו דליכא למימר לקוחין ממש דהא לא תפסי בה קדושין הראוין לקיחה קיחה כאשה ואמה ואשה ואחותה דשייך בהו קיחה אמרינן דדוקא בלקוחין אסרה תורה:

ואמרי' בגמרא ר' יהודה אוסר מ"ט דר' יהודה דכתיב לא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו לא יגלה:

ורבנן מיבעי ליה לכדרב ענן אמר שמואל דאמר בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר ומאי כנף אביו כנף הראוי לאביו ותיפוק ליה משום דודתו לעבור עליה בשני לאוין

ותיפוק ליה משום יבמה לשוק קרא לאחר מיתה אתא שמת אביו דליכא לאו דיבמה לשוק ואוקמה קרא עליה בלאו דכנף הראוי לאביו ולאו בדודתו:

מתני' הגיורת וכו' לא חולצין. דאחוה מן האב בעינן וגר אין לו שאר האב דרחמנא אפקריה לזרעיה והכא בהורתן ולידתן שלא בקדושה איירינן וכן דייק לישנא שנתגיירו עמה וכל כה"ג גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואפי' קורבה דאם לית להו וכל שכן קורבה דאב וכשלידתן בקדושה ואין הורת שניהם בקדושה יש להם שאר האם ואסורים ביבום דבר תורה ואשת כל אחד לחבירו אשת אח שלא במקום מצוה וכשהורתן בקדושה יש להן אפי' שאר האב והם כישראלים גמורים מן התורה:

והא דתנן לא חולצין ואינהו לאו אחין נינהו כלל אלא קמ"ל דאפי' מדרבנן אינם בתורת יבום וחליצה ואי בעו למנסב נשי דהדדי לאחר מיתה אפי' יש להם בנים נסבי ובגמרא שקלי וטרו בה:

גמ' בני יודן וכו'. והיתה הורתן ולידתן שלא בקדושה שאילו היתה לידתן בקדושה דכ"ע אסורים בנשי דהדדי אפילו לאחר מיתה ומדאורייתא דהא אחין מן האם נינהו אבל השתא שאפילו לידתן שלא בקדושה כקטן שנולד דמי ומדאורייתא לית להו שום אחוה ושום קורבה:

למנסב נשי דהדדי. אפילו נשי דנסוב (בכותיותן) שרא להו לאחר מיתה דכיון דלית בהו קורבה דאורייתא לית לן למסרינהו מדרבנן:

ורב ששת פליג ומדרבנן אסר. ודכ"ע נשי דנסוב בכותיותן שלא ידעום לאחר גרות בתורת קדושין דכ"ע שרו אהדדי:

וזה הכלל איסור קורבה בגרים הוא בג' דרכים הא' מדאורייתא כשלידתן בקדושה דאית להו שאר האם מיהת (וכן) צ"ל כשהורתן בקדושה שיש להם שאר האב:

והשני דרכים מדרבנן אחת מטעם [לעיל דף כב.] שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה וזה נאמר בכל איסורי ערוה שיש להם בעודם עובדי כוכבים ממה שאסר הכתוב לבני נח כדמפורש בסנהדרין פרק ד' מיתות ב"ד (דף נז:) דאילו במה שלא נאסר להם מן התורה אלא שהוא מחוקותיהם אינו חשוב אפי' קדושה קלה ואין חוששין לו כלל ונפקא מינה לעובד כוכבים שנתגייר. הריטב"א ז"ל בשם רבותיו ז"ל:

והדרך הג' כי פעמים אנו אוסרין אותו אפי' במה שהיה מותר להן בכותיותן מן התורה משום שהוא אסור אלינו לגר גמור כדי שלא יבאו לטעות ולמסרך ולהתחלף כדאמרינן הכא בסוגיין לקמן:

אמר המחבר ומיהו עובדי כוכבים שנתגיירו איש ואשתו אם רצה מקיימה אם רצה פוטרה ואפי' מחיים של גר מותרת לאחרים דאף על גב (סנהדרין דף נז:) דבעולת בעל יש להם אפ"ה ליכא משום שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה משום דאותו אישות אין לו עיקר דכשנתגייר פקע דאל"כ אפי' בגט לא משתריא לעלמא דאינהו לאו בני גט נינהו בכותיותם וא"כ יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ותהיה אסורה לישראל עולמית אלא ודאי ליתא דכל זמן שלא ידעה לאחר שנתגייר ההוא אישות דהוה ליה בכותיותו פקע מיניה כשנתגייר וכ"ע ידעי הכי וכן דעת גדולי הפוסקים ז"ל עכ"ל ואילו בנשים שנשאו בכותיותן ליכא חדא מהני דאינהו לית להו ערוה משום אישות אלא אשת אב אליבא דרבי עקיבא [שם דף נח.] דדריש על כן יעזב איש את אביו זו אשת אביו והא דמרבינן להו (בסנהדרין דף נז:) מדכתיב איש איש אל כל שאר בשרו שהעובדי כוכבים מוזהרין בעריות אינו אלא לענין עריות של שאר או לענין שאסורין בנערה המאורסה שלנו ובנכנסה לחופה ולא נבעלה מה שאין כן לדידהו שאין להם איסור אלא בבעולת בעל אבל שום איסור אחר דמחמת אישות לית להו דהא אחות אשה שריא להו ראיה לדבר מיעקב שנשא שתי אחיות וכן מותר בכלתו כדמוכח מיהודה שבא על תמר ואמר צדקה ממני ולא מצינו שהותר להם איסור ערוה משום מצות ייבום ואפי' תאמר כי דרך ייבום עשה כן יהודה וכיון דלית להו בכותיותן איסור אשת אח אין לנו לאסור עליהם לאחר גרותן אשת אח מטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ואי משום שהיתה אסורה עליו בכותיות מדין אשת חבירו כשנכנסה לחופה ונבעלה הנהו נשואין כבר פקעו בגרותן וכולי עלמא ידעי דלא חשיבי כלום ואפילו מחיים וכל שכן לאחר מיתה דאפילו נשואין גמורין שלנו פקעי ואי משום גזירה שלא יבואו לטעות באשת אח דעלמא ליכא דלכולי עלמא כיון דלידתן שלא בקדושה לית להו אחוה וכגר שנתגייר דמו ולא טעו בהו הלכך כי פליגי הכא בנשי דנסיב בגרותן ואילו מחיים אסורה היא מן התורה מדין אשת איש כיון שנשאת בגרות וקדושיו קדושין מן התורה אבל לאחר מיתה הוא דשריא רב אחא דפקע איסור אשת איש ואי משום אשת אח הא מדאורייתא כקטן שנולד דמי הואיל ולידתם שלא בקדושה ואי מפני שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה הא בכותיותן לית להו איסור אשת אח כדאמרינן ובגזרה דטעותא ואחלופי הוא דפליגי כדמפרש ואזיל דרב אחא סבר דלא טעו בהא ורב ששת חייש דלמא טעו ומסרכי בהו:

לא פליגי דשרי. דלאו אחים נינהו אי משום דרחמנא אפקריה לזרעיה אי משום דסתם עובדת כוכבים זונה היא ומאיש אחר הוא:

כ"ע לא פליגי דאסור. דאתי לאיחלופי בישראל:
כי פליגי וכו'. שנקראים לפעמים אחין על שם אביהם ופעמים על שם אמם:
בתר אבא וכו'. וכ"ע ידעו שאין אבות להם ולא טעו:
בני פלניתא. ואתו למטעי דאמרי אינשי הני ודאי אחי נינהו וקא שרינן להו באשת אחיו ואתי למישרי נמי בישראל כה"ג:
אפי' באחין מן האם. למשרי מן האם לחוד דלענין זה דאסורה אשת אח לא טעו דהכל יודעין דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וכתב הרי"ף ז"ל בגמ' אקשינן לרב אחא בר יעקב ופריק ואעפ"כ כיון דלא איפסיק הלכתא כוותיה בהדיא עבדינן לחומרא כרב ששת ורבא משמע קצת דקאי כוותיה מדקא מתמה ואמר והא רב ששת אסר וכתב הריטב"א ז"ל אבל מורי הרב ז"ל הסכים לדברי הפוסקים הלכה כרב אחא לקולא כיון דאיסורא דרבנן הוא ועביד בה עובדא ורמי אנפשיה לומר רב ששת אסר ואנא שרינא מכלל דקים ליה שפיר בשריותא דיליה או מגמרא או משום טעמא דמסתבר דאית ליה וכן נראה עיקר ע"כ:

דף לב.

תניא אחין תאומים. דהני ודאי אחים נינהו מן האב דקי"ל [דף צח.] הכל טפה אחת ומתחלקת לשנים אפי' הכי לא חולצין ולא מיבמין והני הורתן ולידתם שלא בקדושה הוא כדמוכח מסיפא ולפיכך אין חייבין משום אשת את אפי' קדשום לאחר שנתגיירו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי הילכך אין לו אחוה ואפי' מן האם:
אבל חייבין וכו'. דלענין חליצה ויבום תלוי באחוה מן האב והני כיון דהורתן שלא בקדושה אין להם אב דזרע עובד כוכבים כבהמה אבל חייבים כרת משום אשת אח מן האם דכיון דלידתן בקדושה הרי היא כישראלית ומהא דשני אחים תאומים דייק בגמרא [שם] דהא דאמרינן אין אבות לעובד כוכבים לאו טעמא משום דשטופי בזימה ולא ידעינן אבוה מנו אבל היכא דידיע ודאי כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין דלא נבעלה לאחר חיישינן ואי נולד בקדושה דליכא למימר כקטן שנולד להוי ליה נמי שאר האב דהא ליתא שהרי הכא בשני אחין תאומים שבאו מטפה אחת ודאי דטפה אחת היא אלא שמתחלקת לשנים אמרינן דלית להו דין יבום וחליצה שמע מינה דטעמא לא הוי אלא משום דאפקריה רחמנא לזרעיה דכתיב (יחזקאל כ"ג:כ') זרמת סוסים זרמתם זרמת הוא זרע שהוא יורה כזרם מים שהוא מקלח בכח:

גרסי' בגמ' תניא גר שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב כיצד נשא אחותו מן האם יוציא מן האב יקיים אחות האב מן האם יוציא [דף צח:] מן האב יקיים אחות האם מן האם יוציא מן האב ר' מאיר אומר יוציא וחכמים אומרים יקיים שהיה ר' מאיר אומר כל ערוה שהיא משום שאר האם יוציא מן האב יקיים ומותר באשת אחיו ובאשת אחי אביו ושאר כל העריות מותרות לולאתויי אשת אביו נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת ולכתחלה לא יכנוס מתה אשתו מותר בחמותו ואיכא דתני אסור בחמותו מאן דאסר כר' ישמעאל דאמר חמות לאחר מיתה באיסורה קיימא. וגבי גר גזרו בה רבנן ומאן דשרי כר"ע דאמר חמות לאחר מיתה קליש ליה איסורא וגבי גר לא גזרו בה רבנן:

גר שהיתה וכו'. כך הגירסא בספרים ישנים וכן גריס רש"י ז"ל וכן מצאנוה בתוספתא. פי' יש לו שאר האם. לאסור עליו אפי' שאר האם שנולד בכותיות גמורה מפני שהיא אסורה לו בכותיותו דבני נח יש להם שאר האם דמחמת קורבא הלכך גזרינן בהו אפי' עכשיו שהוא כקטן שנולד כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה:

ואין לו שאר האב. אינו אסור בשאר האב ואפי' מה שנולד לאביו בגרות אחריו דכיון שאין לו בכותיותו שאר האב אין לו לחוש ולומר באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה וגזירה דטעותא דאתו לאחלופי באיסורא דאורייתא נמי ליכא דכולי עלמא ידעי דלא חשיב אביו כלל:

היינו דפריש. כיצד נשא אחותו מן האם יוציא. כלומר ואפי' אותה שנולדה בכותיותו כיון שהיתה אסורה לו בכותיותו:

אחותו מן האב יקיים. ואפי' נולדה בגרות כיון שהיתה מותרת לו בכותיותו דלית להו שאר האב ואחות אביו מן האב כ"ע מודו דשריא ליה לגר זה דמותרת היא לבני נח ומקרא מלא דכתיב (שמות ו':כ') ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה והיינו אחות אביו ודעת הגאונים ז"ל דהלכתא כר' עקיבא שהתיר אחות אביו אפילו מן האם וכן פסק הרמב"ם ז"ל דגר שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה מותר באחות אביו ואפילו מן האם ובדין הוא שהרי בן נח מותר בבתו ואחותו מן האב מותרת לו ומיהו באחות אמו מן האם ראוי להחמיר ולאסור שהוא שאר אם גמור אליבא דר' אליעזר דפליג בסנהדרין (דף נח.) עם ר"ע ואע"ג דר' עקיבא פליג עליה הא ר"מ דאמר יוציא כרבי אליעזר סבירא ליה. ומותר באשת אחיו וכו'. אם היתה הורתן שלא בקדושה תרוייהו שריין:

ושאר כל העריות וכו'. אשת אביו ואפי' נשאה אביו בגרות כיון שמת האב מותרת לבן שהורתו שלא בקדושה אינו אביו וגם ליכא למגזר שהיתר פשוט לכל שהיו מחזקינן

זרע כותים כהפקר ואפי' לר"ע דאמר את אביו זו אשת אביו וכבר היא אסורה מחיים משום בעולת בעל מ"מ לאחר מיתה שרי' וכ"ש לר' אליעזר דדריש התם פרק ד' מיתות את אביו זו אחות אביו ואשת אב מותרת לאחר מיתה וכן דעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל:

נשא אשה ובתה וכו'. פרש"י ז"ל אגר בעלמא קאי שנשא בכותיותו אשה ובתה ונתגיירה עמו דאילו האי שהורתו שלא בקדושה כיון דלידתו בקדושה לא נסיב אשה ובתה דישראל גמור הוא וא"ת דנסיב אשה ובתה שהיו גיורות דלית להו קורבה דכקטן שנולד דמי למה לי למתני גר אפילו בישראל נמי מצי למימר הכי עכ"ל וכן עיקר וכן הוא בירושלמי:

כונס אחת ומוציא אחת. משום גזירה דלא ליתו למשרי בישראל אשה ובתה אבל ליכא למימר טעמא משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה דהא בן נח מותר באשה ובתה דלית להו שום ערוה מחמת אישות אלא אשת אב לר' עקיבא כדאמרן וגזירה זו ליתא בקרובת האב לפי שאין בהם שאר ולפיכך כתב הרמב"ם ז"ל דבתו שנתגיירה מותרת לגר ולכתחלה לא יכנוס קאי למאי דאמרו חכמים יקיים אבל דעת הרמב"ם ז"ל דהלכתא כרבי יעקב ולדידיה אפילו לכתחלה שריין וכן דעת הרמב"ן ז"ל:

מתה אשתו מותר בחמותו. הכא נמי בגר דעלמא מיירי וכגון שנשא אשה בכותיותו ונתגיירו שניהם ונתגיירה ג"כ חמותו ושורת הדין דשריא ליה דפקע אישותו לגמרי ואף בכותיותו מותר היה בחמותו כדכתיב' לעיל דלית להו ערוה מחמת אישות הילכך ליכא למיסר מטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ועל כרחין ליכא למיסר אלא מטעם שלא יבואו ליטעות כן בישראל לישא חמות ואילו בחיי אשתו הא ודאי אסור הוא בחמותו לדברי הכל כיון שיש איסור במיתה וכרת אלא שנחלקו בחמותו לאחר מיתת אשתו דאליבא דמ"ד שהיא בשריפה וכרת גזרו בגרים לר' עקיבא דליכא כרת אלא איסורא דאורייתא והיינו דקלישה איסורא לא גזרו בגרים וכן דעת הרבה מן המפרשים ז"ל ואמרו דאם חמותו וחמיו כולן בשביל חותנתו הם וב שריפה וכרת ליכא אבל הרב בעל הלכות ז"ל והר"ם אמרו שהם בכרת וכן בתה ובת בתה ובת בנה לאחר מיתת אשתו אינה בשריפה אלא בכרת וכבר כתבנו למעלה דכל היכא שהורתן בקדושה ולידתן בקדושה הרי הם כישראל לכל דבריהם:

הדרן עלך נושאין על האנוסה

פרק שנים עשר

מצות חליצה ואפי' הדיוטות. שאינם מסנהדרי עירם ובגמרא פריך מאי דיינין:

מנעל. של עור רך הוא כעין שלנו:

חליצתה כשרה. אבל לכתחלה לא כדמפרש לקמיה גזירה משום מנעל המרופט שהוא קרוע וטעמא מפורש בגמרא שעיקר חליצה בסנדל שהוא של עור קשה ומבושל ומשנפחת אין לו תקנה ואין דרך לנעלו:

באנפליא. קאלצן של בגד פסולה דמידי דמגין בעינן דנעלו כתיב ונעל מידי דמגין הוא דכתיב (יחזקאל טז) ואנעלך תחש והוא עור:

עקב. פרש"י ז"ל שולא בלע"ז:

אמר המחבר עקב הוא הנקרא כל דבר המעכב הרגל בתוך המנעל ושוליא או עקב ממש הוא במשמע לפי שכשאין בו שולא או עקב למנעל הרגל יוצא חוץ למנעל ונקט רש"י ז"ל שולא לרבותא אף על גב שיש למנעל עקב מן הפנתא סביב כיון דלית למנעל שולא למטה אף על פי שאינה חסרה אלא מעט במקום העקב פסולה עד כאן:

מן הארכובה ולמטה. נחתך רגלו מן הארכובה ולמטה:

גמ' להקרות ליבם. לא חפצתי לקחתה ולא מאן יבמי להקים וגו' ככה יעשה לאיש וגו' וכולן בלשון הקדש:

כעין דיינים. כתבו מן המפרשים ז"ל דלא קרי להו הדיוטות אלא משום דלא בעינן סמוכין אבל לעולם צריך שידעו הלכות חליצה עד שיקרו להן כסדר כעין דיינים והיינו דקאמר שיודעים להקרות כעין דיינים ובכלל זה הלכות קריאה וחליצה שיודעים הדיינין:

במקום מחלוקת. שנחלק שם רבי יהודה בדבר אחר ובדבר זה לא נחלק ש"מ הדר ביה אבל משום דסתם לן תנא כוותיה במתניתין לא פסקינן הלכתא דהרבה סתומות נינהו דלית הלכתא הכי כדתנן מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא בית דין כלומר אחד מן הדיינים יכול לישא אותה לאשה וליכא משום הסר ממך עקשות פה דכיון שנעשה בפני ב"ד דסתמן שלשה ליכא חששא דלא יחיד היה שם דנימא בשבילו נתכוין אלמא דלענין מיאון בעינן שלשה ואילו ר"נ גופיה פסק כרבי יוסי ברבייהודה וכר' אלעזר בר"י שהיו מכשירין מיאון אפילו בשנים דהכי אמר ר"נ הלכה כאותו הזוג והוי דלא כסתם. ולא מצית אמרת דילמא מפני שהוא ב"ד לאו שלשה נינהו אלא שנים כדפירש ר"נ בפרק השולח (דף לג.) גבי ב"ד של פרוזבול ושל בטול הגט דגבי פרוזבול איכא הוכחה דקתני דיינים דומיא דעדים ובטול הגט נמי מודעת דברים בעלמא הוא אבל בעלמא סתם ב"ד היינו שלשה:

דף לב:

למקבע דוכתא. לשם כך:

השערה. מקום מזומן לכך משמע:
לפרסומי מילתא. דחלוצה היא ולא מנסבא לכהן אי נמי דליתו אינשי ונקפצו עלה:
לזירזא דקני. חבילה של קנים והלכו לישב שם לשם חליצה זו וכתב הרמב"ם ז"ל דאפילו הם עמי הארץ מצטרפין למלויי חמשה ונראין מדבריו דסומין ופסולין לא וראיה לדבר מרב שמואל בר יהודה דפסלי ליה משום גר אף על גב דלמלויי בעלמא הוא וכתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו מיהו נראה שאם הזמינו והקצו שלשה לבית דין בפירוש וקראו האחרים למלויי בעלמא דאפילו גרים ואפילו פסולין והכא לא היה כבודו של רב [שמואל בר] יהודה להקצותו מן הב"ד ומכל החמשה היו עושין חבור אחד מפני כבודו:
תנינא גרסינן יש ברייתא בידי וקתני בה בב"ד וכן הוא בגמ' לעיל דרב שמואל בר יהודה קתני לה:
ואנא גר אנא. (אלא) הוא ואביו נתגיירו הילכך פסילנא לחליצה:
מרענא. דאי אמר ידענא ביה דפריע לא מזדקיקנא למגבא ביה כדאיתא בכתובות (דף פה.) לא מקרע קרעינן ליה ולא אגבויי מגבינא ביה:
דן את חבירו. פרש"י ז"ל דיני נפשות דאילו דיני ממונות אפי' לישראל הוא דן כדתנן במסכת סנהדרין (דף לו:) הכל כשרים לדון דיני ממונות ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות ואמרינן בגמרא הכל לאיתויי גר ולפירושו ז"ל כי אמרי' ואם היתה אמו מישראל דן ואפילו ישראל בדיני נפשות קאמר והקשו עליו דבעלמא (קדושין דף עו:) אמרינן דאפילו שררותא דמתא לא מנינן גר עד שתהא אמו מישראל [ומי] גרעי דיני ממונות דבעינן סמוכים מדאורייתא ועוד הקשו היאך תהא חליצה חמורה מדיני נפשות ועוד היאך גרע דינו של גר גמור מדינו של שור דבעי עשרים ושלשה ואין גר גמור דן אותו אפילו לדעת רש"י ז"ל כדאיתא בסנהדרין (דף לו:) ועל כן הסכימו דמחוורתא כדברי רי"ף ז"ל שכתב שם במסכתא סנהדרין דאין גר דן את חבירו אלא בדיני ממונות אבל ישראל אפילו בדיני ממונות אינו דן עד שתהא אמו מישראל והא דתנן הכל כשרים לאיתויי גר בשאמו מישראל מיירי ושררותא דמתא היינו ממונות ולדיני נפשות עד שיהא ישראל מכל צדדיו כמו גבי מלך דאמרינן מקרב אחיך מן המיוחסין שבאחיך וכן לחליצה ורב אחא משבחא ז"ל בשאלתא דבראשית כן כתב כהרי"ף ז"ל:
תרי בישראל. חד לרבות הדיוטות דלא תימא זקנים שהם חכמים דוקא בעי משום דכתיבי בפרשה ועלתה אל הזקנים וחד ישראל ולא גרים אפי' אמו מישראל דאילו לאמו מישראל מדיני ממונות נפקא דילפינן ליה ממקרב אחיך כדאמרן דאפילו לדיני ממונות פסול עד שתהא אמו מישראל:

שומעין לו. דכל כמה דלא אתי אליהו ואמר לן לא חלצינן אלמא מנעל לכתחלה לא:
מרופט. קרוע מלמעלה דכיון דרכיך אע"ג דקריע מיתיב ליה אכרעיה אבל סנדל שהוא קשה אין יכול לישבו על רגלו משנפחת וליכא למיגזר מידי כך פרש"י ז"ל שהסנדל של עור שלוק קשה. והרבה מן הפרשנים כתבו דמנעל הוא משתי חתיכות או ג' כעין שלנו ויש פנתא ועקב והסנדל כלו מחתיכה אחת וכתב הריטב"א ז"ל וראוי לחוש לשניהם:
חצי מנעל. דמתוך שהוא רך עומד ברגל ויבא לחלוץ בו ולא הוי מנעל אבל סנדל מתוך שהוא קשה אינו חושש לנעול ואין עומד ברגל כלל והיכא שאינו מצוי סנדל באותו מקום אם מותר במנעל לכתחלה כתבו בעלי התוס' והרב בעל העיטור ז"ל דמותר והביאו ראיה מן הירושלמי אמר ר' יוסי פעם אחת הלכתי לנציבין ומצאתי שם זקן אחד אמרתי לו כלום אתה בקי בר' יהודה בן בתירה נומי לי הן ושולחני היה בעירי ועל שולחני היה תדיר נומתי לו ראיתו שחלץ אמר לי הן הרבה פעמים במנעל או בסנדל א"ל וכי יש סנדל במקומנו אמרתי לו מה ראה ר' מאיר לומר שאין חולצין במנעל ע"כ אלמא דכל היכא שאין סנדל מצוי חולצין במנעל אפילו לכתחלה אבל הרמב"ן ז"ל כתב משם ראיה להפך שאפילו שלא היה שם סנדל השיבו מר' מאיר דאמר אין חולצין במנעל לכתחלה ש"מ מדרבי מאיר שאפילו במקום שאין סנדל אין חולצין במנעל לכתחלה וכן כתבו בשמו הרשב"א והריטב"א ז"ל ומן המפרשים [כתבו] וז"ל והאידנא אין סנדל מצוי ביניינו לכך נהגו לחלוץ במנעל לכתחלה והכי איתא בירושלמי ועוד אומר בירושלמי שצריך התרה ביד ימנית ואף על גב דלא אשכחן בגמרא שמצריך ימין אלא ברגל וכן אמרינן לקמן [דף קה.] דגדמת חולצת בשיניה מ"מ העולם נהגו כן על פי הירושלמי עכ"ל:
שנצי. ב' רצועות דקות וקצרות שעושין בשפת המנעל או הסנדל לקשרו על השוק ונוח לחלצו וי"א שהם הקרסים שאנו עושים במנעלים:
וסנדלים דטייעי הוא שרצועותיו גדולות ורחבות לכפלן על הרגל:
חומרתא. קשר הקשור על שפתו ומעמידו שלא יצא מן הרגל:
מיתנא. רצועה של עור או של שער אבל לא של דבר אחר כדאיתא לקמן [דף קב:] והא דקטרינן לה כי היכי דתיתי היא ותשרייה והדר תחלוץ ותיהוי חליצה מעלייתא וכך היה מנהגם לעשות בו קרסים בפיו כדי לחבר שתי שפתות הנעל ועכ"ז אינו מתחבר ברגל ולפיכך היה צריך מלבד הקרסים רצועה אחת או שתים לכפול עליו להדקו:
וכתב הריטב"א ז"ל כיון דקי"ל שאין חולצין במנעל לכתחלה ואפילו במקום שאין סנדל מצוי וכדכתבינן לעיל ראוי לעשות סנדל לחליצה מעור שלוק קשה ולעשותו חתיכה אחת ועל שפתו קרסים שיכנסו בשפה האחרת בחורים עשויים שם ועוד שתי רצועות

ארוכות אחת מכאן ואחת מכאן תחת הקרסים או עליהן כדי לקשור הסנדל יפה ולחברו לשוק שתוכל כל אחת להכפל ב' פעמים ושמעתי מפי מורי הר"ם כי הסנדל שהיו נוהגין חכמי נרבונא הובא לפני רבינו רבו ז"ל לצורך חליצה והיו הרצועות מגוף המנעל ואינם תפורות שם וגם הרצועות שתפרוהו בו היה מקוצה ממנו כדי שתהא כל הסנדל עור א' ונראה שזו חומרא יתירא דעד כאן לא אסתפק לן לקמן אלא בשתרסיותיו של שער והנהו מסתמא אינם מגופו אלמא דכוותה של עור כשרין בלא ספק ובשל שער נמי איפשיטא לן דכשר ובתפירה נמי דוקא בחוט של פשתן אסרו הא של עור דומיא דפשתן שאינו מעצמו שרי ואריך ואין זה בית מיחוש ומיהו ראוי לחוש לדבר למעשה כל מאי דאפשר עכ"ל:

רוב העקב. כיון ששמטה את רוב העקב מן הסנדל אף על פי שלא חלצתו כולו הותרה:

התירו. שלא התירתו היא:

או ששמט. והיא חלצתו לגמרי:

דחים נסמך לשון דחום פירמ"א בלעז:

עקב. תעלו"ן בלעז:

מסייע ליה. הא דקתני התיר רצועות עד שתתיר וכו' וכן הלכה:

שמא כיוונה ואף על גב דתניא בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא חליצתה פסולה עד שיתכוונו שניהם כאחד ה"מ למשרי לעלמא אבל לאחין מפסלה אפילו בכוונת אחת מהם ושמעינן מינה דאפילו שלא בבית דין חיישינן שמא כיוונה ופסולה על האחין כל היכא דחזינא דחלצה לאחד מהם ומיהו כיון דמדינא עד שיכוונו שניהם לא מפסלה אלא מפני מראית העין פסלינן להו מדרבנן מסתברא דהיינו דוקא במעשה כי האי דחלצה דלאו אורח ארעא בהכי אבל רקיקה דלא אפשר בלאו הכי לא חיישינן לה למפסלא בהכי דאי לא תימא הכי כל יבמה שגדלה בין האחין תאסר להם דהא אי אפשר שלא רקקה בפניהם ולקמן [דף קד:] פסלינן רקיקה בבית דין אלא לאו שמע מיניה כדאמרינן וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל:

דף לג.

התפור בפשתן. דבעינן כולו דעור שנאמר ואנעלך תחש אלמא לא קרי נעל עד שיהא כולו של עור ופרש"י ז"ל בלשון ראשון שתפר בתוכו בגד פשתן כעין פורלא"ט והקשו עליו ז"ל דלא גרע מסנדל של עץ דקתני במתניתין חליצתה כשרה ואוקמה אבוה דשמואל לקמן במחופה עור ודברי הכל ואביי נמי אוקי הא דקתני בברייתא בקב הקיטע חליצתה

כשרה כרבנן ובמחופה עור ומתוך הירושלמי נמי משמע דאנפליא של בגד ושל עור חליצתה כשרה אלא לשון שני שפרש"י התפור בפשתן שתפרו במשיחה כעין שלנו [עיקר] וכן פי' רבינו חננאל ז"ל:

תרסיותיו. רצועותיו:

של שער. מנוצה של עזים. קורקא. הוא כעין מנעל והוא עב מעור מדובק בקולן עם עור אחר עב וכן העושה מנעל כולה של שער הוא עב בהכרח לפי שמדבקם יחד וזה אינו קרוי מנעל כלל דשם בפני עצמו יש לו שקורין אותו קורקא ונעל אמר רחמנא ואין להקשות מאנפליא דאמרינן בסמוך [דף קב:] דאם היא של עור חליצתה כשרה דכל שהוא של עור נעל מקרי אלא שיש לה צורת אנפליא של בגד וקב הקיטע דאמרי' חליצתה כשרה לא מתוקמא הכי לענין הלכתא כדלקמן [דף קג.] וההיא ר' מאיר היא דחשיב ליה מנעל לענין שבת כן היה מתיר ר"מ בסנדל של שעם וליתא דאנן עור בעינן מדכתיב תחש כדאמרינן בגמ' [דף קב:] אם כן תחש מאי אהני ליה וכתב הריטב"א ז"ל נראה דכל שהוא של עור אפילו של בהמה טמאה חולצים בו אבל ר"ת ז"ל מצריך שיהא הסנדל של בהמה או חיה טהורה דומיא דתחש עכ"ל:

גרסי' בגמ' [שם] באנפליא חליצתה פסולה למימרא דאנפליא לאו מנעל הוא ורמינהו אחד מנעל וסנדל ואנפליא לא יטייל בהם לא מבית לבית ולא ממטה למטה אמר רבא לא קשיא כאן באנפליא של עור כאן באנפליא של בגד ה"נ מסתברא דאלת"ה קשיא יוהכ"פ איוהכ"פ דתניא לא יטייל אדם בקורדקיסין בתוך ביתו אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו אלא לאו ש"מ כאן באנפליא של עור כאן באנפליא של בגד ש"מ:

לא יטייל. ביום הכפורים דהוי נעילת הסנדל:

כאן באנפליא של עור. הא דיום הכפורים:

כאן באנפליא של בגד. הא דמתני' דלא הוה נעל:

בקורדקייסין. מנעלים דקים שנועלין תחת מנעלים עבים להגין מן המים ונקראים אנפילוש בארץ אשכנז. ושמעינן מינה דכל שאינו קרוי נעל כגון בתי שוקים של בגד או קאלסוניס מותרין ביוה"כ ורבנן נמי חזינן דנפקי בהו הילכך מי שיש לו שום מיחוש בגופו יכול לנעול בתי שוקים וכיוצא בו של בגד אבל מנעל של עור אפילו בלא עקב אסור והא דתניא לא יטייל אדם בקורדקייסין אפילו לשמור רגליו מלכלוך בית הכסא וכיוצא בו שלא יצטרך להדיחם לבסוף ומוטב שיתלכלך ויבא לידי דיחוי שירחוץ רגליו משנתיר לו סנדליו ואע"ג דנעילת הסנדל ורחיצה תרוייהו מדרבנן וכן אמרו בתוספתא דיומא פ"ד לא ינעול אדם סנדל ויטייל בתוך הבית אפי' ממטה למטה רשב"ג מתיר וכן

היה רשב"ג אומר אם היו רגליו מלוכלכות בטיט ובצואה מדיחן במים ע"כ והשתא מה ענין זו לזו וכ"ת דה"ק דכשם שרשב"ג מיקל בזו כך מיקל בזו הא בתרייתא קילא טפי ואפי' רבנן מודו בה אלא ודאי טעמא קא יהיב לפי שאנו מתירין לרחוץ רגליו כשהם מלוכלכים היה מתיר רשב"ג לנעול מנעל בביתו כשנכנס לבית הכסא כדי שלא יצטרך לבא לידי דחוי לרחוץ ביוה"כ כן כתב הרשב"א ז"ל בחידושיו והריטב"א ז"ל העיד כך שמעתי מפי הרשב"א ז"ל עוד העיד ז"ל מפי רבו הרא"ה ז"ל דהא דאמרינן הכא אבל מטייל הוא באנפליא של בגד בתוך ביתו אתא למעט חצר שאינה מעורבת דקי"ל עירוב והוצאה ליוה"כ כמו לשבת ואסור לצאת בכל דבר שאינו מנעל משום משוי והא דנפקי רבנן בסנדל של שעם ושל גמי ורבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה היינו לחצר המעורבת או למבוי מעורב ולדברי הכל מותר לנעול בתי שוקים ביוה"כ ואפילו לצאת בהם ברשות הרבים דמשום ענוי יום הכפורים ליכא שכל שאינו מחופה עור לאו מנעל הוא ומשום שבת ליכא דמלבוש הוא ואינו משוי כלל וקורדקייסין מנעל הן לענין יוה"כ ולענין שבת אלא שלענין חליצה פסולין כסנדל שאין לו עקב עוד כתב ז"ל בשם רבותיו ז"ל כי אותם סוקי"ש של עץ שעושין בקאשטילא אסור לצאת בהם בשבת במבוי שאינו מעורב כיון שאינם מחופה עור כי העור ההוא שנותנים בראשם שנכנס בו ראש הרגל אינו חפוי וכתבו בשם הרמב"ן ז"ל דמי שהוא מצונן מותר בנעילת סוליס ביום הכפורים כמו שהתירו בחיה מדגרסינן בירושלמי [פ"ח דיומא הל"א] רבי שמואל בר נחמני סלק לגבי דרבי יהושע בן לוי בלילי תעניתא נפק לגביה לביש סוליסי א"ל מה הוא כן אמר ליה איסתניס אני חד תלמיד דרבי מונא הורי לחד מן קרבוי דנשיא למלבש סוליסי מהא דרבי יהושע בן לוי פירוש סוליס נעל בלא עקב וכדאמרינן לקמן [דף קנ: ע"ש] נעל פרט לסוליס שאין לו עקב:

תניא חולצת מן הגדול. משום דחליצת קטן פסולה:

בין עומד בין יושב. כתבו המפרשים ז"ל דאף על גב דתניא חליצתה כשרה דמשמע דיעבד הוא הדין דלכתחלה נמי שרי בין יושב בין מוטה ואיידי דבעי למתנא סיפא חליצתה פסולה תנא ברישא חליצתה כשרה תדע דלכתחלה שרי דהא עומד כ"ע מודו שהוא לכתחלה ואפ"ה נקטה ועוד מדמקשי ליה רב אשי לאמימר מהך ברייתא ומאי קושיא אמימר צריך קאמר לכתחלה ובריתא בדיעבד אלא ודאי משום דברייתא בלכתחלה היא אקשי ליה והא דאמרינן לקמן [דף קו.] בההיא דאתיא לקמיה דרבי אבא אמר לה בתי עמודי אפשר דלאו בשעת חליצה קאמר לה אלא קודם חליצה שבאה לפניו להתרעם והוא הדין [דבעי עמידה] דכתיב ועמדו ומיהו יש ברייתא דתניא ועמד

ואמר מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה והגאונים ז"ל סמכו עלה וכתבו דדברים אלו אין אומרים אותם אלא בעמידה וכן בסדור החליצה בהלכות הרי"ף ז"ל ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דלא בעינן עמידה אלא באמירה ורקיקה אבל חליצה אפי' יושב וכך כתב והיא יושבת ופושטת ידיה בב"ד ומתרת רצועות המנעל ומצות חליצה היא שיהיו שניהם עומדים בשעת רקיקה ובשעת אמירה וצריך עיון דבשלמא אמירה דכתיב ועמד ואמר ואף על גב דלא כתיב ועמדה ואמרה אפשר דהדין שוה לשניהם אלא רקיקה מנא לן וכתב הרשב"א ז"ל ראיתי לקצת מחברים שהצריכום עמידה אפילו בחליצת הסנדל ולא ירדתי לסוף דעתם ע"כ וכתב הריטב"א ז"ל הנכון דכל עניני חליצה בעיא מעומד לכתחלה ולא משום דכתיב ועמד ואמר דההוא דספרי אסמכתא בעלמא הוא אלא משום דהוי כעין דין דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וכן פרש"י ז"ל לקמן בתי עמודי לחליצה משום ועמדו והיינו שאינו מעכב בדיעבד:

מן הסומא. דלא גזרינן סומא אטו חרש דלאו בר קריאה הוא וסומא יכול להכיר יבמתו בטביעות קלא:

למדחסיה. כדי שתטרח לחלוץ דלפעמים מנעל של ב"ד גדול מרגלו ונראה כיוצא מאליו אם לא ידחוק רגלו מעט. **למדחסיה**. לדחוק רגלו הימין בקרקע:

בין מוטה. ומוטה לאו אורחיה למדחסיה:

אלוחתא. שרגלו הפוך ודורס בעליונו של רגל לשון לוח ואינו דורס במקום מדרס רגלו ואף על גב דתנן מן הארכובה ולמטה כשרה התם הוא דכי נחתך רגלו קם לו שוקו ורחמנא אמר מעל רגלו דהיינו שוקו אבל האי לאו רגל הוא זה לשון רש"י ז"ל ואין כן דעת ר"ת ז"ל [וברייתא דקב הקיטע איכא לפרושי דיהיב לאחר וחלץ] כדאמרינן בסמוך [דף קג.] אסמיכות הרגלים. מי שמהלך בידיו וגורר רגליו עושה להן סמיכה מתחתיהם של עץ או של עור ומכניסן לתוכו איהו זה שהוא גורר את רגליו :

לאחר. שרגלו ישרה:

בר אבין ובר קפין באלו מגלחין [דף כה:] דאחלשוה לדעתיה דרב אשי ואיתהפוך כרעייהו וכתב ר"ף ז"ל איכא מ"ד לית הלכתא כאמימר מדאמר רב אשי למאי דקאמר אמימר מכלל דאיהו לא סבירא ליה. ועוד דהא תנן מהארכובה ולמטה חליצתה כשרה מהארכובה ולמעלה חליצתה פסולה ואנן לא סבירא לן הכי דאי איתיה להאי סברא הוה ליה אמימר מפליג אמתני' וליכא למימר דפליג אמימר אמתני' ועוד אי פליג אמימר אמתני' הוה מותבינן ליה תיובתיה מינה ומדלא אותבינן ליה מינה ש"מ דמתני' טעמא לחוד ואמימר טעמא לחוד דסבירא ליה לאמימר דבעי לתרוצה לרגליה על ארעא וחליץ

כדקאמר בהדיא האי מאן דחליץ צריך למדחסיה לכרעיה והאי מאן דמסגי אלוחת' דכרעיה לא מצי לתרוצה לכרעיה על ארעא הילכך לא חליץ ומתני' דקתני מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה לאו דנקטעה רגלו אלא כגון שקשר רצועות הסנדל למטה מן הארכובה וכיון שהתירתן יבמה משם מעל רגלו קרינא ביה והכי גרסינן בירושלמי ביני מתניתין בקשור מן הארכובה ולמטה וגרסינן נמי התם עיקר חליצה התרת רצועות וכיון שהתירתן מעל שוקו מקום מצוה הוא דמעל רגלו אמר רחמנא ושוקו מעל רגלו הוא והילכך לא קשיא לדאמימר דמתניתין טעמא לחוד ודאמימר טעמא לחוד והאי דקאמר רב אשי נמי למאי דקאמר אמימר לא שמעינן מינה דלא סבירא ליה דאי לא הוה סבירא ליה כאמימר הוה אמר בהדיא דלית הלכתא כאמימר ומדלא אמר הכי לא מצי למדחי שמעתא דאמימר בכי האי מילתא קלישתא הלכך איתא לדאמימר עכ"ל ודעת רבינו תם ז"ל דקיטע אינו חולץ ומאי דקשיא להאי פירושא דמקשינן בגמ' [דף קג.] עלה דמתני' דלמטה מן הארכובה חליציה כשרה מהא דתניא גבי עליה לרגל רגלים פרט לבעלי קבין כלומר דלא חשיב רגל אלמא מתני' בבעלי קבין היא דהיינו שנחתך רגלו כבר תירצו המפרשים ז"ל דהוה ס"ד הכי ופריק דמתני' בשיש לו רגל וכי קתני חליצתה כשרה ואע"פ שאין החליצה ברגל שהקשר בשוק הם משום דאמר קרא מעל רגלו וכן נראה דעת הר"ם מקוצי בספר המצות שלו כר"ת ז"ל אבל דעת הרשב"א ז"ל בחדושיו נוטה לדעת רש"י ז"ל ולהתיר לחלוץ למי שנחתך רגלו:

דף לג:

מתני' בשל שמאל וכו'. אבל חליצת שמאל קתני בפירקין שהיא פסולה:
בגדול. סנדל שלא היה למדת רגלו אבל יכול הוא להלוך בו או קצר שחופה רוב רגלו ואין יכול להשמט ממנו:
חליצתה כשרה. בדיעבד אבל לכתחלה לא דגזרינן אטו רחב הרבה שאינו יכול להלוך בו או צר הרבה שאינו חופה רוב הרגל שהוא פסול לכ"ע שאינו קרוי מנעל לגבי דידיה וכן הדין בסנדל של עץ דמוקמינן ליה בגמ' במחופה עור שהוא מנעל כשר אליבא דכ"ע מכל מקום לכתחלה לא דגזרינן אטו שאינו מחופה עור שהוא פסול דאינו קרוי מנעל:
גמ' נעל מכל מקום. חלוץ הנעל:
הב ליה. רב יוסף צוה כן לאביי שיתנו ליבם ותחלוץ בו:
דשמאלא. דלא סבירא ליה לאביי סנדל שאינו שלו לכתחלה ורוצה ג"כ לנסותו אי סבר רב יוסף דלכתחלה בשמאלא שרי:

הב ליה וכו'. שיהא שלו במתנה וכן הלכתא דהא קי"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה:
גבי חליצה בלילה אסיקנא [בדף קד.] דחליצה כתחלת דין היא ותנן דיני ממונות (דף לב.) דנין ביום וגומרין בלילה וחליצה דיני ממונות הוא שגובה כתובתה:
במוק. אף על פי שאין של עור אלא מלבדין קשים:
כמה רב גובריה. בל' גנאי אמרה. ולענין רגל שמאלי קיימא לן דפסול לחליצה דילפינן רגל ממצורע דכתיב ביה רגלו הימנית ודוקא ברגל בעינן ימין אבל חליצה אפי' בשמאל ואפי' לכתחלה דהא לא כתיב אלא וחלצה ואפי' גידמת חולצת בשיניה כדאיתא לקמן [דף קה.] וביבם איטר נחלקו בתוס' [הרבה] אם חולץ בשמאלו שהוא ימין כל אדם או בימינו שהוא שמאל כל אדם או בשתיהן או שאינו חולץ כלל שאין לו ימין ואיתא ריש פ' גיד הנשה דהתם פרק ג"ה נחלקו לענין חליצה משום דגמרינן רגל רגל ממצורע מהו ביבם אטר אי חולץ בימינו שהוא שמאל כל אדם דומיא דתפילין או דלמא שאני תפילין דכתיב בהו ידכה יד כהה אבל בעלמא ספקא הוי כי ההיא דר' ירמיה גבי כף הירך אית לעוף ועגיל אית לבהמה ולא עגיל בתריה אזלינן חו בתר מיטה אזלינן וסלקא בתיקו והכא חולצת בשתיהן או שמא נאמר דכיון דמצורע ילפינן דבעינן ימין וזה אין לו ימין לא חליץ כדאמרי' בבכורות (דף מה:) בכהן אטר שפסול משום [דילפינן] ימין ממצורע בכהן וזה אין לו ימין או אם נאמר דהתם לאו דמשום דבעינן ימין לעבודה אלא משום מום הוא דפסול דאטר חלישותא הוא ודעת הרמב"ן ז"ל דלא הוי טעמא משום מום אלא משום דאין לו ימין הילכך גבי חליצה נמי לא חלץ והרשב"א ז"ל העלה התם הדין בצ"ע :

דף לד.

מתני' חליצתה כשרה. דקריאה לא מעכבא דכי כתיב ככה דמשמע עכובא אמעשה כתיב וקרייה דבורא בעלמא הוא:
שבמעשה מעכבה. ורקיקה מעשה הוא:
מעשה באיש. חליצה שהאשה עושה מעשה בגופו של איש לאפוקי רקיקה דלאו מעשה באיש הוא:
גמ' תחלוץ. ולא תתיבם תו דאיפסלא לאחין דכיון דרקיקה אחר חליצה היא מצותה אי מתיבמת מחלפא להו לאינשי למשרי לחלוצה דעלמא לאחין דאמרי הך מדרקקה ודאי חלצה לה ברישא ואפ"ה הדרה ומתיבמה ולא יהבי דעתייהו למימר דהך רקיקה מקמי חליצה הוא ולאו כלום הוא ולפיכך גזרו חכמים שתפסול הך רקיקה [ולא תתיבם] אף על גב דהויא קמי חליצה ומש"ה אמרי נמי אינה צריכה לרוק פעם אחרת ואינה צריכה

לאו דוקא אלא אפי' בעיא לחזור ולרוק לא שבקינן לה דאמרי רקיקה קמייתא לית בה משאש ולא פסלה מאחים ומאן דחזי דמתיבמת סבר רקיקה בתר חליצה היא כי אורחא וקא שרי חלוצה לאחין:

לא מעכבא. ואף על גב דכל היכא דכתיב ככה עכובא הוא הכי גמירי לה הכא שאין עכוב בסדר אלא במעשה:

שרקקה דם תחלוץ. ולא תתייבם עוד דאיפסילא עלייהו:

במוצצת. א"א בלא צחצוח רוק:

בשותתת. ששותת הדם ויורד מעצמו אפשר הוא שאין שם צחצוח רוק כלל וירקה אמר רחמנא וכאן אין רוק כלל:

ואם רקקה דם ואינה שותתת ולא מוצצת כתב הרשב"א ז"ל דאף זו אפשר שתרוק דם בלא צחצוצי רוק כלל וכן כתב הרמב"ם ז"ל:

מתני' שנחלץ. לא נאמר הלשון הזה בדקדוק בכולהו מכילתין אלא בכאן דבכל דוכתא אמרינן החולץ גבי יבם ואף על פי שהוא נחלץ ונראה טעם הדבר מפני שהיבם מסייע בחליצה כיון שצריך שיתכוין לחלוץ וגבי חרש דלאו בר כוונה נקט שנחלץ וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שלו:

פסולה. חליצתו פסולה לפוטרה במקו' אח כשר ואינה נתרת לשוק לפי שאינה באמר ואמרה שחרש בכל מקום אינו מדבר ואינו שומע וחרשת היא עצמה אין נפטרת בחליצה כדאמרינן לקמן בפרק ב"ש [דף קי.] ואין לה תקנה אלא ביבום ואם רצה להוציא יוציא בגט:

בשנים. כשרים או בשלשה ונמצא וכו'. דהדר הוו להו שנים:

חליצתה פסולה. דשלשה בעינן אפי' דיעבד כדאיתא בגמרא:

בינו לבינה. מוקי לה בגמרא ועדים רואים אותם מבחוץ משום דאפי' מודים ויהיו נאמנים אלינו אין זה כלום דאין דבר שבערוה פחות משנים וכיוצא בזה שלהי פרק יש נוחלין בבעל שאמר גרשתי את אשתי אסיקנא [בדף קלה.] זיל חוש לה ואינו נאמן אף על פי שבידו השתא לגרש וכי אמרינן לעיל [דף קב:] שמא חלצה סנדל לאחד מהם בפני עדים קאמרינן:

גמ' לפי שאינם וכו'. דתניא חרש שדברו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר:

באמר ואמרה. ועמד ואמר וענתה ואמרה לפיכך חליצתן פסולה ומתני' וכו' כשרה כדרבי זירא דא"ר זירא. במנחות בפרק המנחות והנסכים (דף קג:) כל הראוי לבילה וכו'. דקתני האומר הרי עלי ששים ואחד עשרונים מביא ששים בכלי אחד ואחד בכלי אחד

ומפרש טעמא משום דקים להו לרבנן דששים נבללת אבל של ששים ואחד אינה נבללת יפה ומותבינן וכי אין נבללין מאי הוי והתנן לא בלל כשר ומשני ר' זירא הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו דחזי לבילה בעינן דאפשר להתקיים בה מצות מנחה והכא נמי אף על גב דקריאה לא מעכבא בראוי לקריאה בשאין ראוי מעכבא:

זו דברי ר' מאיר. דקתני סתם מתני' חליצת קטן פסולה אלמא מעשה מיהא הוי לאפסולי מאחין כדאמרינן בהאשה רבה (דף צו.) עשו חליצת בן תשע כגט בגדול:

אבל חכמים אומרים אין חליצת קטן כלום. אפי' לפסלה עליו דפליגי עליה התם ואמרו עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול אבל בחליצה לא סבירא להו כוותיה ומסתברא דמימרא דרב יהודה לא הויא אלא בקטן דבקטן הוא דאמרי חכמים שאין חליצתו כלום אבל דחרש וחרשת הויא פסולה דאל"כ לא הויא לרב יהודה לפרט קטן אלא אין חליצתו כלום לאשמועינן דרבנן אפי' בחרש הוא דאמרי ומיהו הרמב"ם ז"ל כתב דחליצת חרש וחרשת אינה חליצה כלל והרשב"א ז"ל תמה עליו והריטב"א ז"ל כתב שלא כדברי הר"ם במז"ל:

דברי ר"מ. שאמר קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין:

אשה לאיש. דכתיב ואם לא יחפוץ האיש ולא קטן ואשה נמי אף על גב דלא כתיב בה מיעוטא בעינן גדולה כאיש דאיתקש ליה דכתיב בההוא קרא ועלתהיבמתו השערה ומשמע מהכא אם לא חלצה משתגדיל חליצתה כשרה דתנן הכי במתניתין ולהכי אוקימנא כר"מ דסתם מתני' כוותיה דאילו לר' אליעזר אף על גב דבפרק הבא על יבמתו [דף סא:] משמע דס"ל דמקשינן אשה לאיש מכל מקום בתוספתא דמכילתין פרק שנים עשר תנא קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אם לא חלצה חליצתה כשרה ומיהו מדקיימא לן דאינה חולצת עד שתביא ב' שערות אפשר דבדיעבד נמי פסלינן כר' אליעזר וכתב הריטב"א ז"ל ומיהו לא איתברר לן שפיר ואזלינן לחומרא:

דף לד:

רבא אמר וכו'. עונת נדרים תרי גווני נינהו יש עונת נדרים שנדריהם נבדקין והיינו כל י"ב שנה כדאיתא פרק יוצא דופן (דף מה:) אם יודעת לשם מי נדרה והקדישה דבריה קיימים יש עונת נדרים שנדריה קיימים והיינו מי"ב שנה ויום אחד ולמעלה ומדאמרינן הכא והלכתא עד שתביא שתי שערות משמע דהאי עונת נדרים דקאמר הכא לאו זמן שערות הוא ונמצא שהוא קודם זמן זה של י"ב שנה ויום אחד וכדאמרי' דקודם זמן

אינם נקראים שערות אלא שומא והא דאמר רבא פ' התקבל (דף סה.) ג' מדות בקטן הגיע לעונת נדרים נדריהן נדר והקדשן הקדש וכנגדן בקטנה חולצת ההיא עונה שנדריה קיימין קאמר וכנגדן בקטנה חולצת אם יש לה שערות משום דלאו שומא נינהו וכדאמרי' הכא והלכתא עד שתביא שתי שערות כלומר ולא סגי בזמן עונת נדרים נבדקין משום דבזמן ההוא לאו שערות הן אלא שומא בעלמא ועונת קטן שנדריו קיימין כבר מבואר התם שהוא מי"ג שנה ויום אחד ולמעלה:

הזוג. ר' שמעון ורבי יוחנן הסנדלר המכשירין בשנים אלא אפי' דיעבד בעינן ג' כתנא קמא דאמר חליצתה פסולה:

תנו רבנן [**כו'**] **ע"מ וכו'**. ואף על גב דלא יהבה ליה חליצתה כשרה כדמפרש בכתובות בהמדיר [דף עד.] דכל תנאי מתנאי בני גד ובני ראובן גמרינן תנאה דאפשר לקיומה ע"י שליח כי התם דהוה ע"י שליח הוי תנאיה תנאה דא"א ע"י שליח כגון חליצה אין תנאי מועיל בה וזהו טעמו של דבר וקרי לה חליצה מוטעת מפני שאינה נותנת לו כלום:

בתי עמודי. פרש"י ז"ל עמודי להתייבם:

א"ל ישיבתה [**זו היא עמידתה**]. כלומר ישיבתה מלהתייבם זו היא עמידתה דיבום קלקול הוא לה:

ידעת ליה. כבר ידעתו ומכרת בו שאינו הגון לה:

ממונא הוא וכו'. אין רצונו ביבום זה אלא שיפזר ממונא:

לישנא אחרינא משום דהות כעורה שהיא קטעת ועם כל זה רוצה יבם ליבמה ולברר הדבר אמר לה כן ואמרה ישיבתה וכו'. כלומר איני יכולה לעמוד דקטעת אני ועל זה שאל ידע לה היבם מכיר ויודע מום זה אמרה ליה אין וממונא הוא דידע לה אז הכיר שלא היה הגון לה ובא להטעותו [בחליצה ואמר] ובכך אתה כונסה דהא אמרי' דבעיא כוונה לחליצה ממש ולפיכך אצטריך לחליצה מעלייתא אחרת אלא שזה היה רוצה לכונסה בשביל ממונא על כל פנים לפיכך הטעוהו בכניסה ולהצריכה חליצה אחרת והוא הדין אם היו יכולין להטעותו בחליצה עצמה בענין שיכוון להתירה באותה חליצה וכדגרסינן בירושלמי אתא עובדא קומי ר' חייא בר זוזא אמרו לו בני האשה הזאת אינה רוצה לך דרך יבום אלא חלוץ לה ועקור זיקתך הימנה והיא נשאת לך דרך נשואין מן דחלץ לה אמרו ליה אי אתי משה ושמואל לא שרו לה ועלה דהא דאמרינן אלא זיל חלוץ לה הסכימו המפרשים ז"ל שכל שנפסלה לו כופין אותו לחלוץ שלא תהיה עגונה וכדאמרינן [דף קיא:] ביבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה שהיו כופין אותו לחלוץ ואפי' בשוטים וכן משמע מן הירושלמי וכן משמע מפרק בית שמאי לקמן [שם] דאמרינן

כופין אותו שיחלוץ והא דאמרינן הכא דחליצה מוטעת כשרה ופטורה מממון שהתנה דמצי אמרה משטה הייתי בך היינו דוקא ביבם שאינו הגון לה או שאין היבום הגון לה כדמשמע בשמעתין [דף קו.] אז הויא אנוסה ודמיא לבורח מבית האסורים והיה מעבורת לפניו ואמר טול דינר והעבירני שאחר כן אינו נותן לו אלא שכרו אבל אי הגון לה מחייבינן לה ליתן דלאו אנוסה היא ואף על גב דבשום תנאי דעלמא לא אמרינן הכי דהא הגע עצמך הנותן מתנה לחבירו ע"מ שיתן לו מאתים זוז אף על פי שהחזיק במתנתו אין מחייבין אותו ליתן ותתקיים לו המתנה אלא אם יתן מאתים זוז יתקיים לו ואם לאו תתבטל וכן הנותן גט על תנאי אם תתן יהא גט ואם לאו לא יהא גט התם טעמא משום שהמעשה מתבטל כשאינו מקיים התנאי אבל הכא שחליצה קיימת הוה ליה כשכירות כיון שאין המעשה תלוי בתנאי והיינו דאמרינן בירושלמי אמר רבי מנא אם אמר ע"מ נותנת וכן נראה מדברי רש"י ז"ל הכא דמדין שכירות הוה בעי לחיובה אלא דכיון שאינו הגון ומצוה רמיא עליה מן התורה בחליצה כעין אנוסה היא ואיהו נמי לא פסיד מידי דהא לא חזיא ליה וכל מאי דאתני בהדיה יותר מן הראוי לו התנתה ופטורה כן הסכימו האחרונים ז"ל והוא דעת הרמב"ן ז"ל וכתב הרב ז"ל דמהא שמעינן דמי שהוא חולה וסממנים ביד חבירו שוים כ' והתנה עליו ליתן הרבה בדמיהן מחמת אונס חוליו אין לו אלא דמיהן אבל רופא יש לו שכרו משלם שחכמתו מכר לו והיא שוה דמים הרבה וכתב הריטב"א ז"ל דאינו מחוור שהרי חייב הוא לטרוח בחכמתו לרפאותו מדין אבדת גופו ודיו בשכר טרחו כפועל בטל או כפי הראוי לו:

תנו רבנן חליצה מוטעת כשרה גט מוטעה פסול אם אינה מקיימת תנאה דגט אפשר לו ע"י שליח שהאומר לשנים כתבו ותנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו הילכך דמי לתנאי בני גד ומהני ביה תנאה:

אפי' חליצה דמסתמא כשהיא מעושה בדין מיירי דומיא דגט מעושה כשר דמיירי כשהוא מעושה בדין:

זימנין כשר וכו'. ונקט רבותא דאפי' בגט החמור שהוא איסור כרת אם אמר רוצה אני כשר כיון שמעושה בדין ואפי' בחליצה שהוא איסור קל ויבם שאינו הגון אם לא אמר רוצה אני פסולה וחליצה מעושה בדין כבר פרש"י ז"ל דהיינו כל שאין היבם הגון ונותנת אמתלא לדבריה ואי לא ידעינן לאטעויה כופין לחלוץ וכתב הריטב"א אבל לדעתנו אין כופין לעולם אלא כשהיא פסולה לו עד כאן לשונו:

חולצין וכו'. יבם ויבמה שבאו לפנינו לחלוץ ואין אנו מכירין שהוא יבמה נזקקין להם ב"ד וחולצין:

וממאנין וכו'. ב"ד נזקקין למיאון ואע"פ שאין מכירין בהם שזו הקטנה נשאת לזה: **לפיכך**. הואיל (ואין) ונזקקין להם ואין מכירין אותם אין כותבין גט חליצה עדים הרואים בחליצה ובמיאון אין כותבין ונותנים להיות בידם לזכות אא"כ מכירין בהם שהם יבם ויבמה והשתא דאין כותבין אא"כ מכירין אי נמי לאו יבמה הוא ליכא חורבא דכל כמה דלית לה גט חליצה לא נסבו לה:

דף לה.

חיישינן לב"ד טועין. אם כתבו לה עדים ראינו שחלצה מפלוני ואפילו לא כתבו ביה ואשתמודענוהי חיישינן שמא תראה גט זה לב"ד אחר ויסמכו עליו ולא יבדקו אם פלוני זה הכתוב בגט יבמה הוא וישיאוה ויהיו טועים בהלכה שאין יודעים שחולצין וממאנין אע"פ שאין מכירין דסבורים שלא יהיו העדים גומרים את הדבר לכתוב לה גט אלא א"כ היו מכירין דבשלמא בעדות שיעידו על פה שראו אותה שחלצה או מיאנה לא יטעו ב"ד האחרון כי מידע ידעי שב"ד הראשון חולצין או ממאנין בלא הכרה אבל כשרואין בידה גט חליצה מימר אמרי שלא היו העדים גומרים את הדבר לעשות גט אלמלי שהכירו: **לפיכך**. הואיל ואין חולצין אלא א"כ מכירין כותבין גט חליצה עדים שראו שחלצה יכולין לכתוב לה ואף על פי שאין מכירין לא חיישינן שמא טעו ב"ד בהלכה זו לומר חולצין אף על פי שאין מכירין ושחלצו לה ממי שאינו יבמה. והלכתא כרבא דאמר אין חולצין אלא א"כ מכירין וקשה דהכא קאמר רבא דאין חוששין לב"ד טועין ואילו בפרק ייש נוחלין (דף קלח:) ילפינן מדרבא דחיישינן לב"ד טועין י"ל דתרוייהו איתנהו דהכא קאי אלפיכך כותבין לומר שהעדים כותבין אף על פי שלא נתברר להם כיצד עשו הדיינים לפי שאין חוששין לב"ד טועין והתם קאי אאין חולצין אלא א"כ מכירין משום דקסבר רבא דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי ושמא יבאו ב"ד אחרון לטעות אחר הראשונים ולומר דלא חלצו אא"כ הכירו ויסמכו עליהם ויתירוה ולפיכך אין חולצין אא"כ מכירין וא"ת למה אין חולצין וכותבין ומתירין אף על פי שאין מכירין והתנן פרק האומר (דף סג:) קדשתי את בתי ואינו יודע למי קדשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן ואמרינן עלה בגמ' נאמן ליתן גט דאין אדם חוטא ולא לו י"ל דהתם ליכא למיחש למידי דהא אימת דאתי אחרינא ומערער ואתו עדים שהוא קדשה אחרון נאמן וכיון שכן אף היא אין מקלקלת את עצמה דחוששת שמא יבא בעל ויערער אבל הכא אין היבם יכול לקלקלה דכשיבא ויאמר אני הוא מימר אמרי הוא בעצמו הנחלץ או אח אחר היה לו שחלץ הילכך חוששין שמא כוון אחד מן העדים כדי לפטרה ושישאנה במקום אחר

לפיכך אין חולצין אלא א"כ מכירין וא"ת בקדושין נמי ניחוש שמא יהא שמו כשם מי שקדש כבר וי"ל הרי אמרו שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר אחת אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה וגם אין לחוש שמא יעלה המגרש שמו כשם המקדש דכל שלא הוחזק שמו בעיר ל' יום אין כותבין וכל שהוחזק לא חיישינן לרמאות והא דאמרינן אין ממאנים אלא א"כ מכירין היינו שיכירו האשה ואין צורך שיכירו הבעל שהרי יכולה למאן בבעל בכל מקום שהוא אבל אם לא יכירו האשה אפשר דמקלקלי בקטנה זו לקטנה אחרת לומר שמיאנה תחת בעלה ואם מתה בעודה קטנה יוציאו הקרובים גט מיאון זה כדי שירשוה הם:

מתני' **עצה ההוגנת לו**. שאם היה הוא ילד והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך ואל תכניס קללה בתוך ביתך:

ומהאי קרא דזקני עירו אמרי' בסנהד' פ"ג (דף לא:) שהיבמה הולכת אחר היבם להתירה:

גמ' א"ר אמי אפי' מטבריא לצפורי ואף על פי שב"ד של טבריא היה יותר חשוב ואילו בעלמא אמרינן צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה שנאמר וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה:

מתני' **ובלשון הקדש היו אומרים**. במסכת סוטה נפקא לן בפרק ואלו נאמרין (דף צג.):

בתלמידים. היושבים לפני רבן בעת החליצה:

גמ' **קוראה**. מאן יבמי:

וקורא. לא חפצתי:

קוראה. ככה יעשה:

דמקרי גט חליצה. המקרא את האשה בשעת חליצתה:

לא לחודיה. לפי שמפסיק בין לא לאבה:

מודה רבא בלא אבה. הוא הדין בלא חפצתי מטעמיה דר' זירא והא דנקט בלא אבה משום שאין דרכן של נשים לידע לקרות וכולן אינן ראויות לבילה חשיבי עד שילמדום אבל סתמא של אנשים יודעין הם וראויין לבילה מיקרו:

מן מאן מפני שאין הגט משורטט לא בעי למכתב כולי פסוקי דקי"ל דאין כותבין ד' תיבות בלא שרטוט:

משרטט. גט חליצה וכתיב כולה פרשתא:

אקרינוה לדידה מאן יבמי להקים לאחיו וגו' וכן כולן דקי"ל שלש תיבות דמקרא כותבין בלא שרטוט ד' אין כותבין בפ"ק דגיטין (דף ז:):

והא לא ניתנה ליכתב פרשה בפני עצמה במס' גיטין פרק הניזקין (דף ס:) דקתני אין כותבין מגילה לתינוק להתלמוד בה:

והלכתא כמר זוטרא דכותבין דלא דמי לכותב מגילה לתינוק להתלמד בה דהתם אדעתא דפרשתא כתיב לה דתיהוי כמגילה קטנה וקים לן תורה חתומה ניתנה אבל האי ספירת דברים הוא ולא בקדושתיה ובמקום מצוה שרי:

וקלטתו הרוח. לרוק והעבירו שלא בא לפני היבם:

איכא בפניו. כיון שיצא מפיה איכא בפניו:

לבהדי אפיה. שיצא למול פניו קודם שיקלטהו הרוח:

דף לה:

תומא. שום. גרגישתא:

ארזיל"א במעבה האדמה (**מלכים א ז**) **מתרגמינן גרגישתא דארעא**. והא דאמרינן דבעינן שיהא הרוק בפניו מדכתיב וירקה בפניו מסתברא דלא קאמר אלא שיהא כנגד פניו בין רואה בין שאינו רואה ואפילו סומא חולץ לכתחלה ודוקא לבית דין הוא דבעינן שיראו הרוק מדכתיב לעיני הזקנים והא דתניא בברייתא החולצת מן הסומא חליצתה כשרה בדיעבד משום סיפא דקתני פסולה נקט הכי אלא שהרמב"ם ז"ל כתב דאין סומא חולץ לכתחלה:

הדרן עלך מצות חליצה

פרק שלשה עשר

בית שמאי אומרים אין ממאנין. יתומות שהשיאום אמה ואחיה. אלא מן האירוסין:

בבעל. אבל אם מת ולא מאנה בו ונפלה לפני יבם אינה יוצאה במיאון אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ:

אין בנות וכו'. ואפי' מן האירוסין לא תמאן ותארס לאחר [ותמאן אלא ממאנת בזה ותמתין מליארס לאחר עד שתגדיל ויהיו קדושין גמורין ולא תצא עוד משני] במיאון:

ותמאן. בראשון ותנשא ובגמ' פריך הא מיאנה ביה חדא זימנא:

גמ' ממאנת למאמרו. לב"ה דאמרי ממאנת ביבם למאמרו ממאנת שאם עשה בה מאמר ממאנת ועוקרתו שלא תהא צריכה גט למאמרו אבל חליצה שהיא בשביל זיקה לא עקרה:

זיקה דרחמנא רמיא עליה. דסבר רבי אושעיא דכיון דלא מאנה בראשון בחייו כבר קיימה לנשואין ואינה יכולה לעקרם לאחר מיתתו כלל וכיון שכן זיקת יבם בעל כרחה רמיא עלה כמו ביבמה דעלמא דהשתא לא מציא למאן בבעל ואין לה רשות לעקור נשואין לאחר מותו זו דעת ר' אושעיא וליתא. אבל עולא אמר ממאנת אף לזיקתו דקסבר יש מיאון ואפי' לאחר מיתה ויכולה לומר רציתי בבעל הראשון אבל לא נתרציתי לו

שיזקיקני ליבם ואפי' כשממאנת ביבם סתם הוי מיאון מהאי טעמא והלכתא כעולא כן פסק הריא"ף ז"ל:

שיכולה למאן. בפ"ק בתו קטנה הנשואה לאחיו ולא קבל אביה קדושי' כגון שהשיאה אביה לאחר תחלה ונתגרשה והיא יתומה בחיי האב ויכולה למאן ולא מיאנה בו ומת:

דף לו.

צרתה חולצת. שאינה צרת הבת להפטר משום צרת ערוה הואיל והבת יכולה למאן ואין נשואיה גמורין:

ולא מתיבמת. הואיל ולא מיאנה הבת הויא לה הך צרת (ערוה) הבת במקצת:

אמאי תמאן השתא. דכי האי גוונא שהיא יוצאה לשוק לנפשה כ"ע מודו שיש לנו ללמדה למאן כדי לקיים מצות יבום ואפילו למ"ד שאין מלמדין את הקטנה שתמאן:

צרת ערוה שאני. דאף על גב דמהני מיאון לקטנה יבמה בעלמא למיפק בלא חליצה לא מהני לגבי ערוה אם מיאנה באביה שהוא יבמה למהוי צרתה מותרת להתייבם:

דתני רמי בר יחזקאל. קטנה שמיאנה בבעל מותרת להנשא לאביו דעקריתינהו לנשואין והויא כאנוסה ומפותה אבל מת בעלה ולא מיאנה בו ומיאנה ביבם אף על גב דנפקא בלא חליצה אלמא נשואין קמאי עקרא אפ"ה אסורה לאביו מפני מראית העין דמשעת נפילה דאהני נשואין קמאי למיפל קמי יבם ולאצרוכה מיאון לגביה נראית כלתו של חמיה:

הכא נמי. אף על גב דעקרא לנשואי קמאי נראית צרתה כצרת בתו הואיל ואהנו נשואי אחיו בבתו למרמי קמיה. וכתב הריטב"א ז"ל ומיהו כיון דמה"ט הוא שנראית בשעת נפילה כאשתו של הראשון דוקא לקרובי המת היא נאסרת אבל לא לקרובי היבם דהא פקעה מיניה בלא כלום אבל הרמב"ם ז"ל כתב שמותרת לשאר הקרובים כמו שהיא מותרת לשאר האחין כשמיאנה באחד מן היבמין וכתבו עליו דאינו מחוור דטעמא דשריא לשאר האחין היינו משום דלא דחיא נפשה מכולא ביתא אלא מזיקתו של זה ועדיין נראית כאשת המת והילכך שריא לאחין משום יבום אבל לשאר הקרובין ודאי אסורה כשם שהיא אסורה לאב וגדולה מזו כתב הריא"ף ז"ל לקמן שהממאנת באחי אמו אסורה לו משום שנראית בשעת מיתה כאשת אחי אמו ואע"פ שאינה לזה אלא שניה של דבריהם וכ"ש לשאר הקרובים שהיא ערוה להם דבר תורה וכ"כ בעל הלכות ז"ל כדברי הריא"ף אע"פ שיש מי שנראה לו שאין ראיה מאשת אחי אמו :

מיאנה. היבמה באחד מן האחין יבמין אסורה לכולן דסבר רבא כל שמיאנה ביבם לדידיה ודאי אסורה מפני שכיון שלא מיאנה בבעל נראית כאילו נשואי הבעל קיימין

אלא שעוקרת זיקתו של יבם והויא לה גביה כאשת אח שלא במקום מצוה וכיון שאסורה לו מפני טעם זה הרי המיאון כגט שאוסרת לכל היבמין שאם נתן לה האחד גט פסלה על כולן:

ושמואל וכו'. משום דסבר דכיון שאף הוא אינו נאסר אלא מפני מראית העין אין לנו לדון בזה אלא כיבמה שאומרת בזה היבם אני רוצה ובזה איני רוצה והיינו הא באחוך רעינא דלא דחיא נפשה מכולה ביתא ופסק הרי"ף ז"ל דהלכתא כוותיה דשמואל דקאי רבי יוחנן כוותיה דכי אתא רבין א"ר יוחנן מיאנה בזה מותרת לאחיו ומשמע ולא לו וכן הלכתא משמע דמהני מיאון לחצי זיקה:

הלכתא כאותו הזוג. כתב רבינו חננאל ז"ל דוקא דיעבד אבל לא לכתחלה ודייק מדקתני מכשירין ש"מ דיעבד אמרו עד כאן וכתב הריטב"א ז"ל מדבריו נראה דאפילו דיעבד דוקא בשנים אבל בפני אחד אפילו דיעבד לא ואין נראה כן מדברי רש"י ז"ל שפירש לקמן [דף קח.] אפילו שגרה בעלה אצל חנוני אין לך מיאון גדול מזה. כלומר דאלמא אפילו בפני אחד מיאונה מיאון עכ"ל:

מתני' שהשיאוה לדעתה. ירושלמי אי זהו לדעתה עבדין לה גנון ומלבשין לה קוזמרין ומדכרין לה גבר אי זה שלא לדעתה עבדין לה גנון ומלבשין להקוזמרין ולא מדכרין לה גבר:

ויש שפרשו לדעתה כבת עשר כבת י"א שלא לדעתה כבת חמש כבת ו':

אינה צריכה למאן. פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שלו אינה צריכה מיאון בפני שנים אבל תלך ותנשא ותעשה מה שתרצה וכתבו עליו ז"ל שאין פירושו מחוור דנשואין הן הן מיאונין כדאמרינן בגמרא [דף קח.] ורבינו חננאל פירש מדקאמר רבי חנינא בן אנטיגנוס כל שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה צריכה למאן שמע מינה דכפנויה היא ואם לא נבעלה כלל שריא לעלמא ואפילו גדלה דאי לא תימא הכי מאי איכא בין רבי חנינא בן אנטיגנוס לרבי יהודה בן בתירא דקאמר רב יהודה אמר שמואל בתרוייהו הלכה כמותו. הנה הוקשה לו ז"ל קושיא זו לומר דאילו לינשא לכתחלה נשואין הן הן מיאוני' כדרב יהודה בן בתירא וכתב עליו הרשב"א ז"ל מה שדקדק ממנו רבינו לומר דכפנויה היא ואפילו גדלה תחתיו ולא בעל אין אני רואה הכרח בדבר זה לפי שיש לפרש דאינה צריכה למאן דקאמר לומר שאם מתה אינו יורשה ואינו מטמא לה ואינו זכאי במציאתה ובהפרת נדריה וכענין שאמר רבי אליעזר בכל קטנה וזה פירוש נכון ואפשר דלרבי חנינא בן אנטיגנוס אף הקטנה שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה יוצאה בכדי אלא במיאון דאינה צריכה מיאון דקאמר אינו אלא לדברים אלו בלבד כמו שכתבתי

ולרבי אליעזר נמי אמרינן בגמרא דאפילו לדידיה בכדי לא תיפוק אלא שאין מעשיה כלום לדברים אלו אלא דלרבי חנינא ביכולה לשמור צריכה מיאון ולדברי ר' אליעזר בין יכולה בין אינה יכולה לא עשו כלום ומיהו בכדי לא נפקי כולהו ע"כ:

דף לו:

עלה דהא מתני' דתנן שהשיאתה ולא תנן שקדשתה כתב תשובה ה"ר יהודה ברבי ברזילי לריא"ף ז"ל דקדושי קטנה אינם כלום ואין קדושין מועילין אלא לאחר הנשואין ואז צריכה למאן אבל בקדושין לחודייהו אינה צריכה מיאון והקשו עליו דהא תנן אין ממאנין אלא ארוסות וב"ה אומרים ארוסות ונשואות משמע דארוסות צריכי מיאון לדברי הכל ואמרינן בפרק התקבל (דף סה.) וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון ואמרינן לקמן אי זהו מיאון כל שאמרה אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי וכן נמי אמרינן לקמן גבי קטנה שעמדה ונתקדשה לאחר דנשואיה הן מיאוניה דאקדשה מעיקרא או דאנסיבא מעיקרא אלמא כיון דאקדשה מעיקרא בלחוד צריכה מיאון והרמב"ן ז"ל הראה פנים להעמיד דברי הרב ז"ל דכל הני דמוכחן דארוסה צריכה למאן דוקא כשקבלה היא קידושיה אבל כשקדשוה אמה ואחיה אפילו לדעתה אינה מקודשת כלל ואינה צריכה מיאון לפי שלא מצינו שתקנו חכמים שליחות לקטן אבל כשהכניסוה לחופה לדעתה אף על פי שקבלו הם הקדושין הרי זה צריכה למאן והיינו מתני' דקתני שהשיאתה אמה ואחיה ולא קתני שקדשתה והיינו נמי דאמר ר' חנינא בן אנטיגנטס כל שאינה יכולה לשמור קדושיה אינה צריכה למאן דמשמע שהיא מקבלת אותם וכשהיא מקבלת אותם ויודעת לשמור צריכה מיאון ופירש בקידושין שקדשוני אמי ואחי כלומר הם פתוני לקבל הקדושין. כן כתבו בשמו הרשב"א והריטב"א:

אתי לאחלופי בגיטא. פרש"י ז"ל אתי לאחלופי בגיטא שיכתבנו סופר בור בגט גירושין לגרש בו אשה וי"מ שסבורין שהוא גט גמור ואין קדושין תופסין לאחיו בה ולא קדושין תופסין באחותה:

באפריון לבית בעלה לחופה:

ואמרה אי אפשי בו. דאיכא למימר אי לא בעיא ליה (לא) תיחות ותיזיל אפ"ה הוי מיאון:

אפילו אורחים. דליכא ב"ד ותו דהני משתק שתקי ולא מודעי:

אצל חנוני. דליכא אלא חנוני ואיכא למימר משום דאטרחה הוא :

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר דכשאינה יכולה לשמור קדושיה אינה צריכה למאן. ופרשינן לה שאינה יכולה לשמרם שאינה מבחנת בין קדושיה ודבר אחר וכדתניא (ניטין

דף סד:) גבי גיטין היודעת לשמור את גיטה היינו שמבחנת בין גיטה ודבר אחר דהיינו צרור וזורקו אגוז ונוטלו ומקשו עליו דכיון דמבחנת בכך משמע מהכא שצריכה למאן ואילו התם [שם דף סה.] אמר רבא הפעוטות ממכרן ממכר ומקחן מקח במטלטלין וכנגדם בקטנה מתקדשת למיאון אלמא דקודם לכן אינה מתקדשת למיאון לפיכך פירשו הכא שיכולה לשמור קדושיה היינו שיכולה לשמרה במקתה וממכרה שלא תתאנה והיינו שהגיעה לעונת הפעוטות והרמב"ם ז"ל כן כתב בפי' המשנה שלו שאינה יודעת לשמור קדושיה היא שתהיה משש שנים ולמטה ויש לנו לבדקה לפי דעתה וסכלותה אחר הששׁ שנים עד עשר שנים אבל אחר עשר שנים היא צריכה למאן על כל פנים אפילו היתה סכלה ביותר ופחות משש אינה צריכה למאן ואפי' היא יודעת עד כאן בחדושי הרשב"א ז"ל והריטב"א תירץ לפי הפירוש הראשון דהכא קאי אירשא שנתקדשה על ידי אחיה ולהכי סגי לה כשהגיע שיודעת להבחין בין קדושיה ודבר אחר וההיא דהתם כשנתקדשה על ידי עצמה ובעינן שתהיה כפעוטות:

אפילו בנשואין דקמא. לא מבעיא למימר אם אינה אלא ארוסה של ראשון דסגי במיאון הקל שאמרנו לעיל אלא אפילו נשאת לראשון סגי בהאי מיאון קל שקבלה קדושיה מאחר ואמרינן אין לך מיאון גדול מזה:

בעלה זכאי וכו'. דרבנן אפקרוה גביה והפקר ב"ד היה הפקר רי"ף ז"ל פסק הלכתא כרבי יהושע כדמוכח בכתובות פרק אלמנה ניזונית בשמעתא דרב תני קטנה יוצאה בגט וכו' ואמרינן לימא כתנאי ר' אליעזר אומר וכו' ואמרינן אליבא דרבי אליעזר כ"ע לא פליגי כלומר דלית הלכתא כוותיה אלא כי פליגי אליבא דרבי יהושע וכו' ותנן נמי מאימתי יורש אדם את אשתו וכו' וקמו להו ב"ש וב"ה בחדא שיטתא דמעשה קטנה כלום ובעלה יורשה דלא כרבי אליעזר ותנן נמי בגיטין פרק הניזקין (דף נה.) העיד רבי יוחנן בן גודגדא על החרשת וכו' ועל קטנה בת ישראל שאוכלת בתרומה ואם מתה בעלה יורשה ושמעינן מהני כולהו דקטנה שלא מיאנה בעלה יורשה וכן הלכה:

דף לז.

מתני' נתן לה גט. הרי היא כשאר גרושות ואסור בקרובותיה:

מותרת לחזור לו. אף על גב דאם לא החזירה ונשאת לאחר מתוך הגרושין ונתאלמנה אסורה לראשון אפי' הכי כי החזירה ומיאנה בו אתי מיאון וגלי עלה דקטנה היא ובטליה לגיטה ולא הויא בחזרת שניה כמחזיר גרושתו משנשאת לאחר:

זה הכלל. כלומר אפי' פעמים הרבה גרשה ומיאנה והחזירה ומיאנה אם נשאת לאחר מתוך גט אסורה לחזור לו מתוך מיאון מותרת לחזור לו:
לאחר ומיאנה בו. כלומר חזרה ונשאת לשלישי ומיאנה בו:
כל שיוצאה ממנו בגט אסורה לחזור לו. אע"פ שיצאה משל אחריו במיאון לא בטליה לגיטא דידיה כדאמרי' בגמ' דמיאון דידיה מבטל גיטא דידיה אבל [מיאון] דחבריה לא מבטל לגיטא דידיה שאילו היה מבטלו חיישינן שמא יפתה אותה מתחת בעלה שתמאן בו ותחזור אליו בשכבר היתה אשתו ומכרת בקריצותיו וברמיזותיו לפיכך אמרינן שכיון שיצאה ממנו בגט שוב לא תחזור במיאון דחבריה ואף על גב דמדיוקא דרישא משמע דמיאון דחבריה מבטל לגיטא דידיה מדקתני ונשאת לאחר ונתאלמנה או נתגרשה אסורה לחזור לו דמשמע טעמא דנתאלמנה או נתגרשה הא מיאנה מותרת לחזור לו אלמא אתי מיאון דחבריה ומבטל לגיטה דידיה מיהו לא שבקינן פשטא דסיפא משום דיוקא דרישא וכן פסק הריא"ף ז"ל דמיאון דחבריה [לא] מבטל לגיטא דידיה כיון דמכרת בקריצותיו וברמיזותיו וכדאמרן ובגמ' מקשה דמהאי טעמא נמי הוה לן למימר דלא ליתי מיאון דידיה לבטל גט דידיה דהא אתי לפתותה אחר שיכולה לחזור אליו ויוציאנה מבעלה שהיא עכשיו תחתיו שע"י פתויו תמאן בו ופריק הא שבשה ולא אשתבש כלומר שהרי אחר גירושין החזירה ולא היה יכול לפייסה שתעמוד עמו שהרי מיאנה בו הילכך ליכא למיחש לשבושיה וכן כל היוצאת במיאון לא חיישינן לשיבושא דמסתמא פייסה כי הות גביה שלא תמאן ולא איפייס אבל כי נשאת לאחר מתוך גט הולך ומפייסה לאמר מתחרט אני בגירושין והיא אוהבתו שהרי על כרחה יצאה ממנו הלכך הדרא וממאנת בשני:
גמ' הכי פסיק הריא"ף ז"ל והכי מסקנא דמילתא דאף על גב דטעמא לגבי בעל שאסורה לחזור אחר מיאון דחבריה מפני שמכרת בקריצותיו וברמיזותיו מה שאין לומר כן באחיו וא"כ מן הדין הוה לן למימר שמותרת לו דהא לאו גרושת אחיו היא דמיאון דחבריה בטליה וטעמא דפתוי נמי ליכא למימר ביה שהרי אינה מכרת בקריצותיו וברמיזותיו שלא היתה אשתו מעולם אפ"ה אסורה לו דגזרינן אחיו של בעל אטו בעל דאי לא הא לא קיימא הא:
בשעת הסכנה. שגזרו גזירה שלא יעסקו בתורה:
אשת אחי אמו. שנשאת לו יתומה קטנה ונשאה אחיו מאביו ומת בלא בנים:
והיא שניה לו. דאשת אחי האם שניה מד"ס גזירה משום אחי האב שהיא ערוה:
נשואין הראשונים. שלא תהא שניה לו:

ותתיבם [**צרתה**]. אבל באישות דערוה כגון אשת אחיו מאמו שהיתה קטנה ומת אחיו זה ונשאה אחיו מאביו פשיטא לן דלא אתי מיאון דלאחר מיתה למשרי ערוה ליבומי:

בד' מאות זוז. ז"ש הכתוב מימינו בכסף שתינו. כלומר ע"י שכירות למדנו:

ואסר. וא"ת א"כ דסבירא להו לר' עקיבא ור' יהודה שאין מיאון לאחר מיתה תקשה לעולא דאמר לעיל [דף קז:] שממאנת לזיקתו ועקרה לנשואין קמאי י"ל דטעמא הכא כדפרקינן לעיל דבשעת מיתה נראית ככלתו ה"נ נראית כאשת אחי אמו ואי שרית לה אתו למשרי צרת בתו. כן תירץ הרי"ף ז"ל:

מתני' מותרת ליבם. ולא אמרינן נשואין הראשונים מפילין לפני יבם והרי נאסרה עליו מאותם נשואין בשעה שגרשה אחיו והויא לה גרושת אחיו:

ור' אלעזר אוסר. מפרש טעמא בגמ':

וכן המגרש וכו'. יתומה קטנה שאמה ואחיה השיאוה והחזירה בין בקטנותה [בין] משגדלה מותרת ליבם כדאמרן דמיתה מפלת ובשעת מיתה היתה אשתו:

שהשיאה אביה ונתגרשה. בקטנותה וקבל אביה גיטה כדאמרינן בפ' נערה שנתפתתה (דף מג:) והרי היא מכאן ואילך כיתומה לענין קדושין אף על פי שאביה חי דשוב אין לו כח לקבל קדושיה כדאמרינן התם דמשנשאת שוב אין לאביה רשות בה:

והחזירה. בקטטתה:

אסורה ליבם. אם בקטטתה מת ואפי' לרבנן דגרושיה גרושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה דקדושי חזרה אינן כלום הואיל ופקע זכות אב והיא אין לה יד הויא לה כגרושה ועומדת:

דף לז:

גמ' מ"ט דרבי אלעזר. שאסרה ליבם אחר שהחזירה והלא כיון דמיתה מפלת ואשתו גמורה היא למה לא מייבם לה אחיו:

אטו יתומה. כלומר שהשיאה אביה כשהיא קטנה ונתגרשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו דקסבר ר' אלעזר דעל דעת קדושין הראשונים הוא בועל ומדינא אינה מתיבמת דגרושיה גרושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה הילכך גזר גדולה שנתגרשה והחזירה אטו הא דתרוייהו בשעת נפילה גדולות נינהו וגדולה אטו גדולה מיחלפא:

פשיטא. דהואיל ואין לאביה רשות בה והיא קטנה אין חזרתה חזרה והרי היא בגירושיה אלא להכי תני במתני' לאשמועינן דטעמא דקמייתא משום האי:

בד"א. דחכמים מודים :

כשהיא קטנה (ואין כח לא לאביה ולא לה לקדשה ומת כשהיא קטנה) דלא בעלה משגדלה דתהוי ביאה משגדלה קדושין:
וגדלה אצלו. אמרינן סתם ביאה ראשונה משגדלה קדושין הן:
משום רבי אלעזר וכו'. ומדקתני לעיל ומודים חכמים לרבי אלעזר ביתומה בחיי האב אלמא איירי בה רבי אלעזר וטעמא באחרנייתא משום הא:
צרתה מהו. הנושא את הגדולה וגרשה והחזירה לר' אלעזר שאוסר אותה ליבם אטו יתומה כדאמרן צרתה של גדולה זו שחזרה מהו שתתיבם מי גזר נמי רבי אלעזר בצרתה שתחלוץ ולא תתיבם או לא:
היא חולצת. היא עצמה אותה שחזרה חולצת ולא מתיבמת משום גזירה ונפטרה אף צרתה אבל צרתה רצה חולץ רצה מייבם ותפטר היא וכתבו הרבה מן המפרשיה ז"ל שנראין דבריו שאין זה אלא בגדולה לר"א דהיא גופה גזרה אבל הנושא הקטנה שהשיאה אביה וגרשה והחזירה שהיא אסורה ליבם מן התורה מפני שגרושיה גירושין גמורין (ואין חזרתה גמורה) צרתה נמי אסורה וחולצת ולא מתיבמת דחדא גזירה היא אבל הרב אלפסי ז"ל כתב דהוא הדין במחזיר את הקטנה יתומה שצרתה או חולצת או מתיבמת לרבנן והרשב"א ז"ל כתב טעם לדברי רבינו ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל דודאי לרבי אלעזר איכא למגזר צרת היתומה אטו היא משום דקסבר שאין אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום והילכך אי שרית ליה בצרתה אתו ליבומי היא גופה אבל לרבנן ליכא למיחש למידי דהא לדידהו אין אדם טועה בקידושי קטנה והילכך אי גדלה אצלו ובעל אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קידושין ואפי' היא גופ' שריא לאחין דסמכינן בהא וכ"ש דלא גזרינן צרתה אטו היא ואי עדיין קטנה היא כ"ע ידעי שאין קדושי קטנה כלום וגירושיה גרושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה הילכך צרתה מתיבמת כדברי הרי"ף ז"ל וביר‏ושלמי רבו המתירין ג"כ:
מתני' תצא משום וכו'. ופטורה מחליצה ומיבום:
של גדולה. ונפלה לפני בעל הקטנה זיקתה של גדולה שהיא מן התורה אוסרת קטנה עליו דנשואיה מדרבנן ולא אלימי לאפקועי זיקה דאורייתא והויא לה אחות זקוקתו ומה יעשה:
רבי אלעזר אומר מלמדין הקטנה שתמאן בו. ותעקור נשואיה ואם יגרש הקטנה לא יוכל ליבם את הגדולה משום אחות גרושה ואם יחלוץ לגדולה לא יוכל לקיים הקטנה משום אחות חלוצה ויהא מיבם את הגדולה:

ר"ג אומר. אין זיקתה אוסרת את זו דר"ג סבר אין זיקה כלומר לא אלימא זיקה בפרק ר"ג [דף נא.] הילכך אם מאנה מאנה ותתיבם גדולה ואם לאו תמתין קטנה אצלו עד שתגדיל ויהא נשואיה גמורין ותצא הלזו משום אחות אשה:

אי לו. אוי לו:

מוציא את אשתו בגט. ואין מלמדין אותה למאן כדאמרי' בגמ' דיתרחק אדם מן המיאונים ומיתב נמי לא יתבא תותיה דקסבר יש לה זיקה אלא תצא בגט וזו לא תתיבם משום אחות גרושה אלא תצא בחליצה:

גמ' הא דאמר רב אינה צריכה גט משני אוקימנא בגמרא כשבעלה הראשון אחר שגדלה אצלו קודם שנשאת לאחר אבל אם לא בעלה אחר שגדלה אצלו קדושי קטנה לאו כלום הוא וצריכה גט משני ושמואל סבר אף על גב דבעלה אחר שגדלה צריכה גט משני שכל הבועל על דעת קדושין הראשונים הוא בועל ובורייתא תיובתא לשמואל דתניא המקדש את הקטנה קדושיה תלויין ותלמודא מפרש לה בתרי גווני או לומר קידושיה תלויין עד שתהיה גדולה ואז גמרי הקדושין דהוה ליה בשעה שנתן לה כסף קידושיה כאילו התנה עמה הרי את מקודשת לי לאחר גדלות וכאותה ששנינו הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום שאם לא חזרה בה בתוך ל' הויא מקודשת לו דאורייתא לאחר ל' יום אף על פי שנתאכלו המעות משום שנשאר עליה שעבוד הדינר והכא נמי כיון דתקינו רבנן נשואין הרי היא משתעבדת בכסף קדושיה ולפיכך כשגדלה גדלו קדושיה בהדה דבר תורה הרי היא מקודשת גמורה לראשון ואם כן אינה צריכה גט משני או רוצה לומר תלויין דאי בעל לאחר שגדלה הרי היא אשתו גמורה ולא תפסי בה קדושי שני כלל ואי לא בעל [תפסי] וצריכה גט משני וא"כ הא דשמואל דאמר על דעת קידושין הראשונים הוא בועל ליתא דקי"ל כרב והיכא דלא בעל משגדלה צריכה גט מזה ומזה אם נתקדשה לאחר מספקא אבל בעל אינה צריכה גט משני וי"א דדוקא כשנתקדשה שלא בפני הראשון אבל אם קבלה קדושין בפני הראשון [צריכה גט משני] דכל שפשטה ידה בפני בעלה לקבל קדושין (גיטין דף פט:) הוה לה כאומרת לבעלה גרשתני דאמר רב המנונא שהיא נאמנת ומיהו יש מחלקין דשאני הכא שהיא סבורה שאין קידושי הראשון כלום כיון שקידושיה מתחלה הוו קדושי ספק והויא כאילו היא ממאנת בו והרי עכשיו אינה יכולה למאן ופלוגתא דרבואתא ז"ל היכא שלא בעלה אחר שגדלה אם יכולה למאן אם לאו אף על פי שבפרק בא סימן [דף נב.] נמט וגמרו שאין הבת ממאנת משהביאה שתי שערות והרי"ף ז"ל כתב דקטנה שלא מיאנה והגדילה אף על פי שלא נבעלה לאחר שגדלה אינה יוצאה במיאון אלא צריכה גט מדרבנן וכיון דמדרבנן הוא דצריכה גט

תפסי בה קדושי שני וצריכה גט ממנו ומסתברא לן שאם רצה [השני] לכונסה שמגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש שני ונושא ראשון לא דילמא אתו למימר מחזיר גרושתו מן האירוסין וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל דדוקא נתקדשה אבל נשאת כיון דאיכא סרך נשואין בהני דשני דמדאורייתא הוי נשואין ובעיא גט גמור מדאורייתא מקלקל' בי"ג דבר [דמחלפא] בהאשה שהלך בעלה למדינת הים והלכה ונשאת לאחר דכיון דנשואין דשני מדאורייתא ודאי קנסינן והא דאמר רב צריכה גט משני היינו משום שנשאת לו לשני מרצונה מתחלה ועד סוף אבל היכא שלא נתרצתה לו מתחלה אף על גב שנתרצתה לו בסוף לא הוו קדושין דהא הכא מקשינן לה בגמרא [דף קי.] לרב וסבר רב אי בעל אין לא בעל לא והא ההיא עובדא דהוה בנרש דאקדיש כשהיתה קטנה וגדלה ואותבוה אבי כורסיה ואתא אחרינא וחטפה מיניה ורב לא אצרכה גיטא מבתרא ופריק רב דהתם הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקדושיה מיניה ופרש"י ז"ל הוא עשה שלא כהוגן דרבנן אמרי החוטף אשה מבעלה לא ליהוו קדושין ויש כח ביד חכמים דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש דהא כדת משה וישראל קאמר ומיהו צריך לן למימר שנתרצה בו לבסוף להיות לו להחוטף אשה דאל"כ לא הוי צריך לן לטעמא דאפקעינהו לקדושי דהא אסיק רב אשי פ' חזקת הבתים (דף מח:) דתליוה וקדיש לאו קדושיו קדושין וכן איפכא ואם נתרצה לו מתחלה בלא שום פתוי הוו קידושין מדבעיא פ"ק דקדושין (דף י.) תחלת ביאה קונה או סוף ביאה קונה ואמרינן למאי נפקא מינה ואמרינן להיכא דפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר אלמא דאע"ג שעומדת תחתיו והלה מקדשה לא אמרינן שעשה שלא כהוגן ומאי טעמא והלא אין לך שלא כהוגן גדול מזה אלא ודאי טעמא משום שפשטה ידה מרצונה מתחלה אבל הכא שמתחלה חטפה אע"ג שנתרצית אליו לבסוף על ידי פתויו הוא שעשה שלא כהוגן:

דף לח.

מתני' שתי יתומות. נכריות:

או חליצתה. לאחר שתגדיל:

פוטרת צרתה. דכיון דנשואיהן שוין מדרבנן זיקתן שוה:

וכן שתי חרשות. ומהאי דאמרינן וכן הוה ס"ד בגמרא דחרשת תהוי בת חליצה אלא דאסיקנא דמשום ביאה הוא דאמרינן וכן דאלו חליצה לא שייכא בחרשת:

קטנה וחרשת וכו'. לא ידעינן בהי ניחא ליה והי חשיבה אשתו טפי אי בקטנה ניחא ליה דאתיא לכלל דעה אי בחרשת ניחא ליה דגדולה היא ובת ביאה היא:

גמ' בת חליצה היא. דקתני מתני' וכן שתי חרשות:
אביאה. לחוד קאי וכן אבל חליצה לא שייכא בחרשת:
כיצד התרתן. דקטנה וחרשת הואיל ואין האחת פוטרת צרתה וחרשת לאו בת חליצה היא דנפקי תרוייהו בחליצה ואי מייבם לה וחליץ לקטנה כשתגדיל מיפסלא קמייתא דקם ליה בלא יבנה דהא ביאה דחרשת לא דחיא זיקא דנימא אין אחריה כלום:
כונס את החרשת וכו'. דחליצת קטנה פסלה לה עליה:
דחרשת קנויה במקצת ומשוירת קטנה קנויה ואינה קנויה. כלומר ספק קנויה כולה ספק אינה קנויה כלל דבשתיהן קנויות ומשוירות ליכא למימר דממתניתין שמעינן לה דא"כ תפטר חדא בביאה דחברתה ושתיהן ספק נמי ליכא מדקתני סיפא דמתניתין בא יבם על הקטנה וחזר ובא על החרשת פסל את הקטנה (בא יבם על החרשת וחזר ובא על הקטנה פסל את החרשת) ואי שתיהן ספק קמייתא תיתב גביה ממ"נ דהא אחרונה לא פסלה לה עליה דאי שתיהן קנויות אין אחרונה פוסלת את הראשונה דאין אחר ביאה כלום ואם זו (קנויה) וזו אינה קנויה אינן צרות זו לזו אלא חדא קנויה ומשוירת וחדא ספק ומדרב שמעינן דחרשת היא הקנויה ומשוירת וקטנה ספק ומש"ה תצא תרשת בגט דילמא קטנה קנויה היא לגמרי ועדיפא מחרשת ופסלה לה חליצתה עליה ומיהו לענין הלכה קיימא לן כרבי אלעזר דאמר מלמדין את הקטנה שתמאן בו ומיבם לה לחרשת:

דף לח:

מתני' מי שהיה נשוי שתי יתומות קטנות ומת בא יבם על הראשונה וחזר ובא על השניה או שבא אחיו על השניה לא פסל את הראשונה וכן שתי חרשות:
קטנה וחרשת בא יבם על הקטנה וחזר ובא על החרשת או שבא אחיו על החרשת פסל את הקטנה בא יבם על חרשת וחזר ובא על הקטנה או שבא אחיו על הקטנה פסל את החרשת:
פקחת וחרשת בא יבם על פקחת וחזר ובא על החרשת לא פסל את הפקחת בא יבם על החרשת וחזר ובא על הפקחת פסל את החרשת:
גדולה וקטנה בא יבם על הגדולה וחזר ובא על הקטנה או שבא אחיו על הקטנה לא פסל את הגדולה בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה או שבא אחיו על הגדולה פסל את הקטנה רבי אלעזר אומר בכולן מלמדין את הקטנה שתמאן בו:
פסל את הקטנה. זה אינו מן הדין דממה נפשך אי קטנה קנויה גמורה היא הרי ביאתה גמורה ואין אחר ביאת כשרה כלום ואי אינה קנויה כלל נכרית בעלמא היא אלא טעמא

דפסל משום גזירה היא שמא יבעול חרשת תחלה וזו היא סיפא דתנן פסל את החרשת וזה מן הדין דפסל לפי שחרשת קנויה ומשוירת שיש בה קנין ואינו גמור וכשהקנין אין גמור אינה פוטרת ונפסלת בביאת הקנויה דכל היכא שהקנין אינו גמור לא פקעה כולה זיקה ולהכי אתיא ביאה דקטנה ופסלה לחרשת לפי שהקטנה שאפשר שהיא קנויה לגמרי היא דרמיא קמיה ולא חרשת שאינה קנויה והוא בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים:

אמר המחבר הרמב"ם ז"ל כתב בא היבם על הקטנה תחלה וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל את הקטנה והחרשת צריכה גט שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת שהקטנה ראויה לאחר זמן לפיכך יקיים הקטנה שנבעלה תחלה ע"כ וכן אמרו הגאונים ז"ל וכן הריא"ף ז"ל בהלכותיו משמע דלא גזרינן קטנה אטו חרשת וכתב הרשב"א ז"ל למאן דאמר [דף קז:] ממאנת אף לזיקתו בא יבם על החרשת וחזר ובא בין הוא בין אחיו על הקטנה מלמדין את הקטנה שתמאן בו ותשאר החרשת עמו שהרי עקרה הזיקה במיאיניה לגמרי וכמי שלא היתה צרתה כלל וקיימא לן כמאן דאמר ממאנת אף לזיקתו וקי"ל נמי כרבי אליעזר דאמר בכולן מלמדין את הקטנה שתמאן בו אבל הרמב"ם ז"ל כתב בא יבם על חרשת וחזר ובא על הקטנה מלמדין הקטנה למאן וחרשת יוצאה בגט וזה תימה שהרי עקרה זיקתה לגמרי אחר שמיאנה בביאה ובזיקה ועוד שהוא ז"ל כתב גבי גדולה וקטנה בא על הקטנה וחזר ובא על הגדולה מלמדין את הקטנה שתמאן ויקיים את הגדולה שבעילה זו קונה קנין גמור ע"כ ואם איתא דחרשת יוצאה בגט מפני שנפסלה תחלה בביאה דקטנה ואין יציאתה דקטנה מתירה מ"ש גדולה והלא אפילו הגדולה נפסלה בביאת הקטנה תחלה ואם מיאונה מתירה אף בחרשת כן וצ"ע עכ"ל הרשב"א ז"ל בשלהי ב"ש:

רבי אליעזר אומר. פירש רש"י ז"ל רבי אלעזר גרסינן הכא במתני' ובמתני' קמייתא דלעיל רבי אליעזר והכי אמרינן בפרק קמא דנדה (דף ח.):

מלמדין את הקטנה שתמאן בו. ותעקור נשואיה ויקיים את הגדולה:

גמ' ר"א [דמתני'] הוא ר"א בן שמוע רבי אלעזר דגמ' הוא ר' אלעזר בן פדת שהוא אמורא וכן פסיקנא לעיל [דף קי.] כרבי אלעזר דאמר מלמדין וכבר עביד בגמרא צריכותא דתרוייהו:

מתני' יגדלו זה עם זה. ואם בא לגרשה אינו יכול עד שיגדל דגט קטן אינו גט וכן היא עד שתהא יודעת לשמור גטה:

בתוך ל'. שכנסה היבם:

לא נבעלתי. לו ליבם וגט יבמין יוצא מתחת ידה כדמפרש בגמרא והוא אומר בעלתי ודייך בגט:

כופין אותו. לחלוץ דהיא נאמנת דעד תלתין יומין מוקי איניש אנפשיה:

לאחר ל' יום. הוא נאמן דלא מוקי איניש אנפשיה מלבעול ומיהו איהי לא משתריא דשויתה אנפשה חתיכה דאיסורה ובעיא חליצה ומבקשין הימנו אבל כופין לא וכתב הריטב"א ז"ל שמעינן מהא מתניתין דכופין אותו לחלוץ דכל היכא דיבמה לא חזיא ליבם מחמת איסור כופין אותו לחלוץ ומיהו אם היא גרמה האיסור במתכוין אין כופין ותהא עגונה כל ימיה וכדקתני סיפא ואם נתכוונה לשם כך אפי' בחיי בעלה מבקשין ממנו לחלוץ לומר שמפייסין אותו שלא יעגן אותה אבל אין כופין אותו וכן אתה אומר שאם נתן לה בעלה גט פסול שאסרה על היבם כופין אותו לחלוץ לדברי הכל והא דאמרינן בזמן שהוא מודה אפילו לאחר י"ב חדש כופין מסתברא דהא קמ"ל דכל היכא שהודה לדבריה לאחר ל' יום שלא בעל ומרעה לחזקה דידיה אם חזרה וטענה גם לאחר י"ב חדש שלא נבעלה וגטה יוצא מתחת ידה והוא אומר בעלתי עתה כופין אותו לחלוץ דכיון שהוא הודה שעברו שלשים יום ולא בעל רגלים לדבר להאמינה שלא בעל גם לאחרי כן:

בחיי בעלה. לא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה אלא שהיה להם כעס זה עם זה:

גמ' בתוך שלשים וכו'. דכל תוך ל' היא נאמנת דמוקי איניש אפשיה ולפיכך יכולה לכופו שלא יעגן אותה. לאחר שלשים. דאיכא חזקה קצת דלא מוקים נפשיה מלבעול אין כופין אותו אלא מבקשין ממנו ואי תימא לדבריו כבר נפטרה ממנו מאי איכפת ליה בחליצתה שיצטרך כפייה י"ל מפני שהוא יכול לטעון אע"פ שנתתי לה גט אינה אסורה עלי בחזרה ואולי תתפייס ותחזור לי ואיני רוצה לאסרה עלי בחליצה הא כל היכא שהוא מודה במילתא דאסורה ליה אע"פ שהוא טוען שאינה צריכה חליצה כופין אותו לחלוץ כן כתב הרטב"א ז"ל:

היא אומרת נבעלתי. לאחר שלשים יום קאי:

יוצאה בגט. אם בא להוציאה דייה בגט דהיא נאמנת דכולי האי לא מוקים:

צריכה גט וחליצה. גט לביאתו משום דאמר בעלתי ולאחר שלשים יום איהו מהימן וחליצה משום דהיא שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא ומדתריצנה דהא דתנן כופין לחלוץ ולא תנן כופין ליבם משום שגטה יוצא מתחת ידה הא דתניא הכא צריכה גט גט אחר הוא לבד גט ראשון דההיא גט לזיקתו ונפסלה עליו לפיכך לא נכופנו ליבם והכא דאמר בעלתי צריכה גט לביאתו דיש ביאה אחר גט ופירוש אע"פ הכי הוא אע"פ שחזר

ואמר לא בעלתי ואיכא למימר לא תבעי גט אלא חליצה אפי' הכי בעיא גט דסמכינן אדבוריה קמא וא"ת אמאי צריכה גט תהא נאמנת לגמרי לומר שאינה בת גט כלל מגו דאי בעי שתקה ומפקא גיטה שהוא כתוב סתם ומשתריא בלא שום גט וי"ל דלפרש"י ז"ל ניחא דפי' דגט יבמין יוצא מתחת ידה ואינו גט סתם ואפי' למאן דמפרש לה בגט סתם לאחר שלשים יום חזקה בעל במקום חזקה לא אמרינן מגו ואע"ג דבבבא בתרא (דף ו.) היא בעיא דלא איפשיטא אי אמרינן מגו במקום חזקה אי לא התם ממונא הכא איסורא ועוד שאין כל החזקות שוות והרי מסייע טעניתו שבעל לחזקה:

דף לט.

הנהו שניהם מודים. [שלא נבעלה] ומעיקרא אמר בעלתי:

הון. כך שמו:

צרתה מהו. יבמה שכנסה היבם ונפטרה צרתה ואמרה יבמה לאחר זמן לא נבעלתי מהו לאסור צרתה לשוק מפני דבורה של זו ופריק וכי מפני שאנו כופין ומבקשין לצרכה דאיהי שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא נאסר אנו הצרה צרתה ודאי לא מתסרא דחזקה כונס את האשה בועל לאלתר:

טמאה אני לך. אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי דאתסרה עליה וכתובה לא מפסדה ובאשת כהן מוקמינן לה בפ"ב דנדרים (דף צ:):

השמים ביני לבינך. גלוי וידוע לפניו שאינך נזקק לי כדרך בני אדם ואין איש עד להוכיח בין שנינו:

ונטולה וכו'. נדרה שלא תבעל ליהודים ומדאסרה נפשה אכ"ע ש"מ תשמיש קשה לה ואנוסה היא לפיכך נוטלת כתובתה:

נותנת עיניה באחר. ותלך למקום שאין מכירין בה ובנדרה ותנשא לו:

תביא ראיה. ואם לאו לאו כל כמינה דאסרה נפשה עליה:

יעשו דרך בקשה. לנהוג בה מנהג יפה:

אמר המחבר ונטולה אני מן היהודים יפר חלקו וכו'. ותהיה אסורה לשאר בני אדם אפי' יגרשנה דכיון שהבעל מפר בע"כ אינו יכול להפר אלא חלקו ואינו דומה למאי דאמרינן בעלמא (נדרים דף כה:) נדר שהותר מקצתו הותר כולו לשון זה מצאתי כתוב ואני הכותב אומר דיפר חלקו אינו מן השם אלא אישתמיטתיה הא דשלהי מסכת נדרים ריש פרק ואלו נדרים גמרא [דף פא:] בעא מיניה רבא מרב נחמן תשמיש המטה לרבנן ענוי נפש הוא או דברים שבינו לבינה א"ל תנינא ונטולה אני מן היהודים יפר תלקו

ומשמשתו ותהא נטולה מן היהודים ואי אמרת נדרי ענוי נפש הוא אמאי תהא נטולה מן היהודים אלא ש"מ דברים שבינו לבינה הוו הרי ברור דטעמא שאינו יכול להפר משום שהם דברים שבינו לבינה ואין לו כח בהם להפר אלא חלקו דאילו הוה ענוי נפש אפילו בעל כרחה יכול להפר לאחרים כן נראה לי פשוט וברור עד כאן:

נטולה לגבי יבם מהו. מי קנסינן לה גבי יבם כדקנסינן לה גבי בעל שמא נתנה עיניה באחר להוציא נפשה אף מיד היבם וכיון שכן אין היבם יכול להפר חלקו דאפילו בעל אינו מפר בקודמין ותהא עגונה כל ימיה שאין כופין אותו לחלוץ:

או דילמא ודאי הא לא מסקא אדעתה דנפלה קמי יבם ולא נתכונה להתקלקל עליו כלל וכיון שכן דנין אותה כמשנה ראשונה וכופין אותו לחלוץ:

רב אמר יבם אינו כבעל. וכופין אותו לחלוץ:

הלכתא כרב בין במתני' דנודרת הנאה בין בנטולה בין שיש לה בנים בין שאין לה בנים וכתב הרי"ף ז"ל נפקא מינה דלא הויא מורדת וטעמא דנדרה בחיי בעלה הא לאחר מיתת בעלה הויא מורדת דאז ודאי למיסר נפשה איבם כוונה ושמעת מינה דליתא לדשמואל דאמר אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם:

הדרן עלך פרק בית שמאי

פרק שלשה עשר

גרסינן במסכת נדה:

נדריה נבדקין. שאם יודעת לשם מי נדרה נדריה קיימין כדדריש התם פ' יוצא דופן (דף מו.) מאיש כי יפליא לנדור וכו' במופלא סמוך לאיש נדרו נדר כשיודע לפרש כוונתו:

נדריה קיימין. אף על פי שאין בה דעת להפלות דבת י"ב ויום א' גדולה היא:

ובודקין כל וכו'. בגמרא פריך התם הא תנא בבת י"א ויום א' נבדקין:

בן י"ב. שהנקבה ממהרת להביא סמני גדלות. קודם לאיש:

דף לט:

קודם לזמן וכו'. לנקבה תוך י"א ולזכר כל שנת שנים עשר אין נדריהם נדר דקטנים הם ולא מרבינן מאיש כי יפליא אלא קטן סמוך לאיש:

אחר הזמן הזה וכו'. למעלה מבת י"ב ויום אחד לתינוקת ולמעלה [מי"ג שנה ויום] אחד לתינוק:

אפי' אין אנו יודעין. דלגדול לא בעיא דעת להפלות:

גמ' תוך זמן שהיא שנת י"ב לתינוקת ושנת י"ג לתינוק. אם הביאה סימנין:

כלפני זמן וכו'. ואסיק רבא הלכתא תוך זמן כלפני זמן. ואינה גדולה עד שתביא סימנין מי"ב שנה ויום אחד ואילך ואם יראו בה שערות קודם אינה גדולה עד שתביא שתי שערות אחרות משתהיה בת י"ב שנה ויום אחד:

שומא. כלומר אפי' לר' יוסי ברבי יהודה ומן ט' ויום אחד עד י"ב ויום אחד פלוגתא דר' יוסי ות"ק:

שומא. בורג"א בלעז ודרכה לגדל בה שער:

קטנה. שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה:

כל י"ב שנה ממאנת. דאפי' הביאה שתי שערות שומא נינהו דתוך זמן כלפני זמן כדאמרן לעיל:

אינה ממאנת. דשמא הביאה שתי שערות והוי סימן גדלות דהא אחר זמן הוא:

ואינה חולצת. דאי הויא יבמה חיישינן שמא לא הביאה סימנין וקטנה אינה חולצת:

ה"מ לענין חליצה. שאין חוששין לומר היו לה שערות ונשרו כדי שתחלוץ דלא אמרו הכי להקל וכיון דבדקינן ולא אשכחן דלמא קטנה היא שלא הביאה שערות ולא תחלוץ:

אבל לענין מיאון חיישינן. שמא הביאה ונשרו ובעיא גט לחומרא:

והא חוששין בעלמא קאמר. ואיך נקל משום חששא זו:

הלכתא חוששין שמא נשרו. ואם הגיעה לכלל שנותיה אפילו בדקנוה ולא אשכחן אינה ממאנת:

ובעל לאחר זמן. דשמא הביאה ב' שערות קודם בעילה והויא ביאה זו קדושין גמורין דהא גדולה היא ובאותה ביאה קנאה ואיכא ספק אשת איש:

אבל בעל מעיקרא לא. כלומר דמשעברו עליה י"ב שנה ויום אחד לא בעל לא חיישינן שמא הביאה ונשרו וכיון דלא אשכחן סימנין יכולה למאן שאפילו אם היו לה אין כאן אלא קדושין דרבנן אבל ודאי הביאה סימנין אף על גב דקדושי קמאי לא הוו אלא מדרבנן דאין מעשה קטנה כלום אלא אם קדשה אביה מכל מקום לא תקינו רבנן מיאון בגדולה דלמא אתי למאן הנבעלת אחר שגדלה:

מתני' פגה. כמו הפרי בעודו סמדר וכן באשה בעודה תינוקת שלא בא לה הסימן לא בשערות ולא בדדין כינו אותה פגה:

בוחל. כך נקרא הפרי אחר שגדל קצת כדתנן התאנים משיבחילו שגדלו קצת זמנן למעשר כך כינו לאשה בשעה שדדיה גדולים ובידוע שהביאה שתי שערות כדלקמן דסימן. התחתון קודם לסימן העליון ונערה היא:

צמל. היא בוגרת ומפרש בגמ' שהוא נוטריקון יצאה מלאה בכל סימניה שיש לה סימן של גדלות מובהקין:

בזו ובזו. אף כשהיא נערה:
אביה זכאי. בכל. דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעוריה לאביה:
איזה סימנין. פרש"י ז"ל דהני סימנין אצמל קאי ומתוך זה הוצרך לפרש דהא דאמר ר' יוסי דברייתא משתקיף העטרה היינו שיעורא דאמר במתני' משיתן ידו על העוקץ וקשה למה שנה ר' יוסי לשונו ועוד דכולהו תנאי דגמ' לא אמר חד מיניה שיעורא דמתני' ועוד דלא יהיב סימן בבוחל ובגמ' אמרינן בוחל מלמעלה בידוע שהביאה שתי שערות אלמא שיש סימן מלמעלה בבוחל שנשתנית מפגה לכך פירש ר"ת ז"ל דסימנין דמתניתין אבוחל קאי ותנאי [דברייתא] מפרשי סימני בגרות:
קמט. כלומר שגדלו דדיה קצת עד שנכפלו על החזה ונראה כקמט:
משיטו הדדים. גדולים יותר:
משתשחיר הפטומת. ראש הדד כמו ניטלה (סוכה דף לד:) פטמתו והוא שסביב העוקץ והעוקץ הוא חודו של דד שהתינוק יונק ממנו:
גמ' בדק באמתיה. היה בודק בשפחותיו לידע אלו הסימנים:
שמואל מיחד להו. לכל אחד מעבדיו אחת ואינו מקפיד על שפחותיו משום בושת:
(**מחליף**). מסר להו לערבאי לבא עליהם כדי שיהיו נזהרות מלזנות עם ישראל:
משיתקשקשו הדדין. גדולים הרבה ומתקשקשים כזוג:

דף מ.

ראש החוטם. הוא במקום שמתחיל הדד לשפע לצד העוקץ ובאותו שפוע יש חריצין כמו פצולין:
משתקיף עטרה. שגדל העוקץ ועב ומוקף עטרה:
משיתמעך הכף. מלמטה הוא על בית הרחם גבוה כמו תפוח וכנגדן מלמעלה בדדין:
הלכה כדברי כולן להחמיר. שאם הביאה אחד מן הסימנין האלו מחזקינן לה להחמיר כבוגרת שאם קדשה עצמה בחיי אביה קידושיה קדושין וצריכה גט ואם קדשה אביה לאחר שלא לדעתה צריכה ממנו גט עד שתביא כולן וגם אין אביה מפר נדריה משהביאה אחד מהן וליכא לפרש לענין מיאון וחליצה דסימנין הללו בבוגרת נאמרו ובימי נערות היא גדולה למיאון ולחליצה שהרי הביאה שתי שערות:
מתני' יביאו ראיה. קרוביה אם רוצים שתצא לשוק בלא חליצה בטענה שאומרים שהיא אילונית יביאו ראיה שהיא בת כ' ולא הביאה שתי שערות וחשבינן לה גדולה ופטורה מיבום וחליצה דכתיב אשר תלד פרט לאילונית וכן הסריס אינו בר הקמת שם:

גמ' אחד בן ט' וכו'. שניהם דין אחד להם והם קטנים וביאתן כמאמר הגדול אלמא בן כ' שלא הביא סימנין עדיין חשבינן ליה קטן ולא אמרינן גדול הוא ומה שלא הביא שתי שערות מפני שהוא סריס וצריכה להמתין עד שיגדיל. ומשני מתני' דחשיב ליה לבן כ' שלא הביא שערות גדול. שנולדו בו סימני סריס. המפורשים בפרק הערל (דף פ:) שאין בשרו מעלה הבל כשרוחץ בצונן ובשרו מחליק ושערו לקוי ואינו עושה כיפה וכו' אבל לא נולדו בו סימני סריס אפי' בן כ' עדיין קטן הוא:

עד רוב שנותיו. דהיינו עד ל"ו שנה דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה:

כי אתו לקמיה דרבי חייא. בן כ' שלא הביא שתי שערות:

ואי בריא. שמן:

מעת לעת. חשבינן השנים ולא כמנין שנות עולם שיהא יום אחד של כ' חשוב שנה:

דתנן תנן. כגון בן ט' שנים ויום אחד ובת שלש שנים ויום אחד:

דלא תנן. דהיינו בת כ' ובן עשרים דמתני' דהתם לא בעי שלמים אלא משנכנסו יום אחד בשנת עשרים או לאידך שלשים יום והביאו סימני סריס לא חולצין ולא מיבמין:

מתני' בא סימן התחתון. היינו שתי שערות:

העליון. בוחל שהוא בדדין:

או חולצת. דחשיבה גדולה דאתחתון סמכינן והוא עיקר אף על פי שאי אפשר לרבנן דהא ודאי מדאתא עליון תחתון נמי אתא אלא שנשרו:

לא חולצת. דקטנה היא וכו' דרבי מאיר לטעמיה דאמר[אפשר לעליון שיבא קודם לתחתון] קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין דחייש למעוטא ושמא תמצא איילונית או סריס ואין כאן מצות ייבום:

גמ' והלא בא. כלומר הרי אנו רואין שגדלו דדין ולא גדלו שערות:

בא לרבי מאיר דכיון דאמר ר' מאיר אינה חולצת דקטנה היא מכלל דסבירא ליה דאפשר לעליון לבא קודם תחתון אבל רבנן סברי דלא אפשר ובודאי בא התחתון ונשרו:

ונתני בא עליון וכו' עד וחכמים אומרים חולצת. ולא ניתני אע"פ שא"א ואנא ידענא דטעמא דרבנן משום דלא אפשר הוא דודאי רבנן לא הוה מחשבי לה גדולה אם לא דאמרינן כבר בא התחתון ונשרו דודאי הוא עיקר ועליה סמכינן:

דחייש למעוטא. שמא זאת ממעוטא דאתי עליון ברישא ועדיין קטנה היא ורבנן לטעמייהו דאזלי בתר רובא וכיון דטעמייהו משום רובא ה"מ בסתמא כלומר הא דרבנן חשבי לה גדולה בביאת עליון ה"מ היכא דלא בדקן משום דאזלינן בתר רובא אבל אי בדקן תחתון ולא אשכחן אימא דמודו דמיעוט היא זו וקטנה היא ולא תחלוץ קמ"ל דסברי רבנן א"א ואע"ג דלא אשכחן אמרינן ודאי נשרו:

אתחתון סמכינן. להיות גדולה כדתנן סתמא בבא סימן התחתון כו':
תנו רבנן. נבדקות על פי נשים. כלומר נשים יראות חטא דקים לן בהו דלא משקרי דא"א ע"י אנשים משום דרכיה דרכי נועם:
רבי יהודה אומר לפני הפרק וכו'. בסמוך מפרש:

דף מ:

שאין משיאין ספקות וכו'. לומר גדולה היא בתוך הפרק שתחלוץ דסבירא ליה לרבי יהודה בהביאה שתי שערות בתוך הפרק כלאחר הפרק דהוא סימן הילכך לא מהימני נשים כדאיתא לקמן:
רבי שמעון אומר. כדמפרש ואזיל:
בעיא בדיקה. דאי אמרי הביא שערות השתא ומשתכחי בה הנהו גופיה לאחר הפרק שומא נינהו ולהא מהניא בדיקתן [כלומר דמספקינן לה בקטנה שלא תחלוץ כך פירש"י וה"ה דמספקא ליה בגדולה שלא תמאן כן דקדקו התוס' בלשון רש"י וכתבו שהדין עמו ע"ש] בגדולה שלא תמאן:
כלאחר הפרק. כלומר להכי לא מהימנא דקסבר רבי יהודה הביאה סימנין תוך הפרק גדולה היא ואתי להתיר על פי נשים אם אומרות הביאה תוך הפרק דלא כהלכתא דאף על פי שנאמנות אחר הפרק התם הוא דאיכא חזקה דרבא:
כלפני הפרק. ושומא נינהו הילכך לאו עלייהו סמכינן דנימא גדולה היא או קטנה אלא להכי אהני בדיקתן. דאי משתכחי וכו'. כלומר דאי אמרי הביאה עתה וישנן בהן אחר הפרק דאמרינן שומא נינהו ואינה גדולה עד שתביא אחרים וכו':
הא מאן קתני לה. דכדרבי שמעון לא מתוקמא דכיון דסבר תוך הפרק כלפני הפרק אי בדקי בתוך הפרק מאי גדולה היא שלא תמאן איכא והא אמרת אפילו הביאה שומא נינהו:
אי בעית אימא רבי יהודה ואתוך הפרק. דלדידיה כלאחר הפרק וקמ"ל דנאמנות להחמיר אבל לפני הפרק ליכא למימר גדולה היא שלא תמאן ולאחר הפרק אפי' להקל נאמנות משום דאיכא חזקה דרבא:
ואי בעית אימא רבי שמעון ולאחר הפרק. דקאמר רבי שמעון דוקא תוך הפרק נשים בודקות אותן כיון דלא סמיך עלייהו להחזיקה בגדולה לחליצה ולמיאון דאפילו משתכחי כלפני הפרק דמו וקטנה היא אבל לאחר הפרק דסימן נינהו לא מהימנינן לה אלא להחמיר דלית ליה חזקה דרבא:

בודקין למאונין. אף על גב דהגיעה לכלל שנותיה לא חשבינן לה גדולה שלא תמאן עד שנבדוק אותה אם הביאה שערות:
דהא רבא וכו'. אפילו הכי אית ליה חזקה הוא הדין נמי דאפשר דסבירא לן כר' שמעון דתוך הפרק כלפני הפרק ואית לן חזקה נמי אלא לענין איסורא דאורייתא כגון היכא שבעל לאחר זמן וכדכתבינן לעיל דעבדינן לחומרא ולא תמאן:

דף מא.

מתני' וראוי להיות בן סורר ומורה. ולא קודם לכן דלאו בר עונשין הוא:
עד שיקיף זקן. ומשיקיף זקן ראוי להוליד ורחמנא אמר בן הראוי להיות בן ולא הראוי להיות אב:
התחתון. באיזו הקפת זקן אמרו בתחתון שלמטה ולא בעליון:
גמ' משירבה שחור. שיש בה רבוי שערות שנראה כשחור:
על הכף. גובה שעל האבר למטה מן הכרס:
אחד בגבה. תחת אותו מקום:
קשרי אצבעותיה. דאינה מביאה שם שער עד שתגדיל:
ורבנן אמר רב אסי וכו'. ופסק הרב ז"ל כרבנן ורבינו יצחק פסק גם בכאן להחמיר כדברי כלן אחת בגבה ואחת בקשרי אצבעותיה לא תמאן ואינה חולצת עד שיהו ב' שערות במקום אחד ואשה שיש לה דדין גדולים אין צריך לבדוק סימן התחתון כרבנן דריש פירקין דאי אפשר לעליון לבא עד שיבא התחתון:
עד שתקיף העטרה. שיהא אותו מקום מוקף שערות:
עד שתכלכל. לשון גדול שער כדמוכח בנזיר (דף ב.) שיהא שערות הרבה וגדולות:
בן שלקית איני מכיר. כלומר לא סבירא לי כוותיה:
מתני' שתי שערות האמורות בפרה. שב' שערות שחורות פוסלות בה:
ובנגעים. ששתי שערות לבנות הן סימן טומאה:
האמורות בכל מקום. גבי בן ובת:
כדי לכוף. כלומר שיעורן שיהא בהן כדי לכוף:
כדי לקרוץ. לאחוז בהן מעט:
שיהו נטלות בזוג. שיכולין לינטל בזוג של מספרים:
גמ' משום דמספקא לן הלכתא כמאן יש להחמיר מספק ומשיהו נקרצות בצפורן לא תמאן ולא תחלוץ עד שיהא בהן שיעור לכוף ראשן לעיקרן עכ"ל רב אלפס ז"ל בהלכותיו (מלבד פירוש פגה בוחל וצמל ובהכי סליק פירקין):

הדרן עלך פרק בית שמאי

פרק ארבעה עשר

חרש שנשא פקחת. רצה יוציא רצה יקיים. מתניתין בשקדשה בכסף אבל אם קדשה בבעילה קדושיו מעשה וגרושיו אינן מעשה:

כשם שכונס. מה טעם קאמר כלומר כקדושיו כך גירושין וכן פקח בחרשת ברמיזה כנס שרמזה באצבע עד שנתרצה לו וברמיזה אם רצה להוציא יוציא:

פקח שנשא פקחת שנתחרשה. אף על פי שקדושיה גמורין אם רצה יוציא דבגט לא בעי דעת האשה כדמפרש לקמן במתניתין:

נשטית. בגמרא מפרש טעמא שלא ינהגו בה מנהג הפקר ותקנתא דרבנן היא:

נתחרש הוא. לאחר קדושין הואיל וקדושין גמורין היו לא יוציא עולמית:

גמ' דתקינו להו רבנן נשואין. דקתני מתני' שצריכה חליצה לקמן אלמא יש נשואין וקדושין לחרש ואף על גב דלאו בר דעה הוא ומדאורייתא אין קנינו קנין:

ה"ג דתניא:

דקיימא תקנתא דרבנן. שדרכן להיות שלום ביניהם אפילו חרש עם חרשת וכל שכן כשהאחד פקח אבל שוטה אפילו בפקח ושוטה לפקחת אין שלום ביניהם וכל שכן שוטה לשוטה:

בכפיפה. בתוך קופה אחת:

ומ"ש קטן. דקתני לעיל שוטה וקטן שנשאו וכו':

חרש דלא אתי לכלל נשואין. דאורייתא תקינו ליה רבנן נשואין כדי שלא יבטל:

מנהג הפקר. אי לא מוצאת למנסבא אין לה מי ישמרנה וינהגו בה הפקר בזנות:

ממנעי וכו'. דחרשת פגומה טפי ואי מתקני לה כתובה לא בעי למנסבה אבל בקטנה לא ממנעי דאתיא לכלל דעה:

ממאנת. לית לה כתובה דהא ע"כ נפקא:

שניה. מדברי סופרים אין לה כתובה דרבנן קנסוה כדאמרן ביש מותרות:

אילונית. משום דמקח טעות הוא:

אבל יוצאה בגט. מדיוקא דמתני' דקתני ממאנת שמעינן טעמא משום דעל כרחייהו נפקא הא מוציאה הוא אית לה אלמא יש כתובה לקטנה:

אין להם עליו כלום. דאין להם דעת ואין תנאו הראשון תנאי ואף על גב דתקון רבנן נשואין לחרש לא תקינו לה רבנן כתובה מיניה כדמפרש לקמן יותר משהאיש רוצה לישא:

דף מא:

שרצה ליזוק . תנאו קיים ואין יכול לטעון מתנה בטעות הוה כי כסבור הייתי שהיה לי עליה נשואין מדרבנן:

הא לא רצה. דלא כתב לה אין לה מתקנת חכמים:

דא"כ. דבעי למיתב:

רוצה אשה להנשא. ואפי' בלא כתובה כי הכא וא"ת והא אמרינן (ב"ק דף פט.) אסור לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה י"ל דהתם בפקחים דהוו בני כתובה וכי לא כתבו נראה להם כבעילת זנות אבל בחרשים דלאו בני מכתב לא קפדה עליה אף על גב דאיהי פקחת:

ומיהו ה"מ כשנשאת מעצמה לחרש אבל אי אנסבוה ליה בי דינא וכתבו לה כתובה אית לה וכדאמרינן בסמוך כ"ש הכא דאע"ג דרבנן לא תקינו כתובה מ"מ בית דין אביהן של חרשין והם רשאין לקיים כתובה לאשתו על נכסיו אם רואים שאינו מוצא אשה אלא בכך כשם שמפקחין בשאר ענייניו ולוקחים לו שפחה לשמשו:

וכתב הריטב"א ז"ל ומכאן אתה דן לקטנה יתומה שיש רשות לב"ד לפסוק על נכסיה נדוניא הראויה לה להנשא לבעל ההגון לה ולא עוד אלא שיכולים לקיים על נכסיה שאם תמאן שתפסיד נדונייתה דכל שהוא לתקנתה ולתועלתה יש להם רשות בנכסיה אבל קטן ושוטה שאין לו נשואין אין להם רשות בכך דנשואין אין כאן כתובה אין כאן ואפילו על ידי עצמו אם כתב אין עליו כלום וכתיבת חרש אינה כלום ג"כ אלא דוקא כשב"ד כתבו לו משום דתקינו ליה רבנן נשואין:

שמשלחה וחוזרת. שכן מנהג השוטים:

ואם אותה שאינה יודעת לשמור את גיטה אם יכולה להתגרש על ידי אביה פלוגתא היא בין רש"י ור"ת ז"ל דרש"י סובר שאינה יכולה קטנה להתגרש ע"י אביה ור"ת סובר שיכולה להתגרש והוא הדין שוטה ומיהו לסברת רבי ישמעאל יש הפרש בין קטנה לשוטה דנהי דשוטה משלחה וחוזרת בקטנה יכול אביה למנעה שלא תחזור:

דיקא נמי וכו'. כלומר דמשום שאין גירושיו כלום מן התורה קתני האי לישנא שאין לגרושיו תקנתא עולמית שאפילו נשאת בגט זה ויש לה כמה בנים תצא משא"כ [בחרשת] דבדיעבד אם נישאת לא תצא ואע"פ שאין לה בנים ואפשר שאפילו נתגרשה תנשא לכתחילה. הריטב"א ז"ל:

מתני' שהשיאה אביה. בקטנותה וקבל קדושיה והיו קדושין גמורין:

שיוצאה בגט. אפילו משגדלה ופקע כח אב מקבלת היא גיטה:

אף זו. פקחת שנתחרשה שנשאת כשהיא פקחת ונתחרשה כיוצא בה כשם שחרשת שהשיאה אביה אע"פ שנשואיה נשואי תורה מתגרשת כך זו פקחת שנשאת ואח"כ נתחרשה אף על פי שנשואיה נשואי תורה מתגרשת:

גמ' מעדותו של רבי יוחנן. דאפילו במקום קדושין גמורין לא בעינן דעתה דאשה בגרושין:

אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן לה. והיא לא שמעה וחזר ואמר לה לאשתו פקחת כנסי שטר חוב זה ולא הודיעה שהוא גיטה הרי זו מגורשת:

כתב הריטב"א ז"ל אמר לעדים לאו דוקא אלא הוא הדין היה מדבר עמה על עסקי גיטה ונתן לה לאלתר אבל לא אמר לעדים וגם לא היה מדבר עמה על עסקי גיטה אפילו נתן לה גט סתם אינה מגורשת כדמוכח פ"ק דקדושין (דף ו.) וכבר בררתי שמועה זו במסכת גיטין בס"ד עד כאן:

לאו א"ר יוחנן. דקתני חרשת יוצאה בגט. פשיטא. דלרבי יוחנן בן גודגדא ודאי הכי היא וכו' קמ"ל. וא"ת והיכי משמע מדר' יוחנן דלא אמרינן בטולי בטליה יש לומר דלא סמיך לה לדר' יוחנן אלא לומר דלא בעינן דעתה ומעתה סבר רבא דאף על גב דאמר לשון חוב לאו בטול הוא:

מתני' הרי אלו פטורות. דהואיל ושניהם חרשין או שתיהן חרשות כקדושי זו כך קדושי זו אתו קדושי דאשתו ומפקיע זיקה:

יכניסו. שאין חליצה בחרש וחרשת שאינן באמר ואמרה:

ואחר כך אם רצו יוציאו. בגט. דאתי גט ברמיזה ומפקע נשואין דידיה וזיקת אחיו דהואי ברמיזה:

מוציא את אשתו בגט. דזיקת אחותה הבאה מכח קדושין גמורין אוסרתה עליו ואין כח בקידושין דידיה לדחותה משום אחות אשה:

ואשת אחיו אסורה לעולם. דחרש לא חליץ ולא יכנוס משום אחות אשה:

כונס ואינו מוציא לעולם. דלא אתי גט דידיה ומפקע זיקת יבומי אחיו הראשון:

גרסי' בגמרא רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחות דבי מדרשא ברה"ר אתא לקמיה דר' פדת א"ל זיל [דף קיד.] דבר טליא וטלייתא ולטללו התם דאי משכחי להו מייתי להו אלמא קסבר קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין עליו להפרישו תנן [שם ע"ב] מה יעשה חרש בעל פקחת מוציא את אשתו בגט ואמאי תיתיב גביה קטן אוכל נבילות הוא (גזירה) משום איסורא דידה ת"ש מה יעשה פקח בעל חרשת מוציא אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה אמאי מוציא תיתיב גביה קטן אוכל נבלות הוא (גזירה) משום איסורא

דידיה. ת"ש מת פקח בעל פקחת מה יעשה חרש בעל חרשת מוציא אשתו בגט ואשת אחיו אסורה לעולם והא הכא דלאו איסורא דידיה איכא ולאו איסורא דידה איכא וקתני מוציא בגט אמר רב שמעיה גזרה משום יבמה לשוק:

דף מב.

דבר טליא. הנהג תינוקות זכרים ונקבות:
לטללו ישחקו שם ושבת היה:
משום דידה. שהיא פקחת ובת עונשין ובמציעתא גרסינן משום דידיה:
גזירה משום התרת יבמה לשוק אי אמרינן תיתיב חרשת גבי חרש לא ידעי אינשי דטעמא משום קטן אוכל נבלות הוא וסברי דקדושין דידיה דחו לה לזיקה דפקחת אחותה ואינו בועל אחות זקוקתו הילכך אתי למשרייה לאחותה לשוק כשאר אחות אשה שפטורה מן החליצה ולענין פסק הלכה קיימא לן כר' פדת דקטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו דליכא אמורא דפליג עליה בהדיא והא פריק כל מאי דאקשי עליה ובכולי תלמודא פרכינן הכי להדיא אוכל נבלות וכו' [וכדאקשינן לעיל בריש פרקין] [דף קיג.] ועוד דהא רב יצחק בר ביסנא ורבי פדת עבדו בה עובדא ובגיטין פרק הנזקין (דף נה.) פריך להדיא וליכול קטן אוכל נבלות הוא ובפרק יוצא דופן (דף מו:) הוה ליה קטן אוכל נבלות ואין בית דין מצווין להפרישו וה"ה אביו דהא מדמי להו בגמרא להדדי דמקשינן עלה דהא דאין ב"ד מצווין להפרישו מהא דתניא עובד כוכבים שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהם אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהם ופריק ר' יוחנן בעושה על דעת אביו ופירש רש"י ז"ל כי כשעומד שם אביו ומגלה דעתו דניחא ליה שיעשה הרי הוא כאומר קום עשה וכאילו הוא מאכילו בידים שהוא אסור ולא אמרו שאין מצווין להפרישו אלא כשאוכל מעצמו ואין האב מגלה לו פנים דניחא ליה:
ומדאמרינן דאין בית דין מצווין להפרישו באיסורא דאורייתא הוה משמע דבאיסורי דרבנן נחתי ליה דרגא ומאכילין אותו בידים וזו סברת הרשב"א ז"ל אלא שהרמב"ם כתב בסוף הלכות מאכלות אסורות שאפילו בשבות דרבנן אסור להאכילו בידים:
עוד כתב הוא ז"ל אע"פ שאין בית דין מצווים להפרישם מצוה על אביו להפרישו ולגעור בו כדי לחנכו בפרישה וקדושה שנאמר חנוך לנער ונראים דבריו שהרי קטן שהגיע לחנוך מחנכים אותו למצות ואם כן היאך אין מפרישין אותו מן האיסור אלא שקשה דמשמע בדוכתי טובא דכשאמרינן קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו אפילו

בקטן שהוא מופלא סמוך לאיש אמרינן ובהדיא איתא פרק יוצא דופן (דף מו:) גבי מופלא סמוך לאיש שמעת מינה קטן אוכל נבלות בית דין מצווין להפרישו דמשמע דמאן דאית ליה אין בית דין מצווין וכו' אפילו במופלא סמוך לאיש קאמר וצ"ע ושמא נאמר דלא אמרו מחנכין אלא למצות עשה אבל למצות לא תעשה לא כמו שאמרו קטן שיודע להתעטף אביו קונה לו טלית וכן היודע לשמור תפיליו עד כאן רשב"ם ז"ל וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל דמכל מקום אין להאכיל בידים אפילו לקטן שלא הגיע לחינוך אפילו איסורים של דבריהם שלא להקל באיסורי דרבנן:

ועלהדהא מייתיהא דתניא יונק תינוק והולך מאשה כותית ומבהמה טמאה היה נראה דיש הפרש בחלב מהלכי שתים שיהא חלב אשת כותי אסור יותר מחלב ישראל ותמהו ז"ל לפי' דהתם פרק אין מעמידין (דף כו.) לא אסר ר"מ אלא משום שחשודים כותים על שפיכות דמים ואף ממה שמצינו במדרש על משה שלא רצה לינק מחלב הכותית לא משמע מהתם איסור אלא פרישות ממדת חסידות אלא שמצינו לר"ח שכתב מהא מתני' שמעינן דחלב כואית כחלב בהמה טמאה ולא התירוהו אלא לתינוק מסוכן בלבד. וכן מצינו בתוספתא דשבת פ"י אין יונקין מן הכותית ומן בהמה טמאה ואם היה דבר שיש סכנה בו מותר שאין דבר עומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודת כוכבים וג"ע וש"ד ע"כ:

ובודאי האי לישנא מכרעה כדברי ר"ח ז"ל ושמא פלוגתא דרבי מאיר ורבנן התם בכותית במקום דליכא מניקת ישראל דסבר ר"מ דאף על גב דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב סכנת הנקת כותית אלימא טפי ואפילו אחרות עומדות על גבה כדאיתא התם משום דשייפא לה סם אבראי לדד ועדיף טפי לאמתוני ולאיתויי מניקת בת ישראל ממקום קרוב אבל היכא דאיכא מניקת ישראלית אפשר דחלב כותית כחלב בהמה טמאה היא וכן מייתינן הא דאבא שאול דאמר נוהגין היינו שיונקים מן בהמה [טהורה] ביו"ט ודייק בגמרא ה"ד אי דאיכא סכנה אפי' בשבת נמי ואי דליכא סכנה אפילו ביו"ט נמי אסור לא צריכא דאיכא צערא וקסבר מפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזור רבנן יו"ט דאיסור לאו לא גזור רבנן וקשיא להו לרבוותא ז"ל דהא קי"ל כר' מרינוס דאמר פרק אף על פי (דף ס.) גונח יונק חלב בשבת ואע"ג דליכא אלא צער ותירץ ר"ת ז"ל דהא דאבא שאול צער רעבון בעלמא שמא יחלה מפני כן אבל צער דר' מרינוס גמור הוא שגונח מכאב לבו ולפיכך התירו אפילו בשבת כיון שאינו אלא שבות וע"י שנוי דמפרק כלאחר יד הוא דאפילו יונק בידים שבות דרבנן הוא שאין דישה אלא בגדולי קרקע ולמדנו שלא התירו לישראל בחולי שאין בו סכנה אלא שבות כי האי ואף על פי כן התירו שבות דאמירה לכותי (שבת דף קכט.) דכל צרכי חולה שאין בו סכנה נעשין על ידי כותי:

הדרן עלך חרש
פרק חמשה עשר
האשה שהלכה. ושלום בעולם. שאין שעת חירום דתימא בדדמי באומד לבה אם פירש הימנה חדש או חדשים ודאי הואיל ולא חזר הרגוהו לסטים דהואיל ולאו שעת חירום הוא אי לאו חזיתיה דמית חיישא לקלקולא שמא יבא לאחר שנשאת ותהא מקולקלת כדאמרינן בהאשה רבה (דף פז:) ולא אמרה בדדמי:
קטטה בינו לבינה. יש לומר מתוך ששונאתו היא רוצה לאסור עצמה עליו:
גמ' דאמרה בדדמי. מאומד לבה ואף על גב דלא חזיתיה דמית וכדפרישית:
הוא פליט. בתמיה:
סמתרי. תחבושת:
ודייקא בגמרא דרישא דשלום בינו לבינה ושלום בעולם לא אצטריך לן אלא משום סיפא שהיא דוקא קטטה בינו לבינה ומלחמה בעולם שהדין תלוי בזה אבל ברישא אפילו לא ידעינן אם יש שלום אם לא מסתמא נאמנת:
הא מת על מטתו מהימנה. שלא חששו שאמרה בדדמי כה"ג אלא כשהיא יראה לשהות עמו ושבקה ליה ואתיא כי ההיא דרעבון דשבקא לגברא מפחד רעבון וכשלא הניחה לו שום מאכל והניחתו חולה אמדה בדנפשה דודאי מית ובמלחמה כי חזיא ליה במלחמה שהוא מוכה חרב יראה גם לנפשה ואתיא ואמרה דמית דדמי לה דכי האי גוונא לא חיי אבל כששב לביתו מקום שאין שם פחד ולא שבקה ליה הא ודאי כשאמרה מת על מטתו היינו משום דחזיתיה מת ממש וכן ברעבון כשאמרה מת וקברתיו היא נאמנת דלא אמרה קברתיו בדדמי ואנן לא חיישינן בכולה שמעתין דמשקרא במתכוין:
ומסתברא דכיון דאמרינן דרעבון גריע ממלחמה וברעבון נאמנת [במת וקברתיו] כל שכן כשאמרה מת וקברתיו במלחמה דנאמנת וכן כתב הרשב"א והריטב"א ז"ל ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל וז"ל הר"מ אינה נאמנת אפילו אמרה מת במלחמה וקברתיו אבל אם אמרה מת על מטתו נאמנת עד כאן וכתב הרשב"א ז"ל ואינו נראה לי מן הטעם שכתבתי:
מפולת. שנפל הבית עליו או בא רוח סערה והיה מפיל כל בתי העיר:

דף מב:

עישנו. הציתוהו באש ונתמלא עשן ואני ברחתי והוא נשאר שם ומת:
אשה כלי ציינה עליה. כלומר שמניחין אותה כדי לבא עליה וכיון דלא מסתפיא הויא בהדיה ולא אמרה בדדמי אלא נטרה וחזיא ליה דמית וזו ראיה למה שכתבנו דכשאינה יראה לא שבקא ליה ונאמנת דלא אמרה בדדמי:

ההוא גברא. חזו גברא. שהאש אוכלתו:
והלכו ומצאו חרוכא דשדי. איש אחד נשרף:
ופיסתה דידא דשדיא. ויד אחד חתוכה (לה) מוטלת סמוכה לה ונשרפה ג"כ:
כיסופא דאתיליד ביה מומא. כתבו המפרשים ז"ל היה נראה למפסק בהא הלכה כרבא מדאמרי' בגמרא סבר רב חייא בר אבין למימר דמשמע שהיה עולה כן בדעתו אבל לא שיהיה כן הדין אבל הרב אלפסי ז"ל נראה שפסק כרב חייא בר אבין לחומרא וכן פסקו רוב הראשונים ז"ל:
איבעיא להו עד אחד במלחמה פירשה רבינו אלפסי ז"ל באומר מת וקברתיו דוקא וכטעמא דאמרינן דילמא טעמא דעד אחד משום דלא משקר הכא נמי לא משקר וכו' דזימנין דמשקר אלא אנן לאו עליה סמכינן אלא אאתתא גופה דדייקא עד שתגיע לדבר ברור והכא זימנין דסניא ליה וסמיך כיון דאית לה מידי למסמך בדדמו אבל באומר מת סתם לא מיבעיא חד דלא מהימן אלא אפי' תרי נמי לא מהמני משום דכל במלחמה אמרי בדדמי:
והא מים כמלחמה דמו. דאיכא למימר בדדמי:
מים שאין להם סוף. בפרק בתרא [דף קכא.] מפרש שיש להם סוף שעומד ורואהו מארבע רוחותיו דאי איתיה דסליק מחזו חזי ליה ומים שאין להם סוף כל שעומד ואינו רואהו מארבע רוחותיו אשתו אסורה אפילו יש עדים כשרים שטבע שמא צף מתחת המים ויצא:
סימני. דאי לאו סימנים חיישינן דלמא אחריני נינהו לפי שהמים משנין צורת פנים ואינם ניכרים כל כך ואם כן צריך סימן מובהק כדרך שנותנין באבדה כגון שהוא במקום המוצנע ובעיין לא איפשיטא הכא אבל הרי"ף ז"ל פשט לה מההוא דטבע בדיגלת ורבא אנסיבא לדביתהו אפומה דשושביניה שאמר אסקוה לקמאי וחזיתיה לאלתר ואשתמודענא ליה וכי האי מעשה של ב' ת"ח וכן מההוא עובד כוכבים מסיח לפי תומו [ריש דף קנב.] דאמר על ס' בני אדם שמתו על כרקום ביתר וקברתים והתירו נשותיהן וכ"ש על פי עד אחד כשר ודוקא במת וקברתיו וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל שאמר עד אחד שאמר ראיתיו במלחמה או ראיתיו שנפלה עליו מפולת או שטבע בים הגדול ומת כיוצא באלו מדברים שרובן למיתה אם אמר קברתיו נאמן ותנשא אשתו על פיו ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא וכן האשה שמעיד לה שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ומדבריו ז"ל שכ' במים שאין להם סוף או שטבע בים הגדול נראה דטעמא דעד אחד משום דאמר בדדמי כדברי

הרי"ף ז"ל אבל מן המפרשים ז"ל הוכיחו מן הירושלמי דעד אחד נאמן במלחמה אפילו אמר מת סתם וכן כתב הראב"ד ז"ל דעד אחד במלחמה לא בעינן מת וקברתיו ומנסבינן לה לכתחלה ודייק לה מההיא דפרק בתרא [דף קכא.] דטבע חסא ולא אקיה אפי' במים שאין להם סוף אלמא במים שיש להם סוף אפילו לכתחלה מנסבינן לה ואפילו לא אמר קברתיו ומת במלחמה [כמים דמו] :

דף מג.

ההוא גברא. שקלתינהו. כבר החזרתי לך:

א"ל. מפקיד:

והא כן וכן הויין. כך וכך סאין היו:

ובחביתא רמיין. ועדיין אצלך בחבית וצא ובדוק בה ותמצא כחשבוני כך פרש"י ז"ל ונראה מדבריו דלמ"ד לא חיישינן שמא פינן מדינא אית לן למבדק להו אם כך הויין ואינו נראה כן מההיא דחזקת הבתים [דף מו:] דרמאי דפומבדיתא דאמר ליה אפקיה דלישומוה א"ל לשומא דידך לא צריכנא והכא נמי מצי אמר ליה כדו לא מדידנא להו אלא הכא הכי הות עובדא דמדיד להו ולאו מדינא ואפשר דמיירי בדאפקיד. גביה בסהדי ואמר ליה שקלתינהו והוא נתן סימן כן וכן הויין ואתי סהדי ואמרי דהכי נינהו ורמיין בההיא חביתא וכיון דאיכא עדים והאי סימן דמשוי להוראה תו לא מהימן למימר שקלתינהו או חזרתי ולקחתים ממך ולהכי סבר רב חסדא למימר דהיינו שני תלמידי חכמים דתניא לעיל והשיא רבי את נשותיהן על פי נשים משום דאמרי סימנין ולא אמרי' אחריני נינהו וסימנין הכי איתרמי ה"נ נאמן המפקיד בסי' שאמר כך וכך ומסקינן דחיישינן לטענת נפקד ואמרינן שמא פינן והני אחריני נינהו ומנין לא הוי סימן דחושבנא איכא למימר הכי איתרמי והא דאמרינן פרק שני דמציעא (דף כג:) דמנין הוה סימן היינו דוקא גבי מציאה ומ"מ שמעינן דאילו קאמר הכא סימן מובהק כי ההוא דתלמיד חכם הוה מפיק להו מיניה דה"ל כעדים וראה אף על פי שאין העדים מכירין אלא מתוך הסימנין דסימן משוי ליה ראה:

וכתב הריטב"א ז"ל שאפילו בלא עדי פקדון אם הוא מודה בפקדון וזה נותן בו סימן מובהק ויש עדים שכך הוא ברשות נפקד כסימן זה שאומר מפקיד תו לא מהימן נפקד בשום מגו וכן נראה דעת הרשב"א ז"ל דכל היכא דאיכא עידי פקדון לא בעינן סימן מובהק:

מי חיישינן לתרי יצחק. היכא דלא הוחזקו בעיר אחת:

ועובדא הכי הוה שידוע היה כי יצחק ריש גלותא הוא יצחק מקורטובא ושלחו מאספמיא איש אחד ששמו יצחק ריש גלותא מת בעירם והעידו הבאין עמו שיצא עמהם מקורטובא לאספמיא אבל לא היו העדים ולא אנשי אספמיא מכירין שיהא הוא אותו יצחק של קורטובא והיינו דאמרינן מי חיישינן שמא ריש גלותא אחר בא ממקום אחר לקורטובא ויצא והלך לאספמיא ומת שם או לא חיישינן אלא אמרי' שאותו יצחק שהיה דר בקורטובא הוא ולפיכך הביאו זה סמוך להני עובדי של שני ת"ח ושל שומשמי דאמרינן אי חיישינן דהני אחריני נינהו והכא נמי מי חיישינן אותו יצחק אזל ליה לעלמא והאי דשכיב אחרינא הוא:

אביי סבר חוששין. משום דשיירות מצויות היו וקי"ל במקום שהשיירות מצויות אע"פ שלא הוחזקו שני שוירי ושני יוסף בן שמעון חוששין לב' שוירי ולב' יוסף בן שמעון כמו שפסק ריא"ף ז"ל בפרק כל הגט [סימן תלט] ולפיכך יבדק כל העולם שמא יצחק ריש גלותא אחר יש בסוף העולם ורבא סבר כיון שהעדים שראו בו שמת באספמיא ראו שאותו יצחק של קורטובא יצא עמהם ובא לאספמיא לא חיישינן שמא אחר הוא שבא לקורטובא והוא הוא שבא עמהם לאספמיא ואותו של קורטובא אזל לעלמא אלא אמרינן כאן נמצא בקורטובא וכאן היה ואין תולין באדם אחר שאינו ידוע ולא אמרו בגיטין [דף כז.] לחוש לב' שוירי אלא במביא גט ממדינת הים ואבד ממנו במקום אחר ובמקום שהשיירות מצויות שאי אפשר לומר כאן נמצא וכאן היה הא נאבד באותו מקום שנכתב אפילו נמצא לאחר זמן ובמקום שהשיירות מצויות לא חיישינן אבל אמרינן כאן נמצא וכאן היה אלא א"כ הוחזקו שם שני יוסף בן שמעון משא"כ ביצחק ריש גלותא דבקורטובא לא היה להם אחר ורבא מייתי ראיה לדידיה משטרי דחבו בר נאני ונאני בר חבו דשכיחי בנהרדעא טובא ומגבינן בהו מאן דמפיק להון ולא חיישינן שנפל מחבירו ששמו כשמו כיון דלא הוחזק נפילה דמזהר זהיר איניש בשטריה אלא אמרינן ברשותו נמצאו ושלו היו מתחלתן וא"ת והיכי פסקינן הכא כרבא מטעם כאן נמצאו וכאן היו והא בפרק המדיר (כתובות דף עה:) שהוא עיקר טעמיה דרבא לא פסקינן כוותיה אלא כרב אשי [שם דף עו.] דלית ליה דרבא כלל ויש לומר דלגבי ממונא הוא דלא אמרינן הכי הא לגבי אשה משום עגונא אמרינן וכדאמרינן דלהוציא ממון מחזקתו לא אמרינן כאן נמצאו וכאן היו וגבי שטרי דנאני בר חבו שיש רגלים לדבר לומר כאן נמצאו וכאן היו אמרינן ואין כל המקומות וכל הדברים שוה בענין זה:

ההוא גיטא דאשתכח בסורא. דאשתכח במקום שאין שיירות מצויות שם אלא שהוחזקו בתרי ענן ולפיכך בדקו עד נהרדעא ולא חששו לשתי נהרדעא ואע"ג דאשכחו ענן

אחרינא אמר אביי דלא חיישינן לה כיון שיש עדים שהיה עמהם רחוק מאד מסורא ביום שנזכר בגט ורבא סבר שיש לנו לחוש לה כיון דתרוייהו מנהרדעי נינהו ועקר חד מינייהו ואזל לסורא וכתב שם גטו חיישינן דילמא ההוא דהוה מחגרא בגמלא פרחא שהולך [מהר] כעוף פורח אזל או בקפיצה ע"י שם או מילי מסר אע"פ שלא היה עמהם שמא מתחלה אמר להם בעירו כתבו גט לאשתו ואח"כ הלכו העדים לסורא והך טעמא דמילי מסר הוא עיקר כי לגמלא וקפיצה אפי' בדיני נפשות דכתיב (דברים יא) והצילו העדה לא חיישינן להכי כדאיתא התם אלא נקטינהו הכא לסניפין בעלמא:

דף מג:

היגי ושילי. מקומות הן:

עד אחד בקטטה. קטטה בינו לבינה והלך למדינת הים ובא עד אחד ואמר מת בעליך מי מהימן או לא:

תיקו. כיון דלא איפשיטא אזלינן לחומרא ולא מהימן וכן פוסק הרי"ף ז"ל ואיהו ז"ל פסק לעיל גבי עד אחד במלחמה דאע"ג דאיהי לא דייקא עד אחד נאמן משום דלא משקר נמצאו שלשה חלוקין בדבר. במלחמה מת סתם אינה נאמנת מת על מטתו נאמנת וכל שכן מת וקברתיו ברעבון מת על מטתו אינה נאמנת מת וקברתיו נאמנת קטטה בינו לבינה אפי' מת וקברתיו אינה נאמנת וכבר תמה הרשב"א ז"ל וכן תלמידו הריטב"א ז"ל על פסק רבינו ז"ל לפי שעד אחד בלחמה שנאמן מטעמא דלא משקר כדאמרן ה"ה בקטטה דמאי שנא והרמב"ם ז"ל כתב האשה שאמרה לבעלה גרשתני בפני פלוני ופלוני ובאו אותן העדים והכחישוה ואח"כ הלכה היא ובעלה וכו' אינה נאמנת וכו' ואם בא עד אחד והעיד שמת בעלה לא תנשא שמא שכרה אותו ואם נשאת לא תצא שהרי יש לה עד ע"כ. וזה יותר קשה שאם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו ועוד דהא בגמרא לא הוזכר חשש זה כלל אלא משום דאיהי לא דייקא עד כאן לשונו:

מתני' ותטול כתובתה. על פיה:

שאין האחין וכו'. דאמר רחמנא על פי שנים עדים ולגבי נשואין דידה הוא דאקילו רבנן משום עגונה:

כשתנשאי לאחר. והרי היא נשאת. כתב הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל שאין מדרש כתובה זה אלא לענין מנה מאתים שהוא בכל הנשים מתקנת חכמים אבל לא לגבי תוספת וכל שכן לגבי נכסי צאן ברזל ואע"פ שאמרינן בפרק אע"פ (דף נד:) תנאי כתובה ככתובה דמיא אין זה אלא לענין דברים הנפרטים שם מה דפריש להו התם וכמו שפירש ר"י ז"ל:

גמ' לנחלה. זכה בנחלת אחיו כדאמרינן בפרק החולץ (דף מ.) הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו:

מדרש תורה. בתמיה:

אדעתא דכתובה אתאי. ובאפוקי ממונא סהדי בעינן וכתב הריטב"א ומסתברא דה"ה אם הביאה היא עד אחד לב"ד שמת בעלה והיא תובעת כתובתה דאמרינן אדעתא דכתובה אתאי ולא שרינן לה ואפילו אם ת"ל דטעמא דעד אחד משום דלא משקר לא הקלו חכמים להאמינו בדבר שבערוה אלא משום עגונא ומשום חומרא שבסופה:

כל מילי וכו'. ועיקר אדעתא דנשואין אתאי ושרינן לה וכיון דשרינן לה שקלא נמי כתובה:

דלא ידעה במאי משתריא. דכיון דהזכירה נישואין גליא דעתה דלמשריה אתאי והא דאמרה ברישא תנו לי כתובתי שמא כסבורה היא שזו התרתה כלומר בעבור שאינה מדמה להנשא וסלקא בתיקו:

מתני' ויבמתה. אשת יבמה וטעמא דכולהו מפני ששונאות אותה ומתכוונת לקלקלה:

חמותה שונאתה שאומרת בלבה זו תאכל כל יגיעי ועמלי. וכן בת חמותה אומרת זו תירש כל עמל אבי ואמי ואני אדחה ויבמתה יראה שמא סופה להיות צרתה:

בת בעלה. זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה:

ומה בין גט למיתה. דאמרינן בפ"ב דגיטין (דף כג:) אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גט ממדינת הים ואע"ג דעלייהו סמכינן דצריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם:

הכתב מוכיח. וסמכינן עיקר אכתבא:

גמ' תניא. א"ל חכמים שאין צריך להוסיף דכל חדא בכלל חבירתה וכשם שבת הבעל אינה מעידה לאשת אב כך אשת אב אינה מעידה לבת הבעל:

כמים הפנים לפנים. כמים הללו שאדם צופה ורואה בהן פניו בפניו ואם הוא שוחק הן שוחקות ואם הוא עוקם הן עוקמות כן לב האדם לאדם אחר אם הוא אוהב את זה אף הוא אוהבו ואם הוא שונאו אף זה שונאו הילכך לא בעי לאוסופינהו דמטעמא קמא שמעינן שאין נאמנות דכיון דחמות סניא לכלה כלה נמי סניא לחמות וכן הדין דסניא לבת חמות דכיון דבת חמות סניא לכלה ה"ה כלה דסניא לה:

[**פיסקא**] **הרי כאן שנים**. הרי הוא חשוב כשנים:

לא תצא מהיתרה הראשון. ודוקא דהתירוה קודם שיבא עד שני המכחישו אבל אם בא קודם שיתירוה מודה מולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אחשבינן כתרי ומסתברא דהא

דעולא דכל מקום שהאמינה תורה אפי' אשה במשמע דהא האמינה תורה כדאמרינן הכא דעדות אשה הוי עדות בענין זה ואם כן אפי' בא עד כשר אחר שהתירוה לינשא ע"פ האשה להכחישה ה"ל חד ועדותה שהיה ראשון חשוב כשנים ואין דבריו של אחד במקום שנים וכן משמע פרק האשה שנתארמלה (דף כג:) גבי את וחברתיך טמאות דחשיבה עדות אשה כעד כשר ובירושלמי נמי גרסינן גידל בר מנימין בשם רב כל מקום שהכשירו עדות אשה כאיש האשה מכחשת האיש ויש מי שאומר דאשה לגבי עד כשר אע"פ שהתירוה על פיה או אפילו נשאת תצא כיון שעד כשר מכחישה ושאני התם גבי את וחברתיך דבשבויה הקלו וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב אשה אומרת מת או שהיא אומרת מת בעלי ואחר כך בא עד כשר ואמר לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא והרמב"ן מודה כשהתירוה על פי עצמה שאמרה מת בעלי שתצא אבל חולק עליו כשהתירוה ע"פ אשה מן הטעם שאמרנו הרשב"א ז"ל ובסיפא דמתני' דתנן עד אומר מת ועד אומר לא מת הרי זו לא תנשא ולא קתני ואם נשאת תצא דקדק הרמב"ם שאם נשאת לאותו שאומר מת לא תצא עשאה הרב כשנים אומרים מת וב' אומרים לא מת שאם נשאת לאחד מעידיה שלא תצא ואף בזו נחלק עליו הרמב"ן ז"ל ואמר דעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא כיון שבאו בבת אחת וראיה מפרק האשה שנתארמלה (דף כב:) דתניא שנים אומרים מת וב' אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא שנים אומרים נתגרשה וב' אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא והוינן בה מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר אביי תרגומה בעד אחד עד אחד אומר מת הימנוה רבנן כבי תרי כדעולא והשתא אם אית' דאפילו כשבאו שנים יחד משכחת לה שאם נשאת לא תצא אמאי אוקמא להיא בשבא העד האחד מעיקרא לוקמא כשבאו יחד וכשנשאת לאותו עד המתירה וכדאוקים התם בהיא סוגיא בשנשאת לאחד מעידיה והויא רבותא טפי אלא ודאי ליתא והא דלא קתני הכא אם נשאת תצא משום דמתני' בנשואין דהיתר מיירי ולא בנשואין דאיסורא ומיהו בירושלמי גרסינן בפירקין עד אומר מת ובא אחר ואמר לא מת בין שאמר משנשאת בין שאמר עד שלא נשאת לא תנשא ואם נשאת לא תצא ובודאי דכשבאו בבת אחת מיירי דאי בזה אחר זה אמאי לא תנשא אפילו לכתחלה תנשא כדעולא והרמב"ן ז"ל נדחק בזה לומר דשמא הירושלמי לית להו דעולא ופליג אגמרא דילן:

דף מד.

פשיטא. דמודי עולא דלגבי תרי חשיב כחד ובטיל ולא אמרינן תרי ותרי נינהו:

בפסולי עדות. אע"ג דשנים שאמרו לא מת נשים היו הרי עד ראשון בטל אצלן ואצטריך לאשמועינן כה"ג:

כלמקום וכו'. אין שם תורת עדות דכי היכי דחד חשיב פסולי עדות נמי חשיבי הילכך הלך אחר רוב דעות ואין עליך לבדוק אם כשרים אם פסולים ועשו ב' נשים וכו' שהראשון בטל ואפילו נשאת תצא:

כל היכא דאתא עד אחד כשר. והתירוה על פיו:

אפילו ק' וכו'. וכי היכי דעד אחד בטל דאמרי' ראשון הרי הוא כשנים ואין דבריו של אחד במקום ב' ק' נשים נמי בטלן לגביה ובכה"ג לא אשמעינן מתני' תצא אלא מתני' דקתני אע"פ שנשאת תצא כגון דאתא [אשה] מעיקרא ונשאת על פיה ואשמועינן מתני' דתצא ע"פ ב' נשים הבאות אח"כ ולא מוקמינן קמייתא במקום עד כשר ואע"ג דאחשיבנה כתרי למשרייה על פומה:

כפלגא ופלגא דמי. כעד אחד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת דאמרן במתני' לא תצא מהיתרה הראשון:

לחומרא. כגון מציעתא דקתני תצא:

אחת אומרת וכו'. מתני' מיירי בשתי נשים צרות שבאו ממדינת הים אחת אומרת מת בעלי וצרתה אומרת לא מת הואיל והן מכחישות וכו' ובגמרא פרכינן ולפלוג נמי ר"מ ברישא דאמרינן שאמרה מת תנשא. דזו וזו מודות וכו'. הא אחת מודה לא ינשאו שתיהן אלא האחת. אשה אומרת וכו'. הואיל ובאתה שניה קודם שהתירוה ע"פ ראשונה ואפי' שניה זו צרתה אוסרת לה בגמרא מוקמא לה סתמא כר"מ דאמר צרתה נמי מכחשא לה עד כאן פירושא דמתני':

לא מת אצטריכא ליה. דאע"ג דכי שתקה פשיטא לן דלא תנשא דמהו דתימא כיון דאתיא ומערערה גליא דעתה דלצעורי לצרה קא אתיא ולעגנה שלא תנשא ותמות נפשה עם פלשתים קעבדא הילכך אם חזרה בה ונותנת אמתלא לדבריה אפילו היא תשתרי קמשמע לן:

מתני' היתה. צרתה:

תאכל בתרומה. בחזקת שבעלה קיים ואינה חוששת לעדות צרתה הואיל ואינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפסלה:

וחמותה אסורה. שאין כלה מעידה לחמותה ואע"ג דאמרה ברישא מת בעלי דפקע ליה צד כלות והויא נכרית אפילו הכי לא מהימנא כדאמרינן לעיל [דף קיז:] הא לא בעלה מת ולא חמיה מת ובגמרא עביד צריכותא מהני תרתי דאצטריכו לאשמועינן בצרה

ואצטריכא לאשמועינן בחמות דאי אשמועינן בצרה בהא קא"ר טרפון דמשקרא משום צערא דגופא שמונעת לה תשמיש מבעלה אבל בחמותה אימא מודה ליה לר"ע דלא מחזקינן לה בשקרנית כולי האי ואי איתמר בחמות הוא דקאמר ר"ע אבל בצרה אימא מודה ר"ע לרבי טרפון צריכא:

גמ' [**הלכה כר' טרפון**]. דלא חיישינן כלל לעדות צרה ולא לעדות כלה:

בגמרא מייתי דיוקא ממתני' לסייעי להאי פסקא דשמואל מלישנא דמתניתין דלקמן בסמוך דתנן חוששין לדבריה ודייקי לדבריה הוא דחיישינן לדברי צרה לא חיישינן:

ישלם כתובה לכ"א. אפילו לדברי הגאונים ז"ל שאמרו דארוסה אין לה כתובה אלא בשכתב הכא משכחת לה בשכתב סתם לארוסתו ולא נודע שמה [או שהיו שמותיהן שוות או שקנו מידו שיתן כתובה] והלכו העדים למדינת הים אי נמי במודה שכתב ואינו יודע לאי זו כתב וכל אחת אומרת לי קדש וכתב ודעת הרשב"א ז"ל שיש כתובה לארוסה אע"פ שלא כתב:

על שגזל. דהואיל ואיסורא עבד קניס ליה ר"ע אבל לקח מה' ואינו יודע מאי זה לא קתני דלקנסיה רבי עקיבא:

קדש בביאה. האי קדש דמתניתין דפליגי בה מיירי דקדש בביאה דגינה אותה:

דאיסורא דרבנן. דרב [לעיל דף נב.] מנגיד אמאן דמקדש בביאה:

דף מד:

ופסק הרי"ף ז"ל דהלכתא כר"ע משום דקיימא לן הלכה כר"ע מחבירו ור' טרפון חבירו הוא כדגרס פרק הכותב דכ"ע מיהת רבי טרפון חבירו של ר"ע הוא:

מתני' מת בעלי ואח"כ מת בני. והריני מותרת לשוק:

נאמנת. שהרי בחזקת [היתר] לשוק יצאה והפה שאסר הוא הפה שהתיר:

גמ' המזכה גט. ביעשה שליח לקבלה וזיכה לה ע"י שליח שתתגרש מעכשיו:

במקום יבם. שיש לו אח ונתכוון לפטרה הימנו דשלא במקום יבם והוא בא לגרשה פשיטא לן דלא מגרשה עד שיגיע לידה דאין חבין לאדם שלא בפניו אלא הכא מי אמרינן זכות הוא לה וכו':

וחוששין לדבריה. מדקתני מתני' בתרוייהו חוששין ביוצאה בחזקת [היתר] לשוק ובאה והחזיקה עצמה ליבם וקתני חוששין ולא אמרינן אוקמא אחזקה ותנשא דהא ודאי משקרה ומשום דרחמא ליה קאמרה אלמא לא מחזקינן לה באוהבת ומדקתני נמי ביוצאה בחזקת [צריכה] ליבם ובאה והחזיקה עצמה לשוק כגון ניתן לי בן ומת בעלי ואחר כך מת בני וקתני חוששין ולא תתיבם ולא אמרינן ודאי משקרא ומשום דסניא

ליה קאמרה אלמא זימנין לא סניא ליה אלמא מספקא לן וגבי מזכה גט נמי מספקא לן אי רחמא ליה וחוב הוא לה או סניא ליה וזכות הוא לה ותחלוץ ולא תתיבם והכי הלכתא [ומיהו] בבעל אפילו אשת מוכה שחין או שהיתה קטטה בינו לבינה ותבעה להתגרש שאין חוששין לה כלל אלא חולצת או מתיבמת וכן מוכח בגמרא דבני מערבא פ"ק דגיטין דגרסינן התם גבי מתניתין דחוב הוא לאשה שיוצאה מתחת בעלה רבי חייא ברונא אמר רבי יוחנן בעי הגע עצמך שהיתה אשתו של מוכה שחין הרי זכות הוא לאשה ואסיק התם דלא ובפרק התקבל נמי גרס התם בכל אתר אתמר התקבל [כזכה והכא איתמר התקבל] כהולך שניא היא שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו התיב ר' שמאי הגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש אני אומר שמא חזרה בה הרשב"א ז"ל:

טן דו. גופים שנים. הרי אסיקנא הכא דאפילו גבי קטטה לאו זכות הוא לה אלא חובה כדאסיקנא בגמרא דבני מערבא בצווחת להתגרש וא"ת מכל מקום נשאלה את פיה עכשיו ואם היא רוצה נשמע דזכות הוא לה תירץ הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל דמילתא דהוי חובה אע"ג דלכי יודע אמר ניחא לי אין זכין לו למפרע:

הדרן עלך האשה שהלכה

פרק ששה עשר

האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים. לא תנשא. הואיל ובלא בנים יצא בעלה :

ולא תתיבם. שמא ילדה צרתה ובגמרא פריך אמאי לא תנשא תחלוץ ותנשא ממ"נ:

היא צרתה. מפרש בגמ' מאי היא צרתה הא קמ"ל להא צרה הוא דחיישי' לצרה אחריתי לא חיישי':

היתה לה חמות. במדינת הים וכשיצאת לא היה לה בן ואין לה יבם לזו:

אינה חוששת. שמא ניתן לה יבם אע"ג דחיישינן לעיל שמא ילדה צרתה התם הוא דכל מה שילדה צרה בין זכר בין נקבה מפיק לה להא מיבום אבל חמות דאי נמי ילדה לא זקיק לה להאיך אלא אם כן ילדה זכר לכולי האי לא חיישינן שמא ילדה וזכר היה:

יצאת מלאה. יצאה חמותה מעוברת חוששת שמא זכר היה:

אינה חוששת. דאיכא למימר שמא הפילה ואם ת"ל שלא הפילה שמא נקבה היתה ומסיק בגמרא דהך מתניתין כ"ע מודו בה דברישא לא תנשא ולא תתיבם דאף על גב דרוב נשים מתעברות ויולדות ואם כן שילדה צרתה ולד של קיימא מותרת אשה זו לשוק מכל מקום איכא מיעוט דמפילות וחזקה שאסורה לשוק דבחזקת יבום קיימא כיון דאית לה יבם וסמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא ופלגא דחזקה לא עדיף כרובא הלכך לא תנשא לשוק שמא לא ילדה לה ולד של קיימא ולא תתיבם שמא ילדה ואילו לרבנן רובא

בעינא כדאמרינן בעלמא זיל בתר רובא והכא פלגא הוא דאיכא דעד כאן [לא קאמרי רבנן אלא ברובא דליכא חזקה כנגדו אבל היכא דאיכא חזקה סמכינן מיעוטא לחזקה וה"ל כפלגא על פלגא] ואין צ"ל דאתיא שפיר מתני' לרבי מאיר דחייש אפילו למיעוטא וסיפא דחמות דתנן אינה חוששת דשמא ילדה חמותה זכר אפילו לרבי מאיר דחייש בעלמא למיעוטא הכא לא חייש משום דחזקת אשה זו היא דשריא לשוק כיון שאין לה יבם ידוע לנו ורובא נמי מתירה לשוק משום [דרוב] היולדת מחצה זכרים ומחצה נקבות וסמוך מיעוטא מפילות למחצה דנקבות ה"ל רובא דמתירין לה לשוק מאי אמרת ה"ל לרבי מאיר למיחש למעוט דזכרים ואם ילדה חמותה זכר תהיה זקוקה לו הא ליתא דכיון דבלאו רובא איכא נמי חזקה דמרע ליה להאי מיעוטא ה"ל מיעוטא דמיעוטא ולמיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר ואי קשיא לך סיפא דקתני יצתה מלאה חוששת ואמאי הא איכא נמי חזקה שמותרת לשוק כיון שלא היה לה יבם ורובא נמי מתירה לשוק כדאמרן סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות י"ל כיון דמלאה היא לית לה חזקת היתר לשוק ואדרבה קצת הוחזקה ליבום דלשמא תפיל נמי לא חיישינן דכיון שיצאת מלאה ועבר זמן לידתה אין אומרים שמא הפילה דה"ל כמיתה ואסיקנא בפרק כל הגט (דף כח:) דלשמא מת לא חיישינן וכיון שנסתלק מיעוט מפילות וחזקה דשוקא לא נשאר כאן אלא ספק דמחצה זכרים ומחצה נקבות ולפיכך יצאת מלאה חוששת והקשה הרשב"א ז"ל מ"ט דמילתא דבסוגיין מיירי ממיעוטא דמפילות ולא ממיעוטא דאינן מתעברות דהוו מסייעי מעוטי להדדי ותירץ ז"ל דמיעוטא דמפילות מרע לרובא דמתעברות ממש דמאותו חלק המרובה שמתעברות אתה מסלקו שיש מקצתן מפילות ולפיכך חשוב לעמוד כנגד הרוב בצרוף החזקה אבל מעוט שאין מתעברות אינו ממעט ומגרע כחו של רוב ממש אלא שהוא מעוט העומד לגמרי כנגד הרוב מעוט כזה אינו חשוב להצטרף כלל והריטב"א ז"ל כתב דמיעוט שאין מתעברות גרוע הוא ובכלל מיעוטא דמפילות חשבינן ליה דלהוי תרוייהו מיעוט שלם:

גמ' ולעולם. בתמיה תחלוץ ממה נפשך ותנשא לשוק:

לעצמה שלשה. בשביל עצמה תמתין ג' חדשים ואפילו בעלה מת במדינת הים דליכא למיחש לשמא מעוברת היא דהא זקנה ואילונית נמי צריכות להמתין כדאמרינן בהחולץ (דף מב.) הלכה כולן צריכות להמתין:

לחברתה ט'. בשביל חברתה שמא מעוברת היא צריכה להמתין ט' חדשים שאפילו חלצה לא תנשא בתוך ט' שמא חברתה מעוברת היא והולד של קיימא ואין חליצה פוטרתה לזו אלא ולד פוטרה והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם:

דף מה.

לחברתה לעולם. בשביל חברתה צריכה להמתין לעולם עד שתדע אם יש לה ולד אם לאו:
ותחלוץ לאחר ט' ממה נפשך ותנשא. אם ילדה צרתה הרי נפטרה בולד ואם לאו הרי חליצתה פוטרתה:
מצריכה כרוז. להכריז שלא היתה חליצתה חליצה ומותרת לכהונה והכי הלכתא כרבי חנינא וכן פסקו ר"ח ורי"ף והרמב"ן ז"ל דהכי מתוקמא ריש פרק החולץ [דף לו.] כותיה וכתב הרשב"א ז"ל ואע"ג דדחי לה אביי התם דחויא בעלמא הוא ולא סמכינן עלה ודע לך דהאי טעמא דאתה מצריכה כרוז לכהונה טעמא תריצא היא ואוקימתא דקושטא היא דהא רבי יוחנן נמי קא מפרש טעמא דהיבמה לא תחלוץ תוך שלשה חדשים מהאי טעמא כדאיתא התם [דף מא:] בדוכתא אלמא הכי הלכתא דחיישינן לכרוז דאיכא מאן דשמע בחליצה ולא שמע בכרוז ואמרי קא שרו חלוצה לכהן עד כאן לשונו:
מתני' שתי יבמות. נשי ב' אחין:
[זו אסורה. לשוק]:
מפני בעלה של זו. שהוא יבמה [דשמא חי הוא] וזקוקה לו ואע"פ שאשתו אומרת מת אינה נאמנת לינשא זו על פיה שאין יבמה מעידה לחברתה שהיא אחת מחמש נשים [דף קיז.] שאינן נאמנות להעידה:
לזו עדים. שמת בעלה:
זו שיש לה עדים אסורה. מפני יבמה דעדים מאי אהני לה היא נמי מהימנא לומר מת בעלי:
וזו שאין לה וכו'. שהרי בשביל בעלה אינה נאסרת שאשה נאמנת לומר מת בעלי ובשביל יבמה נמי לא שהרי יש עדים שמת:
לזו בנים ולזו אין לה בנים. ואין עדים לא לזו ולא לזו:
נתיבמו. שהיו להן כאן שני יבמים ונתיבמו שהאשה שאמרה מת בעלי תתיבם ולענין יבום לא הוצרכה זו לעדותה של זו ואריא קאי שאין לה עדים ולא בנים:
ומתו היבמים אסורות להנשא. לשוק זו מפני בעלה הראשון של זו וזו מפני בעלה הראשון של זו שמא עדיין הם חיים ואף על גב שנשאו שתיהן ליבמין בחזקת שמתו בעליהן אצל עצמן נאמנות אבל עכשיו כשינשאו לשוק נמצא עדותה של זו מועיל לזו ואין יבמות מעידות זו לזו צד היתר:
הואיל והותרו ליבמין. בחזקת שמתו בעליהן תו לא מיתסרן דניחוש לשמא הם חיים:

ובתוספתא תנא לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים שתיהן מותרות כלומר שאין כאן זיקת יבום זו מפני בניה וזו בעדי חברתה וליתא להא דר"א ואפילו אנסיבא היא לא מקלקלא נפשה וקושטא קאמרה אפי' הכי לא מנסבי' צרתה דרבנן סברי תמות נפשה עם פלשתים היא קא עבדא:

אין מעידין. על האיש שמת אלא א"כ ראוהו מת בפרצוף פניו עם חוטמו שיכולין להכיר שזה הוא אבל לא ראוהו בפרצוף פנים או שניטל חוטמו אין מעידין להשיא אשתו שמא אינו הוא ובגמרא מפרש דבעינן פדחת עם פרצוף פנים וחוטם וכתבו בתוספות בשם רבינו תם דדוקא בשאין שם אלא הפרצוף הוא דבעינן כולי האי אבל אם היה כל גופו שלם אפילו אין כאן פדחת וחוטם ניכר הוא יפה ע"י סימני הגוף ועוד דשמא בסימנין הוא דאמר הכי אבל ע"י טביעות עינא ניכר יפה הוא כיון שיש שם כל גופו ואפילו אחר כמה ימים ואין זה נכון בעיני הרשב"א והרא"ה והריטב"א דהא מתני' סתמא קתני ואפילו כל הגוף שלם ולא עוד אלא דכיון דקתני אפילו יש סימנין משמע כי אע"פ שגופו שלם ויש בו סימנין אין מעידין עליו אלא על פרצוף פנים עם החוטם מיהו ודאי אם יש להם סימן מובהק בגופו מעידין עליו בכל מקום שבגופו וכדאמרינן לעיל בפרק האשה שלום (דף קטו.) גבי עובדא דשני ת"ח קאמר אסימנין סמכינן כלומר בסימנין מובהקין והכי מוכח בגמרא לקמן [דף קכ:] דאפליגו בשומא אי הוי סימן מובהק:

ואפילו ראו מגוייד. לשון (דניאל ד') גודו אילנא. מנותח ומלא פצעים וחבורות:

או צלוב או חיה דורסת בו ואוכלת. אין מעידין בו עד שיראו בו שתצא נפשו:

אלא עד שלשה [**ימים**]. אם ראוהו בתוך שלשה ימים למיתתו מעידין עליו אבל אם לא ראוהו עד לאחר ג' ימים חיישינן שמא נשתנו מראה פניו ואינו זה שהם סבורים ובזה ג"כ כתבו בתוספות בשם רבינו תם ז"ל דהיכא שאינו נחבל בפנים נראה דדבר פשוט הוא שיכולים להעיד עליו ואפילו לאחר כמה ימים דאינו משונה כל כך וגם זה אינו מחוור בעיניהם ז"ל דהא מילתא פסיקתא קתני שאין מעידין עליו אלא עד שלשה ימים ואפילו בשלא נחבל בפנים משמע ועוד דאיבעיא לן בגמרא ר"י בן בבא אי לקולא פליג אי לחומרא ובא למפשט מההוא דטבע בדגלת ואנסבו לאנתתיה לבתר חמשה יומי ואמרינן ואי אמרת ר"י לחומרא פליג האי דאכשרה להך אתתא כמאן עביד ואם איתא מאי קושיא דהא התם לא נחבל בפניו וגופו שלם הוה ודילמא בשהכירוהו בפרצוף פניו ובגופו אלא ודאי משמע דבין נחבל בין שלם אמרי רבנן דדוקא עד ג' ימים ותו לא והיכא דאשכחוהו מת והכירוהו ולא נודע אם תוך ג' הוא או לאחר ג' ימים מסתברא למימר דשמא נתפח חששא דרבנן הוא ובספק חשש' לא נחמיר ולקולא דיינינן ליה

דתוך שלשה הוא ומיהו כ' הרשב"א ז"ל דלישנא דמתני' מכרעא בה דלספרים דגרסי אין מעידין אלא עד שלשה לחומרא אבל למקצת ספרים דגרסי כל שעברו עליו שלשה ימים אין מעידין עליו משמע דדוקא לאחר שלשה הא סתמא מעידין עליו וזה לשון התוספות ויכול להיות דהיכא שאין ידוע מתי נהרג אין לתלותו אלא תוך שלשה ימים עד כאן והריטב"א ז"ל כתב דמסתברא הכי לקולא כיון שאין נראה לנו שום שינוי פנים ושמא נתפח חששא דרבנן היא וכתב ז"ל ויש חוששין להחמיר אף בזו וכתב בשם רבו הרא"ה ז"ל כי לדברי התוספות היכא שיצא קול איש פלוני מת ולאחר שלשה ימים מצאוהו מת ובאו עדים והכירוהו שהוא אותו פלוני לפי פרצוף פניו או בסימני טביעות עינא שיכולים להעיד עליו ונשאת אשתו על פיהם ממה נפשך אם הקול היה אמת אין אנו צריכין עדות אחרת ואם לא היה הקול אמת הרי אינו לאחר שלשה:

ר"י אומר לא כל האדם וכו'. יש לך אדם שממהר להנפח משאר אדם כגון אדם שמן ויש לך מקום שחמה מגעת בו ואדם ממהר להסריח ולהשתנות וגמרא בעי לחומרא פליג או לקולא פליג:

גמ' פדחת. מצח:

הכרת פניהם ענתה בם. העידה בם אלמא אין עדות בשאר הגוף אלא בהכר פנים. ואע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו:

שומא. וירו"ג בלע"ז:

סימנין דרבנן. דלא דריש אף השמלה לסימנין אלא לתובעים דהתם פרק אלו מציאות (דף כז.) היא פלוגתא:

מובהק הוא. ואע"ד דסימנין דרבנן אסימן כי האי סמכינן אפילו באיסורא דאורייתא והכי הלכתא שמעידין בסימן מובהק בין בגופו בין בכליו כדאמרינן (גיטין דף כז:) גבי גט מצאו קשור בכיס בארנקי ובטבעת או שמצאו כליו וכו' כשר ומכיר את הכיס ואת הטבעת שהם שלו וכן בין כלי ביתו ומתני' דהכא מיירי בשאינו סימן מובהק כגון ארוך וגוץ ובכליו חיורי וסומקי:

דף מה:

וברח. הנשחט:

יכתבו ויתנו. אלמא כחי מחזקינן ליה ומשני חי הוא לפיכך גיטו גט וסופו למות הלכך מעידים ומיהו במגוייד תנן אין מעידין אלא דמוקמינן לה בגמרא בסכין מלובנת ודברי הכל מפני שיכול לחיות מחמת המכוה והיכא דראוהו מגוייד ואינו יודע אם הוא בסכין

מלובנת אם לא תולין לחומרא דילמא בסכין מלובנת היה ואין מעידין עליו וכן אמר בירושלמי אפי' מגוייד אני אומר בחרב מלובנת היה וחיה ולפי זה הא דשמואל [לא שנו אלא ממקום שאין נפשו יוצאה בו] טעמא היא אף למגוייד ואתי שפיר שלא הביא הרי"ף ז"ל דין מגוייד אלא הא דשמואל ואפשר דהכי נמי במגוייד בחבורות חרב במקום שאינו עושה אותו טרפה קאמרינן דמהני סכין מלובנת וכן דעת הרמב"ן ז"ל:

אין מעידין אלא עד שלשה ימים וכו'. לקולא פליג. דקאמר ת"ק אין מעידין אלא עד ג' ימים ואתא ר"י למימר יש לך אדם או מקום או שעה שאינו ממהר לנפוח ולהשתנות ויכול להעיד אפילו לאחר ג' ימים:

או לחומרא פליג. דקאמר ת"ק עד ג' ימים מעידים ואתא איהו למימר פעמים שאפילו תוך ג' ימים אין מעידין:

דצמתי. צומתין צורת הפנים ואין מניחין אותו לנפוח ולהשתנות:

מיא מרזו. מחזיקות ומגדילות ומכבידות כאב המכה וחבירו מטרא רזיא לאילני במסכת תענית:

מתפח תפח. לאחר שמעלין אותו ליבשה משתנית צורתו אבל בתוך המים מצמת צמתי ואין הפרצוף משתנה בו ונראין דברים דה' יומי לאו דוקא אלא ה"ה אפילו זמן מרובה כל שהוא במים אינו משתנה מן הסתם ובירושלמי עשה מעשה לאחר שבעה עשר יום והכא בגמרין מעשה שהיה כך היה וכן נראה דעת הר"ם במז"ל אבל מלשון הרי"ף ז"ל משמע שהוא מחמיר דכתב אבל במים אפשר שישהה ד' וה' ימים ואינו משתנה:

והני מילי היכא דכי אסקוה חזיוה בשעתיה. זה הלשון מוכיח שלא שהה כלל אחר שהיה ביבשה אבל אם שהה במים ג' ימים ושהה אפילו שעה אחת אחר שעלה מן היבשה אין מעידין עליו והכי אמרינן דאי אשתהי כלל מתפח תפח ומשתנה וכסבורין שהוא ראובן ואינו אלא שמעון. וכן נראה מדברי הרי"ף ז"ל שאין מעידין עליו לאחר שעה אחת ומדאמרינן מתפח תפח ולא אמרינן הא אתפח שמעינן שאפילו אין אנו מכירין בו שנתפח אין מעידין עליו כי שמא נתפח ואינו ניכר כן כתב הריטב"א ז"ל אבל לשון הרמב"ם ז"ל אינו נראה למפרשים ז"ל שהרב ז"ל כתב ואם שהה ביבשה אחר שהושלך מן המים שעה ונתפח אין מעידין עליו דלשון ונתפח משמע שנתפח כבר משמע שאם אינו נראה נפוח מעידין עליו:

מתני' שיש להן סוף. לקמן מפרש היכי דמי:

אשתו אסורה. דשמא לאחר פרישתו משם יצא והלך לו דסבר רבי מאיר אדם יכול לחיות ולשהות במים יום או יומים:

מערה. מים שיש להן סוף הן ופליג רבי יוסי ואמר אשתו מותרת דקסבר אין אדם יכול לשהות כל כך במים ואי משום שמא יצא לאלתר אין זו חששא דהא אי נפק הוו חזו ליה אבל במים שאין להם סוף מודה רבי יוסי דאסורה שמא יצא לאלתר למרחוק ולא ראוהו:

מן הארכובה ולמטה. הואיל ויכול לחיות:

לא תנשא. שמא יצא ולא ראוהו דמים שאין להם סוף הם. והא דאמרינן תנשא משום דכיון ששלשלוהו הם ברגלו הא ודאי רגלו הוא אבל אדם שנפל לים והשליכו מצודה והעלו רגל אחד מן הארכובה ולמעלה אין מעידין עליו אא"כ יש להם בו סימן מובהק שאני אומר רגל אחר הוא כדמוכח מעובדא דההוא חרוכא [דף קטו.] ומההיא דב' תלמידי חכמים דאסיקנא התם דאסקום וחזיום הא לאו הכי אמרינן הני אחריני נינהו ומיהו סימן מובהק בידו או ברגלו או באחד מאיבריו אין לך סימן גדול מזה וזהו מה שכתב הרמב"ם ז"ל שאם השליכוהו לים והשליכו מצודה והעלו אבר אחד ממנו שמשיאין את אשתו דמדקאמר מרן ז"ל אבר אחד ממנו נראה שניכר להם בודאי שהיה האבר ממנו:

גמ' וכן הלכתא כחכמים והשתא בסמוך מפרש הי ניהו מים שיש להם סוף וכתב ריא"ף ז"ל ומאן דמורי במים שאין להם סוף אשתו מותרת בר שמתא הוא דאמרי' ההוא גברא דטבע באגמא דסמקי שריא רב שילא לדביתהו אמר ליה רב לשמואל תא נישמתיה אמר ליה נשלח ליה ברישא שלחו ליה מים שאין להם סוף אשתו אסורה או מותרת שלח להו אשתו אסורה ואגמא דסמקי מים שיש להם סוף או מים שאין להם סוף שלח להו מים שאין להם סוף ומר מ"ט עביד הכי מטעא טעאי אנא סברי כיון דקוו וקיימו כמים שיש להם סוף דמי ולא היא כיון דאיכא גלי אימור גלי אשפלוה לדוכתא [אחריתי] קרי שמואל עליה דרב לא יאונה לצדיק כל און קרי רב עליה דשמואל ותשועה ברוב יועץ:

מארבע רוחותיו. כגון מערה מלאה מים והרואהו שנפל שוהה בכדי שאינו יכול לחיות בתוך המים ובא לו:

למחילה של דגים. שחוטטין סמוך לשפת הנהר בין למטה בתוך המים בין למעלה מן המים בגובה שפתו ואינה מתמלאת כולה ואדם הנכנס שם מגביה צוארו בתוך המערה למעלה מן המים:

נענעתי לו ראשי. ועבר על גבי והלך:

ינענע להם ראשו. ידחה מפני השעה ולא יתגרה בהם:

אין מעידין. טעמא דגוב אריות דאף על פי שראוהו שנפל לשם אין מעידין עליו שמת משום שהוא רחב ואינו עומד ממש עליהם ופעמים שאינם רעבים ואין אוכלין אותו אבל

אם נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים שדוחקן כשעומד עליהם בלי ספק דמזקי ליה הילכך כיון שראו שנפל שם מעידים עליו שמת:
לתוך כבשן האש. לפי שהכבשן עמוק ואינו יכול לעלות ממנו אבל נפל לתוך הדליקה אינו יכול להעיד אלא אם כן שהה שם עד שנשרף:

דף מו.

ליורה מלאה וכו'. מרותחת על האור וכיון שהיא מלאה ניתז מן היורה על האש ואף על פי שבתחלה מכבה סופו מבעיר ולא יוכל להתחזק ולעלות מן היורה עד שיהא גופו מבעיר וישרף:
מתני' מן הנשים. שלא נתכוונו להעיד:
דיו. ויכול לילך ולהעיד ולהשיא את אשתו:
גרסינן בתוספתא אפילו שמע קול מקוננת שמזכירתו בין המתים אין עדות גדולה מזו:
בין שהוא מתכוין. לעדות:
גמ' קמצא בעלמא. חגב או נמלה המיתו התינוקות והעלו לה שם איש פלוני כדרך שהתינוקות משחקים:
היכי משכחת לה. דלא נתכוין לא להעיד ולא להתיר אשה:
בי חיואי. שם האיש מאן איכא מי מאנשי ביתו שישמע דברי:
לפרשא זריזא. גבור חיל וישראל היה:
מדבוריה דרב נחמן. דאמר אכלוהו כוורי ולא אמר מי יתן שיעלה אזלא דביתהו ואינסיבא:
קטול אספסתא. קצור שחת לבהמותי:
שמעה דביתהו. דההיא דאמר כותי עליה קטלתיה ואתת לקמיה דאבייי:
של ערלה הן. פירות נטיעה הן והן משובחים מפירות אילן זקן:
של עזקה הן. עיר היא בא"י ופירותיה משובחים ואם היה כותי זה מחוצה לארץ ואמר של עזקה הן אין חוששין לדבריו לומר ישראל מכרם לו ושמא לא נתעשרו אי נמי פירשו בו עזקה לשון עוזק בין הזיתים חופר ועושה להם כמין עוגיאות ואיברויי אילנא הוא ואסורה מפני כן הפירות עצמן אסורין בשביעית כיון שבאו מחמת עבודת שביעית וכדאמרינן הנוטע בשביעית יעקור וכגון שאמר הכותי שהיה משדה של ישראל שעזקו ישראל או כותי בשליחותו דבהא הוא דקנסוה רבנן לאסור פירותיו:

לא אמר כלום. לאסרם על כך אלא הלך אחר הרוב שזה משקר ולהשביח מקחו נתכוין וכן בנטע רבעי לחודיה שפירות נטיעה הן כדי להשביח מקחו ה"נ לא נתכוין כותי זה אלא לאיים על זה שיקצור לו מספוא לבהמותיו:

חבל. הספד ועגמת נפש הוא:

קולר. חבורה:

לכרקום ביתר. כשבאה במצור:

שנינו בפרק כל הגט (דף כח:) שלשה דברים אמר רבי אליעזר בן פרטא וקיימו חכמים את דבריו על עיר שהקיפוה כרקום ועל ספינה המטורפת ועל היוצא לידון בחזקת שהם קיימים אבל עיר שכבשה כרקום וספינה שאבדה בים והיוצא ליהרג נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים וביוצא ליהרג איכא התם תרי לישני איכא דמוקי ליה בבית דין של ישראל דוקא דאפשר דחזו ליה זכותא. ואיכא דמוקי לה בב"ד של כותים משום דמקבלי שוחדא והרמב"ם ז"ל פסק כהך לישנא בתרא דמוקי לה בב"ד של כותים אבל בב"ד של ישראל מעידין עליו דכיון דגמיר דיניה לא שכיח דהדר חזו ליה זכותא ואמרינן התם בגמרא והא קיימא לן דמסיח לפי תומו מהימן ופריק ה"מ במילתא דלא שייך בה אבל מילתא דשייך בה עבידי לאחזוקי שקרייהו דכתיב אשר פיהם וגו' ויש מן המפרשים שכתבו מסתברא דכיון דתרי לישני נינהו ולא איפסיקא הלכתא כחד מינייהו דאזיל לחומרא דאיסור דאורייתא הוא ובין בב"ד של כותים ובין בבית דין של ישראל נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים:

ואסיקנא [דף קכא:] דכותי אם היה מתכוין להעיד כגון שבא לב"ד ואמר פלוני מת אין עדותו עדות וכ"ש אם נתכוין להתיר כגון שבא לב"ד ואמר פלוני מת השיאו את אשתו אין סומכין עליו כלל אלא במסיח לפי תומו ומפרש בסמוך מהו מסיח לפי תומו וגם בזה אינו נאמן מדין עדות דכותי אינו בר עדות כלל אלא משום דקים לן דקושטא קאמר כיון דמסיח לפי תומו ומשום עגונא אקילו רבנן כדאקילו בעד אחד ועד מפי עד ואין לנו לחוש בשום מקום לשמא תשכור עדים גם לא חששו לשמא תשכור כותי שיאמר כן במל"ת כיון דהחמרת בסופה הקלו בתחלתה אעפ"כ יש לו לדיין בזה לדקדק יפה אם נראה בדבר רמאות הריטב"א ז"ל. ובסוגיתנו וכן התם פ' כל הגט (דף כח:) אסיקנא דכותי מסיח לפי תומו כיון שאמר מת פלוני סגי וקשה מהני עובדי דכתיב בהו וקברתיו וקברתים ותירצו הרשב"א והריטב"א ז"ל דעובדי הכי הוו ולא דצריכים להכי ותמהו על הרמב"ם ז"ל שכתב והוא שאמר קברתיו וקברנום היאך נעלמו ממנו המעשים הללו דכיון דאמר הכותי מת פלוני שריוה ולתקן דברי הרב ז"ל כתב הריטב"א ז"ל דכל היכא

דכותי מכריז ואמר מאן איכא בבית פלוני בהא סגי בלא קברתיו דכיון דמעייל נפשיה לאכרוזי ולמימר הכי אי לאו דקים ליה דשכיב לא הוה אמר אבל בכותי מסיח לפי תומו דעלמא חיישינן דלמא אמר בדדמי וצריך שיאמר קברתיו וטעמא דמסתבר הוא עד כאן:

מתני' על פי בת קול. ששמע קול צעקה פלוני מת ולא ראו אדם:

תוספתא אין מעידין עד שמזכירין שמו ושם עירו אבל אמרו א' יוצא מעיר פלוני מפשפשים באותה העיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו ופסקה הר"ם במז"ל בהלכותיו:

לאור הנר. שלא ראוהו אלא לאור הנר או לאור הלבנה:

גמ' שראו לו דמות אדם. מתחלה כשצעק:

בבואה. צל:

בבואה דבבואה. צל צלו:

דלמא צרה היא. שנשאת במקום אחר ובאה לקלקלה והלכה לה:

דף מו:

בשעת הסכנה. שאדם מסוכן כגון מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו כותבין ונותנין וסמכינן עליו בכל דבריו שאומר אני פב"פ ה"נ כשעת הסכנה דמי שאם לא תאמין לזה לא תמצא אחר. וכתב הריטב"א בשם רבו דכיון דלא חיישינן לצרה בשעת הסכנה ה"ה דלא חיישינן לשד כלל ואע"ג דלא חזו ליה בבואה דבבואה ולהכי מייתי הא דר' ישמעאל לתרוצי אפילו קושיא דשד ואומר ר"י בעל התוס' ז"ל דהא דאמרינן הכא ובמסכת גיטין (דף סו.) ובפ"ק דמגילה (דף ג.) דחיישינן לשד ה"מ בבורות או בשדה כי הא דהכא ודהתם ומפני שהשדים מצויים בבורות ושדות אבל בעיר אין חוששין לא לענין נתינת שלום ולא לענין גט ועדות אשה וכן הוא בירושלמי הדא דתימא בשדה ובבורות שהשדים מצויים ולזה הסכימו המפרשים ז"ל:

הריא"ף ז"ל כתב ירושלמי מצאו בשטר כתוב איש פלוני מת או איש פלוני נהרג רבי ירמיה אומר משיאין את אשתו ר' בון בר כהנא אומר אין משיאין את אשתו מתני' מסייעא לדין ולדין מסייעא לר' ירמיה דתניא ע"פ עדים ולא על פי כתבם ולא ע"פ תורגמן ולא ע"פ עד אחד ועכשיו משיאין עד מפי עד ודכוותה ע"פ כתבם וע"פ תורגמן משיאין מתני' מסייעא לר' בון דתניא יפה כח עדים מכח השטר שהעדים שאמרו מת פלוני נהרג פלוני משיאין את אשתו מצאו כתוב בשטר נהרג פלוני מת פלוני אין משיאין את אשתו

ויפה כח השטר מכח העדים שהמלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדים וע"י עדים גובה מנכסים בני חורין ולא פסק כאן הרב ז"ל הלכה כמאן:

וכתב הריטב"א ז"ל אבל במסכת גיטין בפרק מי שאחזו [ברי"ף סי' תקכט] כתב הא דתניא כשם שבודקין אותו לגיטין כך בודקין אותו למשאות ומתנות ולעדיות ואוקימנא בעדות אשה דאקילו בה רבנן אבל בשאר עדיות לא דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם וכן פסק הר"ם במז"ל. ודוקא בשנתקיים כתב ידו של אותו עד אבל קצת המפרשי' ז"ל ובכללם הרמב"ן ז"ל כתבו דאפי' בשאינו מקויים נמי כיון דקיום שטרות דרבנן הוא הכא אוקמוה אדינא דאורייתא דהא אקילו בעדות אשה משום עגונא ולא הדרי ומחמרי בה וטעמא דמסתבר הוא בעיני מורי ומיהו כל כיוצא בזה נראה שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ע"כ. תנן התם בפרק כיצד אשת אחיו (דף כה.) המביא גט ממה"י ואומר ב"נ וב"נ לא ישא את אשתו מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו ר"י אומר הרגתיו לא תנשא אשתו הרגנוהו תנשא אשתו מת הרגתיו לא ישא את אשתו הוא ניהו לא ישא את אשתו אבל לאחר תנשא ולא אמרי' רשע הוא והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס אל תשת רשע עד וקי"ל כרבא דאמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע וש"מ דרשע פסול לעדות אשה וגרסי' בר"ה בפ"ק (דף כב.) אמר רב מנשה זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה גזלן דדברי תורה פסול לעדות אשה ובפרק כיצד אשת אחיו (דף כה:) נמי אקשינן מינה והא אמר רב מנשה גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה גזלן דד"ת פסול לעדות אשה שמעינן מינה דפסול דדברי תורה הוא דפסול לעדות אשה אבל פסול דרבנן כגון משחק בקוביא וחביריו כשרים לעדות אשה ומסתברא דפסול מד"ת מסיח לפי תומו משיאין אשה על פיו דלא גרע מכותי ע"כ. ואף על גב דעבד ואשה ושפחה פסולים לעדות מן התורה ומשיאין על פיהם טעמא משום שאינם פסולין מחמת עבירה:

ואמרו ז"ל מסתברא דעד מפי כותי מסיח לפי תומו כשר כיון שכשר מפי עבד ואשה וכדאמרינן לעיל כששמע מפי נשים ומפי קטנים משום דקים לן דקושטא קאמרי:

מתני' בית דלי. שם מקום:

נמתי לו. אמרתי לו:

כן הדברים. כאשר אמרת שכולן חולקין עליו:

משובשת בגייסות. ואיני יכול לילך אצלכם ולהעיד מה ששמעתי:

אמרו לו. לרבי עקיבא מעשה בבני לוי:

ולא תהא כהנת. כלמר וכי לא תהא בת ישראל או כהנת מיוחסת נאמנת כפונדקית גרועה זו ובגמרא מפרש מאי גריעותה:
לכשתהא הפונדקית נאמנת. כלומר לכשימצא דבר זה אמת שהאמינו הפונדקית דהרי לא עליה סמכו אלא לפי תומה הסיחה והראיתה להם מקלו ותרמילו וקברו:
גמ' והא איה חבירנו. אלמא לאו לפי תומה הוא:
בכתה. בכיא והיינו לפי תומה דקודם ששאלוה התחילה לבכות. וכתב הריא"ף שמעינן מהא דהיכא דמתחיל כותי ומסיח לפי תומו אף על גב דהדרינן ומגלינן למילתא מיניה שפיר לא נפיק ליה מתורת מסיח לפי תומו אלא נאמן ומשיאין על פיו וכתבו המפרשים ז"ל דכן נמי יש לנו לומר דכי היכי דכל שהתחיל לומר במסיח לפי תומו אף על פי ששאלוהו לבסוף והגיד על פי שאלתם נאמן כן נאמר דכל שאומרים לו איה פלוני שהלך עמך או שהנחנו כאן מה שישיב להם מכאן ואילך אינו נדון כמסיח לפי תומו וכן הלכתא:

דף מז.

גרסי' בגמ' תנו רבנן אין בודקין עידי נשים בדרישה ובחקירה ר' טרפון ור"ע אומרים בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה וקמיפלגי בדר' חנינא דאמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין במאי קמיפלגי מר סבר כיון דאיכא למשקל כתובה כדיני ממונות דמי ומר סבר כיון דקא שרית אשת איש לעלמא כדיני נפשות דמיא ובודקין. והוה עובדא באדם א' שבא לפני ר' טרפון להעיד בעדות אשה אמר לו בני היאך אתה יודע בעדות אשה זו אמר לו אני והוא היינו באים בדרך ורדף אחרינו גייס ונתלה ביחור של תאנה ופשחו והחזיר את הגייס לאחור אמרתי לו משבחינך אריה אמר לי יפה כוונת שכך קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיחרא לימים חלה ומת אמר לו לחקור אולי יהפך דבריו לא כך אמרת לי יונתן בן יוחנן לא יוחנן בן יונתן לא כך אמרת לי דמכפר שיחרא אריה לא אריה דמכפר שיחרא ודקדק עמו ב' וג' דברים וכוון דבריו והשיא רבי טרפון אשתו:
בדרישה. בדיקות כה"ג לכוון את דבריו:
חקירות. באי זה יום באי זה שעה:
משפט אחד יהיה לכם. וכיון דאשכחן דכתיב בדיני נפשות ודרשת וחקרת ה"ה לד"מ:

כתובה למשקל. כשתנשא לאחר על פיהן תטול כתובה דמספר כתובה נלמוד דכתיב בה כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי והלכתא כת"ק דאמר אין בודקין וכן פסקו הגאונים ז"ל דאין בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה ולכולי עלמא בענין כתובה אע"ג דלא שייך בה תקנה דשלא תנעול דלת בפני לוין דהא יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא מ"מ לא בעינן בה דרישה וחקירה דהא חזינא בכמה דוכתי דחשו רבנן בכתובה משום חינא לגבות מיתומים קטנים ולמכור שלא בב"ד וכמה מילי אחריני וא"ת היכי פסקינן כמאן דאמר אין בודקין הא טעמיה הוא משום כתובה דאית לה למשקל ולא תקנו בכתובה דרישה וחקירה והלא עיקר עדות העד להתירה לשוק הוא והיא עדות אשת איש דהויא דיני נפשות ובתר הכי אתי דין שתטול כתובה וכיון דשריותא קדים לא תשרייה ולא תשקול תירץ הרמב"ן ז"ל דהשתא בזמן הזה טפי דמי האי ענינא דעדות אשה לדיני ממונות מלדיני נפשות דהא רובא דנשי אית להו כתובה הילכך אפילו ארוסה דלית לה כתובה לא מפלגינן בה דאילו דיני נפשות ליתנהו בזמן הזה עד כאן ודכ"ע בין עדות אשה בין כל דיני גיטין וקדושין ישנן בב"ד הדיוטות וכי היכי דתקנינהו בכל דיני ממונות דשכיחי ואית בהו חסרון כיס מפני תקנת לוין ותקנת השוק כדאיתא פרק החובל (דף פד:) ה"נ מילתא דשכיחא וחמירא מחסרון כיס ובדרישה וחקירה שנחלקו משום דאפשר משא"כ במומחין דלא אפשר וכדאמרינן ריש המגרש (דף פח:) גבי רב יוסף דהוה מעשה אגיטי ואמר ליה אביי והא הדיוטות אנן א"ל שליחותייהו עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות והוא הדין בכל דיני אישות דעבדינן שליחותייהו עד שיבא משיח ויתקיים בנו מקרא שכתוב (ישעיהו א':כ"ו) ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. בריך רחמנא דסייען מריש עד כאן: